

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

VESNA ŽIBERT

**OBRAVNAVA MLADOLETNIH STORILCEV
KAZNIVIH DEJANJ –
PRIMERJAVA MED AVSTRIJO IN SLOVENIJO**

MAGISTRSKO DELO

Ljubljana, 2010

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

VESNA ŽIBERT

**OBRAVNAVA MLADOLETNIH STORILCEV
KAZNIVIH DEJANJ –
PRIMERJAVA MED AVSTRIJO IN SLOVENIJO**

MAGISTRSKO DELO

MENTORICA: doc. dr. Vesna Leskošek

Ljubljana, 2010

ZAHVALA

Hvala mentorici doc. dr. Vesni Leskošek za spodbudne besede, podporo, strokovno pomoč in usmerjanje v času mojega magistrskega raziskovanja, prof. dr. Tomu Schmidu za mentorstvo in pomoč pri izvedbi avstrijskega dela raziskave, konstruktivne strokovne usmeritve ter druge osebne in praktične nasvete v času moje podiplomske študijske izmenjave na St. Pölten University of Applied Sciences v Avstriji, vsem slovenskim in avstrijskim strokovnim delavcem za pripravljenost, sodelovanje in posredovano znanje ter izkušnje iz svoje dolgoletne prakse, ki tej magistrski nalogi dajejo vsebinske temelje. Hvala tudi vsem tistim, ki ste verjeli in zaupali vame do konca in naprej ...

IZJAVA O AVTORSTVU

NASLOV

Obravnava mladoletnih storilcev kaznivih dejanj – primerjava med Slovenijo in Avstrijo

POVZETEK

V pričujočem magistrskem delu se ukvarjamo z obravnavo mladoletnih storilcev kaznivih dejanj v Sloveniji in Avstriji, ki kljub temu, da sta v geografskem smislu sosedni državi, za mladoletnika, ki je v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja, poskrbita vsaka na svoj način. Središče raziskovanja je proces od storjenega kaznivega dejanja do zaključka izvrševanja ukrepa oziroma kazni za mladoletnike, vključno z učinki, ki jih sankcija prinese v življenje mladega človeka, glavni namen pa ugotoviti, kako učinkovit je posamezen sistem obravnavanja mladoletnih prestopnikov po mnenju strokovnih delavcev, ki imajo neposreden stik z mladoletnimi storilci kaznivih dejanj, ter ukrepom ali kaznijo, ki ju izvajajo.

Magistrsko delo v teoretičnem delu po opredelitvi tveganega vedenja in mladoletniškega prestopništva sistematično predstavi oba sistema obravnave mladoletnih storilcev kaznivih dejanj, možnosti, ki ju ponujata, ter nekatere obstoječe študije različnih avtorjev, ki so aktivni na proučevanem področju. Izpostavi tudi nove programe in pristope, ki delujejo in so hkrati uporabni primeri dobrih praks. V empiričnem delu z direktno povratno informacijo strokovnih delavcev iz prakse ovrednoti zakonsko opredeljen namen ukrepov in kazni za mladoletnike, določene vsebinske in praktične koncepte, izpostavi pozitivne in negativne učinke posameznih ukrepov in kazni za mladoletnike, prednosti in pomanjkljivosti obeh sistemov, vlogo mladostnika pri izvajanju določenega ukrepa oziroma kazni za mladoletnike, njegove dejanske potrebe, vpletenost in usposobljenost strokovnih služb in preventivno delo na tem področju.

Magistrski izdelek torej celostno zaobjame obravnavo mladoletnih storilcev kaznivih dejanj v obeh državah in je kot tak zanimiv pokazatelj dejanskega stanja, pomembno dopolnilo teorije in prakse na tem področju ter s pridobljenimi rezultati tudi dobra popotnica v primeru razvijanja in spreminjanja enega ali drugega sistema obravnave mladoletnih storilcev kaznivih dejanj.

KLJUČNE BESEDE

mladoletni storilci kaznivih dejanj, tvegano vedenje, mladoletniško prestopništvo, obravnava, (vzgojni) ukrepi in kazni za mladoletnike, učinkovitost, preventiva

TITLE

The treatment of juvenile offenders – a comparison between Slovenia and Austria

SUMMARY

The present master's thesis deals with the treatment of juvenile offenders in Slovenia and Austria, which two despite of being neighbors in terms of geography to a minor who is in the process because of a criminal offense ensure each in its own way. Focus of research is the process from a criminal offense until the measure or sentence for minors reaches its end, including the effects that this sanction brings into a life of a young man. Main purpose is to find out how effective each system concerning treatment of juvenile offenders is according to professional workers who have direct contact with minors and with the measure or sentence they are working on.

After defining risky behavior and juvenile delinquency master work in its theoretical part systematically present both two systems concerning treatment of juvenile offenders, options they offer and some existing studies by different authors being active on this field. It also exposes new programs and approaches that works and are at the same time useful examples of good practice. In its empirical part with direct feedback of professionals from practice it evaluates legally defined purpose of measures and sentences for minors, certain theoretical and practical concepts, highlight the positive and negative effects of individual measures and sentences for minors, the advantages and disadvantages of both systems, adolescent's role in implementation of specific measure or sentence for minors, his actual needs, involvement and qualification of professional services and preventive work in this area.

Master product therefore fully embraces the treatment of juvenile offenders in both countries and is as such interesting indicator of actual situation, important supplement of theory and practice on this field and with acquired results also good starting-point in case of further development and modification one or another system concerning treatment of juvenile offenders.

KEY WORDS

Juvenile offenders, risky behavior, juvenile delinquency, treatment, (educational) measures and sentences for minors, effectiveness, prevention

KAZALO

UVOD	10
1 TEORETIČNA IZHODIŠČA	12
1.1 MLADOSTNIK NA POTI V POLNOLETNOST	12
1.1.1 OBDOBJE ODRAŠČANJA.....	12
1.1.2 OKOLJE ODRAŠČANJA.....	13
1.1.3 MLADOSTNIŠKE SKUPINE	16
1.1.4 TVEGANO VEDENJE	16
1.1.5 MLADOLETNIŠKO PRESTOPNIŠTVO IN DEVIANTNO VEDENJE....	17
1.2 MLADOLETNIK V POSTOPKU ZARADI STORJENEGA KAZNIVEGA DEJANJA – SLOVENSKI IN AVSTRIJSKI SISTEM OBRAVNAVANJA MLADOLETNIH PRESTOPNIKOV	18
1.2.1 UKREPI IN KAZNI ZA MLADOLETNIKE – PREGLED ZAKONODOJE	19
1.2.1.1 SLOVENIJA.....	19
1.2.1.2 AVSTRIJA	24
1.2.1.3 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN AVSTRIJO	29
1.2.2 NAMEN IN UČINKOVITOST UKREPOV IN KAZNI ZA MLADOLETNIKE.....	30
1.2.2.1 SLOVENIJA.....	30
1.2.2.2 AVSTRIJA	35
1.2.2.3 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN AVSTRIJO	38
1.2.3 VPLETENE STROKOVNE SLUŽBE, NJIHOVA VLOGA, USPOSOBLJENOST IN MEDSEBOJNO SODELOVANJE	39
1.2.3.1 SLOVENIJA.....	41
1.2.3.2 AVSTRIJA	45
1.2.3.3 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN AVSTRIJO	48
1.3 NOVI PROGRAMI IN PRISTOPI.....	49
2 OPREDELITEV PREDMETA RAZISKOVANJA IN RAZISKOVALNIH VPRAŠANJ	58
2.1 PREDMET RAZISKOVANJA	58
2.2 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	59
3 METODA	60
3.1 VRSTA RAZISKAVE	60
3.2 MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV	60
3.3 POPULACIJA IN VZORČENJE	61
3.4 ZBIRANJE PODATKOV	62
3.5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	63

4 REZULTATI.....	64
4.1 NAMEN UKREPOV IN KAZNI ZA MLADOLETNIKE	64
4.1.1 SLOVENIJA.....	64
4.1.2 AVSTRIJA	65
4.1.3 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN AVSTRIJO	66
4.2 UČINKOVITOST UKREPOV IN KAZNI ZA MLADOLETNIKE.....	67
4.2.1 SLOVENIJA.....	67
4.2.1.1 UČINKOVITOST SLOVENSKEGA SISTEMA OBRAVNAVANJA MLADOLETNIH STORILCEV KAZNIVIH DEJANJ NA SPLOŠNO.....	67
4.2.1.2 UČINKOVITOST POSAMEZNIH UKREPOV IN KAZNI ZA MLADOLETNIKE.....	69
4.2.2 AVSTRIJA	77
4.2.2.1 UČINKOVITOST POSAMEZNIH UKREPOV IN KAZNI ZA MLADOLETNIKE.....	77
4.2.3 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN AVSTRIJO	84
4.3 NAJPOGOSTEJE IZREČENI UKREPI OZIROMA KAZNI ZA MLADOLETNIKE.....	86
4.3.1 SLOVENIJA.....	86
4.3.2 AVSTRIJA	87
4.3.3 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN AVSTRIJO	87
4.4 VLOGA MLADOSTNIKA PRI IZVAJANJU DOLOČENEGA UKREPA OZIROMA KAZNI ZA MLADOLETNIKE.....	88
4.4.1 SLOVENIJA.....	88
4.4.2 AVSTRIJA	90
4.4.3 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN AVSTRIJO	93
4.5 DEJANSKE POTREBE MLADOSTNIKOV, KI SO V POSTOPKU ZARADI STORJENEGA KAZNIVEGA DEJANJA	94
4.5.1 SLOVENIJA.....	94
4.5.2 AVSTRIJA	97
4.5.3 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN AVSTRIJO	99
4.6 VPLETENE STROKOVNE SLUŽBE IN NJIHOVA USPOSOBLJENOST ZA TOVRSTNO DELO.....	100
4.6.1 SLOVENIJA.....	100
4.6.2 AVSTRIJA	105
4.6.3 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN AVSTRIJO	109
4.7 PREVENTIVNO DELO NA TEM PODROČJU	110
4.7.1 SLOVENIJA.....	110
4.7.2 AVSTRIJA	115
4.7.3 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN AVSTRIJO	119
5 RAZPRAVA.....	121
6 SKLEPI	133
7 PREDLOGI.....	136

8 LITERATURA	137
---------------------------	------------

KAZALO TABEL IN SLIK

Tabela 1.1: Obravnava mladoletnih storilcev kaznivih dejanj – primerjava slovenske in avstrijske zakonodaje	29
Tabela 1.2: Namen in učinkovitost vzgojnih ukrepov in kazni za mladoletnike – primerjava med Slovenijo in Avstrijo	38
Slika 1.1: Strokovne službe v procesu od storjenega kaznivega dejanja do zaključka ukrepa/kazni v slovenskem postopku obravnave mladoletnih storilcev kaznivih dejanj.....	41
Slika 1.2: Strokovne službe v procesu od storjenega kaznivega dejanja do zaključka ukrepa/kazni v avstrijskem postopku obravnave mladoletnih storilcev kaznivih dejanj.....	45
Tabela 1.3: Strokovne službe v procesu od storjenega kaznivega dejanja do zaključka ukrepa/kazni v slovenskem in avstrijskem postopku obravnave mladoletnih storilcev kaznivih dejanj.....	48
Tabela 4.1: Namen ukrepov in kazni za mladoletnike – Slovenija	64
Tabela 4.2: Namen ukrepov in kazni za mladoletnike – Avstrija.....	65
Tabela 4.3: Učinkovitost nezavodskih vzgojnih ukrepov	70
Tabela 4.4: Učinkovitost zavodskih vzgojnih ukrepov	71
Tabela 4.5: Učinkovitost kazni za mladoletnike	75
Tabela 4.6: Učinkovitost socialno konstruktivnih ukrepov/kazni	78
Tabela 4.7: Učinkovitost socialno nekonstruktivnih ukrepov/kazni	82
Tabela 4.8: Najpogosteje izrečeni ukrepi oziroma kazni za mladoletnike – Slovenija	86
Tabela 4.9: Najpogosteje izrečeni ukrepi oziroma kazni za mladoletnike – Avstrija	87
Tabela 4.10: Vloga mladostnika pri izvajanju določenega ukrepa oziroma kazni za mladoletnike – Slovenija	88

Tabela 4.11: Vloga mladostnika pri izvajanju določenega ukrepa oziroma kazni za mladoletnike – Avstrija	90
Tabela 4.12: Dejanske potrebe mladostnikov, ki so v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja – Slovenija	94
Tabela 4.13: Dejanske potrebe mladostnikov, ki so v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja – Avstrija	97
Tabela 4.14: Vpletene strokovne službe – Slovenija.....	100
Tabela 4.15: Usposobljenost za tovrstno delo – Slovenija	102
Tabela 4.16: Vpletene strokovne službe – Avstrija	105
Tabela 4.17: Usposobljenost za tovrstno delo – Avstrija	107
Tabela 4.18: Preventivne dejavnosti v teku – Slovenija.....	110
Tabela 4.19: Preventiva, konkretne idejne rešitve, ovire in težave na tem področju – Slovenija	111
Tabela 4.20: Preventivne dejavnosti v teku – Avstrija	115
Tabela 4.21: Preventiva, konkretne idejne rešitve, ovire in težave na tem področju – Avstrija	116

UVOD

Vedno aktualno obdobje, katerega radosti in tegobe smo okusili vsi, ki se imamo za kolikor toliko odrasle, je obdobje odraščanja. Vendar nam tudi izkušnja ni razkrila vseh podrobnosti ali pa morda z leti določene stvari vidimo drugače. Za nas namreč odraščajoči mladostnik ostaja zavrt v skrivnost. Vedno znova nas preseneča s svojim nepredvidljivim obnašanjem in razgibanim vsakdanjikom. Na vse možne načine preizkuša, raziskuje in si utira pot v svet odraslih. Pasti in zanke, ki se mu postavljajo na pot, v zadnji fazi in skupnem seštevku uspešno izravna ter končno odraste. Ni pa vedno tako. Marsikomu ta življenjski proces navrže drugačno izkušnjo. Začaran krog problemov in težav, ki so posledica različnih dejavnikov, lahko mladostnika vodi v tvegano vedenje, nemalokrat pa tudi v izvrševanje kaznivih dejanj.

Mladoletniško prestopništvo danes ni zanemarljiv pojem, ampak še kako obstoječ pojav in problem v družbi, ki mu po mojem mnenju posvečamo premalo pozornosti. Kot univ. dipl. socialna delavka in dipl. varstvoslovka se namreč v okviru svojega dela že ves čas posredno ali neposredno srečujem tudi z mladostniki, ki jih življenje vodi skozi težke preizkušnje prestopniškega življenja. Glede na izkušnje s takimi primeri lahko rečem, da ponavadi ne gre za enkratno dejanje, ampak zapleten začaran krog, ki mladostnika vedno znova sili v taka in drugačna tvegana vedenja. Z magistrsko nalogo tako teoretično kot empirično raziskujem ukrepe in kazni za mladoletnike – kako učinkoviti so in ali odговarjajo na dejanske potrebe mladoletnega prestopnika na način, da je z njihovo pomočjo pripravljen spremeniti svoje vedenje in najti bolj ustrezne življenjske poti.

V raziskovalnem delu se tako osredotočim na mnenja strokovnjakinj in strokovnjakov (policistov, socialnih delavcev, drugih strokovnjakov), ki se z mladoletnim prestopnikom srečujejo od trenutka, ko je storil kaznivo dejanje, do tedaj, ko ukrep ali kazen preneha. Njihovo mnenje se mi zdi pomembno, saj so prav strokovni delavci tisti, ki imajo neposreden stik z omenjenim mladostnikom ter ukrepom ali kaznijo, ki jo izvajajo.

Glede na to, da sta sistem in praksa na tem področju od države do države različna, naše izkušnje primerjam s sosednjo državo Avstrijo in na ta način poskušam definirati ključne ugotovitve s tega področja. Kljub temu, da sta Slovenija in Avstrija v geografskem smislu sosedni, za mladoletnika, ki je v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja, poskrbita vsaka na svoj način.

V magistrski nalogi celostno zaobjamem obravnavo mladoletnih storilcev kaznivih dejanj v obeh državah, zato je kot taka zanimiv pokazatelj dejanskega stanja na tem področju. V prihodnosti pa so pridobljeni raziskovalni zaključki v smislu nadaljnjega razvijanja in spreminjanja obeh sistemov morda lahko tudi dobrodošel podatek.

1 TEORETIČNA IZHODIŠČA

1.1 MLADOSTNIK NA POTI V POLNOLETNOST

1.1.1 OBDOBJE ODRAŠČANJA

Dvajseto stoletje prinaša pomembne ugotovitve o spreminjanju mladosti in mladine. Ule (2000, 17–25) navaja, da se je celoten proces mladosti zaradi podaljševanja šolanja v tretje desetletje življenja in zaradi individualizacije življenjskega poteka v zadnjih desetletjih spremenil ter odpravil vmesno fazo med otroštvom in odraslostjo. Kljub temu, da so te meje zabrisane in da ni več mogoče potegniti ločnice med otroštvom, mladostjo in odraslostjo, mora vsak otrok vendarle skozi proces, ki ga imenujemo odraščanje.

Obdobje odraščanja zajema osebno celosten vidik zunanega in notranjega zorenja in dozorevanja mladostnika. Biddulpha (2003, 101–113) to obdobje spominja na plimovanje. Pravi, da so najstniki danes neodvisni, jutri pa spet iščejo starše, da jih nahranijo in potolažijo. Enkrat so presenetljivo razumni, drugič pa uporniški in prepirljivi. Conger (1985, 86–95) poudarja, da se človek verjetno v nobenem drugem življenjskem obdobju ne ukvarja toliko z moralnimi vrednotami – kaj je prav in res, napačno in lažno – kot v tem obdobju. Skratka, gre za ero tipanja, iskanja samega sebe, oblikovanja identitete, lastnega mnenja, stališč, ero tisočih vprašanj, pomislekov, upiranja avtoriteti.

To je čas, ko se mladostnik začne osamosvajati od družine, čas, ko svojo osredotočenost od staršev kot dotedanjih osrednjih akterjev njegovega življenja začne preusmerjati stran v družbo vrstnikov. Sam si išče in izbira prijatelje, ki jim lahko zaupa. Z njimi se združuje v spontane majhne skupine, ki postanejo vir novih motivov, interesov ter opore pri osamosvajanju. Ohlapnejše kot postajajo vezi s starši, večjo neodvisnost mladostnik dosega. Če se torej te vezi rahljajo, se temu primerno krepijo/morajo krepiti vrstniške. Zato je še kako pomembno, da ga vrstniki vidijo v »ugodni luči«, da si o njem ustvarijo pozitiven vtis ali da ga preprosto sprejemajo. Conger (1985, 66–75) navaja, da je prav zavest mladega človeka, da je sprejet med vrstniki, odločilnega pomena v njegovem

življenju in da so pravzaprav vrstniki tisti, ki mu lahko zelo pomagajo pri določanju lastne identitete. Del naše identitete so namreč tudi informacije, mnenja in ocene, ki jih o nas dajejo drugi. Po Congerju (Ibid.) ni na nobeni drugi razvojni stopnji v življenju občutek identitete tako spremenljiv, vloga vrstnikov v psihičnem in socialnem razvoju večine mladostnikov pa tako odločilna kot prav v obdobju odraščanja.

Na poti drvenja v samostojnost, odraslost pa imajo poleg staršev in vrstnikov ključno vlogo tudi vsi tisti, s katerimi se mladostnik bodisi spontano bodisi načrtno srečuje ter tke takšne in drugačne vezi. Kern in Divjak (1969, 25–27) sta že pred nekaj desetletji zapisala, da moramo vedeti, da mladostnik v obdobju odraščanja spoznanja o sebi stalno spreminja, razvija. Bolj, ko se bliža odraslosti, bolj zna biti zahteven (McIntire 2001, 131–150).

Prehod iz sveta otroštva v svet odraslih, dobo končnega približevanja odraslosti ali obdobje adolescence večina mladostnikov izpelje gladko in brez hujših pretresov (Meško 1997, 86–87). Največji izziv in cilj je oblikovati svojo identiteto – jo spoznati sam in doseči, da jo priznajo drugi. To za mladostnika pomeni odkriti, kaj ima rad, česa si želi, česa se nadeja v čustvenem in poklicnem življenju, skratka, kaj sploh pričakuje od življenja. Da pa se temu čim bolj približa, mora tudi na novo opredeliti svoj odnos do okolice – zlasti do staršev in vrstnikov (Braconnier 2001, 31–42).

1.1.2 OKOLJE ODRAŠČANJA

Okolje, v katerem se mladostnik nahaja in v katerega zelo pogosto zahaja, narekuje, kako se bo vedel, hkrati pa vpliva tudi na oblikovanje njegove osebnosti. Lahko je blagodejno in pomaga pri razvijanju sposobnosti, lahko pa je škodljivo in ogroža mladostnikovo prihodnost (Braconnier 2001, 159–176).

To okolje je navadno zelo široko in zajema vse tiste sfere mladostnikovega življenja, v katerih vsakodnevno živi, se v njih samo občasno zadržuje ali morda samo naključno giblje. Ne gre samo za prostore v teritorialnem pomenu, pač pa sem sodijo tudi vse interakcije, odnosi, ki jih ustvarja in oblikuje, vplivi in splošna družbena klima, znotraj

katere razpreda svojo socialno mrežo. Ta je po Čačinovič Vogrinčič (2000, 82–83) lahko vir moči, prijateljstva, samospoštovanja, lahko pa tudi vir stresov, pritiskov, izkoriščanja in zlorabe.

Prvo, primarno okolje – prostor, kamor se otrok/mladostnik nenehno vrača – je dom ali družina. Fenwick in Smith (1997, 37–46) pravita, da je družina dinamičen sistem; vsak odnos znotraj nje je drugačen, saj je tudi vsaka osebnost drugačna. Vsaka družina živi po svojih pravilih in v skladu z osebnostmi, ki jo sestavljajo, in ubira svoja pota.

Poleg družine ali vzgoje staršev na oblikovanje moralnih in drugih vrednot otroka ter na njegov osebni razvoj odločilno vpliva tudi izobraževanje, saj skoraj tretjino otroštva preživimo v šoli (Bubnov Škoberne 2000, 67–72). Otrok z vstopom v šolo vstopi v povsem novo socialno areno, v kateri se sreča z izzivom skupine vrstnikov in šolskega dela. Izkušnji, ki najbolj vplivata na njegovo ugodno samopodobo, sta: izkušnja dobrih medosebnih odnosov in izkušnja uspešnega obvladovanja nalog (Kos - Mikuš 1992).

Poleg družine tako šola še najbolj vpliva na otrokovo življenje, prijateljevanje, uspehe in neuspehe. Šola tudi sama oblikuje okolje, ki po svoje vpliva na njene učence – posledica tega je, da je na nekaterih šolah več »špricanja« in prestopništva, več neprilagojenih in slabo vzgojenih otrok kot drugje (Fenwick in Smith 1997, 149–168). Različna šolska okolja torej različno vplivajo na vedenje in življenje otrok (Kos - Mikuš 1992).

Vplivu staršev nenehno konkurira vpliv vedno širšega kroga najstnikovih prijateljev. Tekmo z njimi starši pogosto izgubljajo zaradi nenehnega uveljavljanja pravil, ki niso vedno priljubljena (McIntire 2001, 195–202). Poleg njih so tu še ostali ljudje, ki jih mladostniki sprejemajo, občudujejo in se z njimi hočejo družiti. To so osebe, ki so jim všeč. Vse navade, ki jih pridobijo z oponašanjem teh ljudi – zlasti odraslih, vplivajo na njihov odnos do drugih ljudi. Vzornike iščejo tudi izven kroga poznanih ljudi. Ne glede na to, ali se v svoji koži počutijo dobro ali slabo, skušajo najti podobo o sebi, ki bi bila sprejemljivejša in bi jim bolj ustrezala (Braconnier 2001, 31–42; McIntire 2001, 63–85).

Danes si je adolescenco skoraj nemogoče predstavljati brez različnih medijev, ki vplivajo na mladostnika. Najprej je tu glasba pa seveda televizija, računalniški svetovni splet in vrsta drugih občil, ki vsaka po svoje prispevajo svoj košček v mozaik oblikovanja mladostnikovih mnenj, stališč, osebnosti. Seveda pa ne smemo mimo dejstva o družbi izobilja, ki z marketingom v javnosti ustvarja umetno stimulirane potrebe po imeti vedno več, ter mimo družbenih norm in vrednot, ki prav tako pomembno vplivajo na mladostnikovo osebnost (Braconnier 2001, 159–228; Fenwick in Smith 1997, 109–118).

Gögercin (1999) je zapisal, da so mladostniki dvojno zapostavljeni – socialno in kot odraščajoči. Na eni strani se namreč spopadajo z vedno večjimi razlikami, ki jih ustvarja družba izobilja, ter z »novimi« normami in vrednotami, ki izhajajo iz obstoječe družbene situacije, na drugi strani pa morajo hkrati biti kos vsem spremembam, ki jih že samo po sebi prinaša obdobje odraščanja.

Po Ule (2000, 76–81) se mladi danes soočajo s svetom, ki ne razpada več v dva tabora, ampak kaže nepregledno množico razlomov, preskokov, razpok. Prihodnost je postala mnogodimenzionalna, v njej pa obstaja mnogo več ugank kot rešitev in tudi rešitve, če jih natančneje pregledamo, so kot vreče polne ugank. Mlada generacija je izjemno občutljiva za temeljna moralna vprašanja življenja. Mlad človek ne želi biti vzvišen in nadut, ampak neodvisen in brez strahov. Prav zato se upira prevzemanju nepreverjenih norm, institucijam, ki ne omogočajo sodelovanja mladih pri odločanju, napačnim podreditvam, nepojasnenim političnim odločitvam – upira se vsemu, kar ga omejuje in skuša deformirati. Tisto, kar so mladi odkrili zase, odrasle spravlja v paniko, to pa je zabava: zabava-šport, zabava-glasba, zabava-potrošnja, zabava-delo, zabava-življenje. Mladi se upirajo nesmislu in obveznostim, z uresničevanjem katerih se odrasli nesmiselno izčrpavajo, ne da bi se z njimi identificirali (Ibid.).

1.1.3 MLADOSTNIŠKE SKUPINE

Večina mladostnikov je dovzetnih za vplive iz okolice. Nanje odločilno vplivajo njihovi prijatelji, s katerimi se povezujejo v mladostniške skupine. To staršem pogosto povzroča skrbi, saj so prepričani, da v takšnih skupinah mladostniki druge člane spodbujajo k tveganemu vedenju, »klatenju« naokrog in brezdelju. Obstajajo seveda tudi takšne skupine, vendar pa se le-te ustvarjajo in srečujejo tudi zaradi skupnih interesov ali določene ideologije. V takih skupinah ima vsak član svojo vlogo, svoj položaj in posebno identiteto, ki ga spodbuja k določenim dejanjem. Glavna vez skupine je prijateljstvo (Braconnier 2001, 405–408).

Potem pa je tu še zadnje stoletje, ki so ga nekateri avtorji označili kot stoletje mladine. Bistvena sprememba v devetdesetih je rastoč pritisk na mlade, da si pridobijo čim več in čim višjo izobrazbo, visoko kulturno raven in nanju vezana »priznanja«, »spričevala«, »nazive«, ki omogočajo družbeno promocijo, kariero, privilegije. Starši mnogokrat niso zadovoljni z ocenami in dosežki svojih otrok, še več: velikokrat tudi svoje želje in ambicije prenesejo na otroke, kar slej ko prej pripelje do tega, da mladostnik enostavno ne zmore več. Potrditev tako začne iskati v tistih družbenih skupinah in dejanjih, v in s katerimi se lahko dokaže (Nastran - Ule 2000, 11–32).

1.1.4 TVEGANO VEDENJE

Mladi se torej v obdobju odraščanja soočajo z mnogimi nasprotji, težavami, nerešenimi problemi, ki izhajajo eden iz drugega. Vse to močno povečuje njihovo socialno in psihološko ranljivost, ki se kaže na takšne in drugačne načine. Ko je pritisk prevelik, začnejo iskati poti rešitve, največkrat v različnih oblikah t. i. »tveganega vedenja« (Braconnier 2001, 31–42; Nastran - Ule 2000, 11–32).

S tem izrazom po Braconnierju (2001, 229–296) označujemo uživanje alkohola ali mamil, pobeg od doma, kraje in ponavljajoče se nezgode. Fenwick in Smith (1997, 227–249) pa dodajata še druge težave mladostnikov, kot so: neprimerno vedenje, prestopništvo, čustvene težave in anksiozna stanja, depresija, samomor in

samopoškodbe, »namišljeni samomor«, duševne motnje in bolezni, hiperaktivnost in agresivnost ter drugo. S takšnim vedenjem mladostnik ne ogroža samo sebe ali svojega življenja, ampak tudi svojo telesno, psihološko in družbeno prihodnost.

1.1.5 MLADOLETNIŠKO PRESTOPNIŠTVO IN DEVIANTNO VEDENJE

V sodobni družbi predstavljata mladoletniško prestopništvo in deviantno vedenje mladih enega temeljnih problemov (Šelih 2000, 9–10). Največ konfliktov v družini in veliko primerov, ko mladi stopijo na kriminalno pot, se začne prav v obdobju adolescence.

S pojmom mladoletniško prestopništvo in mladoletniška delinkvenca označujemo kazniva dejanja, ki jih izvršujejo mladoletniki, in tudi druge oblike deviantnega vedenja mladih. Osnovna značilnost prestopništva je izvrševanje lažjih premoženjskih kaznivih dejanj. Najpogosteje gre za klasične premoženjske delikte (kraje, kraje z vlomom, odvzem motornih vozil); manj je dejanj z elementi nasilja (večinoma telesne poškodbe, sodelovanje v pretepu ipd.); najmanj pa je seksualnih deliktov. Pri mladoletnikih je težko ugotoviti, koliko na pojavnost in pogostost prestopništva vplivajo osebni dejavniki, kot je npr. kriminalna motivacija, in koliko priložnost ter objekt napada (Meško 1997, 86–92).

Koren (1997) smiselno strni, da je mladoletniško prestopništvo rezultat medsebojnega delovanja socialnih, psiholoških in fizioloških dejavnikov ter dejavnikov v družbenem okolju. Brinc (2000, 113–115) pa poudari, da prestopniško vedenje kaže, da niti družina niti šola otrokom ne nudita ustreznih možnosti za normalen telesni in duševni razvoj.

Če razumemo razloge za določeno vedenje najstnika, nanj lažje vplivamo. Če si vzamemo čas in se pogovorimo o njegovih težavah, čuti, da je pomemben. Na ta način krepí svojo samozavest in se čuti sposobnega poskrbeti zase. Hkrati postaja vedno bolj odgovoren in vedno manj verjetno je, da se bo kot najstnik tvegano obnašal (McIntire 2001, 115–130).

1.2 MLADOLETNIK V POSTOPKU ZARADI STORJENEGA KAZNIVEGA DEJANJA – SLOVENSKI IN AVSTRIJSKI SISTEM OBRAVNAVANJA MLADOLETNIH PRESTOPNIKOV

Izostajanje od pouka, pobegi od doma, izogibanje družbi vrstnikov, uživanje mamil, izvrševanje kaznivih dejanj so različni načini, ki kažejo na težave v odraščanju. Odgovor na te težave je potreba po pomoči – po posebnem obravnavanju mladostnikov, da bi jim zagotovili boljše možnosti za reševanje njihovih težav (Filipčič 2000).

Brinc (2000) navaja, da je prestopništvo mladoletnikov nevarno, ker lahko prav začetni majhni prestopki vodijo v kasnejše nevarnejše prestopništvo, ki pospeši razvoj kriminalne kariere in kriminalnega življenjskega stila, ter pravi, da strokovnjaki opozarjajo, da otrokom in mladoletnikom neresno obravnavanje začetkov prestopništva škoduje, kakor jim škoduje tudi preveč resno obravnavanje, če se v prestopku vidi večjo nevarnost, kot je v resnici.

Danes je – vsaj v Evropi – splošno sprejeto stališče, da imajo nezavodski skupnostni vzgojni ukrepi proti delinkventnim mladoletnikom prednost pred zavodskimi. Šelih (2006) poudarja, da je zavodske ukrepe treba uporabiti le kot skrajno sredstvo in da so alternativne oblike vzgojnih ukrepov najpomembnejše inovacije na področju kazensko pravnega obravnavanja mladoletniškega prestopništva v zadnjih dveh desetletjih.

Ulični delavec iz Pariza k inovacijam nagovarja z osebno izkušnjo: »Obstajajo zavodi, v katere so zaprti težavni mladostniki. To je eden od načinov obravnave prestopništva. Če pa hoče človek oditi v samo notranjost, v osrčje prestopništva, je treba iti k viru težav. To, da mladostnika zapremo v kak center, pomeni, da njegovo prestopništvo razumemo le na razumski ravni. Ko pa odideš v osrčje njegove mestne četrti, v bare, ko z njim odideš na počitniški tabor in te skupaj z njim ustavi policija, takrat dodobra spoznaš vzroke njihove potisnjenosti ob rob« (Guy Gilbert v Lisec in Lisec Metelko 2004).

Kljub temu da sta Slovenija in Avstrija v geografskem smislu sosedi, za mladoletnika, ki je v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja, poskrbita vsaka na svoj način – z

lastno zakonodajo, drugačnim pristopom, različnimi metodami itd. Seveda najdemo tudi podobnosti, pri katerih pa ne smemo prezreti pomembnosti ter poudarkov, ki jih posamezna država določeni stvari namenja. Četudi torej obstajajo stične točke, ni nujno, da jih državi enako interpretirata.

1.2.1 UKREPI IN KAZNI ZA MLADOLETNIKE – PREGLED ZAKONODOJE

1.2.1.1 SLOVENIJA

Kazenski zakonik (KZ-1, Ur. l. RS 95/2004), ki je stopil v veljavo novembra 2008, v *Prehodnih in končnih določbah* v 375. členu navaja, da se do uveljavitve kazenskega zakona za mladoletnike uporabljajo določbe starega Kazenskega zakonika.

Formalni okvir za obravnavo mladoletnih storilcev kaznivih dejanj v Sloveniji tako še vedno predstavlja šesto poglavje starega Kazenskega zakonika RS (KZ-UPB1, Ur. l. RS 95/2004, 70.–94. čl.), ki govori o vzgojnih ukrepih in kaznih za mladoletnike. Uvodoma to poglavje uvršča mladoletnike v tri starostne kategorije:

- (1) otrok – mladoletna oseba, ki ob storitvi kaznivega dejanja še ni bila stara 14 let;
- (2) mlajši mladoletnik – mladoletna oseba, ki je bila ob storitvi kaznivega dejanja že stara 14 let in še ne 16;
- (3) starejši mladoletnik – mladoletna oseba, ki je bila ob storitvi kaznivega dejanja že stara 16 let in še ne 18.

71. in 72. člen KZ tako določata, da se proti *otroku* ne sme uporabiti kazenskih sankcij (**ni kazensko odgovoren**), *mlajšemu mladoletniku* se smejo izreči samo **vzgojni ukrepi**, *starejšemu mladoletniku* pa **vzgojni ukrepi** ter izjemoma tudi **denarna kazen** ali **mladoletniški zapor**, ob teh kaznih pa kot stranski kazni tudi prepoved vožnje motornega vozila ali izgon tujca iz države. Če je mladoletnim storilcem kaznivih dejanj izrečen vzgojni ukrep, denarna kazen ali mladoletniški zapor, se lahko izrečejo tudi varnostni ukrepi, razen prepovedi opravljanja poklica.

Slovenski KZ za mladoletnike predvideva drugačen sistem obravnavanja storilcev kaznivih dejanj kot za odrasle državljane. Najdemo torej pomembne razlike tako v obliki kot teži kaznovanja kakor tudi v samem kazenskem postopku.

Kazenski postopek proti mladoletniku se uvede za vsa kazniva dejanja samo na zahtevo državnega tožilca (ZKP-UPB4, Ur. l. RS 32/2007, 465. čl.). Državno tožilstvo mora o uvedbi postopka proti mladoletniku vselej obvestiti pristojni organ socialnega varstva, ki se ima pravico seznaniti s potekom postopka, med postopkom dajati predloge in opozarjati na dejstva in dokaze, ki so pomembni za pravilno odločbo (ZKP, 458. čl.).

DRŽAVNO TOŽILSTVO lahko:

1. Odstopi od uvedbe kazenskega postopka:

Kadar gre za kaznivo dejanje, za katero je predpisana kazen zapora do treh let ali denarna kazen, lahko državni tožilec odloči, da ne bo zahteval uvedbe kazenskega postopka, čeprav so dokazi, da je mladoletnik storil kaznivo dejanje, če glede na naravo kaznivega dejanja in okoliščine, v katerih je bilo storjeno, ter glede na mladoletnikovo prejšnje življenje in njegove osebne lastnosti spozna, da postopek proti njemu ne bi bil smotrni (ZKP, 466. čl.).

2. Zahteva uvedbo pripravljalnega postopka pri sodniku za mladoletnike pristojnega sodišča:

Sodnik za mladoletnike opravi dejanja pripravljalnega postopka, preizkusi vse okoliščine, ki se nanašajo na kaznivo dejanje in na mladoletnikovo osebnost, ter zbrano gradivo posreduje pristojnemu državnemu tožilcu (ZKP, 474. čl.).

3. Zahteva dopolnitev pripravljalnega postopka.

4. Poda senatu za mladoletnike obrazložen predlog za kaznovanje oziroma za vzgojni ukrep.

5. Ustavi postopek:

Če državni tožilec med pripravljalnim postopkom spozna, da ni podlage za postopek proti mladoletniku, sodniku za mladoletnike predlaga, naj postopek ustavi (ZKP, 475. čl.).

Senat za mladoletnike ni vezan na predlog državnega tožilca pri odločanju o tem, ali naj mladoletniku izreče kazen ali pa zanj uporabi vzgojni ukrep (ZKP, 483. čl.).

SENAT ZA MLADOLETNIKE lahko:

1. **Ustavi postopek:**

Senat za mladoletnike ustavi postopek, kadar spozna, da ne bi bilo smotno izreči mladoletniku niti kazni niti vzgojnega ukrepa.

2. **Mladoletniku izreče vzgojni ukrep:**

V tem primeru v sklepu navede samo, kateri ukrep mu izreka, ne izreče pa, da je mladoletnik kriv za kaznivo dejanje, katerega je bil obdolžen. V obrazložitvi sklepa opiše dejanje in navede okoliščine, ki opravičujejo izrečen vzgojni ukrep.

Vzgojni ukrepi (KZ, 74.–87. čl.) so razvrščeni glede na vzgojno učinkovitost od blažjega proti strožjemu (Bele 2001):

1. *ukor,*
2. *navodila in prepovedi,*
3. *nadzorstvo organa socialnega varstva,*
4. *oddaja v vzgojni zavod,*
5. *oddaja v prevzgojni dom,*
6. *oddaja v zavod za usposabljanje.*

Sodišče pri izbiri vzgojnega ukrepa upošteva mladoletnikovo starost in duševno razvitost, njegove psihične lastnosti, nagnjenja, nagibe, iz katerih je dejanje storil, dotedanjo vzgojo, okolje in razmere, v katerih je živel, težo in naravo dejanja, ali sta mu bila že prej izrečena vzgojni ukrep ali kazen in vse druge okoliščine, ki vplivajo na to, da izreče tisti ukrep, s katerim bo najboljše dosežen namen vzgojnih ukrepov.

Prve tri vzgojne ukrepe (*ukor, navodila in prepovedi ali nadzorstvo organa socialnega varstva*) sodišče izreče mladoletniku, ki ga je treba opozoriti na nepravilnost njegovega ravnanja ter zagotoviti njegovo vzgojo, prevzgojo in pravilen razvoj v njegovem dotedanjem okolju s pomočjo kratkih ali trajnejših ukrepov ob ustreznem strokovnem vodenju. Zavodske ukrepe (*oddaja v vzgojni zavod, prevzgojni dom ali zavod za usposabljanje*) pa samo v skrajnem primeru

izreče sodišče mladoletniku, pri katerem so potrebni trajnejši vzgojni, prevzgojni ali zdravstveni ukrepi in njegova popolna ali delna izločitev iz dotedanjega okolja.

Ukor izreče sodišče mladoletniku z grajo, in sicer tako, da mu prikaže škodljivost in nepravilnost njegovega ravnanja in ga opozori, da mu bo v primeru novega kaznivega dejanja izreklo strožjo kazen (KZ, 76. čl.).

Pri izrekanju *navodil in prepovedi*, ki smejo trajati največ eno leto, sodišče upošteva mladoletnikovo pripravljenost za sodelovanje, izreče pa lahko eno ali več navodil ali prepovedi kot samostojen ali dopolnilen vzgojni ukrep. Če mladoletnik navodil ali prepovedi ne izpolnjuje, lahko namesto njih izreče vzgojni ukrep nadzorstvo organa socialnega varstva. Navodila in prepovedi so:

- ✘ osebno se opravičiti oškodovancu;
- ✘ poravnati se z oškodovancem tako, da mladoletnik s plačilom, delom ali kako drugače povrne škodo, ki jo je povzročil s kaznivim dejanjem;
- ✘ redno obiskovati šolo;
- ✘ usposabljati se za poklic ali sprejeti zaposlitev, ki ustreza njegovemu znanju, sposobnosti in nagnjenju;
- ✘ nastaniti se pri določeni družini, v domu ali drugje;
- ✘ opraviti delo v korist humanitarnih organizacij ali lokalne skupnosti;
- ✘ zdraviti se v ustrezni zdravstveni organizaciji;
- ✘ obiskovati vzgojno, poklicno, psihološko ali drugo podobno posvetovalnico;
- ✘ udeležiti se programov socialnega treninga;
- ✘ opraviti preizkus znanja prometnih predpisov;
- ✘ prepoved vožnje motornega vozila pod pogoji, pod katerimi je mogoče to sankcijo izreči polnoletnim (KZ, 77. čl.).

Nadzorstvo organa socialnega varstva izreče sodišče, ko je treba trajneje vplivati na mladoletnikovo vzgojo, prevzgojo in pravičen razvoj. V tem primeru mladoletnik še naprej živi pri svojih starših ali drugih ljudeh, ki ga preživljajo, svetovalec, ki ga določi organ socialnega varstva, pa opravlja nadzorstvo in skrbi za njegovo šolanje, zaposlitev, izločitev iz okolja, ki nanj škodljivo vpliva, za morebitno zdravljenje in

urejanje razmer, v katerih mladostnik živi. Nadzorstvo organa socialnega varstva ne sme trajati manj kot eno leto in ne več kot tri leta (KZ, 78. čl.).

Kadar je treba poskrbeti za mladoletnikovo vzgojo in prevzgojo pod stalnim vodstvom in nadzorstvom strokovnih vzgojiteljev, sodišče izreče vzgojni ukrep *oddaje v vzgojni zavod*. Ta sme trajati najmanj šest mesecev in največ tri leta, lahko pa se izvaja tudi v okviru stanovanjskih skupin, ki jih organizirajo vzgojni zavodi, ali z dnevnim bivanjem mladoletnikov v vzgojnem zavodu (KZ, 79. čl.).

Oddajo v prevzgojni dom izreče sodišče takrat, ko mladoletnik potrebuje učinkovitejše prevzgojne ukrepe. Pri tem upošteva zlasti naravo in težo storjenega kaznivega dejanja ter podatke o v preteklosti izrečenih vzgojnih ukrepih oziroma kaznih za mladoletnika. V prevzgojnem domu ostane mladoletnik najmanj eno in največ tri leta (KZ, 80. čl.).

V *zavod za usposabljanje* odda sodišče tistega mladoletnika, ki je moten v telesnem ali duševnem razvoju, če je mogoče v tem zavodu poskrbeti za njegovo zdravljenje in varstvo. Ta vzgojni ukrep se lahko v smiselnih okoliščinah izreče tudi namesto varnostnega ukrepa psihiatričnega zdravljenja in varstva v zdravstvenem zavodu. Mladoletnik ostane v zavodu za usposabljanje, dokler je to potrebno za njegovo usposabljanje, zdravljenje ali varstvo, a največ tri leta (KZ, 81. čl.).

3. Izreče mladoletniku denarno ali zaporno kazen:

Sodišče sme izreči denarno kazen samo starejšemu mladoletniku, in sicer za kazniva dejanja, za katera je predpisana kazen zapora do petih let ali denarna kazen, če jo je po svojih dohodkih zmožen plačati sam.

Starejšemu mladoletniku sme sodišče izreči mladoletniški zapor v primeru, ko gre za kaznivo dejanje, za katero je z zakonom predpisana kazen zapora petih ali več let, če zaradi narave in teže dejanja in zaradi visoke stopnje kazenske odgovornosti ne bi bilo upravičeno izreči vzgojnega ukrepa. Mladoletniški zapor ne sme biti krajši od šestih mesecev in ne daljši od petih let. Za kazniva dejanja, za katera je mogoče

izreči kazen zapora tridesetih let, se sme izreči mladoletniški zapor do desetih let (KZ, 88.–91. čl.).

1.2.1.2 AVSTRIJA

V Avstriji je mladoletniško prestopništvo po zakonu, ki ureja to področje (*Jugendgerichtsgesetz – JGG*, BGBl. Nr. 599/1988), definirano kot kaznivo dejanje, ki ga stori *mladoletna oseba, stara več kot 14 in manj kot 18 let*. Kazniva dejanja, ki jih storijo mladoletniki, stari manj kot 14 let, so tako kot pri nas izvzeti iz vseh oblik kazenskega pregona. V takih primerih se lahko kot reakcija na kaznivo dejanje uporabijo le ukrepi, ki zagotavljajo varstvo ter vzgojo osebnostnega razvoja posameznika in ki jih v celoti vodi sodišče za družinske zadeve (*Familiengericht*) (JGG, 1. in 4. čl.).

Mladoletnik (tj. oseba, stara več kot 14 in manj kot 18 let), ki stori kaznivo dejanje, je kazensko neodgovoren tudi v naslednjih primerih (JGG, 4. čl.):

- kadar se na osnovi določenih razlogov predvideva, da ni dovolj zrel, da bi se zavedal nezakovitosti storjenega dejanja ali ravnal v skladu s tem;
- kadar zagreši kaznivo dejanje v starosti manj kot 16 let, če iz njegove strani ne gre za veliko krivdo ali če ni posebnih razlogov za uporabo kazenskega zakona v povezavi z mladoletnimi prestopniki, ki bi ga odvrnili od povzročanja novih kaznivih dejanj;
- kadar gre za pogoje, navedene v 42. členu avstrijskega Kazenskega zakonika (*Strafgesetzbuch – StGB*, BGBl. Nr. 60/1974); po tem členu se namreč preganjajo kazniva dejanja, za katera je zagrožena denarna kazen, kazen zapora manj kot tri leta ali kazen zapora manj kot tri leta in hkrati denarna kazen; če je krivda mladoletnika v teh primerih majhna, če ni posledic kaznivega dejanja ali so te zelo neznatne oziroma si je mladoletnik vsaj resno prizadeval, da bi take bile, ali če so posledice kaznivega dejanja popravljive oziroma kako drugače nadomestljive in kazen ni primerna v smislu odvratanja mladoletnika od povzročanja novih kaznivih dejanj ali preprečevanja kaznivih dejanj drugih, se ga ne kaznuje.

V avstrijskem pravnem sistemu ni posebnih razhajanj v posledicah, ki sledijo kaznivim dejanjem, ki jih povzročijo odrasli in tistimi, ki jih povzročijo mladoletniki. To pomeni, da so izrečeni ukrepi oziroma kazni enaki tako za ene kot za druge. Vseeno pa najdemo pomembne razlike v teži kaznovanja in v samem kazenskem postopku.

Elisabeth Gangl (2007), sodnica na dunajskem okrožnem sodišču (*Bezirksgericht*), razlaga, da se lahko v primeru, če pride do storitve kaznivega dejanja, v Avstriji za razliko od Slovenije že državno tožilstvo posluži določenih ukrepov.

DRŽAVNO TOŽILSTVO lahko:

1. Odstopi od pregona kaznivega dejanja:

Državno tožilstvo lahko odstopi od pregona mladoletnika, če je za storjeno kaznivo dejanje zagrožena denarna ali zaporna kazen največ petih let in če dodatni ukrepi v smislu preprečevanja nadaljnjih kaznivih dejanj niso potrebni. Domnevnemu storilcu pa mora biti sojeno v primeru, če je posledica kaznivega dejanja smrt človeka. Pod enakimi pogoji lahko sodišče prekine postopek tudi po začetku pripravljalne preiskave ali vložitvi obtožnice do zaključka sodnega postopka (JGG, 6. čl.).

2. Odstopi od pregona kaznivega dejanja z obvestilom sodišča:

Skrbniško sodišče (*Pflegschaftsgericht*) lahko v primeru, ko je to potrebno, na prošnjo pisarne državnega tožilstva formalno obvesti domnevnega storilca kaznivega dejanja o njegovem nepravilnem ravnanju (npr. v povezavi s spoštovanjem) in posledicah, ki temu sledijo (JGG, 6. čl.). Mladoletniku da državno tožilstvo s pomočjo sodišča tako vedeti, da je bilo njegovo vedenje nesprejemljivo, seznaniti ga s posledicami takšnega vedenja in pozove k poboljšanju.

3. Odstopi od pregona kaznivega dejanja z uporabo enega od t. i. ukrepov diverzije (*Diversio*):

T. i. ukrepov diverzije¹ se državno tožilstvo posluži v primerih, ko je obdolženec pripravljen dejanje priznati, se soočiti z njegovimi posledicami, za posledice odgovarjati na primeren način in sprejeti potrebno odgovornost, ki kaže na to, da bo v prihodnosti opustil načine obnašanja, ki so pripeljali do tega dejanja. Ti ukrepi so:

¹ Diverzija – ukrepanje glede na dejanje

- *Plačilo denarnega zneska (Geldbetrages)* – Državno tožilstvo lahko odstopi od pregona kaznivega dejanja, če obdolženec plača denarni znesek v korist zveze. Plačati ga mora v roku 14 dni po vročitvi sporočila. Kolikor bi bilo to za obdolženca preveliko breme, pa se mu lahko odobri odlog plačila za največ šest mesecev ali dovoli plačilo po obrokih v tem obdobju (StPO, BGBl. Nr. 631/1975, 200. čl.).
- *Opravljanje dela v korist skupnosti (Gemeinnützige Leistungen)* – Državno tožilstvo lahko odstopi od pregona kaznivega dejanja, če je obdolženec izrecno izrazil pripravljenost, da v določenem roku največ šestih mesecev brezplačno opravlja delo v korist skupnosti in tako prevzame odgovornost za svoje dejanje. Dela v korist skupnosti dnevno ne sme opravljati več kot osem ur, tedensko ne več kot 40 ur in skupno ne več kot 240 ur (pri mladoletnikih: dnevno ne več kot šest ur, tedensko ne več kot 20 ur in skupno ne več kot 120 ur). Upoštevati je treba hkratno izobraževanje in izpopolnjevanje ali poklicno dejavnost obdolženca (StPO, 201. in 202. čl.).
- *Določitev preizkusne dobe brez ali z varstvenim nadzorstvom in izpolnitvijo navodil (Probezeit, Bewährungshilfe)* – Državno tožilstvo lahko odstopi od pregona kaznivega dejanja z določitvijo preizkusne dobe od enega do dveh let, če je obdolženec izrecno izrazil pripravljenost, da bo med preizkusno dobo izpolnjeval določene dolžnosti v skladu z izrečenimi navodili. Če je tako določeno, mora obdolženec sprejeti tudi pomoč svetovalca za varstveno nadzorstvo. Pri tem pride v poštev zlasti dolžnost, da po svojih močeh popravi nastalo škodo ali sicer prispeva k izravnavi posledic dejanja (StPO, 203. čl.).
- *Zunajsodna izravnavna dejanja oziroma mediacija (Außergerichtlich Tatausgleich, ATA)* – Državno tožilstvo lahko odstopi od pregona kaznivega dejanja, če so bile z dejanjem neposredno prizadete pravne dobrine kake osebe in je obdolženec pripravljen prevzeti odgovornost za dejanje in se spoprijeti z njegovimi vzroki in če bo morebitne posledice dejanja izravnal glede na okoliščine primeren način, zlasti s tem, da bo popravil iz dejanja nastalo škodo ali sicer prispeval k izravnavi posledic dejanja in če bo po potrebi prevzel obveznosti, ki pričajo o njegovi pripravljenosti, da bo v bodoče opustil načine

obnašanja, ki so pripeljali do dejanja. V prizadevanja za izravnavo dejanja je treba vključiti tudi žrtev, če za to pokaže pripravljenost. Uresničitev izravnave je namreč odvisna od njene privolitve (StPO, 204. čl.).

4. Pošlje mladoletnika pred sodišče.

Ganglova pravi, da v vseh navedenih primerih mladoletnikova kartoteka ostane prazna. To pa se spremeni takoj, ko se ta enkrat pojavi na sodišču – vsi ukrepi sodišča se potem vpišejo v njegovo evidenco.

SODIŠČE lahko:

1. Mladoletnika samo obsodi in mu ne naloži kazni:

To je t. i. orodje prekinjene kazni, ki vsebuje izjavo o krivdi brez razglasitve kazni ali kazen v smislu nadzorstva (JGG, 12. in 13. čl.). Tako preizkusna doba z ali brez varstvenega nadzorstva kot navodila sodišča so lahko del pogojev, ki to orodje oblikujejo. Po 12. členu JGG lahko sodišče odstopi od kaznovanja, če gre za manjšo kazen in če se na osnovi primernega zagotovila predvideva, da mladoletnik ne bo izvrševal novih kaznivih dejanj. Po 13. členu JGG pa mladoletniku tudi v času preizkusne dobe od enega do treh ne bo naložena kazen, če se na osnovi primernega zagotovila in opozorila predvideva, da ta ne bo izvrševal novih kaznivih dejanj.

2. Za kaznovanje uporabi enega od ukrepov t. i. diverzije – tako kot državno tožilstvo (glej zgoraj).

3. Za kaznovanje uporabi določena navodila in prepovedi:

Navodila in prepovedi lahko določi sodnik ali upravni organ in se lahko uporabijo kot samostojni ukrep ali v povezavi z vsemi oblikami preizkusne dobe.

4. Določi preizkusno dobo brez ali z varstvenim nadzorstvom in izpolnitvijo navodil (največ tri leta):

Če se mladoletnik v tem času ne drži navodil in prepovedi oziroma se ne udeležuje srečanj z določenim strokovnim delavcem, ki je zadolžen za njegovo nadzorovanje v času preizkusne dobe, ali če v tem času stori novo kaznivo dejanje, ga sodišče kaznuje.

5. Določi denarno (*Geldstrafe*) ali zaporno kazen:

Sodišče lahko tako denarno kot zaporno kazen izreče v kombinaciji s preizkusno dobo ali kot samostojno kazen. V prvem primeru torej mladoletniku določi preizkusno dobo in denarno oziroma zaporno kazen, ki jo bo moral poravnati oziroma odslužiti, če se v času preizkusne dobe ne bo primerno vedel. Pri zaporni kazni pa je možna tudi obratna pot: Sodišče mladoletnika pošlje v zapor. Če se ta v priporu vede zgledno, je lahko po določenem času pred iztekom zaporne kazni izpuščen na preizkusno dobo.

Splošno pravilo je, da se največja možna izrečena kazen zapora in največja možna izrečena denarna kazen, izraženi v številu dni, v primeru mladoletnih storilcev kaznivih dejanj (v nasprotju s polnoletnimi) razpolovita. Minimalna kazen ni predpisana. Denarne kazni, ki se postavijo na osnovi vrednosti, koristi, ki jih je pridobil posameznik s storjenim kaznivim dejanjem ali na osnovi povzročene škode, in ki vključujejo odškodnino namesto zaplembe, se lahko izrečejo samo v primerih, ko ne ogrožajo mladoletnikovega nadaljnjega razvoja (JGG, 5. čl.).

Mladoletniki in mlajši polnoletniki ne morejo biti obsojeni na dosmrtno zaporno kazen. Za kazniva dejanja, za katera je predvidena dosmrtna zaporna kazen ali za katera je zagrožena zaporna kazen od deset do dvajset let ali dosmrtna zaporna kazen, se v primerih, ko je mlada oseba ob storitvi kaznivega dejanja stara šestnajst ali več let, izreče zaporna kazen od enega do petnajst let, v ostalih primerih pa zaporna kazen od enega do deset let. Za kazniva dejanja, za katera je zagrožena zaporna kazen od deset do dvajset let, se izreče zaporna kazen od šest do in deset let (JGG, 5. čl.).

1.2.1.3 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN AVSTRIJO

Tabela 1.1: Obravnava mladoletnih storilcev kaznivih dejanj – primerjava slovenske in avstrijske zakonodaje

	SLOVENIJA	AVSTRIJA
PРАВNA PODLAGA	KZ (6. poglavje), ZKP	JGG, StGB, StPO
KAZENSKA ODGOVORNOST	14 let	14 let
KAZNOVANJE	Drugačne kazni kot pri odraslih storilcih KD	Enake kazni kot pri odraslih storilcih KD (razlika le v teži kaznovanja)
KAZENSKI POSTOPEK	Poseben kazenski postopek za mladoletne storilce KD	Poseben kazenski postopek za mladoletne storilce KD
IZREKANJE KAZNI	Sodišče	Državno tožilstvo in sodišče
OBLIKE KAZNOVANJA	Vzgojni ukrepi Denarna in zaporna kazen	Ukrepi diverzije Denarna in zaporna kazen
NAJVIŠJA ZAPORNA KAZEN	10 let	15 let

Tabela 1.1 prikazuje glavne stične točke in razhajanja med slovenskim in avstrijskim pravnim sistemom v povezavi z obravnavanjem mladoletnih storilcev kaznivih dejanj. Pravno podlago obema državama dajeta Kazenski zakonik (KZ, StGB) in Zakon o kazenskem postopku (ZKP, StPO). Medtem ko slovenska zakonodaja v omenjenih dokumentih v celoti zaobjame področje obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj, avstrijska v glavnini to naredi v posebnem Zakonu o sodiščih za mladoletne (JGG).

Proti osebam, mlajšim od 14 let, se tako v Sloveniji kot Avstriji ne sme uporabiti kazenskih sankcij. Obe državi namreč predvidevata, da je mladoletnik kazensko odgovoren šele z dopolnjenim 14. letom starosti. Iz povzetka v *Tabeli 1.1* lahko vidimo tudi, da slovenski zakon za mladoletnike predvideva drugačen sistem obravnavanja storilcev kaznivih dejanj kot za odrasle državljane. Pomembne razlike najdemo tako v

obliki kot teži kaznovanja in tudi v samem kazenskem postopku. Na drugi strani pa lahko vidimo, da v avstrijskem pravnem sistemu ni posebnih razhajanj v posledicah, ki sledijo kaznivim dejanjem, ki jih povzročijo odrasli in tistimi, ki jih povzročijo mladoletniki. Izrečeni ukrepi oziroma kazni so torej enaki tako za ene kot za druge, kljub temu pa se pomembne razlike kažejo v teži kaznovanja kakor tudi v kazenskem postopku. Edina pristojna za izrekanje vzgojnih ukrepov in kazni za mladoletnike v Sloveniji so sodišča, v Avstriji pa se določenih ukrepov lahko posluži že državno tožilstvo.

Slovenski pravni sistem predvideva drugačne oblike ukrepov in kazni za mladoletnike kot avstrijski. Pri nas je bistven poudarek na vzgojnih ukrepih, medtem ko so v Avstriji v ospredju predvsem ukrepi diverzije. Zanimivo je, da se določene oblike vsebinsko ujemajo in teoretično zelo povezujejo, a se v praksi precej različno uporabljajo. V obeh državah obstajata denarna in zaporna kazen. Najvišja možna zaporna kazen v Sloveniji je deset, v Avstriji pa petnajst let.

1.2.2 NAMEN IN UČINKOVITOST UKREPOV IN KAZNI ZA MLADOLETNIKE

1.2.2.1 SLOVENIJA

»Namen vzgojnih ukrepov in kazni za mladoletnike je, da se mladoletnim storilcem kaznivih dejanj z varstvom in s pomočjo, z nadzorstvom nad njimi, njihovim strokovnim usposabljanjem in razvijanjem njihove osebne odgovornosti zagotovijo njihova vzgoja, prevzgoja in pravilen razvoj« (KZ, 73. čl.).

Namen je torej opredeljen in ga skušamo dosegati s pomočjo vseh omenjenih vzgojnih ukrepov in kazni za mladoletnike, ki jih predvideva slovenska zakonodaja. Različni avtorji različno ocenjujejo rezultate in učinkovitost posameznih vzgojnih ukrepov in kazni za mladoletnike.

Dekleva (1996) navaja, da je slovenski sistem obravnavanja mladoletniškega prestopništva tako kot vsak tovrsten sistem v drugih državah zapleten in razmeroma nepregleden. S formalnega vidika morda ne dobimo takega vtisa, ga pa prav gotovo, kadar skušamo racionalno pojasnjevati učinke (*outpute*) in razvoj sistema. Prav zaradi zapletenosti sistema ni mogoče spreminjati samo s spreminjanjem enega od njegovih elementov (npr. zakonskih določil), pač pa je pomembno dogovarjanje strokovnjakov o tem, kateri naj bodo cilji sistema in kakšne pogoje je treba ustvariti za to, da bi zastavljene cilje lahko dosegali.

Sicer so avtorji (Dekleva, Lisec, Metelko Lisec, Filipčič, Muršič in drugi), ki so proučevali to področje v Sloveniji, dokaj enotni in se večinoma vendarle vsi bolj nagibajo k splošno sprejetemu stališču, da imajo nezavodski vzgojni ukrepi prednost pred zavodskimi. Poudarjajo ***pomembnost alternativnih sankcij***, ki naj bi po njihovem deloma nadomestile zaporne kazni, zlasti pa naj bi prispevale k odpravljanju in preprečevanju nezaželenih in škodljivih posledic različnih kazenskih sankcij. Z raziskavo Inštituta za kriminologijo na Pravni fakulteti leta 1995 (Dekleva 1996), ki je izhajala iz značilnosti položaja pri nas in izkušenj v tujini, se je tudi Slovenija priključila iskanju teh alternativ. Glavni namen omenjene raziskovalne naloge je bil spodbujati uvajanje alternativnih ukrepov, ki jih je prinesel spremenjen Kazenski zakonik iz leta 1995.

Zakonik odpira možnost za vzpostavitev novih in alternativnih oblik dela z mladoletnimi prestopniki: možnost poravnave, opravljanje dela v korist humanitarne organizacije ali lokalne skupnosti, prestopnika usmerja v vzgojne, poklicne, psihološke in druge posvetovalnice ter spodbuja vzpostavitev programov socialnega treninga. S temi oblikami dejansko zasleduje temeljni namen vzgojnih ukrepov, ki poudarja »vzgojo in pravilen razvoj mladostnikov« (Lisec in Metelko Lisec 2004). Okoli tega so se tudi v Sloveniji razvile raznovrstne razprave, v katerih so izpostavili in opozorili na nekatere pomembne vidike, ki jih bom v nadaljevanju predstavila na primerih ukrepov dela v korist skupnosti in socialnega treninga.

Delo v korist skupnosti Filipčič (2006a) opredeljuje kot ukrep, ki neposredno izpolnjuje izhodišča te usmeritve. Po njenem ukrep predvsem v simbolnem smislu predstavlja

poravnavo škode skupnosti, ki jo je ta utrpela s kaznivim dejanjem. Pravi, da številni avtorji poudarjajo, da pri delu v korist skupnosti ne gre za kaznovanje storilca, saj je kaznovanje etično sporno in preko različnih mehanizmov izključuje storilca iz družbe in da tudi rehabilitacija ni osnovni cilj tega ukrepa. Bistvena je odprava škode. Prav soočenje z dejanjem preko odprave škode deluje »prevzgojno« in predstavlja pozitiven stranski učinek, ki je po njenem dodatna boniteta tega ukrepa.

Kako se omenjeni ukrep pri nas obnese v praksi, jasno ponazarja raziskava, ki so jo izvedli na Inštitutu za kriminologijo na Pravni fakulteti v Ljubljani. Filipčič in sodelavci (2006b, 71–96) so prišli do pomembnih ugotovitev. Kljub temu da so socialni delavci navdušeni za organiziranje ukrepa dela v korist skupnosti, centri za socialno delo na splošno vztrajno zavračajo izvajanje ukrepa. Socialne delavke, ki so bile vključene v raziskavo, so izrazile veliko naklonjenost takemu ukrepu in soglašajo, da na mladoletnike zelo pozitivno vpliva, opozarjajo pa, da bi bilo dobro oblikovati mrežo organizacij, ki bi bile pripravljene sprejemati mladoletnike na delo, saj so z iskanjem letih izgubile veliko energije. Pozitivne učinke pa navajajo tudi mladostniki sami in organizacije, v katerih so splošno koristno delo opravljali. V sklepu raziskave (Ibid., 95–96) se izvajalci sprašujejo, katere službe so najprimernejše za izvajanje ukrepa v Sloveniji – ali so to vendarle centri za socialno delo ali morda posebne službe, kot je to v navadi v nekaterih drugih državah, in zaključujejo, da morata pristojni ministrstvi končno konkretizirati naloge centra za socialno delo, izdelati metodologijo izvajanja, izvesti usposabljanje strokovnjakov in zagotoviti finančna sredstva za izvajanje dela v korist skupnosti.

Tudi Muršič (2006) je mnenja, da se ukrep dela v korist humanitarnih organizacij ali lokalne skupnosti v praksi doslej žal še ni uveljavil. Inštitut za kriminologijo na Pravni fakulteti v Ljubljani je že v letih 1995–1996 izpeljal raziskavo z namenom pomoči pri uvajanju novih vzgojnih ukrepov. Rezultat je bila okvirna metodika izvajanja ukrepa in vrsta organizacijskih ter vsebinskih usmeritev. Kljub temu da je raziskava ponudila koristna izhodišča, ta v praksi niso bila izpeljana do te mere, da bi lahko rekli, da je ukrep v polni meri zaživel. Nasprotno, do nadaljnjega se v skladu s stališči ministrstva ukrep praktično ne izreka. Za realizacijo je torej potrebna in nepogrešljiva tudi dobro zasnovana in razčlenjena metodika ukrepa.

Nejasnosti se pojavljajo tudi v povezavi z ukrepom *socialni trening*. Leskošek (2006) navaja, da so socialni treningi tisti, ki mladim omogočajo bolj učinkovito vključevanje v družbeno življenje. Lisec in Metelko Lisec (2004) definicijo še bolj konkretizirata s tem, ko zapišeta, da je socialni trening pomoč posameznikom in različnim skupinam pri oblikovanju, razvijanju in pridobivanju pozitivne samopodobe, tistih drž in navad, ki so potrebne za odgovorno prevzemanje nalog v življenju, ter veščin in znanj, ki bodo posamezniku v konkretno pomoč v različnih situacijah vsakdanjega življenja. Navajata pa, da ni popolnoma jasno, kakšno dejavnost je imel v mislih zakonodajalec, ko je sprejel to navodilo. Primerjava z zakonodajo v drugih državah, zlasti zahodnoevropskih, kjer se socialni trening pogosto in uspešno uporablja, nakazuje, da je mišljen kot krepitev mladoletnikovih socialnih spretnosti, njegove odgovornosti ter osebna rast in ne toliko njegovo šolanje in priprava na zaposlitev, čeprav je tudi slednje eno od področij socialnega treninga. To poudari tudi Šelih (2006, 128–130), ko navede, da je cilj ukrepa mladoletnika opremiti z boljšimi, novimi ali dodatnimi socialnimi veščinami, da bo uspešen v šoli ali pri zaposlitvi, s tem pa tudi v življenju nasploh. Pravi, da v okvir socialnih veščin sodita razvijanje sposobnosti za obvladovanje posebnih problemov (npr. jeze, nasilja) in pridobivanje spretnosti za reševanje določenih življenjskih problemov (npr. razpolaganje z denarjem, uporaba prostega časa). Socialni treningi so tako po njenem lahko splošni (razvijanje socialnih veščin za vsakdanjo rabo) in posebni (razvijanje socialnih veščin na določenem področju ali za določen problem). Ustrezno obliko treninga za posameznega mladostnika pa morajo po mnenju Leskošek (2006) določiti strokovni delavci centra za socialno delo na podlagi ocene težave.

Raziskava o praksi oziroma izvajanju ukrepa socialni trening je pokazala, da tisti, ki treninge že izvajajo, vidijo v tej metodi kakovosten preskok pri svojem delu in ukrep, ki je podobno kot ukrep splošno koristnega dela za mlade zelo učinkovit. V obeh primerih morajo mladostniki intenzivno delati na sebi in sprejemati odgovornost za svoja dejanja. S pomočjo treningov pridobijo nove spretnosti, ki jih krepijo in omogočajo bolj učinkovito interakcijo z okoljem, splošno koristno delo pa jim ponuja vstop v drugo socialno okolje, kot so ga vajeni, in sicer na način, ki je pozitivno vrednoten (Leskošek 2006).

Spet pa se enako kot pri ukrepu dela v korist skupnosti tudi v primeru ukrepa socialnega treninga zdi, da nam manjka sistematičnost, kontinuiranost dela, boljše zagotavljanje temeljnih organizacijskih in izvršitvenih pogojev ter boljša medsebojna obveščenost (Šelih 2006).

Kljub temu da se pri omenjenih in ostalih zakonsko določenih alternativnih ukrepih poudarja pozitiven pristop v smislu vzgoje, se vse od sprejetja starega Kazenskega zakonika naprej mnogim zastavlja ključno vprašanje, kdaj in kako bodo ta zakonska določila dejansko zaživila v praksi. V slovenskem prostoru namreč po mnenju Lisec in Metelko Lisec (2004) od sprejetja Zakonika naprej še ni prišlo do vzpostavitve programov za izvajanje teh vzgojnih ukrepov. Pravita, da smo v praksi priča še enemu začaranemu krogu, ki onemogoča izvajanje: sodišča ne izrekajo navodil in prepovedi, ker ni programov, s katerimi bi izvajali izrečene ukrepe, programi pa se ne razvijajo, ker sodišča navodil in prepovedi ne izrekajo. Zaključujeta, da se kazenska obravnava mladoletnih prestopnikov kljub z zakonom deklariranim vzgojnemu cilju dela z mladoletnimi prestopniki v praksi še ni premaknila od sankcioniranja (in opominjanja) k vzgoji. To pa za mladoletne prestopnike žal pogosto pomeni zamujeno priložnost.

Filipčič (2006a) navaja, da sicer ni dokazano, da bi bile alternativne sankcije manj učinkovite od represivnejših, a če država lahko doseže enake (če ne celo boljše) učinke z manjšimi posegi v temeljne pravice ljudi, je dolžna izbrati manj agresivne ukrepe. To pa ni vedno odvisno samo od vrste izrečene sankcije, pogosto je pomemben tudi pristop.

Slovenska zakonodaja za mladoletne storilce kaznivih dejanj torej predvideva tako represivne kot alternativne sankcije. Čeprav ni dokazano, katere so učinkovitejše, se strokovna javnost močno nagiba k alternativam, ki naj bi v smislu razvijanja odgovornosti in vzgoje pomenile pomemben preskok, kako z manj agresivnim pristopom pozitivno uresničevati v zakonu deklariran namen vzgojnih ukrepov in kazni za mladoletnike. Posamezni poskusi izvajanja omenjenih ukrepov beležijo pozitivne rezultate. Žal pa se zaradi temeljnih organizacijskih, izvršitvenih in finančnih lukenj ukrepi v praksi skorajda ne pojavljajo – očitno to pomeni, da jih najdemo samo na papirju.

Sodišča se zaradi opisanega začaranega kroga poslužujejo bolj utečenih vzgojnih ukrepov ali kazni za mladoletnike, ki pa imajo tudi svoje prednosti. Hkrati njihova učinkovitost ni vedno odvisna samo od vrste izrečene sankcije, pogosto je, kot smo že omenili, pomemben tudi pristop. Kljub temu pa gremo na tem mestu težko mimo naslednjega vprašanja. Če že obstajajo uzakonjeni načini, s katerimi lahko zelo učinkovito odgovarjamo na potrebe mladega človeka, ki je storil kaznivo dejanje in je morda že dalj časa v veliki stiski, kako to, da že tako dolgo (tj. od leta 1995 naprej) ne moremo preko teh ovir?

1.2.2.2 AVSTRIJA

Glavni namen zakona, ki ureja področje mladoletniškega prestopništva v Avstriji, je **odvrniti mladoletnika od nadaljnega povzročanja kaznivih dejanj in mu tako pomagati, da se razvije v odgovornega državljana, ki spoštuje zakon** (JGG, 5. čl.).

Tako opredeljen avstrijski namen se zdi na prvi pogled jasen. Enako kot v Sloveniji pa se takoj, ko začnemo proučevati rezultate in učinke posameznih oblik kaznovanja, pojavijo različni pogledi.

Hübner (1996) pravi, da je popolno izpolnjevanje norm po eni strani utopično, po drugi pa celo nezaželeno. Zanj so ukrepi diverzije tehtna izbira, saj je prepričan, da imajo grožnje s sankcijami pri razvoju mladoletniške kriminalitete le malo vpliva. Sodni postopek je smiselno uporabiti zgolj takrat, ko je to iz vzgojnih vzgibov potrebno. Pogosti faktorji, ki mladostnike vodijo v izvrševanje deliktov, se namreč razvijejo iz različnih situacij – npr. želje po dogodivščinah, radovednosti, mladostniške spontanosti, nastopaštva, merjenja moči itd. Če torej izhajamo iz tega, da zadostuje manj stroga posledica, potem je smotrno, da tako tudi izberemo.

Večina drugih avtorjev (Lindinger, Aichgruber, Strasser in drugi) podpira isto logiko. Strinjajo se, da je sredstva za boj proti kriminalu treba uporabiti tam, kjer je najbolj nujno in ne izvajati kaznovanja, ko se lahko upoštevajo drugačne poti v družbenem interesu. Po Petrovcu (1998, 11–16) namreč ni kazni, ki ne bi imela specifičnega in praviloma izjemno močnega vpliva na obsojenčevo vedenje ne glede na naše želje in

predstave. Smiselno je torej izhajati iz storilca, kazen prilagoditi njemu in ne teži dejanja, vsekakor pa mora pomoč prevladati nad kaznovanjem (Ibid., 155–162).

Enako kot slovenski avtorji v našem sistemu obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj tudi avstrijski strokovnjaki v njihovem poudarjajo ***pomembnost alternativnih sankcij***. Prav ukrepi diverzije v postopku brez obtožbe, obravnave, izreka krivde in kazni so po njihovem mnenju alternativna pot. Šele potem, ko diverzijski postopek ni zadovoljivo zaključen, se izvede standardni kazenski postopek. *Diverzija pa ni alternativa kazenskemu pravu, temveč alternativa v kazenskem pravu* (Burgstaller v Lindinger 2005).

Ključna za uspeh je izbira pravega ukrepa diverzije. Susanne Lindinger (2005) ukrepe diverzije razdeli na *socialno konstruktivne* in *socialno nekonstruktivne ukrepe*. Prvi, to so določitev preizkusne dobe z varstvenim nadzorstvom in izpolnitvijo navodil (*Bewährungshilfe*), opravljanje dela v korist skupnosti (*Gemeinnützige Leistungen*), zunajsodna izravnava dejanja oziroma mediacija (*ATA*), temeljijo na soočenju osebe s kaznivim dejanjem s pomočjo socialnega dela. V izvajanje plačila denarnega zneska (*Geldbetrages*) in čiste preizkusne dobe (*Probezeit*) socialno delo ni vključeno. V nadaljevanju Lindinger analizira prve in druge ukrepe ter v povezavi z izbiranjem socialno konstruktivnih ukrepov diverzije izpostavi naslednje težave:

- ATA je uspešno zaključena takrat, ko je socialni delavec, ki vodi mediacijo, prepričan o resničnosti opravičila oziroma ko je razvidno, da se mladoletni storilec kaznivega dejanja zaveda teže in posledic dejanja. V storilcu lahko prepozna tudi lažnivo obnašanje, ki pokaže neučinkovito izbiro ukrepa. Prav lastna presoja o verodostojnosti rezultata je pogosto ovira za izbiro tega ukrepa, zato obstaja razumljivo odklanjanje uporabe ATA.
- Odločitev za socialno konstruktivne ukrepe je za strokovne delavce časovno bolj zamudna.
- Posledice neenotno definiranih pojmov pogosto vodijo v neustrezno izbiro ukrepa. Tako npr. za majhen prekršek komu dodelijo strog ukrep in obratno.
- Oseba s kriminalno zgodovino ima manjše možnosti za dodelitev socialno konstruktivnega ukrepa.

Navedena dejstva pogosto odvrčajo od uporabe socialno konstruktivnih ukrepov. Zagotovo pa se v praksi na tem področju srečujejo tudi z drugimi težavami. Lindinger (Ibid., str. 83–91) pravi, da je eden od najbolj perečih problemov pomanjkanje sredstev oziroma izredno skopo financiranje tovrstnih pristopov. Tudi profesionalni način dela je zelo odvisen od vsakega posameznika posebej. Izobraževanja, strokovni posveti in razprave o ukrepih diverzije obstajajo, še vedno pa praksa prinaša svoje posebnosti.

Aichgruber (2006) je npr. raziskovala obstoječe in manjkajoče elemente pri delovnem razvoju osebja v društvu Neustart, ki se ukvarja z izvajanjem ukrepov diverzije, in ugotovila, da je dvojna vloga, v kateri se znajde svetovalec (*Bewährungshilfer*), izredno neprijetna – na eni strani je svetovalec v funkciji pomoči, na drugi pa je izvajalec določenega ukrepa. Težko združljivo funkcijo je treba jasno obrazložiti vsem vpletenim v sistemu pomoči, da jo pravilno razumejo in tako vzpostavijo odnos zaupanja, ki je izhodišče za učinkovit razplet ukrepa.

Jasno opredeljene vloge v okviru ukrepa *Bewährungshilfe* poudarja tudi Strasser (2005), ki je skozi študijo primera pokazala, da se samo na ta način lahko vzpostavi osebni stik. Fant, ki je dobil ukrep preizkusne dobe z varstvenim nadzorstvom zaradi prizadejanja telesnih poškodb, ropa in težkega nasilja znotraj družine, se je tako lahko bolj odprl, sčasoma spregovoril in začel ubesedovati svoja čustva, deloma tudi strahove. Svetovalec mora imeti tudi določene osebnostne lastnosti, da lahko načrtuje in postavlja cilje skupaj z uporabnikom, gleda na probleme skozi njegove oči itd. Strasser predlaga poseganje po dodatnih resursih, tj. pogovorih v timih, izmenjavah izkušenj, supervizijah.

Gradnja odnosa vodi v razširitev socialnih kompetenc, krepitev samopodobe, samozaupanja, identitete – vse to pa v zmanjšanje pripravljenosti na nasilje. Svetovanje v preizkusni dobi torej lahko ob primernem pristopu zmanjšuje nasilnost. 94 % socialnih delavcev, ki jih je v svojo raziskavo zajela Treibenreif (2006), kot pomembno in nepogrešljivo obliko dela v okviru *Bewährungshilfe* vidi tudi delo s skupino. Ta metoda ima po mnenju raziskovalke pozitivne učinke, saj omogoča pogovor, razlago, bogatitev, kvalitetno stopnjevanje itn. Edina pomanjkljivost, ki jo navajajo tudi vprašani strokovnjaki, je pomanjkanje uporabnikov.

Podobno kot v slovenskem sistemu tudi predstavljeni avstrijski izsledki kažejo na določeno stopnjo nejasnosti in nesistematičnosti pri izvajanju alternativnih sankcij v primeru mladoletnih storilcev kaznivih dejanj, a ne v enakem smislu. Ukrepi diverzije v Avstriji živijo tudi v praksi – pojavljajo se le določene težave pri izvajanju, ki so odvisne od usposobljenosti strokovnjakov in povezane s finančnimi primanjkljaji. Organizacijsko se za razliko od določenih slovenskih ukrepov zdijo postopki diverzije že dobro utečeni.

1.2.2.3 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN AVSTRIJO

Tabela 1.2: Namen in učinkovitost vzgojnih ukrepov in kazni za mladoletnike – primerjava med Slovenijo in Avstrijo

	SLOVENIJA	AVSTRIJA
NAMEN	»Mladoletnim storilcem kaznivih dejanj se z varstvom in s pomočjo, z nadzorstvom nad njimi, njihovim strokovnim usposabljanjem in razvijanjem njihove osebne odgovornosti zagotovijo njihova vzgoja, prevzgoja in pravilen razvoj« (KZ, 73. čl.).	»Odvrniti mladoletnika od nadaljnega povzročanja kaznivih dejanj in mu tako pomagati, da se razvije v odgovornega državljana, ki spoštuje zakon « (JGG, 5. čl.).
ORIENTIRANOST STROKOVNE JAVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> - iskanje alternativnih poti - nadomestitev zapornih kazni - odpravljanje in preprečevanje nezaželenih in škodljivih posledic obstoječih kazenskih sankcij 	<ul style="list-style-type: none"> - uporaba sredstev za boj proti kriminalu tam, kjer je najbolj nujno - neizvajanje kaznovanja, če se lahko upoštevajo drugačne poti, ki so v družbenem interesu
POUDAREK	Pomembnost alternativnih sankcij: NAVODILA IN PREPOVEDI (zlasti: poravnava z oškodovancem, opravljanje dela v korist humanitarnih organizacij ali lokalne skupnosti, udeležba v programih socialnega treninga)	Pomembnost alternativnih sankcij: UKREPI DIVERZIJE (zlasti: socialno konstruktivni ukrepi – določitev preizkusne dobe z varstvenim nadzorstvom in izpolnitvijo navodil, opravljanje dela v korist skupnosti, zunajsodna izravnava)

	SLOVENIJA	AVSTRIJA
PRAKSA	<ul style="list-style-type: none"> - poskusi izvajanja alternativnih ukrepov beležijo + rezultate - v praksi se alternativni ukrepi ne izvajajo (organizacijske, izvršitvene, finančne luknje in neobstoječi programi) - sodišča se poslužujejo bolj utečenih oblik sankcioniranja 	<ul style="list-style-type: none"> - postopki diverzije so organizacijsko dobro utečeni - določene težave pri izvajanju (usposobljenost strokovnjakov, finančni primanjkljaji)

Slovenija in Avstrija namen ukrepov in kazni za mladoletnike opredelita vsaka na svoj način (glej **Tabelo 1.2**). Obema definicijama je skupna usmerjenost k cilju, da se mladoletnika odvrne od nadaljnega povzročanja kaznivih dejanj in da se ga s pomočjo primerne sankcioniranja usmeri v bolj ustrezna ravnanja. V Sloveniji smo to pot opredelili kot *zagotovitev vzgoje, prevzgoje in pravilnega razvoja*, v Avstriji pa so pod to navedli kar končni cilj, ki je *odgovoren državljan, ki spoštuje zakone*.

Tako slovenska kot avstrijska strokovna javnost se strinjata, da je treba iskati drugačne, alternativne poti in da je strogo kaznovanje smiselno uporabiti le tam, kjer je to nujno. Iz **Tabele 1.2** lahko vidimo, da se v obeh državah poudarja pomembnost alternativnih sankcij, ki so, kot je v praksi dokazano, tudi zelo učinkovite. V Avstriji so ti postopki že dobro utečeni – srečujejo se le z določenimi težavami pri izvajanju, ki so povezane z usposobljenostjo strokovnjakov in finančnimi primanjkljaji, v Sloveniji pa se sodišča še vedno poslužujejo bolj utečenih vzgojnih ukrepov in kazni za mladoletnike, ker temeljne organizacijske, izvršitvene in finančne luknje ter neobstoječi programi za izvajanje ne omogočajo izvajanja alternativnih ukrepov.

1.2.3 VPLETENE STROKOVNE SLUŽBE, NJIHOVA VLOGA, USPOSOBLJENOST IN MEDSEBOJNO SODELOVANJE

Zaradi nevarnosti mladoletniškega prestopništva so bila v Združenih narodih in v Svetu Evrope sprejeta številna priporočila o preprečevanju in obravnavanju tega pojava, ki si prizadevajo za enotnejše obravnavanje mladoletniškega prestopništva in zagotovitev

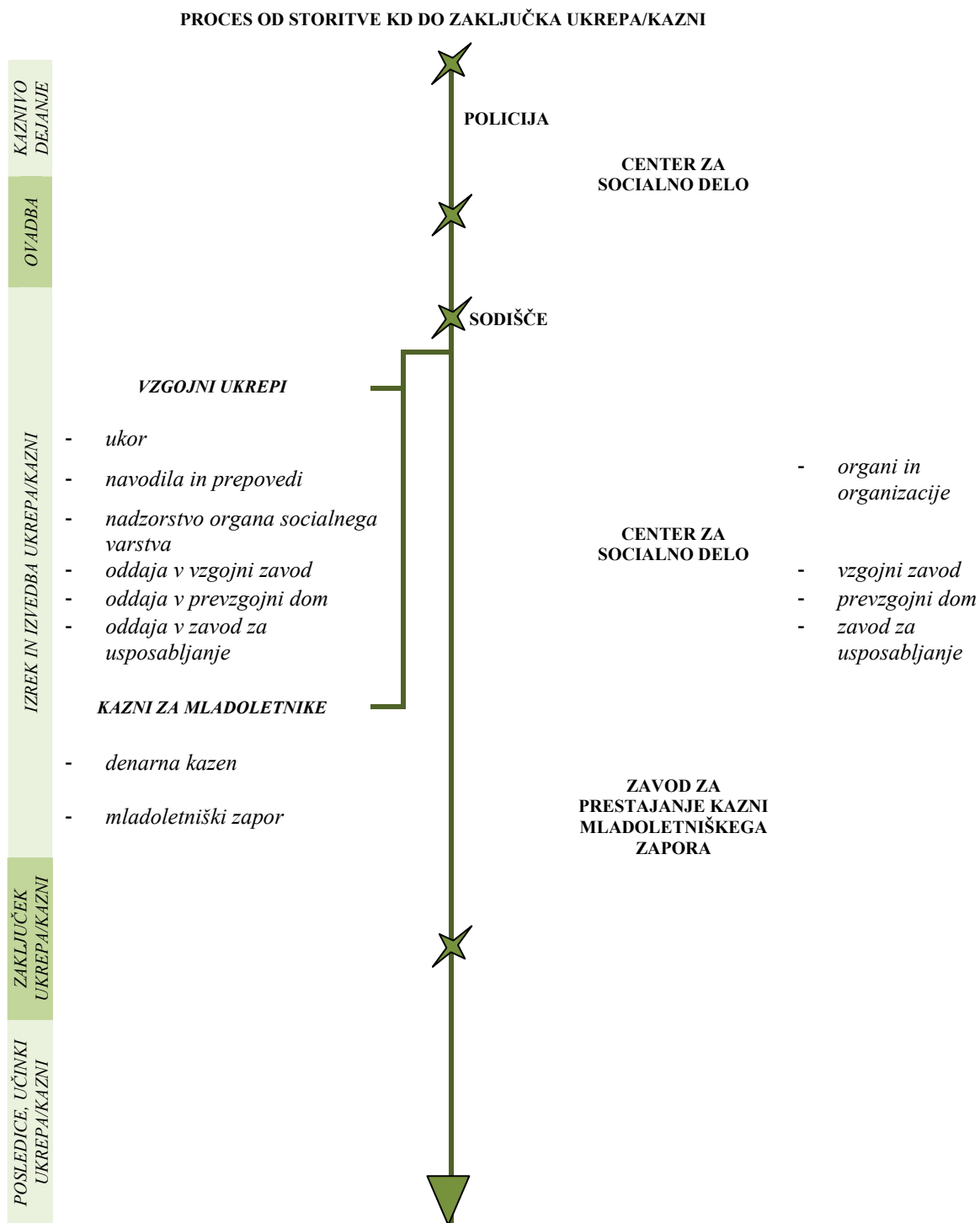
temeljnih pravic mladoletnikov med kazenskim postopkom in med izvrševanjem kazenskih sankcij. Odziv na mladoletniško prestopništvo naj bi bil po teh priporočilih v sorazmerju z okoliščinami in težo prestopništva ter z okoliščinami in potrebami mladoletnikov in družbe. Akti predlagajo posebno pravosodje za mladoletnike, posebne postopke in ločen sistem kazenskih sankcij, čim manj uporabe odvzema prostosti in razvoj programov za obravnavanje v skupnosti.

Filipčič (2000) opozarja, da vsi pravni sistemi poznajo delitev pristojnosti pri obravnavanju mladoletniške populacije med socialnovarstvene (upravne) organe in sodišča. Sodišče v Sloveniji npr. v posebnem kazenskem postopku obravnava samo tiste mladoletnike, ki so storili kaznivo dejanje in so razumeli pomen svojega ravnanja ter bili takrat že stari 14 let, ostali pa niso kazensko odgovorni. Iz povedanega lahko zaključimo, da je v Sloveniji sopomenka za mladoletniško prestopništvo mladoletniška kriminaliteta, medtem ko sodišča v nekaterih drugih pravnih sistemih v enakem kazenskem postopku obravnavajo tako mladoletne storilce kaznivih dejanj kot tudi mladoletnike z drugimi oblikami odklonskega vedenja (npr. izostajanje od pouka, ponočevanje ipd.). Tako je npr. v ZDA, kjer omenjene primere rešujejo sodišča za mladoletnike s široko stvarno pristojnostjo.

V že omenjeni raziskavi Inštituta za kriminologijo na Pravni fakulteti (Dekleva 1996) je med drugim poudarjeno tudi, da se velik del strokovnjakov in upravljavcev sistema ne zaveda pomembnosti komplementarnega (in deloma alternativnega) delovanja ustanov in subjektov iz vladnega in nevladnega sektorja, kar se lahko kaže kot ovira za razvoj sistema. Pravi tudi, da med strokovnjaki sicer raste zavedanje o sistemski pogojenosti sprememb in o potrebi po sodelovalnem, dogovornem in koordiniranem uvajanju novosti ter razvijanju področja, a mnogokrat politično okolje ne podpira uresničevanja v zadostni meri. Za zaključek pa izpostavi zanj morda najpomembnejša pozitivna vidika sistema: obstoj dokaj velikega števila usposobljenih in inovativnih strokovnjakov, ki so doslej razvijali novo znanje in ga uvajali v prakso, in obstoj razmeroma razvejane (državne) mreže ustanov strokovnega dela.

1.2.3.1 SLOVENIJA

Slika 1.1: Strokovne službe v procesu od storjenega kaznivega dejanja do zaključka ukrepa/kazni v slovenskem postopku obravnave mladoletnih storilcev kaznivih dejanj

Slika 1.1 prikazuje službe, ki so vpletene v proces od storjenega kaznivega dejanja do zaključka ukrepa/kazni v slovenskem postopku obravnave mladoletnih storilcev kaznivih dejanj. Ko mladoletnik stori kaznivo dejanje, se najprej sreča s **POLICIJO**. Policisti morajo imeti utemeljene razloge za to, da mladoletnika ustavijo in legitimirajo, poleg tega pa so mu dolžni razloge tudi pojasniti. Če policist preiskuje mladostnika, mu mora povedati, kaj išče. Mladoletnik in njegovi starši imajo pravico do ogleda zapisnika o preiskavi, neuradne in uradne pritožbe, še prej pa do molka in pravne pomoči (Fenwick in Smith 1997, 205–225). Policija na osnovi zbranih dokazov – tudi razgovora z mladoletnikom, ki ga mora za to usposobljeni delavec opraviti v posebnem prostoru brez sugestivnih vprašanj in v mladoletniku razumljivem jeziku – pripravi obtožnico in jo vloži na državno tožilstvo, ki uvede postopek. O uvedbi postopka proti mladoletniku mora državno tožilstvo vselej obvestiti pristojni organ socialnega varstva (**CENTER ZA SOCIALNO DELO**), ki se ima pravico seznaniti s potekom postopka, med postopkom dajati predloge in opozarjati na dejstva in dokaze, ki so pomembni za pravilno odločbo (ZKP, 458. čl.). Strokovni delavec centra za socialno delo se v tem primeru znajde v vlogi zagovornika in svetovalca.

Če se izkaže, da je mladostnik kriv, mu senat za mladoletnike pristojnega sodišča izreče vzgojni ukrep ali kazen. V RS po *Zakonu o izvrševanju kazenskih sankcij* (ZIKS-1-UPB1, Ur. l. RS 110/2006) kazenske sankcije izvršuje Uprava RS za izvrševanje kazenskih sankcij kot organ v sestavi ministrstva, pristojnega za pravosodje. Kazni zapora in mladoletniškega zapora, uklonilni zapor, določen v postopku o prekršku, ter kazni zapora, izrečene po drugih predpisih, se izvršujejo v zavodih, ki so dislocirane notranje organizacijske enote uprave. Zavodi imajo lahko dislocirane oddelke (ZIKS, 201. čl.).

Za izvršitev **vzgojnih ukrepov** (ZIKS, 169.–200. čl.) skrbi **CENTER ZA SOCIALNO DELO**, pristojen glede na kraj bivanja. Če pa mladoletni storilec kaznivega dejanja nima stalnega prebivališča, je pristojen tisti center, kjer je sedež sodišča, ki je izreklo ukrep. Sodišče pošlje pravnomočno odločbo o vzgojnem ukrepu v izvršitev pristojnemu centru v osmih dneh po izvršljivosti odločbe, ta pa mora najkasneje v 30 dneh od prejema odločbe začeti z izvrševanjem ukrepa.

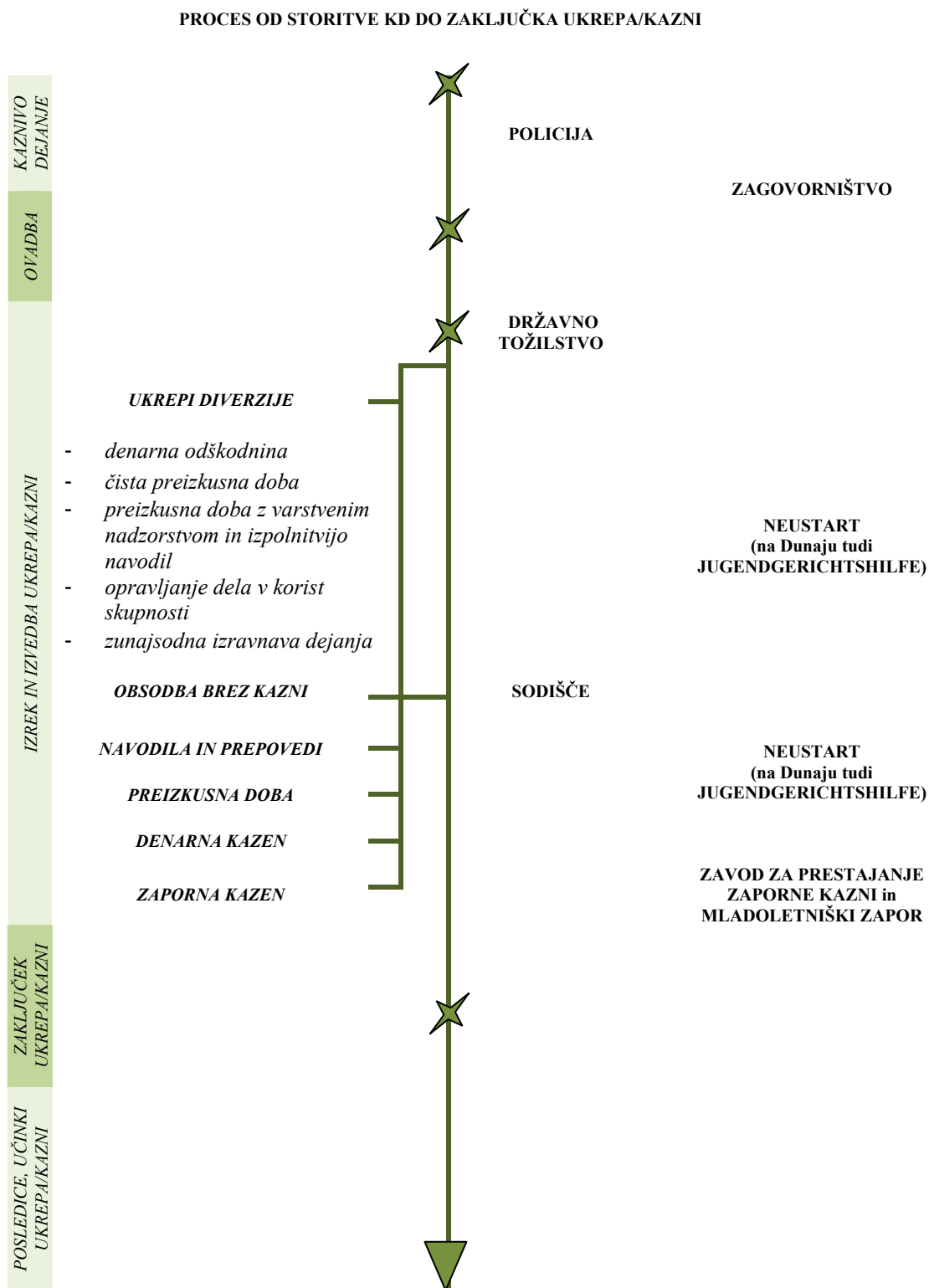
- Izvrševanje *navodil in prepovedi*, ki jih sodišče izreče mladoletniku, pripravi, vodi in nadzira pristojni center. Če izrečenih navodil in prepovedi ne izvajajo pristojni centri, se ta izvršujejo v ORGANIH IN ORGANIZACIJAH, ki izvajajo take dejavnosti. Ti pa morajo o uspehu obveščati sodišče in pristojni center. Ko pristojni center meni, da je namen tega vzgojnega ukrepa dosežen, o tem obvesti sodišče.
- Če je mladoletniku izrečen vzgojni ukrep *nadzorstva organa socialnega varstva*, mu pristojni center določi svetovalca. Ta mora nameniti posebno skrb vzgoji, varstvu in nadzorstvu mladoletnika, pri tem pa se lahko za strokovno pomoč obrača na sodišče, pristojni center ter na druge strokovne organizacije. Z mladoletnikom mora imeti ustrezne stike, starši oziroma drugi skrbniki pa morajo svetovalca obveščati o okoliščinah, ki bi lahko vplivale na izvajanje ukrepa. Pristojni center mora o uspehu izvajanja ukrepa obveščati sodišče. Ko meni, da je namen dosežen, lahko predlaga prenehanje.
- Ko je mladoletniku izrečen vzgojni ukrep *oddaje v vzgojni zavod*, pristojni center določi VZGOJNI ZAVOD, v katerem se bo vzgojni ukrep izvrševal, in začetek izvrševanja ukrepa. Vzgojni zavod je mladoletnika, ki ga napoti pristojni center, dolžan sprejeti. Ukrep se izvršuje v skladu s predpisi, ki urejajo usmerjanje mladostnikov s posebnimi potrebami.
- Vzgojni ukrep *oddaje v prevzgojni dom* se izvršuje v PREVZGOJNEM DOMU za mladoletnike, ki je notranja organizacijska enota uprave.
- Vzgojni ukrep *oddaje v zavod za usposabljanje* se izvršuje v ZAVODIH ZA USPOSABLJANJE otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Pred oddajo mora sodišče pridobiti mnenje posvetovalne komisije. Zavode, v katerih se ta ukrep lahko izvršuje, določi ministrstvo, pristojno za socialne zadeve.

Kazen mladoletniškega zapora (ZIKS, 112.–118. čl.) prestajajo starejši mladoletniki v ZAVODU ZA PRESTAJANJE KAZNI MLADOLETNIŠKEGA ZAPORA, v katerem lahko ostanejo do dopolnjenega triindvajsetega leta, izjemoma tudi dlje. V Sloveniji imamo samo en tak zavod, ki je del večjega zavoda, kjer kazen prestajajo tudi odrasli zaporniki. Mladoletniki so nastanjeni v posebnem oddelku. Mladoletniku se v zavodu omogoči delo, šolanje, strokovno usposabljanje in tudi čas za telesno vzgojo ter razvedrilo.

Posebno pozornost namenjajo pedagoški, psihosocialni in specialno-terapevtski obravnavi mladoletnika. Posebna vzgojna služba zavoda (ZIKS, 243.–244. čl.), ki jo opravljajo strokovni delavci: vzgojitelji, psihologi, socialni delavci, splošni učitelji, učitelji praktičnega pouka, delovni terapevti in zdravstveno osebje, skrbi za takšno organizacijo življenja in dela v zavodu, ki pospešuje ustrezno vključitev obsojenca v normalno življenje na prostosti po prestani kazni. Strokovni delavci pripravijo osebni načrt obsojenca in vodijo njegovo realizacijo, organizirajo in vodijo skupinske in individualne programe za obsojence ter sodelujejo pri načrtovanju in izvajanju ostalih ukrepov, s katerimi poskušajo doseči boljšo vključitev obsojencev v družbeno skupnost. Pri načrtovanju in izvajanju aktivnosti socialnega vključevanja poleg obsojenca in delavcev zavoda sodelujejo pristojni centri, zavodi za zaposlovanje, organi in organizacije, ki zagotavljajo nastanitvene možnosti, ter javni zavodi s področja zdravstva in izobraževanja, razen če obsojenec to odkloni. Vsi udeleženci v tem procesu morajo delovati usklajeno (ZIKS, 100. čl.).

1.2.3.2 AVSTRIJA

Slika 1.2: Strokovne službe v procesu od storjenega kaznivega dejanja do zaključka ukrepa/kazni v avstrijskem postopku obravnave mladoletnih storilcev kaznivih dejanj

Slika 1.2 prikazuje službe, ki so vpletene v proces od storjenega kaznivega dejanja do zaključka ukrepa/kazni v avstrijskem postopku obravnave mladoletnih storilcev kaznivih dejanj. Ko mladoletnik stori kaznivo dejanje, se tudi v Avstriji najprej sreča s **POLICIJO**, ki postopa podobno kot slovenska. Ko pride zadeva pred državno tožilstvo, se državni tožilec sam odloči, kako bo ravnal – mladoletniku lahko izreče enega od ukrepov diverzije ali pa primer odstopi sodišču.

Za izvrševanje **ukrepov diverzije** je pristojna posebna služba, ki jo financira Ministrstvo za pravosodje. Gre za privatno društvo, ki obstaja že od leta 1969. Sprva se je to društvo imenovalo *Verein für Bewährungshilfe und Soziale Arbeit*, kasneje se je preimenovalo v še danes obstoječi program društva **NEUSTART**. *Neustart* na območju celotne Avstrije, razen na Dunaju, skrbi za izvrševanje ukrepov diverzije tako pri mladoletnih storilcih kaznivih dejanj kot tudi pri starejših. Na Dunaju je *Neustart* pristojen samo za polnoletne storilce kaznivih dejanj, medtem ko za mladoletnike poskrbi posebna služba sodišča **JUGENDGERICHTSHILFE** – razen *Bewährungshilfe* in *ATA*, ki ju tudi tu vodi *Neustart* (Seidl – Pernsteiner 2007). *Neustart* si prizadeva za oblikovanje življenja brez kriminalitete, njihova pomoč ustvarja varnost (Neustart 2009). Po obvestilu državnega tožilstva ali sodišča *Neustart* mladoletnika povabi na razgovor.

- Pri izvrševanju ukrepa *preizkusne dobe z varstvenim nadzorstvom in izpolnitvijo navodil* je glavna naloga strokovnega delavca, ki je zadolžen za mladoletnika, da mu pomaga premagati težave in stiske, v katerih se nahaja. Poleg pomoči pri iskanju službe in nastanitve je pomemben cilj pomoči tudi pogovor o storjenem kaznivem dejanju z namenom osvetlitve tistih sposobnosti, ki bodo mladoletniku v prihodnosti omogočile iskanje boljših rešitev problemov. Strokovni delavec mora o uspehu izvrševanja ukrepa obveščati državno tožilstvo oziroma sodišče, ki lahko ukrep tudi predčasno zaključi.
- Pri izvrševanju ukrepa *opravljanja dela v korist skupnosti* strokovni delavec *Neustarta* nastopa kot posrednik. Za mladoletnika poskuša poiskati ustrezno institucijo za opravljanje dela, ga pri tem podpira, mu svetuje in ga varno vodi tudi skozi soočenje s posledicami storjenega kaznivega dejanja in refleksijo dela do pozitivnega zaključka ukrepa. O poteku ukrepa poroča pristojnemu državnemu tožilstvu oziroma sodišču.

- *Zunajsodna izravnavna dejanja* daje mladoletniku možnost, da škodo, nastalo zaradi kaznivega dejanja, popravi brez sodnega procesa ali kaznovanja. Predpogoj za to vrsto ukrepa je pripravljenost mladoletnika na soočenje z žrtvijo in dejanjem. Strokovni delavec *Neustarta* je mediator, ki poravnavo vodi ter jo usmerja do dogovora, ki je sprejemljiv za vse udeležene. S končnim sporazumom in kasneje tudi z njegovo izpolnitvijo mediator seznaní državnega tožilca oziroma sodnika.

Neustart poleg izvedbe socialno konstruktivnih ukrepov diverzije nudi pomoč tudi po tem, ko se nadzorstvo v času preizkusne dobe zaključi, pri iskanju nastanitve, stanovanja in tudi žrtvam kaznivega dejanja. Organizira in pripravlja različne preventivne dejavnosti na tem področju.

Zaporno kazen mladoletniki odslužijo v **ZAVODIH ZA IZVRŠEVANJE KAZNI IN SODNIH ZAPORIH**. Obstajajo posebni mladoletniški zapori in zapori, v katerih so mladoletniki razporejeni v ločen oddelek. Na Dunaju z zaprtimi mladoletniki dela tudi **JUGENDGERICHTSHILFE**, v drugih zaporih specializirane službe. Po *Zakonu o izvrševanju kazenskih sankcij (Strafvollzugsgesetz – StVG, BGBl. Nr. 144/1969)* se pri izvajanju vseh ukrepov izvrševanja kazni stremi k vzgojnemu učinkovanju na zapornike. Poleg tega morajo zaporniki imeti vzgojno svetovanje v posameznih ali skupinskih pogovorih in tudi z drugimi primernimi načini. V zavodih, v katerih to glede na povprečno število tam pridržanih zapornikov in povprečnega trajanja izvrševanja njihovega kazenskega časa ni v nasprotju s temelji varčne, gospodarske/ekonomične in smotrne uprave, morajo nuditi tudi psihohigiensko in psihoterapevtsko svetovanje za tiste zapornike, za katere smatrajo, da bodo s tem dosegli vzgojni namen kazni odvzema prostosti. Prav tako pa morajo poskrbeti za preventivo in zapornikom, ki nimajo dovolj znanj in spretnosti, zagotoviti šolanje in redne tečaje dodatnega izobraževanja (StVG 56.–57. čl.).

1.2.3.3 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN AVSTRIJO

Tabela 1.3: Strokovne službe v procesu od storjenega kaznivega dejanja do zaključka ukrepa/kazni v slovenskem in avstrijskem postopku obravnave mladoletnih storilcev kaznivih dejanj

	SLOVENIJA	AVSTRIJA
od KD do IZREKA UKREPA	POLICIJA CENTER ZA SOCIALNO DELO	POLICIJA SD kot ZAGOVORNIK
v času IZVRŠEVANJA UKREPA	vzgojni ukrepi: CENTER ZA SOCIALNO DELO (tudi v kombinaciji z vzgojnim, prevzgojnim zavodom, zavodom za usposabljanje in drugimi organi ter organizacijami) zaporna kazen: ZAVOD ZA PRESTAJANJE KAZNI MLADOLETNIŠKEGA ZAPORA (ločen oddelek)	ukrepi diverzije : NEUSTART (na Dunaju tudi JUGENDGERICHTSHILFE) zaporna kazen: ZAVOD ZA IZVRŠEVANJE KAZNI (ločen oddelek za mladoletnike), MLADOLETNIŠKI ZAPOR

Iz *Tabele 1.3* lahko razberemo, da so pred izrekom ukrepa/kazni glavni strokovni delavci, s katerimi se srečujejo domnevni mladoletni storilci kaznivih dejanj tako v Sloveniji kot tudi v Avstriji, policisti. Poleg njih se v Sloveniji kot zagovorniki in svetovalci vključujejo tudi strokovni delavci centrov za socialno delo, v Avstriji pa tudi socialni delavci v vlogi zagovornika, če mladoletnik sam poišče njihovo pomoč. Za razliko od Avstrije, kjer je za izvrševanje ukrepov/kazni pristojna posebna služba *Neustart* (oziroma na Dunaju *Jugendgerichtshilfe*), so v Sloveniji za izvrševanje vzgojnih ukrepov odgovorni centri za socialno delo, ki to delo opravljajo poleg številnih drugih nalog. Kazen mladoletniškega zapor se v Sloveniji izvaja na posebnem oddelku v zavodu za prestajanje kazni mladoletniškega zapor in kazni zapor, v Avstriji obstajajo posebni mladoletniški zapori in zapori, v katerih so mladoletniki razporejeni na ločen oddelek. Tako potek vzgojnega ukrepa kot potek zaporne kazni v Sloveniji nadzoruje sodišče, ki mu morata pristojna organa v vnaprej predpisanih rokih ustrezno poročati, v Avstriji pa morajo strokovni delavci *Neustarta* in zavodov za prestajanje kazni oziroma mladoletniškega zapor o poteku ukrepa oziroma kazni poročati državnemu tožilstvu ali sodišču.

1.3 NOVI PROGRAMI IN PRISTOPI

Katja Filipčič (2004) v svojem prispevku *Nove usmeritve pri obravnavanju mladoletnih prestopnikov* razpravlja o iskanju alternativ za obravnavanje mladoletnih storilcev lažjih kaznivih dejanj in ugotavlja, da je v tem primeru nujno intenzivno iskanje novih, nepunitivnih načinov obravnavanja ter opozori, da takšen pristop poleg danih zakonskih okvirjev terja še bolj bistveno in zahtevnejšo **spremembo miselnosti ljudi**, ki se ukvarjajo z mladoletnimi storilci kaznivih dejanj, skupaj z izgrajeno organizacijsko strukturo izvrševanja novih ukrepov.

V Bratislavi so junija 2003 generalni državni tožilci iz Evrope govorili tudi o mladoletniški kriminaliteti in v sklepih konference v povezavi s tem zapisali, da se zaradi spremenjene narave in obsega mladoletniškega kriminala zavzemajo za **multidisciplinarni pristop** k obravnavanju tega problema. Že od samega začetka so bili v ta proces poleg pravnikov vključeni tudi strokovnjaki z drugih področij (npr. psihologi, psihiatri, socialni delavci, pedagogi). Z iskanjem novih, alternativnih načinov obravnavanja se ta krog oseb vedno bolj širi, zlasti v zadnjih letih. V Angliji so po zgledu Škotske k obravnavanju mladoletnikov pritegnili celo predstavnike lokalne skupnosti, ki soodločajo o ukrepih mladoletnikov (Filipčič 2004).

Ne smemo pozabiti, da ne zadošča zgolj pomoč v smislu neposrednega spodbujanja osebnega razvoja v smeri prilagojenega vedenja oziroma razvijanja osebnih veščin »obvladovanja življenja.« Pri tem je treba **upoštevati** tudi **spremenjene življenjske položaje mladih v času velikih družbenih sprememb**. Mladi so danes zaradi zlasti družbeno posredovanih specifičnosti razvojnega obdobja mladosti v posebej težkem, ranljivem položaju. Sodobno življenje jim postavlja velike zahteve, od njih terja nenehno miselno, čustveno in vedenjsko prilagojenost, kar pa je v smislu »obvladovanja življenja« praktično nemogoča naloga. Vsakodnevni neuspehi, frustracije, vrsta potencialno destruktivnih reaktivnih čustev, identitetna zmedenost, karikirana samopodoba v smeri samopodcenjevanja ali samoprecenjevanja ipd. niso značilni le za mlade iz prikrajšanih družbenih slojev, ampak za celotno populacijo (Muršič 2006).

Začeti moramo torej **pri mladostniku**. Zelo pomembno je, da ga poslušamo. To mu daje občutek, da tisto, kar reče, nekaj velja, da se trudimo razumeti njegovo stališče ter upoštevati njegove težave. V nasprotnem primeru se počuti nemočnega in prikrajšanega, posledice pa se lahko kažejo tudi v družbeno nesprejemljivem vedenju. Zato si je vredno vzeti čas in se o vseh težavah, zamerah, nesoglasjih odkrito pogovoriti. Pri tem pa si je dobro zapomniti, da vsak spor lažje rešimo s pogajanjem kakor s prepovedjo ali nepremišljenim zaostrovanjem. Pri sprejemanju pomembnih odločitev je pomembno, da mladostnika vključimo v sam proces odločanja, saj se bo prej ravnal po pravilih, če bo sodeloval pri njihovem sprejemanju in če jih bo razumel (Fenwick in Smith 1997, 47–56).

V Seattlu v ZDA so razvili program, ki izhaja iz predpostavke, da je možno zmanjševati tveganje mladih ljudi za vpletenost v odklonske pojave oziroma da lahko preprečujemo probleme, ki so v zadnjem času v porastu, zlasti težave v povezavi z delinkvenco, zlorabo drog, šolsko neuspešnostjo in zgodnjo spolnostjo. Gre za projekt socialnorazvojne preventive in v dejavnike tveganja usmerjenega preprečevanja odklonskosti mladih. Osnovna teoretična podlaga programa je v teorijah socialne kontrole (Hirschi) in teoriji obvladovanja (Reckless), bistvo pa povzema naslednja trditev: »Če hočemo preprečiti probleme, moramo ugotoviti dejavnike tveganja, ki vplivajo na možnost nastanka problema in njegovega razvoja, potem pa poiskati poti za zmanjševanje tveganja tako, da **vzpodbujamo varovalne dejavnike**« (Meško 1996).

Dejavniki tveganja/ogrožajoči dejavniki se v vsakodnevnem življenju pojavljajo na različnih področjih:

- **v skupnosti:** dostopnost drog in orožja, permissivna zakonodaja, medijsko prikazovanje nasilja, prehodnost in mobilnost, nenavezanost na sosesko in družbena dezorganizacija;
- **v družini:** družinska zgodovina in problematično vedenje, vzgoja v družini, družinski konflikti, stališča in vedenje staršev do odklonskosti;
- **v šoli:** zgodnje in vztrajno antisocialno vedenje, šolska neuspešnost, pomanjkanje povezanosti s šolo;

→ **v odnosu posameznik – vrstniki:** odtujenost, uporništvu in pomanjkanje socialnih vezi, problematični prijatelji, odobravanje odklonskega vedenja, zgoden pojav problematičnega vedenja in konstitucionalni dejavniki.

Dejavniki tveganja so stalni ne glede na raso, kulturo in družbene sloje. Skupnost mora biti pozorna na zmanjševanje teh dejavnikov na vseh področjih. Več kot je možnih dejavnikov tveganja, večje je tveganje. Njihova odstranitev pa pomeni odvrčanje od problematičnega vedenja.

Odstranitev dejavnikov tveganja je možna z izgradnjo varovalnih dejavnikov, ki igrajo pozitivno vlogo in razvijajo pozitivno vedenje, zdravje, dobro počutje in osebno uspešnost. Cilj njihovega delovanja mora biti pomoč mladim, da se razvijejo v zdrave odrasle osebe. Preprečevanje problemov temelji na krepitvi zaščitnih dejavnikov pri posamezniku in v okolju. Najpomembnejši varovalni dejavniki so namreč: ***osebnostne lastnosti posameznika, možnosti, socialne spretnosti, ustvarjanje socialnih vezi in navezanosti, zdrava prepričanja in jasna pravila*** (Meško 1996).

Reundl in sodelavci (1995) poudarjajo, da je za mladino treba poskrbeti, še preden opozori nase skozi krutost in kazniva dejanja. Pozorni moramo biti na rizike, priložnosti, upanja v vsakdanjem življenju mladih in se ne ukvarjati samo s skinheadi, punkerji in drugimi specifičnimi subkulturnimi skupinami.

Preventivno delo je treba usmeriti neposredno v delo s skupino otrok in doraščajočih ter v velike sisteme, v katerih se znajdejo vsi otroci – to je predvsem šola. Pri tem pa se je treba usmeriti v skupinske oblike dela, v katerih se otroci učijo socialnih veščin, ustreznih in socialno sprejemljivih načinov uveljavljanja svojih želja in zahtev, načinov upiranja pritisku skupine vrstnikov ali drugim socialnim in komercialnim pritiskom, ki posameznika navajajo k uživanju drog ali delikventnosti. Šola mora ustvarjati možnosti za uspešno šolanje z individualizacijo programov in zahtev ter zagotavljati različne oblike pomoči pri učenju. Pomemben varovalni prijem je vključevanje otrok v organizirane prostočasne dejavnosti, kot so različni športni klubi, taborniška in skavtska organizacija, različne interesne dejavnosti, cerkvene organizacije, danes zelo razširjena

in dobrodošla oblika preventivnega dela pa je tudi prijateljska pomoč prostovoljcev (Kos - Mikuš 1992).

Tudi Koren (1997) poudari enak varovalni pristop. Pravi, da je za mladoletnike bistveno organiziranje prostega časa. Eno od možnih oblik delovanja vidi tudi v uličnem socialnem delu, ki bi lahko predstavljalo vključevanje mladoletnikov v različne športne (in druge) aktivnosti, tako da bi mladoletnik imel možnost spoznati in se vključiti v klube, društva in organizacije. Podobno, kot smo že omenili, pa tudi Koren predlaga vključevanje obravnavanih mladoletnikov v mladinske tabore in druge preventivne programe, ki jih je treba razvijati naprej, kakor tudi usposabljanje prostovoljcev za delo na tem področju.

Različne formalne pa tudi neformalne institucije se zavedajo pomembnosti preventivnega delovanja ter po svojih močeh razvijajo takšne in drugačne metode, oblike, modele in programe dela na tem področju. Zlasti uspešni so tisti, ki so rezultat **medsebojnega sodelovanja akterjev iz širšega okolja**. Nekateri pristopi so se tako že zelo dobro uveljavili tudi v praksi. Nekaj tujih in slovenskih izkušenj predstavljam v nadaljevanju.

PRIMERI DOBRIH PRAKS:

➤ POLICIJSKE SCHEME IN MODELI DELOVANJA

Policija danes v svetu razvija nove sheme in modele delovanja, ki naj bi bolje zadovoljile potrebe državljanov, ter skuša biti bolj koristna za družbo. Strmi k čim boljšim odnosom s skupnostjo, prizadeva si za dobro sodelovanje z državljani, obenem pa želi čim boljše zadovoljevanje njihove potrebe. Vse to narekuje nov policijski profesionalizem, nova policijska filozofija in strategija ter nove policijske vloge (Brinc 1994).

V svetu vedno bolj uspešna oblika, ki poudarja preventivni vidik policijskega dela, je t. i. *v lokalno skupnost usmerjeno policijsko delo*, ki ga s tujko imenujemo *Community*

policing. Gre za novo filozofijo in organizacijsko strategijo, ki zagotavlja nove medsebojne odnose med policijo in javnostjo. Ti izhajajo iz predpostavke, da policija in javnost delujeta skupaj tako pri identifikaciji kot pri samem reševanju problemov sodobne družbe (npr. kriminal in strah pred kriminalom). Cilj obeh, tako policije kot javnosti, je izboljšati kvaliteto življenja v družbi. Pomemben korak k temu bo policija dosegla, ko bo pri svojem delu začela uporabljati elemente, kot so: svetovanje, prilagajanje, mobilizacija in reševanje problemov. Za njihovo uveljavitev je seveda potreben določen čas, za uspešnost pa prispevek vsakega posameznika (Mikulan 1997, 39–64).

Zanimiva je tudi ideja o *policijskem socialnem delu*, iz katere so se razvile različne oblike delovanja. V ZDA so začeli ustanavljati celo posebne policijske socialne službe, iz sodelovanja s socialnimi delavci pa so izluščili pomembne ugotovitve. Ugotovili so namreč, da policija lahko nudi socialnemu delavcu koristne podatke o družinah, kar je pomembno za zgodnje obravnavanje otrok in mladoletnikov, socialni delavci pa lahko policiji nudijo koristne podatke o družinah in motenih posameznikih (Brinc 1994).

Precej razširjena oblika sodelovanja med policijo in občani so *svetovalnice*, v katerih policist nudi občanom različne nasvete s področja tehničnega varovanja premoženja in njihove osebne varnosti. Podobno so zasnovani tudi sledeči modeli, ki posebno pozornost namenjajo delu z mladostniki: v Veliki Britaniji *policist za zvezo s skupnostjo*, na Švedskem *kriminalna preventiva* in v Nemčiji *policist za delo z mladino*.

* *Policist za zvezo s skupnostjo* je med drugim odgovoren tudi za organiziranje in vodenje preventivnega programa na lokalnih šolah. Ti programi so bistven del policijskega dela v skupnosti. Policist redno organizira srečanja policije, učiteljev in učencev, na katerih se pogovarjajo o vlogi policije v družbi, kazenski zakonodaji, varnosti na poti v šolo, državljskih pravicah in dolžnostih itd. V odprtem pogovoru otroci dobijo možnost, da osebno spoznajo policista. Vse to prispeva k zmanjšanju trenj med policijo in mladoletniki.

* *Kriminalna preventiva* vključuje policista, ki je med ljudmi zelo dobro sprejet in ga večina naziva kar »naš policist«. Ta opazuje okolje, spoznava ljudi in med drugim obiskuje tudi mladinske klube in razna druga prostovoljna združenja. S tem navezuje pomembne stike z ljudmi, ki mu pomagajo pri preprečevanju kriminala.

- * *Policist za delo z mladino* je poseben policist. Njegova naloga je, da sistematično preprečuje kriminal brez represivnih sredstev, njegova metoda dela pa, da vzpostavlja stik z občani oziroma izboljšuje odnose s predstavniki različnih združenj in institucij, kot so šole, mladinske organizacije, sveti staršev, športne organizacije ... Stike poskuša navezovati tudi z različnimi delikventnimi skupinami, tako da ugotovi, kako so organizirane, kako velike so, kje se srečujejo ... Organizira tudi različne aktivnosti (npr. športna srečanja), ki ustvarjajo ozračje zaupanja med policijo in mladostniki (Mikulan 1992).

➤ PROGRAMI CENTROV ZA SOCIALNO DELO

Centri za socialno delo se skušajo na potrebe lokalnega okolja odzivati tudi z različnimi programi. V zadnjem času zelo razširjena in na področju mladostnikov dobrodošla preventivna oblika pomoči so *dnevni centri za otroke in mladostnike*, ki ponujajo različne dejavnosti za mlade s ciljem zmanjševanja socialne izključenosti in s tem tudi možnosti za nekontrolirano tvegano ter deviantno vedenje. Večinoma so programi namenjeni tudi staršem, ki se v procesu odraščanja otroka znajdejo v stiski. Kot primer v nadaljevanju predstavljam *Dnevni center za otroke in mladostnike DC Ω Škofja Loka* ter *Cono Fužine*.

Dnevni center za otroke in mladostnike DC Ω je socialnovarstveni preventivni program Centra za socialno delo Škofja Loka. Svoja vrata od septembra 2007 odpira vsak delovni dan med 11. in 19. uro. V prvi vrsti je program namenjen otrokom in mladostnikom iz občine Škofja Loka v starosti 6–15 let ter njihovim staršem, ki zaradi nastale življenjske situacije, vedenjskih, čustvenih, učnih težav in stisk potrebujejo oziroma iščejo podporo in pomoč. Priložnostno pa se v aktivnosti programa vključujejo tudi otroci in mladostniki, ki nimajo težav v odraščanju.

Cilji programa so:

- * zmanjševanje in preprečevanje socialne izključenosti ter njenih negativnih posledic (npr. odklonskega vedenja),
- * graditev pozitivne samopodobe,

- * pridobivanje občutka sprejetosti in varnosti,
- * izboljšanje šolskega uspeha, pridobivanje učnih navad, odpravljanje odpora do učenja in šole,
- * aktivno reševanje težav v domačem okolju in vključevanje celotne družine v program,
- * zadovoljevanje potreb po druženju,
- * izboljšanje komunikacijskih spretnosti,
- * učenje sprejemanja drugačnosti,
- * širjenje socialne mreže posameznika v skladu z njegovimi potrebami,
- * pridobivanje delovnih navad in sprejemanje odgovornosti.

S pomočjo javnih delavcev, prostovoljcev na domovih otrok in mladostnikov v DC Ω nudijo pomoč pri učenju, pomagajo otrokom in mladostnikom, da v miru napišejo domačo nalogo, jim omogočajo, da poiščejo kako dobro informacijo v literaturi ali na spletu, spodbujajo pridobivanje osnov računalniške pismenosti, poleg tega pa skrbijo tudi za krepitev njihove socialne mreže in sprostitev. Vsak torek in četrtek v DC Ω potekajo zanimive delavnice (športnorekreativne, sprostivne, ustvarjalne, kuharske ...), priložnostno pa tudi različni izleti, večdnevni tabori, akcije, tečaji, predavanja ipd. Namen vseh teh aktivnosti je vedno tudi **opremljanje mladega človeka za življenje v smislu razvijanja delovnih navad, prevzemanja odgovornosti, treninga socialnih veščin**. S svojimi aktivnostmi želijo izboljšati pogoje za otrokov razvoj v družini, pomagati pri vključevanju v socialno okolje in preprečevati odklonska vedenja. Lokalno se tako povezujejo z različnimi akterji, ki pripravljajo aktivnosti za mlade, regionalno pa predvsem z drugimi dnevnimi centri, s katerimi načrtujejo občasne skupne akcije. Otroci in mladostniki torej lahko izbirajo med različnimi dejavnostmi, ki potekajo vsak dan, kakor tudi med različnimi vzporednimi dejavnostmi, ki jih organizirajo bodisi po dogovoru bodisi priložnostno.

Pri izvajanju programa kombinirajo tako individualno kot skupinsko delo. S tem želijo zadovoljiti potrebi po sprejetosti in pripadnosti, ki sta po Glasserju najmočnejši potrebi pri otroku. Na tej osnovi otrok lahko razvija zaupanje (vase), s katerim se skozi vse življenje lažje vključuje v družbo. To pa je vsekakor v interesu vsakega posameznika, lokalne skupnosti in družbe nasploh.

Program ves čas razvijajo. Pred kratkim so ga razširili z novo metodo dela, ki vključuje prostovoljce s terapevtskimi psi, ki skupaj z nekaterimi uporabniki hodijo na sprehode. S pomočjo živali gradijo na posameznikovi koncentraciji, doslednosti, redu, odnosu do živali, ljudi in okolja, samopodobi, odgovornosti ipd. Prav tako pa večjo pozornost namenjajo staršem, ki jih bolj načrtno vključujejo v svoje aktivnosti skupaj z otroki in mladostniki, ter nekatere vsebine pripravljajo samo zanje. Tako otroci in mladostniki kot starši pa imajo vedno možnost sodelovanja s psihologinjo v obliki pogovora, svetovanja, informiranja, osebne pomoči.

V okviru Skupnostnih programov za mlade Centra za socialno delo Ljubljana Moste - Polje deluje Svetovalnica Fužine, ki zajema štiri socialnovarstvene programe – eden od teh je tudi dnevni center *Cona Fužine*. Poslanstvo Skupnostnih programov za mlade je **izvajanje skrbi in organizacija podpore otrokom, mladostnikom in njihovim družinam, ki živijo v revščini oziroma so na kakršenkoli način izključeni**. V Cono Fužine zahajajo otroci in mladostniki, ki živijo ali se šolajo na območju Fužin. Le-ti prihajajo večinoma iz socialno in ekonomsko šibkejših družin, se soočajo s težavami v izobraževalnem procesu in so deprivilegirani ali izključeni. Vsako leto Cona Fužine organizira poletne in zimske počitnice ter vikend tabore, v okviru katerih otroci in mladostniki obiskujejo različne kraje po Sloveniji in tujini. Organizirajo tudi terapevtsko potapljanje. Njihovi cilji so preventivno delo z mladimi, spodbujanje sodelovanja staršev s šolo in drugimi pomembnimi institucijami, izboljšanje učnih in delovnih navad ter odnosa do dela, učenje socialnih spretnosti, ustrežnejših načinov reševanja konfliktov in stisk, nenasilne komunikacije, enakopravnih odnosov med spoloma, sprejemanja različnosti, življenja v multikulturnem okolju, pomoč pri reševanju konfliktnih situacij mladostnika v ožjem oziroma širšem družbenem okolju, izboljšanje samopodobe otroka oziroma mladostnika (Simunišek 2010).

➤ ULIČNA PRAKSA

Zgleden primer uličnega socialnega dela je *SKALA*, organizacijska enota Zavoda Janeza Smrekarja, ki uresničuje Mladinsko ulično vzgojo tako, da se popolnoma približa mladim v njihovem okolju, torej na ulici, kjer omogoča razvijanje osebnih odnosov zaupanja in ustvarjanje varnega prostora za izhod iz začaranega kroga. Njihova ciljna

populacija so namreč mladi, ki se jih je dotaknil fenomen ulice ali so zaznamovani z vedenjskimi in socialnimi težavami ter z omejenimi, zapravljenimi ali manj možnostmi in priložnostmi pri vključevanju v družbo. Mladostniki, vodniki, prostovoljci, praktikanti, animatorji in profesionalci si skupaj prizadevajo za takšen program, ki vpletenim omogoča celostni razvoj. Zelo pomemben element v tem procesu pomoči je pristop. Svoj program SKALA uresničuje neposredno z osebnim delom na ulici, mobilnim mladinskim centrom, imenovanim Bus veselja, ter posredno s programi v Mladinskem centru 12-ka. Preventivno delo razumejo kot delovanje za spremembo in zaščito kvalitetnejšega življenja, ki rešuje človeka iz stiske. Usmerjeni so v izboljšanje razmer med posameznikom in okoljem, v katerem živi, tako da skušajo osvetljevati vedre strani življenja, ne pa nasilja in prestopništva (Možina 2004).

2 OPREDELITEV PREDMETA RAZISKOVANJA IN RAZISKOVALNIH VPRAŠANJ

2.1 PREDMET RAZISKOVANJA

Mladi se v obdobju odraščanja, vznemirljivem času oblikovanja stališč, identitete in osebnosti soočajo z mnogimi nasprotji, težavami, nerešenimi problemi, ki izhajajo eden iz drugega. To velikokrat močno povečuje njihovo socialno in psihološko ranljivost, ki se kaže na različne načine. Ko je pritisk prevelik, začnejo iskati poti rešitve – največkrat v različnih oblikah t. i. tveganega vedenja, ki lahko vodi naprej v mladoletniško prestopništvo oziroma drugo obliko deviantnega vedenja (Braconnier 2001, 31–42; Nastran - Ule 2000, 11–32). S pojmom mladoletniško prestopništvo in mladoletniška delinkvenca po Mešku (1997, 86–92) označujemo kazniva dejanja, ki jih izvršujejo mladoletniki, in tudi druge oblike deviantnega vedenja mladih.

Kljub temu da sta Slovenija in Avstrija v geografskem smislu sosedji, za mladoletnika, ki je v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja, poskrbita vsaka na svoj način. Kako učinkovit je posamezen sistem obravnavanja mladoletnih prestopnikov po mnenju strokovnih delavcev, ki delajo z omenjenimi mladostniki in ki so tako na nek način orodje teh sistemov, je bistveno vprašanje, na katerega sem v raziskavi poskušala odgovoriti.

Zanimalo me je, ali (vzgojni) ukrepi in kazni za mladoletnike po mnenju strokovnih delavcev odgovarjajo na dejanske potrebe mladostnika (14–18 let), ki je v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja, kako učinkoviti so slovenski mehanizmi v primerjavi z avstrijskimi, kateri (vzgojni) ukrep oziroma kazen najbolj opremi mladega človeka, da začne iskati bolj ustrezne življenjske poti, in kateri dejavniki so tisti, ki to omogočajo. Z namenom, da ugotovim, ali določeni ukrepi in kazni za mladoletnike v resnici sledijo svojemu namenu, sem se torej osredotočila na mnenja strokovnih delavcev, ki se z mladostnikom srečujejo v procesu od storjenega kaznivega dejanja do prenehanja ukrepa oziroma kazni za mladoletnike, pri tem pa sem posebno pozornost

namenila učinkom, ki jih ti ukrepi oziroma kazni puščajo na mladoletnih storilcih kaznivih dejanj, ter preventivnim dejavnostim na tem področju.

2.2 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Z raziskavo, v kateri sem se osredotočila na mnenja strokovnih delavk in delavcev (policistov, socialnih delavcev, drugih strokovnjakov), sem odgovarjala na naslednja temeljna vprašanja v povezavi s slovenskim in avstrijskim sistemom obravnavanja mladoletnih prestopnikov:

- * Kakšen je namen ukrepov in kazni za mladoletnike?
- * Kakšne učinke imajo ukrepi in kazni za mladoletnike? (Ali so učinkoviti? Ali prispevajo k preprečevanju ponovne mladoletniške kriminalitete? Kateri in zakaj? Kateri ne in zakaj?)
- * Kateri so najpogosteje izrečeni ukrepi oziroma kazni za mladoletnike?
- * Kakšna je vloga mladostnika pri izvajanju določenega ukrepa oziroma kazni za mladoletnike?
- * Kakšne so dejanske potrebe mladostnikov, ki so v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja?
- * Katere so vpletene strokovne službe in njihova usposobljenost za tovrstno delo?
- * Kakšno je preventivno delo na tem področju?

3 METODA

3.1 VRSTA RAZISKAVE

Raziskava, s katero sem iskala odgovore na vprašanja v povezavi z opredeljenim predmetom raziskovanja, je:

- ✘ *empirična* (izkustvena) – s spraševanjem sem zbirala novo, neposredno izkustveno gradivo;
- ✘ *kvalitativna* – zbrane besedne opise sem kvalitativno analizirala;
- ✘ *deskriptivna* – z zbranimi besednimi opisi sem opredelila in ocenila osnovne značilnosti proučevanega pojava;
- ✘ *komparativna* – primerjala sem izkušnje dveh različnih sistemov proučevanega pojava (slovenskega in avstrijskega).

3.2 MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV

Podatke sem zbirala iz primarnih virov z metodo spraševanja. V raziskavi uporabljen merski instrument je bil intervju, saj je v vseh primerih šlo za neposreden pogovor iz oči v oči med spraševalcem ter vprašanim, in sicer na osnovi vodila za intervju, ki je vseboval seznam poglavitnih tem pogovora (nestandardizirani ali odprti intervju). Spraševanje je bilo torej ustno, enkratno, neposredno in individualno.

Vprašanja, ki so se nanašala na proces od storjenega kaznivega dejanja do prenehanja (vzgojnega) ukrepa oziroma kazni za mladoletnike, vključno z učinki, ki jih ti ukrepi/kazni puščajo na njem, so obsegala šest tematskih sklopov:

- V prvem sklopu je bil poudarek na namenu ukrepov/kazni. Od strokovnih delavcev sem želela izvedeti, kakšen je po njihovem mnenju namen ukrepov/kazni, ki so predvideni v slovenskem in avstrijskem sistemu obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj, in ali se ta namen ujema s tistim, kar bi po njihovem mnenju morale biti zajeto v njem.

- V drugem sklopu sem v središče postavila učinkovitost ukrepov/kazni. Spraševala sem, kateri ukrepi/kazni so bolj učinkoviti in zakaj, ter se osredotočila na mnenje intervjuvancev o pozitivnih in negativnih učinkih, ki so po njihovem mnenju produkt posameznega ukrepa/kazni. Prav tako pa me je zanimalo, kaj vprašani menijo o vplivu obstoječih ukrepov/kazni na preprečevanje (ponovne) mladoletniške kriminalitete.
- S tretjim sklopom vprašanj sem ugotavljala, kateri ukrepi oziroma kazni za mladoletnike so glede na izkušnje vprašanih najpogosteje izrečeni in ali zato obstajajo kakšni posebni razlogi.
- V četrtem sklopu sem se ustavila pri vlogi mladostnika v procesu izvajanja ukrepa/kazni in sogovornike spraševala, kakšna je po njihovem mnenju vloga mladostnika pri izvajanju ukrepa/kazni. Želela sem izvedeti, ali način izvajanja ukrepa/kazni vpliva na to, da je mladostnik aktiven, prevzema odgovornost in ali ukrepi/kazni po njihovem mnenju pomagajo mladim, da lahko reflektirajo svoja dejanja in si tako širijo možnosti za bolj ustrezne življenjske poti. V povezavi s tem me je zanimalo tudi, ali so morda dejanske potrebe mladoletnih prestopnikov drugačne in kakšne so.
- Peti sklop je zajemal vprašanja o vpletenih službah, njihovem medsebojnem sodelovanju in usposobljenosti za tovrstno delo.
- Zadnji, šesti sklop intervjuja pa se je nanašal na preventivne dejavnosti. V njem sem zbirala podatke o izkušnjah in predlogih za delo na tem področju.

3.3 POPULACIJA IN VZORČENJE

V raziskavo so bili vključeni slovenski (pet) in avstrijski strokovni delavci (šest) (policisti, socialni delavci, drugi pomembni strokovnjaki), skupaj enajst, ki se srečujejo z mladoletniki, ki so v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja, vključno s tistimi, ki delajo z mladoletniki tudi potem, ko jim je bil določen ukrep oziroma kazen za mladoletnike že izrečen/a. Strokovni delavci so bili izbrani naključno glede na področje dela, in sicer:

SLOVENIJA:

- socialna delavka centra za socialno delo, ki dela na področju vzgojnih ukrepov: navodila in prepovedi, nadzorstvo organa socialnega varstva, oddaja v vzgojni zavod, prevzgojni dom in zavod za usposabljanje;
- socialna delavka vzgojnega zavoda;
- socialna delavka prevzgojnega doma;
- pedagog mladoletniškega zapora;
- policist policijske uprave.

AVSTRILJA:

- trije strokovni delavci Neustarta:
 - socialna delavka, ki dela na področju preizkusne dobe;
 - pravnica in socialna delavka, ki dela na področju izvensodne izravnave dejanja in na področju opravljanja dela v korist skupnosti;
 - socialni delavec in sodnik, ki je delal na področju preizkusne dobe;
- socialna delavka Jugendgerichtshilfe, ki dela na področju mladoletniškega zapora in ukrepu opravljanja dela v korist skupnosti;
- policist policijske uprave in
- policist, ki dela na področju preventivnih dejavnosti.

3.4 ZBIRANJE PODATKOV

Najprej sem opredeljeni problem proučila s pomočjo obstoječe literature in raziskav, ki so že bile izvedene v povezavi s temo, ki je predmet mojega raziskovanja, nato pa glede na teoretične ugotovitve, opredeljen problem in zastavljena raziskovalna vprašanja izoblikovala posamezne tematske sklope, ki so bili vodilo za intervjuje. O primernosti pripravljenega sem se posvetovala z mentorico. Sledilo je zbiranje podatkov.

Intervjuje z avstrijskimi strokovnimi delavci sem v angleškem jeziku izvedla v času od začetka aprila do konca julija 2007, ko sem bila na podiplomski študijski izmenjavi na Fachhochschule v St. Pöltnu v Avstriji v okviru programa Leonardo da Vinci. V tem času sem s pomočjo tamkajšnjega mentorja podrobneje raziskala področje, ki zajema obravnavo mladoletnih storilcev kaznivih dejanj v Avstriji, obiskala različne

organizacije, preštudirala literaturo, s profesorji omenjene univerze in drugimi ljudmi opravila pogovore, ki so s temo moje magistrske naloge povezani predvsem v praksi. Stike z intervjuvanci sem navezovala sama. Pri tem mi je zelo prav prišlo posvetovanje z mentorjem in njegovo usmerjanje s kontakti. Intervjuje sem po predhodnem dogovoru izvedla v organizacijah, kjer so intervjuvani strokovni delavci zaposleni. Intervjuje s slovenskimi strokovnimi delavci sem izvedla v času od konca avgusta do konca oktobra 2009 po predhodnem dogovoru z organizacijami, kjer so strokovni delavci zaposleni. Vse intervjuje sem snemala in jih po opravljenem pogovoru skrbno zapisala, avstrijske pa prevedla iz angleščine v slovenščino.

3.5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Zbrano gradivo sem analizirala s pomočjo kvalitativne analize. Najprej sem zbrala relevantne dele besedila s podčrtavanjem pomembnih in izpuščanjem tistih delov, ki zame niso bili pomembni. Sledil je izpis relevantnih izjav. Iz njih sem izluščila pojme, ki so se nanašali na problem raziskave, s primerjanjem med seboj združila sorodne pojme v kategorije in oblikovala poskusno teorijo.

4 REZULTATI

4.1 NAMEN UKREPOV IN KAZNI ZA MLADOLETNIKE

4.1.1 SLOVENIJA

Tabela 4.1: Namen ukrepov in kazni za mladoletnike – Slovenija

	Preprečevanje nadaljnjih KD		- Preprečevanje ponovnih kršitev
Specifično preprečevanje kriminalitete – VPLIV NA POSAMEZNIKA		Sprememba vedenja v prihodnosti	- Delo na opuščanju odklonskih vedenj - Pomoč pri opuščanju tveganega načina življenja - Naučiti se, da je sposoben in zmožen živeti drugače - Omogočiti in pokazati ustrežnejše poti
	Skrb za vzgojo, prevzgojo in pravilen razvoj	Pomoč pri urejanju življenja	- Izločitev iz kritičnega (lastnega) okolja za določen čas - Postavitev strožjih, tesnejših okvirjev - Učenje socialnih veščin - Delo na odnosih - Usmerjanje in postopno vključevanje nazaj v domače okolje - Priprava mladostnika za življenje po prestani kazni - Pomoč pri realizaciji ciljev
Generalno preprečevanje kriminalitete – VPLIV NA DRUŽBO	Preprečevanje nadaljnjih KD		- Preprečevanje nadaljnjih kršitev mladoletnika in drugih

Slovenske strokovnjakinje in strokovnjaki, ki delajo z mladoletnimi storilci kaznivih dejanj, v intervjujih navajajo (glej **Tabelo 4.1**), da je glavni namen ukrepov in kazni za mladoletnike v Sloveniji **specifično in generalno preprečevanje kriminalitete**. Po njihovem mnenju je z ukrepi in kaznimi treba vplivati tako na posameznika kot na družbo.

Na ta način moramo pri **posamezniku** preprečevati nadaljnja kazniva dejanja (preprečiti ponovne kršitve) in poskrbeti za njegovo vzgojo, prevzgojo in pravilen razvoj. To pa pomeni, da lahko na ta način zagotovimo spremembo njegovega vedenja v

prihodnosti in mu pomagamo pri urejanju življenja. Sprememba vedenja po mnenju vprašanih vključuje *delo in pomoč pri opuščanju odklonskih vedenj, tvegane načina življenja*, učenje miselnosti, da je mladostnik *sposoben in zmožen živeti drugače*, pri tem pa mu *omogočimo in pokažemo ustrežnejše poti*. Pomoč pri urejanju življenja opredeljujejo kot *izločitev iz kritičnega (lastnega) okolja za določen čas, postavitev strožjih, tesnejših okvirjev, učenje socialnih veščin, delo na odnosih, usmerjanje in postopno vključevanje mladostnika nazaj v domače okolje, priprava na življenje po prestani kazni in pomoč pri realizaciji ciljev*.

Glavni namen ukrepov in kazni za mladoletnike, ki ga intervjuvanci vidijo v povezavi z vplivom na **družbo**, je preprečevanje nadaljnjih kaznivih dejanj, ukrepi kot kazni za mladoletnike pa naj bi bili jasno opozorilo tudi tistim, ki izvajajo kršitve, da z njimi prenehajo.

4.1.2 AVSTRIJA

Tabela 4.2: Namen ukrepov in kazni za mladoletnike – Avstrija

Specifično preprečevanje kriminalitete – VPLIV NA POSAMEZNIKA	Preprečevanje nadaljnjih KD	<ul style="list-style-type: none"> - Posamezniku preprečiti izvrševanje prepovedanih dejanj - Preprečevanje ponovitve enakega ali drugega prestopka
	Uvid v napačno početje	<ul style="list-style-type: none"> - Absolutno napačno dejanje - »Določenih stvari se ne sme delati.« - »Obstajajo meje.«
	Reakcija na napačno početje	<ul style="list-style-type: none"> - Prevzem odgovornosti za KD - Odgovor na KD - Sprememba vedenja v prihodnosti
	Pomoč pri urejanju življenja	<ul style="list-style-type: none"> - Soočanje s posledicami KD - Konstruktivno odzivanje na dejanja v prihodnosti - Sprememba na boljše
Generalno preprečevanje kriminalitete – VPLIV NA DRUŽBO	Preprečevanje nadaljnjih KD	<ul style="list-style-type: none"> - Ustavitev nadaljnjih KD - Preprečevanje nedovoljenega ravnanja - Odvrnitev od ponovnega nasilja in ponavljanja KD - Preprečevanje izvrševanja KD drugih
	Sporočilo o nesprejemljivem vedenju	<ul style="list-style-type: none"> - »To se zgodi, če nasprotuješ zakonu.« - »To ni dobro.« - »Nekdo je storil KD in zato pristal v zaporu.« - »Takšno vedenje ni sprejemljivo.«

Tabela 4.2 prikazuje, kako namen ukrepov in kazni za mladoletnike opredeljujejo intervjuvani avstrijski strokovnjaki, ki delajo z mladoletnimi storilci kaznivih dejanj. V osnovi tudi ti vidijo bistvo v **specifičnem in generalnem preprečevanju kriminalitete**. Z ukrepi in kaznimi je tudi po njihovem mnenju treba vplivati tako na posameznika kot na družbo.

Pravijo, da je pri **posamezniku** z ukrepi in kaznimi treba preprečevati nadaljnja kazniva dejanja (*posamezniku preprečiti izvrševanje prepovedanih dejanj, ponovitev enakega ali drugega prestopka*). Prav tako pa je pomemben namen sankcioniranja tudi uvid v napačno početje in reakcija nanj. Po mnenju avstrijskih intervjuvanih strokovnjakov mora namreč posameznik uvideti, da je bilo storjeno dejanje *absolutno napačno*, da se *določenih stvari ne sme delati* in da *obstajajo meje*, hkrati pa *mora prevzeti odgovornost, odgovarjati za svoje ravnanje* in *v prihodnosti spremeniti vedenje*. Po njihovem mnenju pa je enako pomembno, da z ukrepi in kaznimi pomagajo posamezniku pri urejanju življenja, da se *ustrezno sooči s posledicami kaznivega dejanja* in opremi za *konstruktivno odzivanje na dejanja v prihodnosti*.

Spraševani poudarjajo, da je glavni namen ukrepov in kazni preprečevanje nadaljnjih kaznivih dejanj in da **družbi** na splošno posredujejo sporočilo o nesprejemljivem vedenju: *kazniva dejanja je treba ustaviti in preprečiti, to se zgodi, če nasprotuješ zakonu, nekdo je storil kaznivo dejanje in zato pristal v zaporu, takšno vedenje ni sprejemljivo* itd.

4.1.3 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN AVSTRIJO

Slovenski in avstrijski strokovni delavci, ki so bili vključeni v raziskavo, se strinjajo, da je glavni namen ukrepov in kazni za mladoletnike preprečevanje kriminalitete. Tako eni kot drugi jo razumejo dvodimenzionalno: na nivoju posameznika, tj. mladoletnega storilca kaznivega dejanja, in na nivoju celotne družbe.

Vsi soglašajo, da je pri posamezniku bistveno preprečevanje nadaljnjih kaznivih dejanj. Medtem ko slovenski del poudarja zlasti vzgojo, prevzgojo in pravilen razvoj v smislu spremembe vedenja v prihodnosti in pomoči pri urejanju življenja, avstrijski poleg

slednjega izpostavi tudi pomembnost uvida v napačno početje in reakcijo mladoletnika nanj. Prepričani so v nujnost cilja, da se storilec kaznivega dejanja zave, da določenih stvari nikakor ne sme delati, da odgovarja za svoje napačno početje in da tudi prevzame odgovornost zanj.

Po mnenju vseh intervjuvancev so na družbenem nivoju ukrepi in kazni namenjeni preprečevanju nadaljnjih kaznivih dejanj kot jasno opozorilo tudi drugim v družbi, da prenehajo z izvajanjem kršitev. Avstrijski strokovnjaki to še nekoliko bolj poudarjajo, ko pravijo, da ukrepi in kazni za mladoletnike družbi posredujejo sporočilo o nesprejemljivem vedenju: kazniva dejanja je treba ustaviti in preprečiti, to se zgodi, če nasprotuješ zakonu, nekdo je storil kaznivo dejanje in zato pristal v zaporu, takšno vedenje ni sprejemljivo itd.

4.2 UČINKOVITOST UKREPOV IN KAZNI ZA MLADOLETNIKE

4.2.1 SLOVENIJA

Krovni kriteriji, ki narekujejo, ali bosta določena ukrep oziroma kazen za mladoletnika učinkovita ali ne, so po mnenju intervjuvanih slovenskih strokovnih delavcev:

- ✘ posameznik in njegove osebne značilnosti,
(Adolescenca je nemirno obdobje, mladostniki so avanturistični, dostikrat raziskujejo in poskušajo marsikaj, potem pa se umirijo. Marsikdo, ki je s KD začel v puberteti, potem ko pride v starejše obdobje, s tem neha.)
- ✘ storjeno kaznivo dejanje,
- ✘ sodelovanje mladostnika in staršev.

4.2.1.1 UČINKOVITOST SLOVENSKEGA SISTEMA OBRAVNAVANJA MLADOLETNIH STORILCEV KAZNIVIH DEJANJ NA SPLOŠNO

Slovenski sistem obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj je po mnenju intervjuvanih strokovnjakov na splošno dobro zastavljen. Pozitivno ocenjujejo zlasti dejstvo, da ponuja **RAZLIČNE MOŽNOSTI**. Nekateri enako pozitivno vrednotijo sam

koncept, ki je zgrajen po NAČELU POSTOPNOSTI od blažjih k strožjim ukrepom/kaznim in se v praksi tako tudi uporablja, drugi imajo do tega določene zadržke.

1. RAZLIČNE MOŽNOSTI

Intervjuvani slovenski strokovnjaki izražajo, da naš sistem obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj ponuja *dovolj možnosti in dobrih ukrepov, ki lahko bistveno vplivajo na posameznika in mu pomagajo iskati bolj ustrezno pot v življenju*. Po njihovem mnenju je *ljudeм treba dati možnost in z vsemi (blažjimi) ukrepi v Sloveniji je to vsekakor možno*. Pravijo, da prav obstoj različnih možnosti ukrepov in kazni omogoča, da se *poskušajo z mladoletniki čim več ukvarjati zunaj zapora in da je to dobro*.

2. NAČELO POSTOPNOSTI (od blažjega k strožjim ukrepom)

Intervjuvanci navajajo, da je v praksi tako, da se z mladoletniki, ki so storili kaznivo dejanje, najprej ukvarja socialna služba. Na centru za socialno delo predvidijo pogovore z mladoletnikom in starši, lahko jih usmerijo v svetovanje ipd. Tudi na šolah se ukvarjajo z njimi. Če vse to ne pomaga, pridejo na vrsto strožji ukrepi, kot je zavod itn., do skrajne oblike, ki je mladoletniški zapor. Pravijo, da *je naš sistem tolerant in oblikovan tako, da bi bilo povzročene čim manj škode*.

Kot že rečeno, so nekateri mnenja, da je to **DOBER KONCEPT**, drugi pa, da gre za **KONCEPT, KI NI VEDNO DOBER**.

+ DOBER KONCEPT

- *To se mi zdi v redu.*
- *Tako, kot je zastavljen, je v redu.*
- *Naš sistem, ki sledi načelu postopnosti, je dobro zastavljen.*

± KONCEPT, KI NI VEDNO DOBER

- *Načelo postopnosti ni nujno vedno najboljše.*
- *Postopnost še ne pomeni, da je to dobro tudi za vsakega posameznika.*

Tisti, ki pravijo, da načelo postopnosti ni nujno vedno najboljša izbira, to utemeljujejo z **vsebinskimi neenakostmi** in **sistemskimi pomanjkljivostmi**.

VSEBINSKE NEENAKOSTI:

a) Različna presoja sodnikov:

- *Nekateri sodniki so veliko bolj strogi, drugje ima nekdo že veliko KD, pa odlašajo z obravnavo.*

- Različni sodniki različno presojujejo.
- Ko fantje med seboj primerjajo dejanja in ukrepe, je kar težko in izpade krivično.
- Sodišča posameznikov ne poznajo tako dobro, da bi vedela, kaj izreči.
- Na osnovi poročil je težko kar naenkrat oceniti, kaj bi bilo najbolj primerno.

b) Različne izkušnje posameznikov (odvisno od posameznika):

✘ Zadostuje blago ukrepanje:

- Nekateri po ukoru ne bodo nikoli več pomislili na kakšno tvegano vedenje.
- Nekaterim je vzgojni zavod že zadostna zadeva.
- Za koga so obravnave in sodišče že zelo stresne.

✘ Potreba po strožji sankciji:

- Za marsikoga bi bil že prvi malo strožji ukrep precej boljši alarm in sporočilo kot samo ukor, neka prepoved ali navodilo.
- Nobenih sankcij ni, če mladoletnik izrečenega vzgojnega ukrepa ne spoštuje oz. če ga ne realizira.
- Fantje poznajo veliko primerov, ko se jim ni nič zgodilo.
- Zavajajoče je – velikokrat padejo skozi, na to računajo in se tako obnašajo: »Sej, kaj mi pa morejo!«
- Marsikateri mladoletnik s tem še okrepi miselnost, da si takšno vedenje lahko privoščijo, saj se ne zgodi nič takega.
- Tisti, ki imajo več KD, računajo na postopnost: »Sej ne bo nič,« in dejansko se to vleče, ker sodišča ne morejo tako hitro odreagirati.
- Mnogi fantje npr. rečejo: »Če bi me takoj zaprli, bi takoj nehal!«

SISTEMSKE POMANJKLJIVOSTI:

a) Dolgotrajni postopki na sodiščih:

- S sodišči se da dogovoriti, a ta časovna reakcija je ovira.
- Potrebovali bi takojšnje ukrepanje.
- Takoj, ko vključimo sodišča, se postopki vlečejo in vlečejo.
- Sodišča ne morejo tako hitro odreagirati.

4.2.1.2 UČINKOVITOST POSAMEZNIH UKREPOV IN KAZNI ZA MLADOLETNIKE

V katerih primerih so posamezni ukrepi oziroma kazni za mladoletnike učinkoviti, kateri so pozitivni in negativni efekti posameznega ukrepa oziroma kazni ter kako vprašani strokovni delavci vrednotijo posamezne ukrepe in kazni za mladoletnike, v nadaljevanju prikazujejo **Tabela 4.3**, **Tabela 4.4** in **Tabela 4.5**.

Tabela 4.3: Učinkovitost nezavodskih vzgojnih ukrepov

NEZAVODSKI VZGOJNI UKREPI		
<p>POMOČ MLADOLETNIKU V DOMAČEM OKOLJU</p> <ul style="list-style-type: none"> - Za tiste mladoletnike, ki so po nepremišljenosti naredili kako neumnost ali KD, je to zanje opozorilo. - Če še obiskuje šolo ali če ponavlja letnik. - Če je zaposlen. - Če ima neko močno zaledje. - Če s starši dobro sodeluje. 		
UKOR	NAVODILA IN PREPOVEDI	NADZORSTVO ORGANA SOCIALNEGA VARSTVA
<p>+ Opozorilo</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da se mladostnike opozori, spomni, da v primeru, če se ne bo poboljšal, lahko sledijo hujše posledice. 	<p>+ Nova priložnost v domačem okolju</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mladostnike korigirajo v njihovem okolju. - Dosti lažje je to med njihovimi vrstniki, ki so normalni, ki ne povzročajo težav. 	<p>+ Stalen stik med mladostnikom, staršem in strokovnim delavcem</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vzpostavljen je odnos med mladostnikom, staršem in strokovnim delavcem. - Mladostniku je zagotovljen nekdo iz stroke, ki ga spremlja in mu lahko pomaga.
	<p>+ Pomoč ustrezne strokovne ustanove</p> <ul style="list-style-type: none"> - Usmerjanja v ustrezne organizacije, zdravstvene ustanove - Ustanove, kjer lahko bistveno prisluhnejo posamezniku in mu pomagajo iz težav. - Dobro so alternativne sankcije, predvsem tretmanske, psihološke obravnave v skupini zunaj, v njihovem okolju. 	<p>+ Pomoč svetovalca pri urejanju življenja</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pregled trenutne situacije - Dogovor glede teme pogovora - Dogovor s cilji do prihodnjega srečanja

Tabela 4.3 prikazuje, da je po mnenju intervjuvancev smiselno nezavodske vzgojne ukrepe uporabiti v primeru, ko je možno **mladoletniku zagotoviti pomoč v domačem okolju**. To je ponavadi takrat, ko je prišlo do kake neumnosti ali kaznivega dejanja zaradi nepremišljenosti, ko ima mladoletnik v domačem okolju neko močno zaledje, če še obiskuje šolo oziroma službo in če s starši dobro sodeluje.

Intervjuvani pravijo, da je **UKOR** učinkovit ukrep takrat, ko zadostuje opozorilo, s katerim se mladoletnika v primeru nepremišljenega ravnanja spomni, da v primeru, če se ne bo poboljšal, lahko sledijo hujše posledice. Pri **NAVODILIH IN PREPOVEDIH** vidijo zlasti dve prednosti. Pozitivno se jim zdi, da mladoletnik dobi ново priložnost v

domačem okolju, kjer ga *med njegovimi vrstniki, ki so normalni in ne povzročajo težav*, lahko *korigirajo* in mu s tem zagotovijo pomoč ustrezne strokovne ustanove, kjer *posamezniku temeljito prisluhnejo in mu pomagajo iz težav*. Zlasti dobre so po mnenju vprašanih *alternativne sankcije, predvsem tretmanske, psihološke obravnave v skupini zunaj, v njihovem okolju*. Prva prednost pri vzgojnem ukrepu **NADZORSTVO ORGANA SOCIALNEGA VARSTVA** je stalen stik med mladostnikom, staršem in strokovnim delavcem. Tako je *mladoletniku zagotovljen nekdo iz stroke, ki ga spremlja in mu lahko pomaga*. Prav pomoč svetovalca pri urejanju življenja pa je po mnenju intervjuvancev druga pomembna prednost omenjenega vzgojnega ukrepa. Ob ustreznem strokovnem vodenju tako mladoletnik sprejema določene dogovore, ki mu pomagajo iskati bolj ustrezne poti v življenju.

Tabela 4.4: Učinkovitost zavodskih vzgojnih ukrepov

ZAVODSKI VZGOJNI UKREPI		
IZLOČITEV MLADOLETNIKA IZ DOMAČEGA OKOLJA: <ul style="list-style-type: none"> - za tiste, ki se v domačem okolju znova in znova pogrezajo proti dnu bodisi zaradi družinskega ali širšega lokalnega okolja, razmer in situacij; - takrat, ko družina sama res ne zmore sodelovati pri vzgoji, prevzgoji mladostnika; - v neobvladljivi domači situaciji; - v primeru opustitve šolanja; - v primeru kombinacije KD pri storjenih večjih KD; - če ima nekdo že neko »kriminalno« zgodovino, je to že neke vrste znak za kaj strožjega. 		
ODDAJA V VZGOJNI ZAVOD	ODDAJA V PREVZGOJNI DOM	ODDAJA V ZAVOD ZA USPOSABLJANJE
+ Sprememba okolja in družbe <ul style="list-style-type: none"> - Izločitev iz okolja - Sprememba družbe 	+ Odvzem prostosti <ul style="list-style-type: none"> - Zelo strogo poskrbijo za mladostnike. - Odvzem prostosti in svobode - Mladoletniki to doživijo kot kazen, sankcijo, nekaj »uau« nemogočega. - Največja stiska ni KD, ampak odvzem svobode. - Prej so imeli vse, sedaj pa nimajo ničesar. 	* Ni podatka o učinkih: Sodišča zelo redko oz. skoraj nikoli ne izrečejo ukrepa oddaje v zavod za usposabljanje; vprašani strokovni delavci pa te oblike vzgojnega ukrepa tudi niso nikoli komentirali.
+ Stalno spremljanje vzgojiteljev <ul style="list-style-type: none"> - Ob stalnem spremljanju vzgojiteljev se mladoletnik lahko okrepi in pripravi na življenje v bolj ustreznem kontekstu. 	+ Učenje osnovnih življenjskih korakov <ul style="list-style-type: none"> - Ponavadi začnemo čisto na začetku: skrb zase, za druge in okolje, učenje različnih odnosov, komunikacija, reševanje 	

	<p><i>konfliktov, razgradnja agresije, avtoagresije itd.</i></p>
<p>+ Soočanje s KD in opustitev KD</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ukvarjanje z odnosom do KD, izvajanja KD - Osveščanje v povezavi s KD - Že v Zavodu opustijo KD in tudi kasneje. - Spoznajo, da če bodo s tem nadaljevali, jih lahko premestijo v prevzgojni dom, pripor, mladoletniški zapor. 	<p>+ Različne metode dela</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pri delu uporabljamo različne metode dela. - Igramo na popolnoma odprte karte. <p>PRIDOBIVANJE UGODNOSTI</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dolgotrajen in težji postopek, zelo hitro lahko ugodnost izgubi. - Če nekdo krši kakršnokoli zadevo, izgubi ugodnosti. - Ugodnosti so največja motivacija za napredek. <p>POSAMEZNIK JE V SREDIŠČU</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izhajamo iz posameznika. - Kaj bomo pri njem sledili, določamo skupaj z njim in v skladu s pridobljenimi informacijami s strani centra.
<p>+ Vzgojno delo in pomoč pri urejanju življenja</p> <p>IZGRADNJA USTREZNIH OKVIRJEV</p> <ul style="list-style-type: none"> - Red in pravila – doma teh okvirjev niso poznali. - Vidijo, da neka meja res obstaja. - Razvijejo delovne navade. <p>SPREMEMBA KOMUNIKACIJE IN SOOČANJA S TEŽAVAMI</p> <ul style="list-style-type: none"> - Učijo se, kako se pogovarjati. - Izboljša se komunikacija v družini, starše začnejo bolj ceniti. - Naučijo se soočati s konfliktnimi situacijami, se pogovarjati z ljudmi, dogovarjati, komunicirati ipd. - Reševanje hudih stisk in težav, tudi v povezavi z alkoholom in drogo <p>IZBOLJŠANJE SAMOPODOBE</p> <ul style="list-style-type: none"> - Končno lahko dobijo zdravo potrditev, ki je prej nikoli niso. <p>MOŽNOST IZOBRAZBE</p> <ul style="list-style-type: none"> - Možnost pridobiti srednješolsko izobrazbo 	<p>+ Prevzgojno delo in pomoč pri urejanju življenja</p> <p>ZDRAVLJENJE OD ODVISNOSTI</p> <ul style="list-style-type: none"> - Obravnava odvisnosti poteka na nivoju celega Zavoda, na vseh nivojih obravnave. - Program odvisnosti je integriran v celoten vzgojni načrt. - Na odprtem oddelku naj bi fant že vzdrževal abstinenco, vzpostavil kritičen odnos do odvisnosti. - Zaprti oddelek je oddelek brez drog. <p>MOŽNOST IZOBRAZBE</p> <ul style="list-style-type: none"> - Možnost pridobiti srednješolsko izobrazbo - Zagotoviti posamezniku ustrezne programe izobraževanja <p>POZITIVNI MEDSEBOJNI ODNOSI</p> <ul style="list-style-type: none"> - Fantje se na nas navežejo. - Ustvarijo se posebni odnosi.
<p>– Dolžina ukrepa</p>	

<p>- Mladoletniki zavodski ukrep težje sprejmejo, ker nikoli ne vedo, kako dolgo bodo morali ostati tam.</p>		
<p>– Hude težave z drogo</p> <p>- V teh primerih vzgojni zavod ni učinkovit, ni tisto, kar mladostnik rabi.</p> <p>- Škoda je izrekati vzgojni zavod, ker je to samo podaljševanje težav.</p>		

Iz **Tabele 4.4** je razvidno, da je zavodske vzgojne ukrepe po mnenju vprašanih strokovnih delavcev treba uporabiti takrat, ko je za ustrezno pomoč potrebna **izločitev mladolenika iz domačega okolja**. Največkrat so ti ukrepi primerni za tiste, ki se v domačem okolju znova in znova pogrezajo proti dnu bodisi zaradi družinskega ali širšega lokalnega okolja, razmer in situacij. Zavodski vzgojni ukrepi so dobra izbira za mladoletnike, ki opustijo šolanje, katerih domača situacija je neobvladljiva, družina pa sama res ne zmore sodelovati pri njihovi vzgoji oziroma prevzgoji; gotovo pa tudi za tiste, ki so večkratni povzročitelji kaznivih dejanj, izvršujejo večja kazniva dejanja in imajo že neko »kriminalno« zgodovino.

Intervjuvanci navajajo, da je prvi pozitiven izkupiček vzgojnega ukrepa **ODDAJE V VZGOJNI ZAVOD sprememba okolja in družbe**. Zelo pomembno se jim zdi stalno spremljanje vzgojiteljev, saj se z njihovo pomočjo mladoletnik *lahko okrepi in pripravi na življenje v bolj ustreznem kontekstu*. Vzgojni zavod omogoča, da se mladostnik sooči s kaznivim dejanjem in kazniva dejanja čim prej tudi opusti. Prav ukvarjanje z odnosom do kaznivih dejanj in izvajanja kaznivih dejanj ter osveščanje v povezavi s kaznivimi dejanji je tisto, kar je po mnenju vprašanih naslednja pomembna prednost tega vzgojnega ukrepa. Na ta način mladoletniki tudi *spoznajo, da če bodo s takim vedenjem nadaljevali, jih lahko premestijo v prevzgojni dom, pripor ali mladoletniški zapor*. S strani strokovnih delavcev največkrat poudarjena in po njihovem mnenju bistvena elementa vzgojnega ukrepa oddaje v vzgojni zavod pa sta vzgojno delo in pomoč pri urejanju življenja, ki vključujeta IZGRADNJO USTREZNIH OKVIRJEV (*red in pravila; spoznanje, da meje obstajajo; razvijanje delovnih navad*), SPREMEMBO KOMUNIKACIJE IN SOOČANJA S TEŽAVAMI (*učijo se, kako se pogovarjati; naučijo se soočati s*

*konfliktnimi situacijami, se pogovarjati z ljudmi, dogovarjati, komunicirati ipd.; reševanje hudih stisk in težav tudi v povezavi z alkoholom in drogo), IZBOLJŠANJE SAMOPODOBE (končno lahko dobi zdravo potrditev, ki je prej nikoli ni) in MOŽNOST IZOBRAZBE (možnost pridobiti srednješolsko izobrazbo). Dolžina ukrepa po mnenju vprašanih ni ravno prednost vzgojnega ukrepa oddaje v vzgojni zavod, saj *mladoletniki zavodski ukrep težje sprejmejo, ker nikoli ne vedo, kako dolgo bodo morali tam ostati*. Intervjuvanci pa se strinjajo tudi v tem, da vzgojni zavod v primeru hudih težav z drogo *ni učinkovita rešitev, ni tisto, kar mladostnik rabi*. V tem primeru je ta vzgojni ukrep *škoda izrekati, ker je to samo podaljševanje težav*.*

Pri vzgojnem ukrepu **ODDAJE V PREVZGOJNI DOM** intervjuvanci sicer pozitivno vrednotijo odvzem prostosti, saj na ta način po njihovem mnenju lahko *zelo strogo poskrbijo za mladostnike*, vendar pa ravno to zanje pomeni *največjo stisko – ne kaznivo dejanje, ampak odvzem prostosti in svobode*. *To doživljajo kot kazen, sankcijo, nekaj »uau« nemogočega. Prej so imeli vse, sedaj pa nimajo ničesar*. Z odvzemom prostosti se uporabniki prevzgojnega doma začnejo učiti osnovnih življenjskih korakov (*ponavadi začnemo čisto na začetku: skrb zase, za druge in okolje, učenje različnih odnosov, komunikacija, reševanje konfliktov, razgradnja agresije, avtoagresije itd.*), strokovni delavci pa z različnimi metodami dela *igrajo na popolnoma odprte karte*. Življenje v prevzgojnem domu sloni na PRIDOBIVANJU UGODNOSTI, ki so osnova in *največja motivacija za napredek*. *Če posameznik krši kakršnokoli zadevo, izgubi ugodnosti*. Ugodnost *lahko zelo hitro izgubi*, njena pridobitev pa je *dolgotrajen in težek postopek*. Pri svojem delu strokovni delavci *izhajajo iz posameznika*, POSAMEZNIK JE V SREDIŠČU in tudi to, *kar želijo pri njem slediti, določajo skupaj z njim in v skladu s pridobljenimi informacijami s strani centra za socialno delo*. Po mnenju vprašanih je takšen pristop pozitiven, različne metode dela pa pomembna pomoč tudi pri naslednji pozitivni prednosti, ki jo izpostavljajo v okviru vzgojnega ukrepa oddaje v prevzgojni dom, tj. prevzgojno delo in pomoč pri urejanju življenja. Intervjuvanci navajajo, da je dobro, da je v prevzgojnem domu celostno poskrbljeno za ZDRAVLJENJE OD ODVISNOSTI (*program odvisnosti je integriran v celoten vzgojni načrt; obravnava odvisnosti poteka na nivoju celega Zavoda*), da imajo mladostniki MOŽNOST IZOBRAZBE (*možnost pridobiti srednješolsko izobrazbo; zagotoviti posamezniku ustrezne programe izobraževanja*) in da s pomočjo POZITIVNIH MEDSEBOJNIH

ODNOSOV (*fantje se na nas navežejo; ustvarijo se posebni odnosi*) pridobivajo drugačne, pozitivne izkušnje.

Vzgojnega ukrepa **ODDAJE V ZAVOD ZA USPOSABLJANJE** intervjuvani strokovni delavci niso omenjali, zato podatki o učinkih tega ukrepa iz raziskave tudi niso razvidni. Povedali so nam le, da se sodišča tega ukrepa le redko oziroma skoraj nikoli ne poslužijo.

Tabela 4.5: Učinkovitost kazni za mladoletnike

KAZNI ZA MLADOLETNIKE	
DENARNA KAZEN	ZAPORNA KAZEN
<p>NEUČINKOVIT UKREP</p>	<p>KO NIČ DRUGEGA NE DELUJE VEČ; ZELO TEŽKA KD</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>To je res skrajna oblika.</i> - <i>Dobro je, da imamo tudi neko skrajno možnost.</i> - <i>Neka možnost mora še obstajati.</i> - <i>Res skrajna možnost, ko mladoletnik preizkusi tudi že mnoge druge ukrepe.</i> - <i>Pri vseh so že preizkušali vse, vse drugo prej, preden so prišli v zapor.</i> - <i>Kdor ne zmore prevzgojnega zavoda, je dobro, da zanj obstaja še možnost mladoletniškega zapora.</i> - <i>Nekaj, kar jih lahko strezni, če nič drugega ne deluje več.</i> - <i>Zadnja možnost, da nekdo splava iz svojega utečenega nepravilnega življenja.</i> - <i>Zapor kot skrajna oblika sankcioniranja mladoletnih storilcev KD mora obstajati, ta možnost mora biti.</i> - <i>Sigurno se pojavljajo posamezniki, ki enostavno ne zmorejo – tudi za takšne morajo takšne institucije obstajati.</i> - <i>Za tiste, ki niso dovzetni za spremembe, nimajo varnega zaledja ali pa so že tako močno posrkani v kriminalne klape, združbe, da jim tudi prevzgojno delo ne koristi.</i> - <i>Izjemoma za res huda KD.</i> - <i>Če stori res hudo KD.</i>
<p>– Posledice nosijo starši</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>To breme po večini prevzamejo starši oz. svojci.</i> 	<p>+ Odvračanje drugih od povzročanja KD</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Neka možnost mora še obstajati, da tudi drugi vidijo, da določeno ravnanje nikakor ni sprejemljivo in da so v takem primeru posledice resnično močne.</i>
<p>– Ni osebne udeležnosti pri izvedbi kazni</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Za mladoletnika nima nobenega pomena.</i> 	<p>+ Aktivna vključitev v izobraževanje in druge dejavnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Naučijo se bolj smiselno preživljati prosti čas.</i> - <i>Najdejo si neko zaposlitev, neko bolj ustrezno družbo.</i> - <i>Osebnostno so bolj angažirani, imajo več energije, mogoče so tudi intelektualno na boljšem nivoju.</i>

	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Bolj osmislijo svoj čas.</i>
	<p>± Dolžina kazni</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>V zaporu je čas prestajanja kazni točno določen.</i>
	<p>– Boj za preživetje</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Mladostnik mora biti solidaren, drugače ne more preživeti s soobsojenci.</i> - <i>Solidarnost je preživetvena nuja, drugače bi bil izločen ali bi z njim kako drugače obračunali.</i> - <i>To je subkultura – ve se, kdo je glavni in tistemu se je treba podrejati.</i>
	<p>– Stigmatizacija</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Tisti, ki pride v zapor, je stigmatiziran in obstaja velika možnost, da bo ostal na tej poti.</i>
	<p>– Ni možnosti za urejanje življenja</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>V zaporu med problematičnimi ljudmi se težko popravi.</i>
	<p>– Priučitev novih kriminalnih spretnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Mladoletnik se lahko navzame še kake dodatne kriminalne spretnosti – kriminalna infekcija.</i> - <i>Tisti, ki so bolj izkušeni, prenašajo svoje izkušnje na manj izkušene.</i>

Tabela 4.5 predstavlja mnenje intervjuvancev o učinkovitosti kazni za mladoletnike, tj. denarne in zaporne kazni. Intervjuvani strokovnjaki menijo, da **DENARNA KAZEN** ni učinkovita, ker so starši tisti, ki nosijo posledice (*breme po večini prevzamejo starši oziroma svojci*) in zato, ker ni osebne udeležnosti mladoletnika pri izvedbi kazni.

MLADOLETNIŠKI ZAPOR je po njihovem mnenju smiseln samo takrat, **ko nič drugega ne deluje več** (*to je res skrajna oblika; če nič drugega ne deluje več; zadnja možnost, da nekdo splava iz svojega utečenega nepravilnega življenja; neka možnost mora še obstajati*) oziroma v primeru **zelo težkih kaznivih dejanj** (*izjemoma za res huda kazniva dejanja; za tiste, ki niso dovzetni za spremembe, nimajo varnega zaledja ali pa so že tako močno posrkani v kriminalne klope, združbe, da jim tudi prevzgojno delo ne koristi več*). Prvi pozitiven vidik zaporne kazni, ki ga navajajo vprašani sogovorniki, je odvrčanje drugih od povzročanja kaznivih dejanj. Z obstojem te možnosti namreč družba vidi, da določeno ravnanje nikakor ni sprejemljivo in da so v takem primeru *posledice resnično močne*. Drugi pozitiven vidik po mnenju intervjuvancev pa je

možnost aktivne vključitve v izobraževanje in druge dejavnosti. S tem se zaprti mladoletniki lahko *naučijo bolj smiselno preživljati prosti čas, si najdejo neko zaposlitev, neko bolj ustrezno družbo* in so tako lahko *osebno bolj angažirani, imajo več energije in znajo bolj osmisliti svoj čas*. Hkrati pozitivno in negativno dejstvo je dolžina kazni. *V zaporu je čas prestajanja kazni točno določen*. Zagotovo pa zapor prinaša tudi kar nekaj neprijetnih posledic, ki po mnenju vključenih v raziskavo ne vplivajo na učinkovit izkupiček kazni. *Če želi mladostnik preživeti s soobsojenci, mora biti solidaren. Solidarnost je v zaporu preživetvena nuja. Če tega ne bi upošteval, bi bil izločen ali bi z njim kako drugače obračunali. Zapor je subkultura – ve se, kdo je glavni in njemu se je treba podrežati*. Takšno življenje je torej stalen boj za preživetje. Druga negativna posledica je stigmatizacija. *Takoj, ko mladoletnik pride v zapor, je stigmatiziran*. Tudi zato *obstaja velika možnost, da bo ostal na »kriminalni« poti*. V zaporu ni možnosti za urejanje življenja, in sicer *se med problematičnimi ljudmi mladoletni obsojenec težko popravi* – še več: po mnenju vprašanih v zaporu hkrati obstaja tudi velika verjetnost, da se bo priučil novih kriminalnih spretnosti. Zaprto okolje namreč mladoletniku omogoča, da se od izkušenejših soobsojencev *navzame še kake dodatne kriminalne spretnosti*.

4.2.2 AVSTRIJA

Intervjuvani avstrijski strokovni delavci kot krovne kriterije, ki narekujejo, ali bosta določena ukrep oziroma kazen za mladoletnika učinkovita ali ne, navajajo naslednje:

- ✘ posameznik,
- ✘ storjeno kaznivo dejanje,
- ✘ okoliščine, v katerih mladoletnik živi

(dobri medosebni odnosi – dovolj je le pogovor, sicer ostalo).

4.2.2.1 UČINKOVITOST POSAMEZNIH UKREPOV IN KAZNI ZA MLADOLETNIKE

Učinkovitost posameznih ukrepov in kazni za mladoletnike v Avstriji, kot jo vidijo intervjuvane strokovne delavke in delavci, je prikazana v *Tabeli 4.6* in *Tabeli 4.7*.

Tabela 4.6: Učinkovitost socialno konstruktivnih ukrepov/kazni

SOCIALNO KONSTRUKTIVNI UKREPI/KAZNI		
ZUNAJŠODNA IZRAVNAVA DEJANJA	OPRAVLJANJE DELA V KORIST SKUPNOSTI	PREIZKUSNA DOBA Z VARSTVENIM NADZORSTVOM IN IZPOLNITVIJO NAVODIL
<p>KONFLIKTNE SITUACIJE</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Ko so prisotni konflikti.</i> - <i>Ko je treba rešiti konflikt.</i> - <i>Ko je treba preprečiti nadaljnje medsebojne prepire.</i> - <i>Ko se je treba pogovoriti o konfliktu.</i> 	<p>POŠKODOVANJE, UNIČENJE JAVNE LASTNINE, DRUGI MANJŠI PRESTOPKI</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>V primerih, ko mladoletnik uniči kako javno lastnino (grafiti, kraje).</i> - <i>Ko mladoletnik nekaj uniči.</i> - <i>V primerih, ko konflikti ne obstajajo.</i> - <i>Če ne gre za tako hude prekrške, ki tudi nimajo veliko posledic.</i> - <i>Ko je dovolj že samo reakcija na dejanje.</i> 	<p>HUJŠE SOCIALNE STISKE IN TEŽAVE</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Ko se znajde v različnih težavah, stiskah.</i> - <i>Ko se ne razume s starši.</i> - <i>Ko ima dolgove in potrebuje službo, da jih povrne.</i> - <i>Ko si želi urediti delo, življenje.</i> - <i>Mladoletnik, ki živi v resnično slabih socialnih razmerah (nasilje, alkohol, druge zlorabe).</i> - <i>Mladi iz slabše urejenih družin, ki imajo več problemov kot ostali povprečni mladostniki.</i> - <i>Tisti, ki potrebujejo takšne oblike pomoči, ki jim pomagajo, da zmorejo bolje živeti.</i>
<p>+ Razmišljanje o posledicah KD</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Mladoletnik mora razmišljati o KD, kako je vplivalo na žrtev.</i> - <i>Zavejo se, kaj so storili nekomu.</i> - <i>Vidijo, da ne morejo početi vsega, kar hočejo.</i> - <i>Vidijo, da obstajajo meje.</i> - <i>Mladoletnika postavimo v vlogo žrtve, da začuti, kako bi bilo, če bi njemu nekdo storil kaj takega.</i> 	<p>+ Razmišljanje o posledicah KD</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Iz tega se lahko nauči nekaj stvari.</i> - <i>Vidijo, da ne morejo početi vsega, kar hočejo.</i> - <i>Vidijo, da obstajajo meje.</i> 	<p>+ Stalen stik s svetovalcem</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Ne pozabijo na izrečen ukrep/kazen.</i> - <i>Spremljanje in opora svetovalca</i>
<p>+ Prevzem odgovornosti za svoje ravnanje</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Pripravljen mora biti storiti nekaj zaradi svojega slabega ravnanja.</i> - <i>Pripravljen mora biti priznati krivdo.</i> - <i>Pripravljen mora biti na pogovor z žrtvijo.</i> - <i>Mladoletnik se uči iz svojih napak.</i> 	<p>+ Prevzem odgovornosti za svoje ravnanje</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Narediti mora nekaj.</i> - <i>S svojim ravnanjem mora pokazati, da je bilo storjeno dejanje napačno.</i> - <i>Skupnosti mora odslužiti nastalo škodo.</i> - <i>Z delom mora plačati za svoje neodgovorno ravnanje.</i> 	<p>+ Pomoč svetovalca pri urejanju življenja</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Svetovalec jim pomaga urediti življenje.</i> - <i>Svetovalec jim pomaga pridobiti priložnost, da zaživijo človeka vredno življenje.</i> - <i>Svetovalec jim pomaga pri težavah, ki jih spremljajo.</i> - <i>Pomoč, da izboljšajo svojo situacijo.</i> - <i>Pomoč, da se lahko bolje</i>

		<p>razvijejo.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pomoč pri urejanju zadev v povezavi z izobraževanjem, domom, urejanjem službe
<p>+ Skupen pogovor in dogovor glede rešitve nastale situacije</p> <ul style="list-style-type: none"> - Skupaj se usesti za mizo. - Vsi vpleteni se morajo usesti skupaj. - Skupaj se pogovoriti o tem, kar se je zgodilo. - Vsi vpleteni morajo skupaj poiskati rešitev. - Poskuša se doseči dogovor, ki je sprejemljiv za žrtvine in storilčeve prijatelje. 	<p>+ Pogovor o dejanju</p> <ul style="list-style-type: none"> - Skupaj se usesti za mizo. - Pogovoriti se o tem, kar se je zgodilo. 	<p>+ Nova priložnost</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dobijo drugo priložnost s svetovalcem.
<p>+ Sprememba pristopa pri reševanju konfliktov v prihodnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - Začutijo, da se ne morejo spopadati s konflikti na tak način. - Vidijo, da je takšen pristop k reševanju konfliktov prepovedan, neprimeren. 	<p>+ Izkušnja dela</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dobi izkušnjo dela. - Dobi možnost, da nadaljuje z delom tudi po izteku ukrepa. - Dobi prvi kontakt s pravim delom. - Nauči se delati. 	
<p>+ Ni pravnih posledic</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mladoletniku ni treba pred sodnika. - Zadeva se uredi že prej. - Niso obsojeni. - Ne dobijo kazni. - Mladoletnik nima kartoteke. - Ni negativnih posledic za delo, življenje, voziško dovoljenje itd. - Nikomur ni treba vedeti, kaj je storil. 	<p>+ Ni pravnih posledic</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mladoletniku ni treba pred sodnika. - Zadeva se uredi že prej. - Mladoletnik ni kaznovan. - Sodni proces ni potreben. - Mladoletnik nima kartoteke. - Nikomur ni treba vedeti, kaj je storil. 	
<p>+ Opozorilo in nova priložnost</p> <ul style="list-style-type: none"> - Slišijo, da je možno, da jih bo sodnik v primeru ponovnega KD kaznoval. - Dobijo novo priložnost. - Dobijo še eno priložnost. 	<p>+ Nova priložnost</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dobi še eno priložnost. 	
<p>+ Uspešen zaključek za žrtev</p> <ul style="list-style-type: none"> - Žrtve so zadovoljne z zaključkom. 		

Iz **Tabele 4.6** je razvidno, kako intervjuvani avstrijski strokovni delavci vrednotijo svoje socialno konstruktivne ukrepe oziroma kazni. Po njihovem mnenju je uporaba ukrepa **ZUNAJSDNE IZRAVNAVE DEJANJA** učinkovita v primeru **konfliktnih situacij** (*ko so prisotni konflikti; ko je treba preprečiti nadaljnje medsebojne prepire; ko se je treba pogovoriti o konfliktu*). Dobro je, da morajo mladoletniki v okviru tega ukrepa razmišljati o posledicah kaznivega dejanja (*mora razmišljati o kaznivem dejanju, kako je kaznivo dejanje vplivalo na žrtev; zavejo se, kaj so storili nekemu; vidijo, da ne morejo početi vsega, kar hočejo; vidijo, da obstajajo meje; mladoletnika postavimo v vlogo žrtve, da začuti, kako bi bilo, če bi njemu nekdo storil kaj takega*) in tudi prevzeti odgovornost za svoje ravnanje (*pripravljen mora biti storiti nekaj zaradi svojega slabega ravnanja; pripravljen mora biti priznati krivdo; pripravljen mora biti na pogovor z žrtvijo; mladoletnik se uči iz svojih napak*). Naslednja pozitivna stvar je skupen pogovor in dogovor glede rešitve nastale situacije. To, da se morajo vsi vpleteni *usesti za mizo, se pogovoriti o tem, kar se je zgodilo, ter skupaj poiskati rešitev*, ki je sprejemljiva za vse, je po mnenju intervjuvancev zelo učinkovit pristop. Enako pomembno je v okviru zunajsodne izravnave dejanja doseči, da mladoletnik spremeni pristop pri reševanju konfliktov v prihodnosti. To pomeni, da *začuti, da se ne more spopadati s konflikti na tak način in da takšen pristop ni primeren oziroma je prepovedan*. Ta ukrep mladoletniku ne prinaša nobnih pravnih posledic – *ni mu treba pred sodnika, ne dobi kartoteke, ni negativnih posledic za delo, življenje, voziško dovoljenje itd., hkrati pa nikomur ni treba vedeti, kaj je storil*. Za mladega prestopnika je torej to opozorilo in nova priložnost, da spremeni svoje vedenje ter začne znova. Zunajsodna izravnava dejanja pa nima pozitivnih učinkov samo za mladoletnika, ki mu je bil izrečen ta ukrep, navadno prinaša tudi uspešen zaključek za žrtev. Tudi to je po mnenju intervjuvanih strokovnjakinj in strokovnjakov dragocena prednost.

V primeru, ko gre za **poškodovanje, uničenje javne lastnine** (*ko mladoletnik nekaj uniči; ko uniči kako javno lastnino (grafiti, kraje)*) in ob **drugih manjših prestopkih** (*ko konflikti ne obstajajo; če ne gre za tako hude prekrške, ki tudi nimajo veliko posledic; ko je dovolj že samo reakcija na dejanje*) je glede na izjave intervjuvancev najbolj primeren in učinkovit ukrep **OPRAVLJANJA DELA V KORIST SKUPNOSTI**. Enako kot pri ukrepu zunajsodne izravnave dejanja je tudi v primeru ukrepa opravljanja dela v korist skupnosti dobro, da mladoletniki razmišljajo o posledicah kaznivega

dejanja (iz tega se lahko nauči nekaj stvari; vidijo, da ne morejo početi vsega, kar hočejo; vidijo, da obstajajo meje) in tudi prevzeti odgovornost za svoje ravnanje (narediti mora nekaj; s svojim ravnanjem mora pokazati, da je bilo storjeno dejanje napačno; skupnosti mora odslužiti nastalo škodo; z delom mora plačati za svoje neodgovorno ravnanje). Po mnenju vprašanih je pogovor o dejanju pozitivno dejanje (skupaj se usesti za mizo; pogovoriti se o tem, kar se je zgodilo), zelo učinkovita pa je po njihovo sama izkušnja dela. S tem ukrepom namreč marsikateri mladoletnik *dobi prvi kontakt z delom, dobi izkušnjo dela in se nauči delati*. Če se izkaže, lahko takrat, ko je to možno, *nadaljuje z delom tudi po izteku ukrepa*. Enako kot pri zunajsodni izravnavi dejanja tudi ta ukrep mladoletniku ne prinaša nobenh pravnih posledic – *ni mu treba pred sodnika, ne dobi kartoteke, ni kaznovan, hkrati pa nikomur ni treba vedeti, kaj je storil*. Opravljanje dela v korist skupnosti je torej zanj priložnost za nov začetek.

PREIZKUSNO DOBO Z VARSTVENIM NADZORSTVOM IN IZPOLNITVIJO NAVODIL je po mnenju intervjuvanih sogovornikov smiselno izreči takrat, ko pri mladoletniku zaznamo **hujše socialne stiske in težave**. Sem vprašani uvrščajo situacije: *ko se mladoletnik ne razume s starši; ko ima dolgove in potrebuje službo, da jih povrne; če živi v resnično slabih socialnih razmerah, kjer so prisotni nasilje, alkohol ali druge zlorabe; če izhaja iz slabše urejene družine in ima več problemov kot ostali povprečni mladostniki in če potrebuje takšne oblike pomoči, ki mu bodo pomagale, da bo zmož boljš živeti*. Prva pozitivna stvar tega ukrepa, ki jo vključeni v raziskavo vidijo, je stalen stik s svetovalcem (*spremljanje in opora svetovalca*), druga, ki izhaja iz prve, pa pomoč svetovalca pri urejanju življenja. Svetovalec je tisti, ki mladoletniku pomaga *pridobiti priložnost, da zaživi človeka vredno življenje*. To pomeni, da mu *pomaga pri težavah, ki ga spremljajo, ter mu nudi ustrezno pomoč, da svojo situacijo izboljša in da se bolje razvije*. Pomoč vključuje *urejanje zadev v povezavi z izobraževanjem, domom, urejanjem službe itn*. S svetovalcem v okviru ukrepa preizkusne dobe z varstvenim nadzorstvom in izpolnitvijo navodil mladoletnik dobi tudi ново priložnost in si tako po mnenju intervjuvanih strokovnjakov lahko bistveno bolj uredi življenje.

Tabela 4.7: Učinkovitost socialno nekonstruktivnih ukrepov/kazni

SOCIALNO NEKONSTRUKTIVNI UKREPI/KAZNI		
PREIZKUSNA DOBA BREZ VARSTVENEGA NADZORSTVA IN IZPOLNITVE NAVODIL	DENARNA ODŠKODNINA/KAZEN	ZAPORNA KAZEN
<p>MANJŠI PRESTOPKI</p> <ul style="list-style-type: none"> - Za tistega, ki ga je policija resnično presenetila in je res pameten, je že posredovanje policije zadosten opomin. 	<p>MANJŠI PRESTOPKI – KO JE DOVOLJ ŽE SAMO REAKCIJA NA DEJANJE</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ne tako hudi prekrški, ki tudi nimajo veliko posledic. - Ko je dovolj že samo reakcija na dejanje. - Mora imeti opravek z njim, da o tem razmišlja, sicer ni učinka. 	<p>KO NIČ DRUGEGA NE DELUJE VEČ; ZELO TEŽKA KD</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ko nič drugega ne deluje več. - Če ne deluje nič več, prav zato moramo nekaj imeti. - Moramo imeti nek funkcionalen ukrep, ko drugi ne delujejo. - Če ne pomaga nič drugega, moramo imeti eno orodje. - Zadnja opcija - Zadnja postaja na tej poti - Potrebna je za družbeno skupnost, da se počuti varno. - Za tiste, ki imajo dolg seznam v kartoteki. - Za fante in dekleta, ki so storili res slabe stvari (ropi). - Za osebe, ki storijo res kaj težkega. - Za zelo nasilne in agresivne, ki imajo na vesti zelo težka KD, ni druge poti kot zapor. - Zajeten seznam KD
<p>+ Opozorilo</p> <ul style="list-style-type: none"> - Posredovanje policije je že zadosten opomin. 	<p>– Brez lastnih sredstev</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ni zmožen sam odplačati škode. - Mladoletniki nimajo svojega denarja. <hr/> <p>– Starši nosijo posledice</p> <ul style="list-style-type: none"> - Starši so tisti, ki ponavadi to storijo. - Starši ga zaščitijo pred sodnikom. - Starši namesto njih nosijo posledice. - Ponavadi plačajo starši, ker mladoletniki nimajo denarja. - Če starši plačajo, potem nima nobenega pomena. 	<p>+ Odstranitev z ulic = varne ulice</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ni dobro zaradi varnosti, če so ti mladoletniki na ulici. - Ni dobro, ker se drugi učijo/zgledujejo po njih, če so na ulici. <hr/> <p>– Ni možnosti za urejanje življenja</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ne moreš se naučiti, kako bolje urediti svoje življenje.

<p>– Ni osebne udeležnosti pri izvedbi ukrepa/kazni</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Mladoletnik z vsem skupaj nima nobenega opravka.</i> - <i>Mlad človek se od tega ukrepa nič ne nauči.</i> - <i>Ni dobra pot, da mladoletniku povemo, da se tako ne sme več obnašati.</i> 	<p>– Priučitev novih kriminalnih spretnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Manj izkušeni se od izkušenejših navzamejo novih kriminalnih veščin.</i>
--	--

V **Tabeli 4.7** lahko vidimo prikaz učinkovitosti avstrijskih socialno nekonstruktivnih ukrepov oziroma kazni za mladoletnike. Raziskava je pokazala, da je ukrep **PREIZKUSNE DOBE BREZ VARSTVENEGA NADZORSTVA IN IZPOLNITVE NAVODIL** po mnenju intervjuvanih strokovnih delavcev učinkovit samo v primeru **manjših prestopkov**, tj. *za tiste mladoletnike, ki jih je policija resnično presenetila in je posredovanje policije zanje že zadosten opomin*. Edino pozitivno prednost intervjuvanci tako vidijo prav v opozorilu.

Tudi **DENARNA ODŠKODNINA** in **DENARNA KAZEN** sta po mnenju intervjuvanih strokovnjakov smiselna poteza pri **manjših prestopkih – ko je dovolj že samo reakcija na dejanje** (*ne tako hudi prekrški, ki tudi nimajo veliko posledic*), in še to samo v primeru, *ko imata ukrepa opravek z mladoletnikom, ki o njem razmišlja, sicer ni učinka*. Sogovorniki poudarjajo, da so mladoletniki navadno brez lastnih sredstev, *nimajo denarja in zato niso zmožni sami odplačati škode*. Tako so starši tisti, ki nosijo posledice (*starši so tisti, ki ponavadi to storijo; namesto njih nosijo posledice; če starši plačajo, potem nima nobenega pomena*). Dejstvo je, da tako ni osebne udeležnosti mladoletnika pri izvedbi ukrepa oziroma kazni (*mladoletnik z vsem skupaj nima nobenega opravka; od tega ukrepa se nič ne nauči*) in to po mnenju vseh vprašanih *ni dobra pot za to, da mu povemo, da se tako ne sme več obnašati*.

ZAPORNA KAZEN je po mnenju intervjuvancev smiselna samo takrat, **ko nič drugega ne deluje več** (*če ne deluje nič več, moramo nekaj imeti; zadnja opcija; zadnja postaja na tej poti; potrebna je za družbeno skupnost, da se počuti varno*) oziroma v primeru **zelo težkih kaznivih dejanj** (*za tiste, ki imajo dolg seznam v kartoteki; za fante in dekleta, ki so storili res slabe stvari; za osebe, ki storijo res kaj težkega; za zelo nasilne in agresivne, ki imajo na vesti zelo težka kazniva dejanja*). Edino pozitivno stvar v

povezavi z zaporno kaznijo vprašani strokovnjaki vidijo v odstranitvi teh mladoletnikov z ulic. S tem dejanjem so ulice varne, *drugi pa se ne morejo učiti in zgledovati po mladoletnih prestopnikih*. Navajajo tudi, da v zaporu ni možnosti za urejanje življenja (*ne moreš se naučiti, kako bolje urediti svoje življenje*), zaprt prostor pa hkrati spodbuja priučitev novih kriminalnih spretnosti – *manj izkušeni se tako lahko npr. od izkušenejših soobsojencev navzamejo novih kriminalnih veščin*.

4.2.3 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN AVSTRIJO

Tako slovenski kot avstrijski intervjuvani strokovni delavci navajajo, da je na splošno učinkovitost določenega ukrepa oziroma kazni za mladoletnike odvisna od posameznika, ki mu je ukrep oziroma kazen izrečena, in od kaznivega dejanja, ki ga je storil. Za slovenske strokovnjake je poleg tega pomemben kriterij tudi sodelovanje mladostnika in staršev, avstrijski strokovnjaki pa kot tretji ključni kriterij navajajo okoliščine, v katerih mladostnik živi.

Medtem ko v raziskavo zajeti slovenski strokovni delavci razmišljajo o učinkovitosti ukrepov in kazni za mladoletnike na dveh nivojih: o (a) učinkovitosti slovenskega sistema obravnave mladoletnih storilcev kaznivih dejanj na splošno in o (b) učinkovitosti posameznih ukrepov in kazni za mladoletnike, se avstrijski strokovnjaki že takoj poglobljeno lotijo učinkovitosti posameznih ukrepov in kazni za mladoletnike.

Slovenski sistem obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj je namreč zastavljen po načelu postopnosti, kar je po mnenju vprašanih slovenskih strokovnih delavcev po eni strani dober koncept, po drugi pa ne. To, da blažjim ukrepom oziroma kaznim sledijo strožji, je sicer dobro, vendar pa tako vsebinske neenakosti kot sistemske pomanjkljivosti po njihovem mnenju kažejo na to, da postopnost ni vedno dobra izbira. Med vsebinske neenakosti uvrščajo različno presojo sodnikov, ki v podobnih primerih izrekajo drugačne ukrepe oziroma kazni, in različne izkušnje posameznikov – praksa namreč kaže, da pri nekaterih posameznikih zadostuje že blago ukrepanje, drugi pa že takoj na začetku potrebujejo strožje sankcije. Bistvena sistemska pomanjkljivost so po mnenju vprašanih dolgotrajni postopki na sodiščih, sicer pa je naš sistem obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj dober tudi zato, ker ponuja dovolj različnih

možnosti in ukrepov, ki lahko bistveno vplivajo na posameznika in mu pomagajo iskati bolj ustrezno pot v življenju.

Avstrijski strokovni delavci o splošnem odnosu do njihovega sistema obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj ne povedo ničesar oziroma se že na samem začetku lotijo poglobljenega vrednotenja posameznih ukrepov in kazni za mladoletnike. Prav gotovo je tako tudi zato, ker je njihov sistem obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj zastavljen drugače in za razliko od našega, ki ga močno oblikuje načelo postopnosti, poudarja razlikovanje glede na storjeno kaznivo dejanje, od katerega je navadno namreč odvisno, kateri ukrep oziroma kazen bo posamezniku izrečena.

Slovenski strokovni delavci naš sistem obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj vrednotijo v treh sklopih: (1) nezavodski vzgojni ukrepi, (2) zavodski vzgojni ukrepi in (3) kazni za mladoletnike; avstrijski strokovni delavci pa svoj sistem obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj ocenjujejo v dveh delih: (1) socialno konstruktivni ukrepi oziroma kazni in (2) socialno nekonstruktivni ukrepi oziroma kazni. Tako eni kot drugi strokovni delavci pri posameznih ukrepih in kaznih znotraj svojih sistemov obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj večinoma navajajo pozitivne učinke, iz česar lahko sklepamo, da so ti ukrepi in kazni v omenjenih primerih oziroma situacijah dokaj uspešno in ustrezno sredstvo za doseg njihovega namena.

V obeh sistemih sta edini komplementarni in tudi vsebinsko smiselno primerljivi kazni denarna kazen in kazen mladoletniškega zapora. Intervjuvani slovenski in avstrijski strokovnjaki so glede njune učinkovitosti enotni. Menijo, da je denarna kazen smiselna poteza samo pri manjših prestopkih, ko je dovolj že samo reakcija na dejanje, in je v glavnem neučinkovito sredstvo, ker so mladoletniki brez denarja in so starši tisti, ki navadno nosijo posledice. Zaporna kazen po mnenju enih in drugih intervjuvancev mora obstajati in je uporabna samo takrat, ko nič drugega ne deluje več oziroma v primeru zelo težkih kaznivih dejanj. Pozitivni posledici kazni mladoletniškega zapora sta le odvratanje drugih od povzročanja kaznivih dejanj (po mnenju slovenskih strokovnih delavcev) in odstranitev mladoletnih storilcev kaznivih dejanj z ulic (po mnenju avstrijskih strokovnih delavcev). Mladoletnik po mnenju intervjuvancev v zaprtem okolju, ki ima svoje značilnosti, nima veliko možnosti za urejanje svojega življenja.

4.3 NAJPOGOSTEJE IZREČENI UKREPI OZIROMA KAZNI ZA MLADOLETNIKE

4.3.1 SLOVENIJA

Tabela 4.8: Najpogosteje izrečeni ukrepi oziroma kazni za mladoletnike – Slovenija

NEPOZNAVANJE TEGA PODATKA	- Enkrat
BLAGI UKREPI	- <i>Po večini precej blagi, mladoletnik z res hujšimi prestopki pa strožji</i> - <i>Nadzorstvo organa socialnega varstva, navodilo v smislu opravičila</i>
OD LAŽJIH K TEŽJIM UKREPOM/KAZNIM	- <i>Navadno sodišče sledi tem ukrepom, ki so v našem sistemu lepo zastavljeni od lažjih k težjim.</i> - <i>Najprej nezavodski, potem zavodski, nazadnje prevzgojni dom in mladoletniški zapor</i>

Iz *Tabele 4.8* je razvidno, da imajo intervjuvani slovenski strokovnjaki glede najpogosteje izrečenih ukrepov oziroma kazni za mladoletnike različne izkušnje. V enem primeru strokovna delavka tega **podatka ni poznala**, drugi so navajali, da se najpogosteje izrekajo **blagi ukrepi** (*po večini precej blagi, mladoletnik z res hujšimi prestopki pa strožji; nadzorstvo organa socialnega varstva, navodilo v smislu opravičila*), ostali pa so mnenja, da sodišča posameznikom izrekajo ukrepe in kazni po načelu postopnosti, tj. **od lažjih k težjim ukrepom/kaznim** (*navadno sodišče sledi tem ukrepom, ki so v našem sistemu lepo zastavljeni od lažjih k težjim; najprej nezavodski, potem zavodski, nazadnje prevzgojni dom in mladoletniški zapor*).

4.3.2 AVSTRIJA

Tabela 4.9: Najpogosteje izrečeni ukrepi oziroma kazni za mladoletnike – Avstrija

NEPOZNAVANJE TEGA PODATKA	<ul style="list-style-type: none">- Identificiramo storilca in njegovo KD, kaj se zgodi potem, ponavadi ne vemo.- Mladoletnika navadno vidimo samo pred izrekom in ne po njem.- To se nekoliko spreminja.
UKREPI DIVERZIJE	<ul style="list-style-type: none">- Ukrepi diverzije so prvo orodje v vrsti drugih.- Ukrepi diverzije so najpogosteje uporabljeni.- Preizkusna doba, družbeno koristno delo
ODVISNO OD POSAMEZNIKA IN KD	<ul style="list-style-type: none">- Odvisno od posameznika in KD, ki ga je storil.

Tabela 4.9 prikazuje, da kar nekaj vprašanih strokovnih delavcev **ne pozna podatka** o tem, kateri so najpogosteje izrečeni ukrepi oziroma kazni za mladoletnike v Avstriji (*samo identificiramo storilca in njegovo kaznivo dejanje, kaj se zgodi potem, ponavadi ne vemo; mladoletnika navadno vidimo samo pred izrekom in ne po njem*), ostali se po večini strinjajo, da so **ukrepi diverzije prvo orodje v vrsti drugih** oziroma **najpogosteje uporabljeni** ukrepi, rečeno pa je bilo tudi, da je to **odvisno od posameznika in kaznivega dejanja**, ki ga je storil.

4.3.3 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN AVSTRIJO

Raziskava je pokazala, da kar nekaj slovenskih in avstrijskih strokovnjakov, ki se ukvarjajo z mladoletniki, ki so v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja, podatka o tem, kateri ukrep oziroma kazen sta v posamezni državi najpogosteje izrečena, ne poznajo. Ostali slovenski strokovnjaki navajajo, da so to zlasti blagi ukrepi oziroma da sodišče pri posamezniku odloča po načelu postopnosti in izreka ukrepe ter kazni od lažjih k težjim. V Avstriji so po mnenju večine vprašanih strokovnjakov v ospredju ukrepi diverzije, sodišča pa pri odločanju izhajajo tudi iz posameznika in kaznivega dejanja, ki ga je storil.

4.4 VLOGA MLADOSTNIKA PRI IZVAJANJU DOLOČENEGA UKREPA OZIROMA KAZNI ZA MLADOLETNIKE

4.4.1 SLOVENIJA

Tabela 4.10: Vloga mladostnika pri izvajanju določenega ukrepa oziroma kazni za mladoletnike – Slovenija

POGOJ ZA UČINKOVITOST UKREPA/KAZNI = SODELOVANJE MLADOSTNIKA
<p><u>KLJUČEN AKTER = POSAMEZNIK</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Če sami sčasoma ne uvidijo, da je to zanje koristno, ukrep nima smisla.- Vse je odvisno od fantove pripravljenosti.- Sam se mora odločiti za spremembe.
<p><u>KLJUČ DO USPEHA = AKTIVNO SODELOVANJE POSAMEZNIKA</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Prevzemanje odgovornosti je sigurno korak k temu, da bo katerekoli sankcija dosegla svoj namen.- Brez minimalnega pristanka na sodelovanje je skoraj nemogoče.- Če je mladoletnik sam osebno angažiran, lahko od tega ukrepa veliko potegne.- Če je mladoletnik osebno angažiran, če pokaže zanimanje ipd., je sigurno rezultat bolj pozitiven.- Če ima mladostnik namen in željo, da sodeluje pri izvajanju kazni, potem ima ta ukrep sigurno pozitiven učinek.- Tisti, ki hočejo več, dobijo več.
<p><u>POMOČ PRI SODELOVANJU</u></p> <ul style="list-style-type: none">× POMOČ STROKOVNIH DELAVCEV<ul style="list-style-type: none">- »Vi ste šefi, mi smo pomočniki!«- Seveda ga lahko pripeljemo do tega, mu pokažemo pot.× SODELOVANJE STARŠEV<ul style="list-style-type: none">- Ko gre za sodelovanje mladostnika in staršev, so rezultati dobri.- Ko je bil vzpostavljen odnos med mladostnikom, starši in strokovnim delavcem, mladostnik ni več storil KD.- Veliko je odvisno od sodelovanja staršev in sprememb v nekem družinskem procesu, odnosu.- Starši večinoma sodelujejo.- Intenzivno delamo tudi s starši.
<p><u>OVIRE PRI SODELOVANJU</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Problemi z drogo- Hude domače situacije- Da ne morejo hoditi domov, da nimajo nobene osebe: tete, babice itd.

**PRODUKT SODELOVANJA =
MLADOSTNIK LAHKO POIŠČE BOLJ USTREZNE ŽIVLJENJSKE POTI**

DELO NA SEBI

- Če sodelujejo, počasi začnejo zaupati.
- Dobijo neke pozitivne izkušnje.
- Motiviramo jih v smer, da čim več skušajo delati na sebi, razreševati stvari.

ŠOLSKA USPEŠNOST

- Predvsem na področju šole so veseli, ko dobijo dobre ocene.
- Večina jih konča šolo s prav dobrim, odličnim uspehom.
- Čas za izobraževanje je smiselno porabljen čas, ki ne gre v nič.

PONOVNO VKLJUČEVANJE V DRUŽBO

- Imajo več ugodnosti, več možnosti za gibanje izven zavoda, udeleževanje zunajzavodskih aktivnosti.
- Pripravljani so na ponovno vključevanje v družbo.

V intervjuje vključeni slovenski strokovni delavci se strinjajo (glej **Tabelo 4.10**), da je **POGOJ ZA UČINKOVITOST UKREPA/KAZNI SODELOVANJE MLADOSTNIKA. Posameznik**, ki sta mu ukrep oziroma kazen izrečena, je torej **glavni akter**, od katerega je odvisen končni produkt posameznega ukrepa oziroma kazni (če sami sčasoma ne uvidijo, da je to zanje koristno, ukrep nima smisla; vse je odvisno od fantove pripravljenosti; sam se mora odločiti za spremembe), glavni **ključ do uspeha** pa je njegovo **aktivno sodelovanje** (prevzemanje odgovornosti je sigurno korak k temu; brez minimalnega pristanka na sodelovanje je to skoraj nemogoče; če je mladoletnik osebno angažiran, če pokaže zanimanje ipd., lahko od tega ukrepa veliko potegne, je sigurno rezultat bolj pozitiven). To je osnovno izhodišče. Seveda pa je po mnenju vprašanih strokovnjakov izkupiček ukrepa oziroma kazni še ugodnejši, če sta mladoletniku pri tem zagotovljena ustrezna **pomoč strokovnih delavcev** (»Vi ste šefi, mi smo pomočniki!«; seveda, ga lahko pripeljemo do tega, mu pokažemo pot) in **sodelovanje staršev** (ko gre za sodelovanje mladoletnika in staršev, so rezultati dobri; veliko je odvisno od sodelovanja staršev). Vprašani strokovnjaki navajajo tudi, da so glavne **ovire**, ki otežujejo sodelovanje mladoletnika pri izvrševanju ukrepa/kazni, *problemi z drogo in hude domače situacije*.

Če je mladostnik pri izvajanju ukrepa oziroma kazni pripravljen aktivno sodelovati, potem lahko spremeni vzorce svojega obnašanja in opusti tvegano vedenje. **PRODUKT SODELOVANJA** so torej odprte možnosti, ki mladostniku omogočajo, da **LAHKO POIŠČE BOLJ USTREZNE ŽIVLJENJSKE POTI**. Strokovni delavci v tem kontekstu razumejo **delo na sebi** (*motiviramo jih v smer, da poskušajo čim več delati na sebi, razreševati stvari; dobijo neke pozitivne izkušnje; če sodelujejo, počasi začnejo zaupati*), **šolsko uspešnost** (*predvsem na področju šole so veseli, ko dobijo dobre ocene; večina jih konča šolo s prav dobrim, odličnim uspehom; čas za izobraževanje je smiselno uporabljen čas, ki ne gre v nič*) in **ponovno vključevanje v družbo** (*imajo več ugodnosti, več možnosti za gibanje izven zavoda, udeleževanje zunajzavodskih aktivnosti; pripravljeni so na ponovno vključevanje v družbo*).

4.4.2 AVSTRIJA

Tabela 4.11: Vloga mladostnika pri izvajanju določenega ukrepa oziroma kazni za mladoletnike – Avstrija

POGOJ ZA UČINKOVITOST UKREPA/KAZNI = SODELOVANJE MLADOSTNIKA
<p><u>KLJUČNI AKTER = POSAMEZNIK</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Odvisno od posameznika in tega, kar je storil. - Vse je odvisno od njega samega. - Sam se mora truditi, da dela bolje. - Sodelovanje je odvisno od osebnosti. <p>✘ STAROST</p> <p>(a) Za mlajše je težje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - V enem trenutku je otrok, v drugem odrasli. - Včasih ti sledijo, včasih ne. - Me moreš reči, da ti ne verjamejo ali da ne želijo storiti določene stvari. - Bolj mladi so, več jim moraš razlagati o tem, kaj se dogaja. - Ne prepoznajo, kako resne so stvari, kako lahko vse to vpliva na njihova življenja. - Pozabijo na delo, na dejstvo, da če je kazen daljša kot šest mesecev, bo o njej lahko izvedel vsak šef. <p>(b) Za starejše je lažje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - O zadevah bolj razmišljajo. - So bolj odgovorni. - Več razumejo. - Ne nasprotujejo tako veliko (kot mlajši). <p>✘ ZNAKI IZ OKOLJA</p>

- Celoten postopek z vsemi svojimi elementi je poln znakov, ki mladoletnika opozarjajo, naj preneha s KD.
- Zavedajo se, kaj prinese KD, vidijo, koliko težav imajo, da morajo zaradi njih k sodniku, obiskujejo jih socialni delavci, imajo stike s policijo, starši pritiskajo nanje.

KLJUČ DO USPEHA = AKTIVNO SODELOVANJE POSAMEZNIKA

- Odgovarjati mora za posledice svojega KD.
- Prezeti mora odgovornost.
- Udeleževati se mora srečanj.
- Pripravljen mora biti plačati.
- Pripravljen mora biti opraviti druge stvari iz dogovora.
- Učiti se mora iz svojih napak.
- Mora razmišljati.
- O konfliktu, osebem mnenju mora mladoletnik razpravljati sam.

POMOČ PRI SODELOVANJU

✘ POMOČ STROKOVNIH DELAVCEV

- Oseben stik, ki ga pridobiš, če ti uporabniki zaupajo, te poslušajo, je pomemben.

✘ SODELOVANJE STARŠEV

- Sodelovanje je odvisno od družinskega ozadja.
- Lahko vzame starše za zagovornike.

PRODUKT SODELOVANJA = MLADOSTNIK LAHKO POIŠČE BOLJ USTREZNE ŽIVLJENJSKE POTI

DELO NA SEBI

- Lahko se veliko nauči, če dejansko začuti, o čem smo se pogovarjali.
- Prepozna, kdaj je najboljši trenutek v konfliktu, ko ga je treba zapustiti.
- Prepozna, kdaj v konfliktni situaciji sploh lahko govori.
- Prepozna, katere so zanj nevarne situacije.
- Zave se, da njegova dejanja niso bila dobra.
- Zave se, da takih dejanj ne sme ponavljati, ker imajo zanj lahko slabe posledice.
- Lahko se opremi z orodji, ki jih lahko uporabi v nevarnih situacijah.
- Vse lahko popravi.
- Prepozna, kaj se dogaja, kakšne so posledice njegovega vedenja, kaj lahko stori bolje, da ni pametno pristati v zaporu.
- Lahko spremeni življenje na boljše.

Tabela 4.11 prikazuje vlogo mladostnika pri izvajanju določenega ukrepa oziroma kazni v Avstriji. Tudi po mnenju avstrijskih strokovnih delavcev je **POGOJ ZA UČINKOVITOST** posameznega **UKREPA/KAZNI SODELOVANJE MLADOSTNIKA**. Iz zgornje tabele lahko razberemo, da vprašani strokovnjaki enako kot slovenski navajajo,

da je **posameznik ključen akter** sistema in da je od njega odvisno, ali bosta določen ukrep oziroma kazen dosegla svoj namen (*odvisno je od posameznika in tega, kar je storil; vse je odvisno od njega samega; sam se mora truditi, da dela bolje*). Poudarjajo tudi, da je za mlajše mladostnike težje kot za starejše. Pri mlajših je tako, da *so v enem trenutku še otroci, v drugem odrasli. Včasih ti sledijo, včasih ne. Ne moreš reči, da ti ne verjamejo ali da ne želijo storiti določene stvari. Bolj so mladi, več jim moraš razlagati o tem, kaj se dogaja, ker ne prepoznajo, kako resne so stvari in kako lahko vse to vpliva na njihova življenja. Starejši o zadevah bolj razmišljajo, so bolj odgovorni, ne nasprotujejo tako veliko (kot mlajši) in več razumejo. Tako na ene kot na druge pa lahko bistveno vplivajo že sami znaki iz okolja. Celoten postopek z vsemi svojimi elementi je namreč poln znakov, ki mladoletnika opozarjajo, naj preneha s kaznivimi dejanji. Nekateri se zavedajo, kaj prinese kaznivo dejanje, vidijo, koliko težav imajo, da morajo zaradi njih k sodniku, obiskujejo jih socialni delavci, imajo stike s policijo, starši pritiskajo nanje in tudi zato hitro prenehajo s tveganim vedenjem. Vse je torej odvisno od **posameznika in njegove pripravljenosti na sodelovanje**. To je glaven **ključ do uspeha**, pozitivnega zaključka ukrepa oziroma kazni (*odgovarjati mora za posledice svojega kaznivega dejanja; prevzeti mora odgovornost; udeleževati se mora srečanj; pripravljen mora biti plačati, opraviti druge stvari iz dogovora; učiti se mora iz svojih napak; mora razmišljati*). Pri vsem tem pa sta po mnenju vprašanih tudi v Avstriji dobrodošla **pomoč strokovnih delavcev** (*oseben stik, ki ga pridobiš, če ti uporabniki zaupajo, te poslušajo, je pomemben*) in **sodelovanje staršev** (*sodelovanje je odvisno od družinskega ozadja; lahko vzame starše za zagovornike*).*

Če mladostnik sodeluje pri izvajanju določenega ukrepa oziroma kazni, potem **LAHKO POIŠČE BOLJ USTREZNE ŽIVLJENJSKE POTI**. To pa po mnenju vprašanih strokovnjakov pomeni, da mora predvsem veliko **delati na sebi**. Tako lahko *prepozna, katere so zanj nevarne situacije, kdaj je najboljši trenutek v konfliktu, ko ga je treba zapustiti, in kdaj v konfliktni situaciji sploh lahko govori*. Sodelovanje mu omogoča, da *se zave, da njegova dejanja niso bila dobra in da takih dejanj ne sme ponavljati, ker imajo zanj ta lahko slabe posledice*. Intervjuvanci navajajo, da se z aktivno participacijo mladoletnik lahko *opremi z orodji za ukrepanje v nevarnih situacijah, da lahko vse popravi ter spremeni življenje na boljše*.

4.4.3 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN AVSTRIJO

Vlogo mladostnika pri izvajanju določenega ukrepa oziroma kazni za mladoletnike intervjuvani slovenski in avstrijski strokovni delavci vidijo enako. Vsi se strinjajo, da je pogoj za to, da bosta nek ukrep oziroma kazen imela pozitivne učinke, aktivno sodelovanje mladostnika. Mladostnik je ključen akter, od katerega je torej odvisno, v kolikšni meri bo namen posameznega ukrepa oziroma kazni dosežen. Avstrijski strokovnjaki pravijo, da je za mlajše mladostnike, ki še ne razumejo tako dobro, kako resne so stvari in kakšne posledice ima lahko kaznivo dejanje za njihova življenja, težje kot za starejše, ki o zadevah že bolj razmišljajo, so bolj odgovorni, ne nasprotujejo tako veliko (kot mlajši) in več razumejo. Navajajo tudi, da mnogokrat na ene in druge lahko bistveno vplivajo že sami znaki iz okolja. Celoten postopek z vsemi svojimi elementi je namreč poln znakov, ki mladoletnika opozarjajo, naj preneha s kaznivimi dejanji. Vprašani slovenski strokovnjaki dodajajo še, da so glavne ovire, ki otežujejo sodelovanje mladoletnika pri izvrševanju ukrepa oziroma kazni, problemi z drogo in hude domače situacije. Ne glede na situacijo pa strokovnjaki obeh držav poudarjajo, da pomoč strokovnih delavcev in ustrezno sodelovanje staršev lahko bistveno pripomoreta k še bolj zavzeti angažiranosti posameznika, da je aktiven in z osebno angažiranostjo spreminja stvari na boljše.

Obstoječa sistema obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj obeh držav torej omogočata mladostniku, da lahko poišče bolj ustrezne življenjske poti. Slovenski strokovnjaki kot pozitivno izpostavljajo delo na sebi, šolsko uspešnost in postopno ponovno vključevanje v družbo, avstrijski pa poudarjajo zlasti delo na sebi. Bistven produkt po mnenju enih in drugih je, da se mladostnik primerno opremi za ukrepanje v nevarnih situacijah in da izbira takšno ravnanje, ki ga odvrača od tveganega početja in spodbuja iskanje bolj ustreznih potrditev.

4.5 DEJANSKE POTREBE MLADOSTNIKOV, KI SO V POSTOPKU ZARADI STORJENEGA KAZNIVEGA DEJANJA

4.5.1 SLOVENIJA

Tabela 4.12: Dejanske potrebe mladostnikov, ki so v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja – Slovenija

DEJANSKO STANJE
<p><u>UKREPI IN KAZNI ODGOVARJAJO NA POTREBE</u></p> <ul style="list-style-type: none">✘ ODVISNO OD POSAMEZNIKA<ul style="list-style-type: none">- <i>Odvisno od posameznikov</i>- <i>Potrebe so v celoti pokrite, če se za določenega posameznika, ki je storil določeno KD, izbere v tistem trenutku zanj najbolj ustrezen ukrep ali kazen.</i>- <i>Seveda izhajamo iz njih, a je vedno odvisno od njihovega interesa.</i>- <i>Dogajanja je dovolj, a tu je vprašanje, kaj je za obsojence dogajanje.</i>✘ ODVISNO OD (VZGOJNE) SKUPINE<ul style="list-style-type: none">- <i>Odvisno od skupinske dinamike</i>- <i>Zelo je odvisno od skupine.</i>- <i>Sedaj imamo homogeno skupino in je lažje delati z njimi.</i>
<p><u>VPLETENE SLUŽBE ODGOVARJAJO NA POTREBE</u></p> <ul style="list-style-type: none">✘ V OKVIRU SVOJIH ZMOŽNOSTI IN PO SVOJIH NAJBOLJŠIH MOČEH<ul style="list-style-type: none">- <i>V teh okvirjih se vsi maksimalno trudimo in delamo po svojih najboljših močeh.</i>✘ SLEDENJE POSLANSTVU<ul style="list-style-type: none">- <i>Poskušamo se ne zapreti pred družbo.</i>- <i>Čas naj bo čim bolj kvalitetno zapolnjen in čim bolj tako, da ne izgubi stika z okoljem.</i>- <i>Delamo na tem, da odpravimo deficite.</i>- <i>Poskušamo se osredotočiti, omiliti, nadoknaditi tiste stvari, ki so prišle iz otroštva, poznega otroštva itn.</i>
POGREŠAMO ...
<p><u>VEČ MOŽNOSTI</u></p> <ul style="list-style-type: none">✘ DO POLNOLETNOSTI<ul style="list-style-type: none">(a) Še več različnih ukrepov in programov:

- kratkoročne namestitve;
- možnost dela izven »formalnih prostorov«;
- oblikovanje skupine mladostnikov na CSD-ju z možnostjo srečevanja tudi izven centra;
- krajši izleti, športne igre, učenje novih vedenj.

(b) Specializirani vzgojni zavodi oz. enote glede na temo, področje primanjkljaja:

- specifično odgovarjanje na potrebe, bolj poglobljeno delo z mladostniki;
- selekcionirati posameznike glede na vzroke KD (niso imeli kaj za jesti, kradli zato, da so preživeli; razvajeni; nasilje doma in so bežali; itd.);
- težko je delati z nekom, ki ima hude čustvene primanjkljaje in rabi veliko ukvarjanja, pozornosti, predelovanja tistega, kar se mu je zgodilo v otroštvu, spodbud, dvigovanja samopodobe, in hkrati z nekim izvajalcem nasilja, ki naprej ustrahuje, ne zmore iti iz kriminala in mu to tudi ustreza;
- imamo recimo nekaj mejno psihiatričnih v kombinaciji z vedenjskimi težavami;
- psihiatrično področje in področje drog sta pereča.

(c) Pomoč pri odpustu:

- Fanta imaš na vajejih, potem ga pa kar spustiš v okolje, ki je nespremenjeno.
- Manjka nekaj, kar bi fantom pomagalo pri postopnem vključevanju nazaj v življenje.
- Neka institucija, nekdo, nekaj

✘ **PO POLNOLETNOSTI**

(hud primanjkljaj v slovenskem prostoru; ko mladostnik ni več v zavodu, četudi se želi pobrati, nekako ni možnosti)

- Prehodne stanovanjske enote, v katerih bi bil občasno za usmerjanje prisoten vzgojitelj.
- Finančno zagotovljeno neko bivanje
- Pomoč pri iskanju službe

ŠE BOLJ INTENZIVNO SODELOVANJE VPLETENIH SLUŽB

- Brez sodelovanja služb ne gre.
- Vpletene službe bi morale še bolj intenzivno sodelovati in timsko pristopati k obravnavi mladoletnih storilcev KD.
- Čim bolj razbijati monotonost, da razgibamo ta vsakdan.

Iz **Tabele 4.12** je razvidno, kako vprašani slovenski strokovnjaki ocenjujejo **DEJANSKO STANJE** na področju zadovoljevanja potreb mladostnikov, ki so v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja, in kaj v povezavi s tem pogrešajo. Navajajo, da **ukrepi in kazni odgovarjajo na dejanske potrebe** mladostnikov, a je uspeh v veliki meri odvisen od posameznika (*potrebe so v celoti pokrite, če se za določenega posameznika, ki je storil določeno KD, izbere v tistem trenutku zanj najbolj ustrezen ukrep ali kazen; seveda izhajamo iz njih, a je vedno odvisno od njihovega interesa; dogajanja je dovolj, a tu je vprašanje, kaj je za obsojence dogajanje*) in prav tako od (vzgojne) skupine (*odvisno od skupinske dinamike; zelo je odvisno od skupine; sedaj imamo homogeno skupino in je lažje delati z njimi*). Strinjajo se tudi, da **vpletene službe odgovarjajo na potrebe** mladoletnih storilcev kaznivih dejanj, in sicer v okviru svojih zmožnosti ter po

svojih najboljših močeh (v teh okvirjih se vsi maksimalno trudimo in delamo po svojih najboljših močeh) sledijo poslanstvu, ki ga imajo. Z ozirom na to strokovnjaki navajajo cilje, povezane zlasti s svojim delom, ki jih želijo doseči: *poskušamo se ne zapreti pred družbo; čas naj bo čim bolj kvalitetno zapolnjen in čim bolj tako, da mladostnik ne zgubi stika z okoljem; delamo na tem, da odpravimo deficite; poskušamo se osredotočiti, omiliti, nadoknaditi tiste stvari, ki so prišle iz otroštva, poznega otroštva itn.*

Raziskava je pokazala, da **POGREŠAJO** več možnosti in še bolj intenzivno sodelovanje vpletenih služb. **Več možnosti** si strokovnjaki želijo tako za mladostnike, ki še niso dopolnili osemnajst let, kakor tudi za tiste, ki so že polnoletni. Situacija na področju nepolnoletnih narekuje še več različnih ukrepov in programov na splošno (*kratkoročne namestitve; možnost dela izven »formalnih prostorov«; oblikovanje skupine mladostnikov na CSD-ju z možnostjo srečevanja tudi izven centra; krajši izleti, športne igre, učenje novih vedenj*), kakor tudi konkretne specializirane vzgojne zavode oziroma enote glede na temo, področje primanjkljaja (*specifično odgovarjanje na potrebe, bolj poglobljeno delo z mladostniki; selekcionirati posameznike glede na vzroke kaznivih dejanj (niso imeli kaj za jesti, kradli zato, da so preživeli; razvajeni; nasilje doma in so bežali; itd.); težko je delati z nekom, ki ima hude čustvene primanjkljaje in rabi veliko ukvarjanja, pozornosti, predelovanja tistega, kar se mu je zgodilo v otroštvu, spodbud, dvigovanja samopodobe, in hkrati z nekim izvajalcem nasilja, ki naprej ustrahuje, ki ne zmore iti iz kriminala in ki mu to tudi ustreza; imamo recimo nekaj mejno psihiatričnih v kombinaciji z vedenjskimi težavami; psihiatrično področje in področje drog sta pereča*). Zelo izrazita pa je po mnenju intervjuvancev tudi potreba po pomoči pri odpustu (*fanta imaš na vajejih, potem ga pa kar spustiš v okolje, ki je nespremenjeno; manjka nekaj, kar bi fantom pomagalo pri postopnem vključevanju nazaj v življenje; neka institucija, nekdo, nekaj*). Vprašani so prav tako poudarili, da v slovenskem prostoru obstaja *hud primanjkljaj* za mladostnike po dopolnjeni polnoletnosti. Navajajo, da v primeru, *ko mladostnik ni več v zavodu, kljub temu da se želi pobrati, nekako nima možnosti*. Tako izražajo potrebo po *prehodnih stanovanjskih enotah, v katerih bi bil za usmerjanje občasno prisoten vzgojitelj, predlagajo pomoč pri iskanju službe in finančno pomoč pri zagotavljanju bivanja*. Poleg več možnosti pa intervjuvanci pogrešajo **še bolj intenzivno sodelovanje vpletenih služb**. Pravijo, da *brez sodelovanja služb ne gre in*

da bi morale vpletene službe še bolj sodelovati ter timsko pristopati k obravnavi mladoletnih storilcev kaznivih dejanj.

4.5.2 AVSTRIJA

Tabela 4.13: Dejanske potrebe mladostnikov, ki so v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja – Avstrija

DEJANSKO STANJE
<p><u>UKREPI IN KAZNI ODGOVARJAJO NA POTREBE</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Imamo dobre ukrepe.- S temi ukrepi je lahko vse pod kontrolo.- Kar počnemo, je točno tisto, kar mlad prestopnik potrebuje.- Resnično izhajamo iz tega, kar je dobro zanje, kar lahko res deluje, učinkuje. <p>× RAZLIČNE MOŽNOSTI</p> <ul style="list-style-type: none">- Dober razpon različnih možnosti- Različne poti, ki jih državni tožilec in sodnik lahko uporabita. <p>× ODVISNO OD POSAMEZNIKA</p> <ul style="list-style-type: none">- Vedno gre za individualne potrebe, ki so odvisne od vsakega mladega uporabnika posebej.- Za vsakega posameznika poiskati najbolj ustrezno pot.- Mladoletni storilci KD so izredno ranljivi, imajo težka ozadja, veliko osebnih in družinskih problemov.- Moramo biti previdni, moramo jih slišati, si vzeti čas zanje in izbrati pravi pristop.
<p><u>VPLETENE SLUŽBE ODGOVARJAJO NA POTREBE</u></p> <p>× V OKVIRU SVOJIH ZMOŽNOSTI IN PO SVOJIH NAJBOLJŠIH MOČEH</p> <ul style="list-style-type: none">- Poskušamo delati kar se da dobro.- Na potrebe mladoletnikov skušamo odgovarjati, kakor najboljše moremo.- Poskušamo kar najboljše odgovarjati na potrebe mladoletnih storilcev KD.- Poskušamo narediti, kar najboljše moremo.- Odgovarjamo na potrebe.- Vpletene službe lahko pokrijejo njihove potrebe.
POGREŠAMO ...
<p><u>VEČ MOŽNOSTI</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Več možnosti- Več idej v praksi- Ni dovolj možnosti.- Dobro bi bilo imeti na voljo še kake druge poti/možnosti.

✘ ŠE VEČ RAZLIČNIH UKREPOV IN PROGRAMOV

- Na voljo še kake druge ukrepe
- Poslati mladostnika v skupino, kjer bi se lahko soočil z agresijo.
- Izbrati terapijo
- Poslati ga k zdravniku.

VEČ ČASA, OSEBJA IN DENARJA

- Dobro bi bilo imeti več časa.
- Potrebovali bi več časa, več ljudi, nove programe, denar.
- Potrebujemo več osebja.

PREVENTIVNO DELO

- Še več dela na preventivnem področju
- Pomembno je delati in storiti kaj, še preden kdo stori kaj napačnega.
- Delati več, da bi preprečili take situacije.
- Različne službe vsaka na svojem področju in na svoj način

✘ SKUPAJ Z NJIMI

- Na ulici se usesti skupaj z mladostniki.
- Pogovarjati se kat tako.
- Izvedeti več o tem, kaj mladostniki počnejo, kaj je zanje pomembno, kaj se dogaja v njihovih glavah.
- Povabiti mladostnike k sodelovanju, da nam pomagajo pri delu.
- Vsi skupaj za varno in prijazno sososko

Tabela 4.13 prikazuje **DEJANSKO STANJE** na področju zadovoljevanja potreb mladostnikov v Avstriji, ki so v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja, in kaj avstrijski strokovnjaki v povezavi s tem pogrešajo. Po mnenju vprašanih **ukrepi in kazni odgovarjajo na potrebe** mladoletnih storilcev kaznivih dejanj. Strokovnjaki namreč poudarjajo, da ima Avstrija *dobre ukrepe, s katerimi imajo lahko vse pod kontrolo*, da je *to, kar vpletene službe počnejo, tisto, kar mlad prestopnik potrebuje* in da *resnično izhajajo iz tega, kar je za mladoletne storilce kaznivih dejanj dobro*. Menijo, da mladoletnikom, ki so v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja, ponujajo *dober razpon različnih možnosti, različnih poti*. Vsekakor pa je tudi po mnenju avstrijskih intervjuvancev uspeh v veliki meri odvisen zlasti od posameznika (*vedno gre za individualne potrebe, ki so odvisne od vsakega mladega uporabnika posebej; mladoletni storilci kaznivih dejanj so izredno ranljivi, imajo težka ozadja, veliko osebnih in družinskih problemov; moramo biti previdni, moramo jih slišati, si vzeti čas zanje in izbrati pravi pristop*). Intervjuvanci so enotni, ko navajajo, da v okviru svojih zmožnosti in po svojih najboljših močeh tudi **vpletene službe odgovarjajo na**

dejanske potrebe mladoletnih storilcev kaznivih dejanj (*poskušamo delati kar se da dobro; na potrebe mladoletnikov skušamo odgovarjati, kakor najbolje moremo; poskušamo kar najbolje odgovarjati na potrebe mladoletnih storilcev kaznivih dejanj; vpletene službe lahko pokrijejo njihove potrebe*).

Kljub relativno pozitivnemu dejanskemu stanju, pa strokovni delavci naštevajo, da **POGREŠAJO več možnosti**, tj. še več različnih ukrepov in programov (*poslati mladostnika v skupino, kjer bi se lahko soočil z agresijo; izbrati terapijo; poslati ga k zdravniku*), **več časa, osebja in denarja** (*dobro bi bilo imeti več časa; potrebovali bi več časa, več ljudi, nove programe, denar; potrebujemo več osebja*) in **preventivno delo** (*še več dela na preventivnem področju; pomembno je delati in storiti kaj, še preden kdo stori kaj napačnega; delati več, da bi preprečili take situacije; različne službe vsaka na svojem področju in na svoj način*). V povezavi s slednjim zlasti poudarjajo, da je treba delati skupaj z mladostniki – to pomeni skupaj z njimi ne glede na to, ali so potencialni storilci kaznivih dejanj ali ne (*na ulici se usesti skupaj z mladostniki; pogovarjati se kat tako; izvedeti več o tem, kaj mladostniki počnejo, kaj je zanje pomembno, kaj se dogaja v njihovih glavah; povabiti jih k sodelovanju, da nam pomagajo pri delu; vsi skupaj za varno in prijazno sosestvo*).

4.5.3 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN AVSTRIJO

Tako slovenski kot avstrijski strokovni delavci se strinjajo, da je v obeh državah dejansko stanje na področju zadovoljevanja potreb mladostnikov, ki so v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja, dokaj dobro. Po mnenju vseh tako ukrepi in kazni kot tudi vpletene službe odgovarjajo na dejanske potrebe mladoletnih storilcev kaznivih dejanj. Avstrijski strokovnjaki navajajo, da je uspeh ukrepov in kazni v veliki meri odvisen od posameznika, slovenski pa predvsem zaradi zavodskih vzgojnih ukrepov pravijo, da tudi od (vzgojne) skupine. Tako eni kot drugi se strinjajo, da vpletene službe obeh držav v okviru svojih zmožnosti ter po svojih najboljših močeh sledijo poslanstvu, ki ga imajo.

Strokovnjaki obeh držav pogrešajo več možnosti, tj. zlasti še več različnih ukrepov in programov v smislu kratkoročnih nastanitev, skupin, terapij, zdravljenj itd. Slovenski

strokovni delavci so v tem sklopu navajali še konkretne specializirane vzgojne zavode oziroma enote glede na temo, področje primanjkljaja in potrebo po pomoči pri odpustu, hkrati pa so tudi poudarili, da v slovenskem prostoru obstaja hud primanjkljaj za mladostnike po dopolnjeni polnoletnosti. V primeru, da mladostnik ni več v zavodu, kljub temu da se želi pobrati, namreč nima nobene možnosti. Tako izražajo potrebo po prehodnih stanovanjskih enotah, v katerih bi bil za usmerjanje občasno prisoten vzgojitelj, predlagajo pomoč pri iskanju službe in finančno pomoč pri zagotavljanju bivanja. Poleg omenjenih več možnosti intervjuvani slovenski strokovnjaki pogrešajo še bolj intenzivno sodelovanje vpletenih služb, avstrijski pa več časa, osebja in denarja ter preventivno delo na tem področju. V povezavi s preventivnim delom poudarjajo, da je treba delati skupaj z mladostniki ne glede na to, ali so potencialni storilci kaznivih dejanj ali ne.

4.6 VPLETENE STROKOVNE SLUŽBE IN NJIHOVA USPOSOBLJENOST ZA TOVRSTNO DELO

4.6.1 SLOVENIJA

Tabela 4.14: Vpletene strokovne službe – Slovenija

	ZNOTRAJ INSTITUCIJE	ZUNAJ INSTITUCIJE
CENTER ZA SOCIALNO DELO Navodila in prepovedi Nadzorstvo organa socialnega varstva	<ul style="list-style-type: none"> - Strokovna delavka, zadolžena za to področje - Socialno-varstveni preventivni program Dnevni center za otroke in mladostnike DC Ω 	<ul style="list-style-type: none"> - Center za zdravljenje odvisnosti - Zavod za zaposlovanje - Dispanzer za mentalno zdravje - Druge ustrezne ustanove
VZGOJNI ZAVOD	<ul style="list-style-type: none"> - Svetovalna služba zavoda - Ravnatelj - Vzgojitelji - Drugi sodelavci zavoda 	<ul style="list-style-type: none"> - Centri za socialno delo - Sodišča - Šole - Zunanji sodelavci (dr. Kastelic, študentje v okviru prakse) - Druge ustrezne ustanove in zunanji sodelavci
PREVZGOJNI DOM	<ul style="list-style-type: none"> - Svetovalna služba zavoda 	<ul style="list-style-type: none"> - Centri za socialno delo

	<ul style="list-style-type: none"> - Vzgojitelji - Drugi sodelavci zavoda 	<ul style="list-style-type: none"> - Sodišča - Šole - Različna društva - Lokalna skupnost - Rdeči križ - Psihiatrična bolnica Vojnik - Policija - Zunanji sodelavci (dr. Kastelic, študentje v okviru prakse) - Druge ustrezne ustanove in zunanji sodelavci
MLADOLETNIŠKI ZAPOR	<ul style="list-style-type: none"> - Svetovalna služba - Inštruktor na delovnem mestu - Inštruktor za učenje - Spremljevalec na prostočasnih aktivnostih - Terapevtka za obravnavo zaradi odvisnosti od drog - Drugi sodelavci zavoda 	<ul style="list-style-type: none"> - Centri za socialno delo - Sodišča - Upravne enote - Zavod za zaposlovanje - Delodajalci - Šole - Psihiatrična bolnica Vojnik - VIR Celje (področje odvisnosti) - Druge ustrezne ustanove in zunanji sodelavci
POLICIJA	<ul style="list-style-type: none"> - Drugi sodelavci 	<ul style="list-style-type: none"> - Sodišča - Druge organizacije, strokovnjaki in posamezniki

Slovenski intervjuvani strokovni delavci pripovedujejo, da so pri izvajanju določenega ukrepa oziroma kazni za mladoletnike v sam proces vpleteni tako različni strokovni delavci **ZNOTRAJ INSTITUCIJE**, ki je odgovorna za izvršitev ukrepa oziroma kazni, kakor tudi številne druge ustanove in sodelavci **ZUNAJ INSTITUCIJE**, s katerimi po potrebi bodisi konstantno bodisi priložnostno sodelujejo. **Tabela 4.14** kaže podrobnosti omenjenega. Strokovna delavka Centra za socialno delo tako v službi ukrepov navodil in prepovedi ter nadzorstva organa socialnega varstva znotraj Centra po potrebi sodeluje s strokovno delavko *socialno-varstvenega preventivnega programa*, izven Centra pa s *Centrom za zdravljenje odvisnosti, Zavodom za zaposlovanje, Dispanzerjem za mentalno zdravje in drugimi ustreznimi ustanovami*. V vzgojnem zavodu so vsi sodelavci med seboj tesno povezani, v svoje delo pa vključujejo *centre za socialno delo, sodišča, šole, druge ustrezne ustanove in zunanje sodelavce*. Tudi v prevzgojnem delu je timsko delo vseh sodelavcev zavoda v ospredju, s pomočjo številnih zunanjih ustanov in sodelavcev pa poskušajo čim bolj slediti svojemu poslanstvu. Tako sodelujejo s *centri za socialno delo, sodišči, šolami, različnimi društvi, lokalno skupnostjo, Rdečim križem, Psihiatrično bolnico Vojnik, policijo* in drugimi. *Svetovalna služba Zavoda,*

inštruktor na delovnem mestu, inštruktor za učenje, spremljevalec na prostočasnih aktivnostih, terapevtka za obravnavo zaradi odvisnosti od drog in drugi sodelavci Zavoda so tisti, ki skrbijo za to, da bi bila kazen mladoletniškega zapora čim bolj učinkovita. Sodelovanje z zunanjimi institucijami in sodelavci pa je tudi v zaporu nepogrešljiv del delovanja. Odprte povezave s centri za socialno delo, sodišči, upravnimi enotami, Zavodom za zaposlovanje, delodajalci, šolami, Psihiatrično bolnico Vojnik, VIR-om Celje (področje odvisnosti) in z drugimi ustreznimi ustanovami in zunanjimi sodelavci so po mnenju intervjuvancev nujne za uspešno delo. Enako kot ostali mora s ciljem čim bolj uspešnega delovanja z drugimi organizacijami, strokovnjaki in posamezniki ter znotraj svojih enot tesno sodelovati tudi policija.

Tabela 4.15: Usposobljenost za tovrstno delo – Slovenija

DEJANSKO STANJE
<p>– NARAVA DELA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Težko, odgovorno, pogosto stresno delo - Izredno stresno, nepredvidljivo delo - Opravljamo odgovoren poklic. - Da o dodatnih urah ne govorimo.
<p>+ DOBRA USPOSOBLJENOST</p> <p>× IZOBRAZBA</p> <p>(a) Redna</p> <p>(b) Dodatna izobraževanja in usposabljanja</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Skušamo se udeleževati posvetov, ki jih organizirajo na sodiščih ali v kakšnih drugih zavodih, tudi mi smo jih že organizirali.</i> - <i>Aktivno sodelujemo na posvetih, kjer izpostavljamo naše probleme, težave.</i> - <i>Udeležujemo se dodatnih izobraževanj in seminarjev.</i> - <i>Ves čas se udeležujemo dodatnih izobraževanj – nikoli ni noben zadosti usposobljen, stalno se da kaj dodatno naučiti.</i> - <i>Udeležujemo se tudi izobraževanj v tujini.</i> - <i>Sledimo stroki in teoretičnim pridobitvam na tem področju.</i> <p>(c) Pretok znanja</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Med seboj se vedno seznanjamo z novimi dognanji.</i> - <i>Med seboj izmenjujemo znanje s seminarjev.</i> - <i>Medsebojno učenje, nova znanja si medsebojno izmenjamo.</i> <p>× IZKUŠNJE</p>

✘ TIMSKO DELO

- *Veliko timsko delamo, tudi ravnatelj se zelo vključuje pa psiholog in ostali.*
- *Dobro poznavanje okoliščin in medsebojno razumevanje*
- *Izredno smo povezani, moramo biti povezani – enostavno drugače ne gre.*
- *Skupno reševanje vsakodnevnih stvari*
- *Razbremenjevanje, da nisi sam s problemom, kaj narediti.*
- *Skupna odločitev je mnogo lažja, kot če je vsa odgovornost samo tvoja.*
- *Enostavno ne more biti en človek za vse.*
- *Če imamo jasno razdeljene naloge in da potem tim naredi svoje, je to ključ do uspeha.*

✘ PODPORA NADREJENEGA

- *Tudi ravnatelj se zelo vključuje.*
- *Naš direktor je usmerjen tako, da mnogo postori za nas delavce.*
- *Kolikor je v direktorjevi moči, nam omogoča dodatna izobraževanja, seminarje.*

✘ SUPERVIZIJA IN INTERVIZIJA

- *Imamo redne zavodske supervizije.*
- *Udeležujemo se eksternih supervizij.*
- *To je zelo dobro in nujno, to je del čiščenja.*
- *Na tak način človek dobi povratno informacijo o svojem delu, postopku, lahko dobi podporo.*
- *Medsebojna izmenjava izkušenj*

✘ STALNA FIZIČNA IN PSIHIČNA KONDICIJA

✘ SODELOVANJE Z DRUGIMI SLUŽBAMI

- *S sodelovanjem s CSD-ji smo zelo zadovoljni, saj so vedno pripravljeni pomagati, kar se tiče urejanja takih bolj birokratskih in finančnih zadev, vključevanja, povezanosti s sodišči.*
- *CSD-ji s svojimi informacijami lahko zelo pomagajo.*
- *V urgentnih primerih prosimo za kak nasvet, pomoč sodišča.*

POGREŠAMO ...

VEČ KONKRETNIH URESNIČLJIVIH MOŽNOSTI ZA UPORABNIKE

- *Programi socialnih treningov, kamor bi imel mladostnik možnost iti.*
- *Skupina za mladostnike, ki se vedejo nasilno.*
- *Več časa, da bi lahko tudi strokovni delavci vzpostavili z mladostnikom bolj osebni odnos in že s kakim pogovorom bolj vplivali na njegova dejanja.*

VEČJA ANGAŽIRANOST DRUGIH NA TEM PODROČJU

- *Naše ministrstvo, sodelovanje med ministrstvi – ni povezanosti, gre za prelaganje pristojnosti, ni sodelovanja, vsak po svoje.*
- *V desetih letih, kar sem tu, poskušam, se trudiš, ampak ker ni sprememb, se izčrpaš in pač delaš v takih okvirjih, kot lahko.*
- *Verjetno je problem tudi v financah.*

VEČ OSEBNE PSIHOHIGIENE

- *Sensitivity in te zadeve*

- *Delo na sebi, da lahko pucaš, pucaš, pucaš ...*
- *Še več čiščenja*

Iz **Tabele 4.15** lahko razberemo, da intervjuvani slovenski strokovnjaki pri opisovanju **DEJANSKEGA STANJA** v povezavi z usposobljenostjo za delo izpostavljajo, da je **narava dela**, ki ga opravljajo, zelo zahtevna. Navajajo, da gre za *težko, odgovorno in pogosto izredno stresno delo*, ki je mnogokrat tudi *nepredvidljivo*. Pravijo, da ne gre za delo, ki bi ga lahko zaključil ob določeni uri, ampak je vedno odvisno od situacije. Načeloma se strinjajo, da so za svoje delo **dobro usposobljeni** in naštevajo razloge za to. V **Tabeli 4.15** lahko vidimo, da kot prvo omenjajo izobrazbo. K njej štejejo redno in dodatna izobraževanja, usposabljanja ter pretok znanja. Zdi se jim torej pomembno, da po zaključku rednega izobraževanja učenja ne ustavijo, ampak nadaljujejo v okviru dodatnih izobraževanj in usposabljanj (*skušamo se udeleževati posvetov, ki jih organizirajo na sodiščih ali v kakšnih drugih zavodih; aktivno sodelujemo na posvetih, kjer izpostavljamo naše probleme, težave; udeležujemo se dodatnih izobraževanj, seminarjev in izobraževanj v tujini; sledimo stroki in teoretičnim pridobitvam na tem področju*), hkrati pa poudarjajo pomembnost medsebojnega pretoka znanja (*med seboj se vedno seznanjamo z novimi dognanji; izmenjujemo znanje s seminarjev; izmenjamo nova znanja in se medsebojno učimo*). Njihovo dobro usposobljenost po mnenju vprašanih enako pomembno podpirajo izkušnje in timsko delo (*veliko timsko delamo; izredno smo povezani, moramo biti povezani – enostavno drugače ne gre; skupno reševanje vsakodnevnih stvari; razbremenjevanje, da nisi sam s problemom, kaj narediti; skupna odločitev je mnogo lažja, kot če je vsa odgovornost samo tvoja; enostavno ne more biti en človek za vse; če imamo jasno razdeljene naloge in da potem tim naredi svoje, je to ključ do uspeha*). Slovenskim strokovnjakom pri delu veliko pomeni podpora nadrejenega (*tudi ravnatelj se zelo vključuje; naš direktor je usmerjen tako, da mnogo postori za nas delavce; kolikor je v direktorjevi moči, nam omogoča dodatna izobraževanja, seminarje*) ter možnost supervizije in intervizije (*imamo redne zavodske supervizije; udeležujemo se eksternih supervizij; to je zelo dobro in nujno, to je del čiščenja; na tak način človek dobi povratno informacijo o svojem delu, postopku, lahko dobi podporo; medsebojna izmenjava izkušenj*) – to sta namreč naslednja dva faktorja, ki po njihovem mnenju pomembno vplivata na dobro usposobljenost. Na koncu pa omenjajo še stalno fizično in psihično kondicijo ter sodelovanje z drugimi

službami. Slednje jih namreč delno razbremenijo in jim pomembno pomagajo pri izbiranju nadaljnjih korakov pri delu (*s sodelovanjem s centri za socialno delo smo zelo zadovoljni, saj so vedno pripravljeni pomagati, kar se tiče urejanja takih bolj birokratskih in finančnih zadev, vključevanja, povezanosti s sodišči; centri za socialno delo s svojimi informacijami lahko zelo pomagajo; v urgentnih primerih prosimo za kak nasvet, pomoč sodišča*).

Intervjuvanci so razmišljali tudi o tem, kaj pri svojem delu najbolj **POGREŠAJO**. Njihove ugotovitve kažejo, da si predvsem želijo **več konkretnih uresničljivih možnosti za uporabnike**, tj. zlasti več razpoložljivih programov (*programi socialnih treningov, kamor bi imel mladostnik možnost iti; skupina za mladostnike, ki se vedejo nasilno*) in več časa za konkretno delo z mladostniki (*več časa, da bi lahko tudi strokovni delavci vzpostavili z mladostnikom bolj osebni odnos in že s kakim pogovorom bolj vplivali na njegova dejanja*). Izražajo tudi potrebo po **večji angažiranosti drugih na tem področju**. V tem pogledu najbolj apelirajo na vodilno državno raven (*naše ministrstvo, sodelovanje med ministrstvi – ni povezanosti, gre za prelaganje pristojnosti, ni sodelovanja, vsak po svoje; v desetih letih, kar sem tu, poskušam, se trudiš, ampak ker ni sprememb, se izčrpaš in pač delaš v takih okvirjih kot lahko; verjetno je problem tudi v financah*). Na koncu pa skladno z zahtevno naravo dela izražajo tudi potrebo po **več osebni psihoigieni** (*sensitivity in te zadeve; delo na sebi, da lahko pucaš, pucaš, pucaš ... Še več čiščenja*).

4.6.2 AVSTRIJA

Tabela 4.16: Vpletene strokovne službe – Avstrija

	ZNOTRAJ INSTITUCIJE	ZUNAJ INSTITUCIJE
ZUNAJŠODNA IZRAVNAVA DEJANJA	<ul style="list-style-type: none"> - Strokovna delavka, zadolžena za to področje, oziroma dve, če gre za delo v paru - Drugi sodelavci Neustarta 	<ul style="list-style-type: none"> - Jugendamt (institucija, odgovorna za mladoletne osebe, da imajo, kar potrebujejo in za zadovoljevanje njihovih pravic) - Druge institucije, ki nudijo svetovanja, terapije ipd.
OPRAVLJANJE DELA V KORIST	<ul style="list-style-type: none"> - Strokovna delavka, zadolžena za to področje 	<ul style="list-style-type: none"> - Organizacije, v katerih opravljajo delo v korist skupnosti.

SKUPNOSTI		- Druge ustrezne ustanove
PREIZKUSNA DOBA Z VARSTVENIM NADZORSTVOM IN IZPOLNITVIJO NAVODIL	<ul style="list-style-type: none"> - Strokovna delavka, zadolžena za to področje - Drugi sodelavci Neustarta 	<ul style="list-style-type: none"> - Jugendamt - Urad, ki se ukvarja z izobraževalnimi programi za mlade - Institucije, ki se ukvarjajo s terapijami za odvajanje od odvisnosti drog - Institucije, ki nudijo različne možnosti nastanitve (začasne, daljše) - Policija - Druge ustrezne ustanove
MLADOLETNIŠKI ZAPOR	<ul style="list-style-type: none"> - Svetovalna služba zavoda - Drugi sodelavci zavoda 	<ul style="list-style-type: none"> - Jugendamt - Služba, ki pokriva preizkusno dobo in zagotavlja pomoč na tem področju - Institucije, ki izvajajo različne terapije - Institucije, ki se ukvarjajo s terapijami za odvajanje od odvisnosti od drog - Policija - Druge ustrezne ustanove
POLICIJA	<ul style="list-style-type: none"> - Usposobljeni strokovnjaki za specialne situacije, težka KD - Psihologi in drugi strokovnjaki znotraj policije - Drugi sodelavci 	<ul style="list-style-type: none"> - Sodišča - Preventiva: šole, enote socialnih delavcev, oblast, povezovanje vseh v mrežo

Tudi vprašani avstrijski strokovnjaki navajajo, da so pri izvajanju določenega ukrepa oziroma kazni za mladoletnike v sam proces vpleteni tako različni strokovni delavci **ZNOTRAJ INSTITUCIJE**, ki je odgovorna za izvršitev ukrepa oziroma kazni, kakor tudi številne druge ustanove in sodelavci **ZUNAJ INSTITUCIJE**, s katerimi po potrebi bodisi konstantno bodisi priložnostno sodelujejo. V **Tabeli 4.16** lahko vidimo, da strokovna delavka, odgovorna za izvršitev ukrepa zunajsodna izravnava dejanja, pogosto sodeluje s svojimi sodelavci znotraj društva *Neustart*. Zahtevnejše primere vodijo celo v parih. Sodelovanja zunaj institucije je zelo malo, odvisno od posameznega primera. Če potrebe tako narekujejo, sodelujejo z *Jugendamtom*, tj. *institucijo, odgovorno za mladoletne osebe, da imajo, kar potrebujejo in za zadovoljevanje njihovih pravic* ter z *drugimi institucijami, ki nudijo svetovanja, terapije ipd*. Strokovna delavka, zadolžena za ukrep opravljanja dela v korist skupnosti, sodeluje zlasti z *organizacijami, v katerih opravljajo delo v korist skupnosti, in drugimi ustreznimi ustanovami*. V okviru ukrepa preizkusne dobe z varstvenim nadzorstvom in izpolnitvijo navodil sodelujejo znotraj Društva in z drugimi ustanovami, kot so: *Jugendamt; urad, ki se ukvarja z*

izobraževalnimi programi za mlade; institucije, ki se ukvarjajo s terapijami za odvajanje od odvisnosti drog; institucije, ki nudijo različne možnosti nastanitve (začasne, daljše); policija in drugi. Tudi sodelavci Zavoda za prestajanje kazni mladoletniškega zapora znotraj Zavoda tesno sodelujejo, enako nujna pa je povezava z ustreznimi zunanjimi akterji – *Jugendamtom*; službo, ki pokriva preizkusno dobo in zagotavlja pomoč na tem področju; institucijami, ki izvajajo različne terapije; institucijami, ki se ukvarjajo s terapijami za odvajanje od odvisnosti od drog; policijo. Policisti sodelujejo z usposobljenimi strokovnjaki za specialne situacije, težka kazniva dejanja, s psihologi, drugimi strokovnjaki in sodelavci znotraj policije, kakor tudi s sodišči in drugimi ustreznimi ustanovami zunaj policije. Vprašani policisti izražajo, da je zlasti na področju preventive sodelovanje neizogibno in nujno potrebno za kakršenkoli uspeh. Policija se zato skupaj s šolami, enotami socialnih delavcev in oblastjo povezuje v mrežo, ki je po njihovem mnenju izhodišče za bolj korenite spremembe na področju preprečevanja mladoletniške kriminalitete.

Tabela 4.17: Usposobljenost za tovrstno delo – Avstrija

DEJANSKO STANJE
<p>+ <u>ODNOS DO DELA</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Rada imam svoje delo, kontakte s fanti, pazniki in njihovim delom. - Rad imam svojo službo, kontakt z ljudmi. - Rad imam svoje delo, pomagam v okviru svojih zmožnosti.
<p>+ <u>DOBRA USPOSOBLJENOST</u></p> <ul style="list-style-type: none"> × IZOBRAZBA <ul style="list-style-type: none"> (a) Redna (b) Dodatna izobraževanja in usposabljanja × IZKUŠNJE <ul style="list-style-type: none"> (a) Pretekle (b) Z delovnega področja × TIMSKO DELO <ul style="list-style-type: none"> - Delo v paru - Timski sestanki - Posebna skupina za reševanje problemov, ko se pojavijo

- Medsebojna pomoč z nasveti
- Učenje iz medsebojnih izkušenj
- Izmenjava izkušenj
- Podpora sodelavcev
- Pogovor
- Multidisciplinarnost

✘ STALNA FIZIČNA IN PSIHIČNA KONDICIJA

✘ SODELOVANJE Z DRUGIMI SLUŽBAMI

- Zelo pomembno je поблиže spoznati socialne delavce in njihovo delo.
- Možnost usmeritve po pomoč
- Povezovanje v mrežo: socialni delavci, učitelji, vzgojitelji, starši, laiki, oblast in drugi strokovnjaki

✘ RUTINA

- Ni težko delati sam, če so stvari utečene.

POGREŠAMO ...

VEČ KONKRETNIH URESNIČLJIVIH MOŽNOSTI ZA UPORABNIKE

- Več možnosti za izobraževanje, za delo
- Več možnosti za življenje brez staršev v dobrem okolju
- Več možnosti za zdravljenje od odvisnosti od drog

VEČJA ANGAŽIRANOST DRUGIH NA TEM PODROČJU

- Družba
- Politika
- Vlada

Raziskava je pokazala, da je **DEJANSKO STANJE** na področju usposobljenosti za delo pri avstrijskih strokovnih delavcih zelo dobro. Iz **Tabele 4.17** je razvidno, da ima večina vprašanih strokovnjakov zelo dober **odnos do dela** in da delo radi opravljajo (*rada imam svoje delo, kontakte s fanti, pazniki in njihovim delom; rad imam svojo službo, kontakt z ljudmi; rad imam svoje delo, pomagam v okviru svojih zmožnosti*). **Dobro usposobljenost** tudi avstrijski strokovni delavci utemeljujejo najprej z izobrazbo. Navajajo, da so pomembni tako redna kakor dodatna izobraževanja in usposabljanja. Naslednji faktor, ki usposobljenosti po njihovem mnenju daje pomembno težo, so izkušnje, in sicer vse pretekle ter izkušnje z dotičnega področja dela. Zelo izpostavljajo timsko delo (*delo v paru; timski sestanki; posebna skupina za reševanje problemov, ko se pojavijo; medsebojna pomoč z nasveti; učenje iz medsebojnih izkušenj; izmenjava izkušenj; podpora sodelavcev; pogovor; multidisciplinarnost*), pomembna pa sta jim

tudi stalna fizična in psihična kondicija ter sodelovanje z drugimi službami. Ena od strokovnih delavk meni, da tudi rutina ni nujno slaba. *Če so stvari utečene, po njenem mnenju ni težko delati sam.*

Avstrijski strokovni delavci pri svojem delu najbolj **POGREŠAJO več konkretnih uresničljivih možnosti za uporabnike** (*več možnosti za izobraževanje, za delo; več možnosti za življenje brez staršev v dobrem okolju; več možnosti za zdravljenje od odvisnosti od drog*) in **večjo angažiranost drugih na tem področju**. Tudi oni ciljajo na višjo družbeno raven, ko naštejejo *družbo, politiko in vlado*.

4.6.3 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN AVSTRIJO

Vprašani slovenski in avstrijski strokovnjaki navajajo, da so pri izvajanju določenega ukrepa oziroma kazni za mladoletnike v sam proces vpleteni tako različni strokovni delavci znotraj institucije, ki je odgovorna za izvršitev ukrepa oziroma kazni, kakor tudi številne druge ustanove in sodelavci zunaj institucije, s katerimi po potrebi bodisi konstantno bodisi priložnostno sodelujejo. Vsi torej tesno sodelujejo s svojimi sodelavci v organizacijah, kjer so zaposleni, kakor tudi z vsemi zunanjimi strokovnjaki, ki lahko pomembno vplivajo na rezultat posameznega ukrepa oziroma kazni.

Vprašani slovenski strokovnjaki pri opisovanju dejanskega stanja v povezavi z usposobljenostjo za delo poudarjajo, da je narava dela, ki ga opravljajo, zelo zahtevna. Navajajo, da gre za težko, odgovorno in pogosto izredno stresno delo, ki je mnogokrat tudi nepredvidljivo. Pravijo, da ne gre za delo, ki bi ga lahko zaključili ob določeni uri, ampak je to vedno odvisno od situacije. Večina vprašanih avstrijskih strokovnjakov pa v povezavi z usposobljenostjo za delo najprej izpostavi dober odnos do dela in dejstvo, da delo radi opravljajo. Tako eni kot drugi menijo, da so za svoje delo dobro usposobljeni. To utemeljujejo z izobrazbo, izkušnjami, timskim delom, stalno fizično in psihično pripravljenostjo ter sodelovanjem z drugimi službami. Slovenski strokovnjaki izpostavijo še podporo nadrejenega in možnost suprevizije ter intervizije, ena od avstrijskih strokovnih delavk pa navaja, da pri tem tudi rutina ni nujno slaba.

Vsi slovenski in avstrijski intervjuvanci pri svojem delu pogrešajo več konkretnih uresničljivih možnosti za uporabnike ter večjo angažiranost drugih na tem področju. V povezavi s slednjim tako eni kot drugi apelirajo zlasti na višjo državno raven, tj. na ministrstva, vlado, oblast. Slovenski strokovni delavci skladno z zahtevno naravo dela izražajo še potrebo po več osebne psihoigiene.

4.7 PREVENTIVNO DELO NA TEM PODROČJU

4.7.1 SLOVENIJA

Tabela 4.18: Preventivne dejavnosti v teku – Slovenija

	PREVENTIVNE DEJAVNOSTI V TEKU
CENTER ZA SOCIALNO DELO	- <i>Preventivni socialnovarstveni program Dnevni center za otroke in mladostnike DC Ω</i>
VZGOJNI ZAVOD	- <i>Program Zdravo življenje</i> - <i>Interesne dejavnosti</i> - <i>Delo z družino</i>
PREVZGOJNI DOM	- <i>Prostočasne aktivnosti (kreativne delavnice, športne in naravoslovne dejavnosti, dejavnosti glede na letni čas, zunanje aktivnosti)</i> - <i>Razvijanje delovnih navad, učenje dela (dodatno delo na vrtu, v parku itn.)</i> - <i>Večdnevni tabori</i>
MLADOLETNIŠKI ZAPOR	<i>(Mi smo kurativa, s primarno preventivo se ne ukvarjamo.)</i>
POLICIJA	- <i>Sodelovanje z vrtci, šolami in drugimi</i>

Tabela 4.18 Na Centru za socialno delo teče *preventivni socialnovarstveni program Dnevni center za otroke in mladostnike DC Ω*. Vzgojni zavod izvaja *program Zdravo življenje*, vprašana strokovna delavka pa preventivo vidi tudi v njihovih *interesnih dejavnostih* in v *delu z družino*. Tudi v Prevzgojnem domu uvrščajo *prostočasne aktivnosti (kreativne delavnice, športne in naravoslovne dejavnosti, dejavnosti glede na*

letni čas, zunanje aktivnosti) med preventivne dejavnosti. Poleg tega pa naštevajo še razvijanje delavnih navad, učenje dela (dodatno delo na vrtu, v parku itn.) ter večdnevne taborne. V mladoletniškem zaporu se s primarno preventivo ne ukvarjajo, vprašani strokovni delavec jasno pove, da gre za kurativo. Policija navaja, da v preventivnem smislu veliko sodeluje z vrtci, šolami in tudi drugimi.

Tabela 4.19: Preventiva, konkretne idejne rešitve, ovire in težave na tem področju – Slovenija

ODNOS DO PREVENTIVE	<ul style="list-style-type: none"> - Preventivna dejavnost bi morala biti prva.
KONKRETNE IDEJNE REŠITVE	<p>Krepitev vzgojnih vsebin v vrtcih in šolah</p> <ul style="list-style-type: none"> - Smiselno, da se začne že zelo zgodaj. - Krepiti vzgojne vsebine v vrtcih, šolah – v tem času se še da kaj narediti. - Velik del je treba začeti že zelo kmalu, v OŠ že v nižjih razredih. - Dobro bi bilo, da bi se delo na tem področju začelo že v OŠ. - Dobro bi bilo, da bi imeli na drugi, višji stopnji več vsebin. - Dobro bi bilo, da bi imeli učitelji več časa, da bi se lahko z učenci usmerjeno pogovarjali o takih zadevah. - Aktualne vsebine bi bilo dobro vključiti kot obvezne že v sam izobraževalni proces. - Vrednote, pogovori, komunikacija, da se jih ozavešča. - Ozaveščati jih o vseh potrebnih dejavnostih. - Učiti jih socialnih veščin, obvladovanja težav, spopadanja s problemi, kam se obrniti po pomoč, kako reagirati v določeni situaciji. - Z mladostniki čim več delati na različnih projektih. <hr style="border-top: 1px dotted #ccc;"/> <p>Več strokovnih delavcev v šolah za delo na tem področju</p> <ul style="list-style-type: none"> - V OŠ bi morale biti tri ali štiri svetovalne delavke, ki bi se ukvarjale z vsemi temi projekti, mladostniki z učnimi in vedenjskimi težavami itd. <hr style="border-top: 1px dotted #ccc;"/> <p>Opremljanje staršev</p> <ul style="list-style-type: none"> - V družini bi morali starši več časa posvetiti svojim otrokom, vedeti, kaj delajo. - Zelo pomembna se mi zdi vloga staršev. - Bistveno je primarno okolje, tam je osnovna vzgoja. - Bistveni so starši s svojim zgledom – besede otroci bolj slabo poslušajo. - Starše ozaveščati o dejavnostih tveganja za mladostnika, pasteh obdobja, v katerem je mladostnik. - Staršem ponuditi strokovno pomoč v primeru, ko sami ne zmorejo. - Vse službe bi morale biti povezane in staršem dati podporo. <hr style="border-top: 1px dotted #ccc;"/> <p>Večja možnost izbire različnih programov, (obšolskih) dejavnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nekaj mu ponudiš, predstaviš, potem pa si mora nekaj izbrati. - Šele, ko izbira, ugotavlja, česa vsega je sposoben, kaj mu leži. - S tem se mu dviguje samopodoba.

	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Mladostnikom je treba ponuditi različne občolske dejavnosti.</i> <hr/> <p>Sodelovanje med socialnimi službami in šolami</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Bolj poglobljeno sodelovanje med socialnimi službami in šolami bi bilo tudi dobrodošlo.</i> <hr/> <p>Več vsebin in aktivnosti s strani centrov za socialno delo</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Kar se tiče stroke in naprej terena, okolja, so tu centri za socialno delo, ki bi morali narediti tudi več preventivnega.</i> - <i>Iti v naselja, iti domov, se pogovarjati z ljudmi, načrtovati, jih motivirati, spodbujati.</i> - <i>Centri za socialno delo bi morali delati bolj na terenu, da bi sploh poznali družinsko situacijo.</i> <hr/> <p>Upoštevati tisto, kar deluje</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Deluje: osnovni izobraževalni program, opismenjevanje, socialno učenje, učenje vseh življenjskih spretnosti in osnovnih delovnih navad, poklicno izobraževanje, delo, obvladovanje jeze in agresije, kako komunicirati, intenzivne obravnave odvisnosti, terapevtske skupnosti, vsi programi dela z družinami, mediacije, spoznavno vedenjski treningi, skupinska terapija, preusmerjanje energije, krepitev zaščitnih dejavnikov, stabilna čustvena vez, sprejetost od odraslih, socialna podpora zunaj družine, pozitivni zgledi, dobra povezanost s šolo, temperament.</i> - <i>Ne deluje: čista kaznovanost, zastraševanje, intenziven nadzor skupnosti, elektronski nadzor.</i> <hr/> <p>Delo z ljudmi</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>En pogovor z obsojencem je vreden več kot deset napisanih papirjev.</i> <hr/> <p>Poudariti dolžnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Sedaj je vse bolj na pravicah, na dolžnostih pa nič.</i> - <i>Krog pravic se je širil in se še širi, dolžnosti pa je vedno manj.</i> - <i>Dolžnosti se ne poudarja dovolj.</i> <hr/> <p>Aktivno sodelovanje celotne skupnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Fino je, da se službe med sabo povezujemo, skupaj pripravljamo različne akcije.</i> - <i>Mladi dobijo sporočila na drugačen način, če jih posredujejo policisti, socialni delavci itd., kot če jih poslušajo samo od učiteljev in staršev.</i> - <i>Vsi pristojni bi morali ustvarjati takšne okoliščine, da bi se za mladoletne prestopnike hitro in ustrezno poskrbelo.</i> - <i>V skupnosti, v družbi bi morali omogočiti prevzgojo takih mladoletnikov</i> - <i>Boljše sodelovanje s sodno vejo oblasti</i>
OVIRE IN TEŽAVE	<p>Premalo časa in prostora</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Enostavno ni več časa, ni prostora.</i> <hr/> <p>Delovni čas</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Če so starši dolgo prisotni na delu, potem se z otrokom ne morejo ukvarjati.</i> <hr/> <p>Administrativno delo</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>To je problem, ker je veliko administrativnega dela.</i> - <i>Na splošno se preveč ukvarjamo s papirji, manj pa z ljudmi.</i>

- Če ne bodo imeli vsega zapisanega, jim nihče ne bo verjel, da so sploh kaj delali (nezaupanje do zaposlenih).

Kakšen **ODNOS** imajo vprašani slovenski strokovnjaki **DO PREVENTIVE**, razberemo iz **Tabele 4.19**. Vidimo lahko, da bi po njihovem mnenju *preventivna dejavnost morala biti prva*.

Ista tabela prikazuje tudi **KONKRETNE IDEJNE REŠITVE**, ki jih intervjuvanci navajajo kot pomembne preventivne dejavnosti, s katerimi bi lahko že v primarnem smislu bistveno vplivali na preprečevanje tveganega vedenja in seveda tudi mladoletniške kriminalitete. Vprašani slovenski strokovnjaki so mnenja, da je na tem področju treba začeti delati že zelo zgodaj (*smiselno, da se začne že zelo zgodaj; krepiti vzgojne vsebine v vrtcih, šolah – v tem času se še da kaj narediti; velik del je treba začeti že zelo kmalu, v osnovnih šolah že v nižjih razredih; dobro bi bilo, da bi se delo na tem področju začelo že v osnovnih šolah, da bi imeli na drugi, višji stopnji več vsebin*) ter **krepiti vzgojne vsebine tako v vrtcih kot šolah**. Pravijo, da *bi bilo dobro, da bi imeli učitelji več časa, da bi se lahko z učenci usmerjeno pogovarjali o takih zadevah* in da bi bilo smiselno *aktualne vsebine kot obvezne vključiti že v sam izobraževalni proces*. Navajajo, da je odraščajoče treba *ozaveščati o vseh pomembnih dejavnikih, jih učiti socialnih veščin, obvladovanja težav, spopadanja s problemi, kam se obrniti po pomoč, kako reagirati v določeni situaciji* ipd. *Vrednote, pogovori, komunikacija* morajo po njihovem mnenju biti del tega prizadevanja. Predlagajo, naj se z *mladostniki čim več dela tudi na različnih projektih*, s katerimi bi se jih o problematiki tveganega vedenja in mladoletniške kriminalitete še bolj ozaveščalo, zlasti pa se jih pripravljalo na ustrezno reagiranje v nevarnih situacijah. Naslednja idejna rešitev, ki jo intervjuvanci predlagajo in delno izhaja iz prve, je **več strokovnih delavcev v šolah za delo na tem področju**. Po njihovem mnenju *bi morale biti v osnovnih šolah vsaj tri ali štiri svetovalne delavke, ki bi se ukvarjale z vsemi temi projekti, mladostniki z učnimi in vedenjskimi težavami itd*. Hkrati izpostavljajo *vlogo staršev* in navajajo, da je *primarno okolje bistveno, saj se tam odvija osnovna vzgoja*. **Opremljanje staršev** je tako po njihovem pripovedovanju v smislu ozaveščanja (*starše ozaveščati o dejavnikih tveganja za mladostnika, pasteh obdobja, v katerem je mladostnik*) in podpore (*staršem ponuditi strokovno pomoč v primeru, ko sami ne zmorejo; vse službe bi morale biti povezane in staršem dati*

podpora) nujno potrebno. Zelo dobrodošla bi bila še **večja možnost izbire različnih programov, (obšolskih) dejavnosti**, saj otrok/mladostnik *šele s tem, ko izbira, ugotavlja, česa vsega je sposoben, kaj mu leži*. Ko je pri izbranem uspešen, to posledično vpliva tudi na njegovo *samopodobo*. Intervjuvanci pogrešajo bolj poglobljeno **sodelovanje med socialnimi službami in šolami**, kakor tudi **več vsebin in aktivnosti s strani centrov za socialno delo** – v povezavi s slednjim poudarjajo zlasti več terenskega dela (*kar se tiče stroke in naprej terena, okolja, so tu centri za socialno delo, ki bi morali narediti tudi več preventivnega; iti v naselja, iti domov, se pogovarjati z ljudmi, načrtovati, jih motivirati, spodbujati; centri za socialno delo bi morali delati bolj na terenu, da bi sploh poznali družinsko situacijo*). Po njihovem mnenju je smiselno **upoštevati tudi tisto preizkušeno, kar že deluje**. Tako naštevajo, da (a) deluje: *osnovni izobraževalni program, opismenjevanje, socialno učenje, učenje vseh življenjskih spretnosti in osnovnih delovnih navad, poklicno izobraževanje, delo, obvladovanje jeze in agresije, učenje komuniciranja, intenzivne obravnave odvisnosti, terapevtske skupnosti, vsi programi dela z družinami, mediacije, spoznavno vedenjski treningi, skupinska terapija, preusmerjanje energije, krepitev zaščitnih dejavnikov, stabilna čustvena vez, sprejetost od odraslih, socialna podpora zunaj družine, pozitivni zgledi, dobra povezanost s šolo, temperament* in (b) ne deluje: *čista kaznovanost, zastraševanje, intenziven nadzor skupnosti, elektronski nadzor*. Naslednja stvar, ki jo poudarjajo, je **delo z ljudmi**. Kot pravijo, npr. je *en pogovor z obsojencem vreden več kot deset napisanih papirjev*. Zdi se jim, da danes vse bolj *sloni na pravicah, na dolžnostih pa nič*, zato predlagajo, da se bolj **poudarja tudi dolžnosti**, in sicer tako, da se jih bomo vsi bolj zavedali, jih upoštevali in se v skladu z njimi tudi bolj odgovorno obnašali ter prenehali stalno ponavljati samo, kakšne pravice imamo. Nazadnje pa vprašani slovenski strokovnjaki izpostavijo še **aktivno sodelovanje skupnosti**. V tem oziru pozivajo celotno skupnost, vse pristojne v smislu povezovanja (*fino je, da se službe med sabo povezujemo, skupaj pripravljamo različne akcije; mladi dobijo sporočila na drugačen način, če jih posredujejo policisti, socialni delavci itd., kot če jih poslušajo samo od učiteljev in staršev*) in *ustvarjanja takšnih okoliščin, ki bi omogočale, da bi se za mladoletne prestopnike hitro in ustrezno poskrbelo*. Tudi *boljše sodelovanje s sodno vejo oblasti* bi bilo dobrodošlo.

Glavne **OVIRE IN TEŽAVE** v povezavi s tem področjem intervjuvanci strnejo v tri točke: (1) **premalo časa in prostora**, (2) **delovni čas** in (3) **administrativno delo**. Kot prvo izpostavijo, da za preventivno delo enostavno *ni več časa niti prostora*, kot drugo pa, da na primarno preventivo zelo neugodno vpliva delovni čas. Namreč, *če so starši dolgo prisotni na delu, potem se z otrokom ne morejo ukvarjati*. Velika tretja ovira pa sta po njihovem mnenju nezaupanje do zaposlenih in administrativno delo (*če ne bodo imeli vsega zapisanega, jim nihče ne bo verjel, da so sploh kaj delali*), ki zaradi svojega obsega zmanjšuje terensko aktivnost, s tem pa stroka izgublja na kvaliteti (*na splošno se preveč ukvarjamo s papirji, manj pa z ljudmi*).

4.7.2 AVSTRIJA

Tabela 4.20: Preventivne dejavnosti v teku – Avstrija

	PREVENTIVNE DEJAVNOSTI V TEKU
NEUSTART	Sodelovanje s šolami <ul style="list-style-type: none"> - Učence učimo o pravnem sistemu, kako so stvari urejene, kar se mladostnikov tiče, kakšne so posledice določenih ravnanj itd.
MLADOLETNIŠKI ZAPOR	Različne tematske delavnice znotraj zapora <ul style="list-style-type: none"> - Informiranje naših fantov o določenih stvareh Sodelovanje s šolami in policijo <ul style="list-style-type: none"> - Pripravimo informacije o našem delu za šole, o tem, kaj je prepovedano, kakšne so izkušnje mladostnikov s policijo, močjo ipd. - S posebnim oddelkom, ki se ukvarja s kriminalno preventivo, pripravljamo skupne delavnice za šole.
POLICIJA	Prisotnost med ljudmi <ul style="list-style-type: none"> - V uniformah, v policijskem avtomobilu - Ljudje nas vidijo in se ustrašijo, da bi naredili karkoli slabega. Dobri odnosi s sošolsko <ul style="list-style-type: none"> - Pogovor in sodelovanje z ljudmi - Informacije o nevarnih krajih, potencialnih storilcih (pogostejše patrolje) Poseben oddelek, ki se ukvarja samo s preventivo <ul style="list-style-type: none"> - Posebni projekti, ki mladostnike direktno vključujejo. - Projekt proti nasilju (sodelovanje s šolsko oblastjo v Avstriji) - Projekt proti zasvojenosti z drogami (sodelovanje z enotami socialnih delavcev in šolami)

V preventivnem smislu *Neustart* (glej **Tabelo 4.20**) sodeluje zlasti s šolami, in sicer uči učence o pravnem sistemu, kako so stvari urejene, kar se mladostnikov tiče, kakšne so posledice določenih ravnanj itd. V mladoletniškem zaporu organizirajo različne delavnice znotraj zapora in na ta način *informirajo zaprte fante o določenih stvareh*, hkrati pa sodelujejo tudi s šolami, tako da *zanje pripravljajo informacije o svojem delu, o tem, kaj je prepovedano, kakšne so izkušnje mladoletnikov s policijo, močjo ipd.* Povezujejo pa se tudi s policijo oziroma s *posebnim oddelkom policije, ki se ukvarja s kriminalno preventivo*, in skupaj z njim *pripravljajo skupne delavnice za šole*. Policija svoj preventivni prispevek vidi najprej v prisotnosti med ljudmi in v dobrih odnosih s sosesko. Po njihovem mnenju že sama navzočnost policistov *v uniformah, v policijskem avtomobilu* deluje preventivno. Ljudje se v tem primeru namreč *ustrašijo, da bi naredili karkoli slabega*. Enako pa so prepričani, da tudi *pogovor in sodelovanje z ljudmi* lahko pozitivno vplivata na preprečevanje mladoletniške in druge kriminalitete. Tako ohranjajo dobre odnose s sosesko in pridobivajo pomembne *informacije o nevarnih krajih ter potencialnih storilcih*, ki jih potem upoštevajo pri načrtovanju pogostejšega patroljiranja. Policija pa ima tudi poseben oddelek, ki se ukvarja samo s preventivo. Ta *pripravlja projekte, ki mladostnike direktno vključujejo*. V teku sta *projekt proti nasilju, pri katerem sodelujejo s šolsko oblastjo v Avstriji, in projekt proti zasvojenostmi z drogami*, ki ga soustvarjajo *skupaj z enotami socialnih delavcev in šolami*.

Tabela 4.21: Preventiva, konkretne idejne rešitve, ovire in težave na tem področju – Avstrija

ODNOS DO PREVENTIVE	<ul style="list-style-type: none"> - Preprečiti nekaj, preden bi se zgodilo. - Pametna poteza - Dobra pot za preprečevanje kriminala - Vsaka oblika preventive je pomembna.
KONKRETNE IDEJNE REŠITVE	<p>Krepitev vzgojnih vsebin v vrtcih in šolah</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pogovor o posledicah in odgovornosti za svoje ravnanje - Pogovor o mejah med kriminalnimi in nekriminalnimi dejanji - Ozaveščanje o tem, kaj je dovoljeno in kaj ne. - Delo na tem, da razvijejo boljše konfliktno strategije. - Naučiti se morajo, kako bolje shajati s sošolci in drugimi ljudmi z manj agresije. - Naučiti se morajo, kako se bolj uspešno pogovarjati doma, v družini. <hr style="border-top: 1px dotted #000;"/> <p>Opremljanje učiteljev za delo na tem področju</p> <ul style="list-style-type: none"> - Supervizija

	<ul style="list-style-type: none"> - Medsebojno sodelovanje - Izobraževanja za soočenje z različnimi problemi - Pomoč pri socialni izobrazbi <hr/> <p>Sodelovanje med socialnimi službami in šolami</p> <ul style="list-style-type: none"> - Šole si zatiskajo oči, se odmikajo od problemov, so brez orodij za soočanje s problemi, zato bi se morale bolj povezovati s socialnimi službami. - Socialne službe bi morale več delati s šolami, že z 10–12, 14 in 15 let starimi šolarji, različnimi razredi in jim pomagati, da zgradijo boljše konfliktno strategije za socialne kontakte. <hr/> <p>Več vsebin in aktivnosti s strani Jugendamta</p> <ul style="list-style-type: none"> - Delati z eno družino s problemi, imeti socialnega delavca v njej, ki bo imel dovolj časa, da bo poskrbel zanjo. <hr/> <p>Aktivno sodelovanje celotne skupnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - Skupaj bi morali delati proti kriminalu. - Vsi skupaj moramo storiti veliko več, da bomo preprečevali mladoletniško kriminaliteto. - Šole, socialne službe, starši, policija skupaj - Vse službe in vsi prebivalci, vrtci, šole, Jugendamt - Skupnost bi morala biti pripravljena ponuditi več možnosti in pomoči za preprečevanje težav. - Izmenjava informacij - Skupna strategija – policija bo storila to, socialne službe to, posamezniki to itd. - Preverjanje opravljenega dela in skupna izbira nadaljnjih korakov - Sprememba miselnosti
OVIRE IN TEŽAVE	<p>Premalo časa in kadra</p> <ul style="list-style-type: none"> - Preventivne dejavnosti opravljamo le redko – imamo ogromno urgentnih primerov. - Ne ukvarjamo se veliko s preventivo, ker poskušamo reševati trenutne/tekoče situacije. - Velika problema sta pomanjkanje časa in ljudi. - Če ni dovolj kadra, potem se preventive ne moreš lotiti. - Skušajo pomagati, a imajo premalo kadra in časa. - Res veliko pomanjkanje obojega

ODNOS vprašanih avstrijskih strokovnih delavcev DO PREVENTIVE je prikazan v **Tabeli 4.21**. Po mnenju intervjuvancev je *preprečiti nekaj, preden bi se zgodilo, pametna poteza in hkrati dobra pot za preprečevanje kriminala. Vsaka oblika preventive se jim zato zdi pomembna.*

Tudi avstrijski strokovnjaki navajajo nekatere **KONKRETNE IDEJNE REŠITVE** (glej **Tabelo 4.21**), s katerimi bi po njihovem mnenju lahko že v primarnem smislu bistveno zmanjšali tvegano vedenje in število kaznivih dejanj pri mladostnikih. Prva, zelo kompleksna aktivnost, ki jo imenujejo, je **krepitev vzgojnih vsebin v vrtcih in šolah**. Po pripovedovanju strokovnjakov bi bilo namreč smiselno, da bi se že zelo zgodaj

začeli pogovarjati o posledicah in odgovornosti za svoje ravnanje ter o mejah med kriminalnimi in nekriminalnimi dejanji oziroma o tem, kaj je dovoljeno in kaj ne. Z otroki in mladostniki bi bilo treba delati na tem, da razvijejo boljše konfliktne strategije, jih učiti, kako bolje shajati s sošolci in drugimi ljudmi z manj agresije ter poudarjati, kako se na splošno bolj uspešno pogovarjati doma, v družini. Intervjuvanci naprej navajajo, da je za premik v opisanem smislu nujno tudi **opremljanje učiteljev za delo na tem področju**. Učitelji se morajo med sabo povezovati in sodelovati, omogočiti jim je treba izobraževanja za soočenje z različnimi problemi, supervizije in jim zagotoviti pomoč pri socialni izobrazbi. Vprašani strokovnjaki pogošajo bolj intenzivno **sodelovanje med socialnimi službami in šolami**. Če bi se eni in drugi med seboj bolj povezovali, potem si šole po njihovem mnenju ne bi toliko zatiskale oči in se odmikale od problemov. Socialne službe bi jim lahko pomagale z orodji za soočanje s problemi in hkrati z izvajanjem določenih vsebin v razredih, da šolarji zgradijo boljše konfliktne strategije za socialne kontakte. Intervjuvanci pogošajo tudi **več vsebin in aktivnosti s strani Jugendamta**, in sicer v smislu bolj intenzivnega dela s posamezno družino (delati z eno družino s problemi, imeti socialnega delavca v njej, ki bo imel dovolj časa, da bo poskrbel zanjo). Kot zadnjo, a vendar enako pomembno idejno rešitev pa avstrijski strokovnjaki navedejo **aktivno sodelovanje celotne skupnosti**. Pravijo, da bi morali vsi skupaj – vrtci, šole, starši, vse službe in vsi prebivalci storiti veliko več, da bi preprečevali mladoletniško kriminaliteto. Skupaj bi morali delati proti kriminalu. Skupnost bi morala biti pripravljena ponuditi več možnosti in pomoči za preprečevanje težav. Po mnenju intervjuvancev bi si morali izmenjevati informacije in narediti skupno strategijo: policija bo storila to, socialne službe to, šole to, starši, posamezniki to itd. Vsake toliko časa bi morali preveriti delo in izbrati nadaljnje korake. Tako bi bili na tem področju gotovo bolj učinkoviti in uspešni. Da bi to dosegli, pa je po mnenju vprašanih najprej treba spremeniti našo miselnost.

Intervjuvani avstrijski strokovnjaki edino **OVIRO ALI TEŽAVO** vidijo v **pomanjkanju časa in kadra** (velika problema sta pomanjkanje časa in ljudi; skušajo pomagati, a imajo premalo kadra in časa; res veliko pomanjkanje obojega). Pravijo, da preventivne dejavnosti zato opravljajo le redko, saj imajo ogromno urgentnih primerov in dela z reševanjem trenutnih oziroma tekočih situacij. Če ni dovolj kadra, potem se po njihovem mnenju preventive ne moreš lotiti.

4.7.3 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN AVSTRIJO

Slovenske in avstrijske organizacije, pristojne za izvrševanje ukrepov in kazni za mladoletnike, se po pripovedovanju intervjuvanih strokovnih delavcev ukvarjajo tudi z določenimi preventivnimi dejavnostmi. Strokovnjaki obeh držav naštevajo različne aktivnosti, ki tečejo znotraj posameznih institucij ter opisujejo svoja prizadevanja na tem področju. V Sloveniji se preventivnih možnosti v različnih oblikah lotevajo tako na Centru za socialno delo, Vzgojnem in Prevzgojnem zavodu kakor tudi pri Policiji. Le za Mladoletniški zapor vprašani strokovni delavec jasno pove, da gre za kurativo in da se tam s primarno preventivo ne ukvarjajo. V Avstriji preventivne dejavnosti po pripovedovanju njihovih strokovnjakov redno organizirata *Neustart* in Policija znotraj posebnega preventivnega oddelka. V okviru časovnih zmožnosti na teh dejavnostih delajo tudi v Mladoletniškem zaporu.

Vsi vprašani strokovnjaki imajo izoblikovan odnos do preventive. Slovenski menijo, da bi preventivna dejavnost morala biti prva, avstrijski navajajo, da je preprečiti nekaj, preden bi se zgodilo, pametna poteza in hkrati dobra pot za preprečevanje kriminala. Vsaka oblika preventive se tako enim kot drugim zdi pomembna.

V raziskavo vključeni strokovnjaki obeh držav predstavijo nekatere konkretne idejne rešitve, s katerimi bi po njihovem mnenju lahko že v primarnem smislu bistveno zmanjšali tvegano vedenje in kazniva dejanja pri mladostnikih. Vsi so mnenja, da bi morali na tem področju začeti delati že v rani mladosti otrok. Oboji zato najprej predlagajo krepitev vzgojnih vsebin v vrtcih in šolah ter zlasti pozivajo, da bi se že v mlajših letih in skozi ves izobraževalni proces z otroki pogovarjali o temah, kot so meje med dovoljenimi in nedovoljenimi ravnanji, odgovornost in posledice njihovega ravnanja ipd., ter bi jih z razvijanjem socialnih veščin opremljali za ustrezno reagiranje v konfliktnih in drugih tveganih situacijah. Avstrijski intervjuvanci v povezavi s tem navajajo, da je za premik v opisanem smislu nujno opremljanje učiteljev za tovrstno delo, slovenski pa predlagajo še več strokovnih delavcev v šolah za delo na tem področju. Slovenski strokovnjaki tudi menijo, da je opremljanje staršev v smislu ozaveščanja in podpore nujno potrebno, hkrati pa se jim zdi, da bi bila zelo dobrodošla

še večja možnost izbire različnih programov, (obšolskih) dejavnosti, saj otrok/mladostnik šele s tem, ko izbira, ugotavlja, česa vsega je sposoben, kaj mu leži. Strokovnjaki obeh držav se strinjajo, da bi moralo biti sodelovanje med socialnimi službami in šolami na splošno bolj intenzivno. Intervjuvani slovenski strokovni delavci predlagajo tudi več vsebin in aktivnosti s strani centrov za socialno delo (zlasti več terenskega dela), avstrijski pa več vsebin in aktivnosti s strani *Jugendamta* (zlasti v smislu bolj intenzivnega dela s posamezno družino). Po mnenju slovenskih strokovnjakov je smiselno upoštevati tudi tisto, kar že preizkušeno deluje, in se zavedati, da je npr. en pogovor z obsojencem vreden več, kot deset napisanih papirjev – poudarijo torej pomen dela z ljudmi. Zdi se jim, da danes vse veliko bolj sloni na pravicah in ne na dolžnostih, zato predlagajo, da je treba bolj poudarjati tudi dolžnosti, in sicer tako, da se jih bomo vsi bolj zavedali, jih upoštevali in se v skladu z njimi tudi bolj odgovorno obnašali ter prenehali ponavljati le to, kakšne pravice imamo. Tako slovenski kot avstrijski strokovnjaki pa na koncu ugotavljajo, da je za učinkovite in uspešne spremembe na tem področju nujno aktivno sodelovanje celotne skupnosti. Vsi skupaj – vrtci, šole, starši, vse službe in vsi prebivalci bi morali s skupno strategijo storiti veliko več, da bi preprečevali mladoletniško kriminaliteto. Skupaj bi morali delati proti kriminalu in z medsebojno pomočjo preprečevati težave.

Slovenski intervjuvanci glavne ovire in težave v povezavi s tem področjem strnejo v tri točke. Kot prvo pravijo, da za preventivno delo enostavno ni več časa niti prostora, kot drugo pa, da na primarno preventivo zelo neugodno vpliva delovni čas. Namreč če starši večino časa preživijo na delu, potem se z otrokom ne morejo ukvarjati. Velika tretja ovira pa sta po njihovem mnenju nezaupanje do zaposlenih in administrativno delo, ki zaradi svojega obsega zmanjšuje terensko aktivnost, s tem pa stroka izgublja na kvaliteti. Avstrijski intervjuvanci večkrat poudarijo, da edino oviro in težavo vidijo v pomanjkanju časa in kadra. Pravijo, da preventivne dejavnosti zato opravljajo le redko, saj imajo ogromno urgentnih primerov in dela z reševanjem trenutnih oziroma tekočih situacij. Če ni dovolj kadra, potem se po njihovem mnenju preventive ne morejo lotiti.

5 RAZPRAVA

Obdobje odraščanja je nemiren čas, ki v življenje mladostnikov prinaša mnoge izzive, zlasti pa nenehna soočanja s takšnimi in drugačnimi spremembami. Prehod iz sveta otroštva v svet odraslih jih večina izpelje gladko in kot pravi Meško (1997, 86–87) tudi brez hujših pretresov. Nasprotja, težave in druge pasti na poti odraščanja so preizkušnje, ki jih ti mladostniki v skupnem seštevku uspešno premagajo. Žal pa je vedno tudi nekaj takih, ki tej nalogi niso kos. Različni dejavniki vplivajo na to, da se znajdejo v začaranem krogu problemov, ki izhajajo eden iz drugega, in da se pri iskanju poti iz težav pogosto poslužujejo tveganega vedenja, ki nemalokrat zajema tudi izvrševanje kaznivih dejanj.

Kljub temu da sta Slovenija in Avstrija v geografskem smislu sosedi, za mladoletnika, ki je v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja, poskrbita vsaka na svoj način. Glavni namen moje magistrske raziskave je bil ugotoviti, kako učinkovit je posamezen sistem obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj po mnenju strokovnih delavcev, ki delajo z omenjenimi mladostniki in ki so tako na nek način orodje teh sistemov.

V prvem sklopu raziskave je bil poudarek na **NAMENU UKREPOV/KAZNI ZA MLADOLETNIKE**. Od strokovnih delavcev sem želela izvedeti, kakšen je po njihovem mnenju namen ukrepov/kazni, ki so predvideni v slovenskem in avstrijskem sistemu obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj in ali se namen ujema s tistim, kar bi po njihovem v njem moralo biti doseženo. Za razliko od dokaj nejasno in predvsem široko opredeljenih namenov ukrepov in kazni za mladoletnike v zakonih obeh držav (KZ, 73. čl. in JGG, 5. čl.) strokovni delavci s svojimi odgovori v raziskavi iz obeh držav nekoliko bolj natančno strukturirajo in sistematično pojasnijo njihovo razumevanje ter dojetje bistva ukrepov in kazni za mladoletnike. S tem po mojem mnenju postavijo veliko bolj logičen okvir in odpravijo marsikatero nejasnost, o katerih so se v teoriji že razvijale različne razprave.

Rezultati so pokazali, da slovenski in avstrijski strokovni delavci, ki so bili vključeni v raziskavo, namen ukrepov in kazni za mladoletnike v prvi vrsti dojemajo zelo

represivno. Strinjajo se, da je glavni namen preprečevanje kriminalitete. Tako eni kot drugi preprečevanje kriminalitete razumejo dvodimenzionalno: na nivoju posameznika, tj. mladoletnega storilca kaznivega dejanja (specifično preprečevanje kriminalitete), in na nivoju celotne družbe (generalno preprečevanje kriminalitete).

Vsi soglašajo, da je pri posamezniku bistveno preprečevanje nadaljnjih kaznivih dejanj. Medtem ko slovenski del poudarja zlasti tudi z zakonom opredeljeno (KZ, 73. čl.) vzgojo, prevzgojo in pravilen razvoj v smislu spremembe vedenja v prihodnosti in pomoči pri urejanju življenja, avstrijski poleg pomoči pri urejanju življenja izpostavi tudi pomembnost uvida v napačno početje in reakcijo mladoletnika nanj. Prepričani so v nujnost spoznanja, da se storilec zave kaznivega dejanja, da določenih stvari nikakor ne sme delati, da odgovarja za svoje napačno početje in da prevzame tudi odgovornost zanj.

Po mnenju vseh vprašanih so na družbenem nivoju ukrepi in kazni namenjeni preprečevanju nadaljnjih kaznivih dejanj kot jasno opozorilo tudi drugim v družbi, da prenehajo z izvajanjem kršitev. Avstrijski strokovnjaki to še nekoliko bolj poudarijo s trditvijo, da ukrepi in kazni za mladoletnike družbi posredujejo sporočilo o nesprejemljivem vedenju: *kazniva dejanja je treba ustaviti in preprečiti, to se zgodi, če nasprotuješ zakonu, nekdo je storil kaznivo dejanje in zato pristal v zaporu, takšno vedenje ni sprejemljivo itd.*

V drugem sklopu raziskave sem v središče postavila **UČINKOVITOST UKREPOV/KAZNI ZA MLADOLETNIKE**. Spraševala sem, kateri ukrepi/kazni so bolj učinkoviti in zakaj, ter se osredotočila na mnenje intervjuvancev o pozitivnih in negativnih učinkih, ki so posledica posameznega ukrepa/kazni. Prav tako pa me je zanimalo, kaj intervjuvani menijo o vplivu obstoječih ukrepov/kazni na preprečevanje (ponovne) mladoletniške kriminalitete. Tako slovenski kot avstrijski intervjuvani strokovni delavci navajajo, da je na splošno učinkovitost določenega ukrepa oziroma kazni za mladoletnike odvisna od posameznika, ki mu je ukrep oziroma kazen izrečena, in od kaznivega dejanja, ki ga je storil. Za slovenske strokovnjake je poleg tega pomemben kriterij tudi sodelovanje mladostnika in staršev, avstrijski strokovnjaki pa kot tretji ključni kriterij navajajo okoliščine, v katerih mladostnik živi.

Medtem ko v raziskavo zajete slovenske strokovne delavke in delavci razmišljajo o učinkovitosti ukrepov in kazni za mladoletnike na dveh nivojih: (a) o učinkovitosti slovenskega sistema obravnave mladoletnih storilcev kaznivih dejanj na splošno in (b) o učinkovitosti posameznih ukrepov in kazni za mladoletnike, se avstrijske strokovnjakinje in strokovnjaki že takoj poglobljeno lotijo učinkovitosti posameznih ukrepov in kazni za mladoletnike.

Slovenski sistem obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj je namreč osnovan po načelu postopnosti, kar je po mnenju intervjuvanih slovenskih strokovnih delavcev po eni strani dober koncept, po drugi pa ne. To, da poteka od blažjega k strožjim ukrepom oziroma kaznim, je sicer dobro, vendar pa tako vsebinske neenakosti kot systemske pomanjkljivosti po njihovem mnenju kažejo na to, da postopnost ni vedno dobra izbira. Med vsebinske neenakosti uvrščajo različno presojo sodnikov, ki v podobnih primerih izrekajo drugačne ukrepe oziroma kazni, in različne izkušnje posameznikov – v praksi se namreč kaže, da pri nekaterih posameznikih zadostuje že blago ukrepanje, drugi pa že takoj na začetku potrebujejo strožje sankcije. Bistvena systemska pomanjkljivost pa so po mnenju intervjuvanih dolgotrajni postopki na sodiščih. Sicer je slovenski sistem obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj po njihovem mnenju dober tudi zato, ker ponuja dovolj različnih možnosti in ukrepov, ki lahko bistveno vplivajo na posameznika in mu pomagajo iskati bolj ustrezno pot v življenju.

Avstrijski strokovni delavci o splošnem odnosu do njihovega sistema obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj ne povedo nič oziroma se že na samem začetku lotijo poglobljenega vrednotenja posameznih ukrepov in kazni za mladoletnike. Prav gotovo je tudi zato, ker je njihov sistem obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj zasnovan drugače in za razliko od našega, ki ga močno oblikuje načelo postopnosti, poudarja razlikovanje glede na dejanje. Od storjenega kaznivega dejanja je namreč odvisno, kateri ukrep oziroma kazen bo posamezniku izrečena.

Slovenski strokovni delavci naš sistem obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj vrednotijo v treh sklopih: (1) nezavodski vzgojni ukrepi, (2) zavodski vzgojni

ukrepi in (3) kazni za mladoletnike; avstrijski strokovni delavci pa njihov sistem obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj ocenjujejo v dveh delih: (1) socialno konstruktivni ukrepi oziroma kazni in (2) socialno nekonstruktivni ukrepi oziroma kazni. Tako eni kot drugi strokovni delavci pri posameznih ukrepih in kaznih znotraj svojih sistemov obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj večinoma navajajo pozitivne učinke, iz česar lahko sklepamo, da so ti ukrepi in kazni v omenjenih primerih oziroma situacijah dokaj uspešno in ustrezno sredstvo za doseg njihovega namena.

V obeh sistemih sta le denarna kazen in kazen mladoletniškega zapora komplementarni in tudi vsebinsko smiselno primerljivi kazni. Intervjuvani slovenski in avstrijski strokovnjaki so glede njune učinkovitosti enotni. Menijo, da je denarna kazen smiselna poteza samo pri manjših prestopkih – ko je dovolj že samo reakcija na dejanje, in v glavnem neučinkovito sredstvo, ker so mladoletniki brez denarja in so starši tisti, ki navadno nosijo posledice. Zaporna kazen po mnenju vseh intervjuvancev mora obstajati, a je uporabna samo takrat, ko nič drugega ne deluje več oziroma v primeru zelo težkih kaznivih dejanj. Odvrčanje drugih od povzročanja kaznivih dejanj po mnenju slovenskih strokovnih delavcev in odstranitev mladoletnih storilcev kaznivih dejanj z ulic po mnenju avstrijskih strokovnih delavcev sta edina pozitivna vidika kazni mladoletniškega zapora. Mladoletnik po mnenju intervjuvancev v zaprtem okolju, ki ima svoje značilnosti, nima veliko možnosti za urejanje svojega življenja. Rezultati raziskave se v tem delu torej povezujejo s tistim, kar avtorji obeh držav poudarjajo v teoretičnem delu, in sicer se vsi strinjajo, da je treba iskati drugačne, alternativne poti – take, ki bodo nadomestile zaporne kazni, strogo kaznovanje pa uporabiti le tam, kjer je to nujno potrebno.

V raziskavo vključeni slovenski in avstrijski strokovnjaki skoraj nikoli izrecno ne poudarijo ali izpostavijo pomembnosti alternativnih sankcij, kot to storijo številni avtorji obeh držav, ki so proučevali to področje, npr. navodila in prepovedi v Sloveniji oziroma ukrepi diverzije v Avstriji. Zdi se, da je njihovo mnenje, da posamezni ukrepi/kazni ene in druge države vendarle prinašajo prijeme ter pristope za ustrezne spremembe in da je učinkovitost res odvisna predvsem od posameznika in storjenega kaznivega dejanja. Morda je avstrijski sistem obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj, ki predvideva razlikovanje glede na dejanje, celo v rahli prednosti, saj

je posameznik v tem okviru takoj tematsko primerno sankcioniran, s slovenskim načelom postopnosti pa velikokrat, kot iz svoje prakse navajajo intervjuvani strokovnjaki, s preblagim ukrepanjem izgubimo pomemben čas, saj nekateri že takoj na začetku potrebujejo strožje sankcije.

Zanimivo je, da imamo dejansko dva od štirih ukrepov diverzije, ki v Avstriji delujeta tvorno in se redno ali pogosto uporabljata pri izrekanju sankcij mladoletnim storilcem kaznivih dejanj, v Sloveniji vključena v vzgojni ukrep navodil in prepovedi (poravnati se z oškodovancem in opraviti delo v korist humanitarnih organizacij ali lokalne skupnosti v Sloveniji je namreč skoraj identično izvensodni izravnavi dejanja in opravljanju dela v korist skupnosti v Avstriji). S strani slovenskih strokovnih delavcev nisem zaznala, da bi pri nas omenjena ukrepa v praksi sploh imela svoje mesto – še več, zdi se, da se skupaj s še nekaterimi ukrepi znotraj navodil in prepovedi v okviru našega kompleksnega sistema obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj nekako izgubita. Slovenski strokovni delavci v povezavi z navodili in prepovedmi kot pozitivno namreč izpostavijo le pomoč ustreznih strokovnih ustanov, kjer posamezniku bistveno prisluhnejo in mu pomagajo iz težav.

S tretjim sklopom vprašanj sem ugotavljala, kateri ukrepi oziroma kazni za mladoletnike so glede na izkušnje vprašanih **NAJPOGOSTEJE IZREČENI**. Izkazalo se je, da kar nekaj slovenskih in avstrijskih strokovnjakov, ki se ukvarjajo z mladoletnimi storilci kaznivih dejanj, podatka o tem, kateri ukrep oziroma kazen je v posamezni državi najpogosteje izrečena, ne poznajo. Ostali slovenski strokovnjaki navajajo, da so to zlasti blagi ukrepi oziroma da sodišče pri posamezniku odloča po načelu postopnosti in izreka ukrepe ter kazni od lažjih k težjim. V Avstriji so po mnenju večine vprašanih strokovnjakov v ospredju ukrepi diverzije.

V četrtem sklopu sem raziskovala **VLOGO MLADOSTNIKA PRI IZVAJANJU UKREPA/KAZNI**. Želela sem izvedeti, ali način izvajanja ukrepa/kazni po mnenju vprašanih strokovnjakov vpliva na to, da je aktiven, da prevzema odgovornost in ali ukrepi/kazni po njihovem mnenju pomagajo mladim, da lahko reflektirajo svoja dejanja in si tako širijo možnosti za bolj ustrezne življenjske poti. Intervjuvani slovenski in avstrijski strokovni delavci imajo o tem enako mnenje. Vsi se strinjajo, da je pogoj za

to, da bo nek ukrep oziroma kazen imela pozitivne učinke, aktivno sodelovanje mladostnika, ki je ključni akter, od katerega je odvisno, v kolikšni meri bo namen posameznega ukrepa oziroma kazni dosežen. Avstrijski strokovnjaki pravijo, da je za mlajše mladostnike, ki še ne razumejo tako dobro, kako resne so stvari in kakšne posledice ima lahko kaznivo dejanje za njihova življenja, težje kot za starejše, ki o stvareh že več razmišljajo, so bolj odgovorni, niso tako nasprotujoči in več razumejo. Navajajo tudi, da mnogokrat na ene in druge lahko bistveno vplivajo že sami znaki iz okolja. Celoten postopek z vsemi svojimi elementi je namreč poln znakov, ki mladoletnika opozarjajo, naj preneha s kaznivimi dejanji. Intervjuvani slovenski strokovnjaki dodajajo še, da so glavne ovire, ki otežujejo sodelovanje mladoletnika pri izvrševanju ukrepa oziroma kazni, problemi z drogo in hude domače situacije. Ne glede na situacijo pa strokovnjaki obeh držav poudarjajo, da pomoč strokovnih delavcev in ustrezno sodelovanje staršev lahko bistveno pripomoreta k še bolj zavzeti angažiranosti posameznika, da je aktiven in da z osebno vključenostjo spreminja stvari na boljše.

Obstoječa sistema obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj obeh držav torej omogočata mladostniku, da lahko poišče bolj ustrezne življenjske poti. Slovenski strokovnjaki kot pozitivne rezultate izpostavljajo delo na sebi, šolsko uspešnost in postopno ponovno vključevanje v družbo, avstrijski pa zlasti delo na sebi. Bistven produkt po mnenju enih in drugih pa je, da se mladostnik primerno opremi za ukrepanje v nevarnih situacijah in da izbira takšno ravnanje, ki ga odvrča od tveganega početja in spodbuja iskanje bolj ustreznih potrditev.

Skladno z vlogo mladostnika pri izvajanju določenega ukrepa/kazni so me zanimale tudi **DEJANSKE POTREBE MLADOSTNIKOV, KI SO V POSTOPKU ZARADI STORJENEGA KAZNIVEGA DEJANJA**. Tako slovenski kot avstrijski strokovni delavci se strinjajo, da je v obeh državah dejansko stanje na področju zadovoljevanja potreb mladostnikov, ki so v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja, dokaj pozitivno. Po mnenju vseh tako ukrepi in kazni kot tudi vpletene službe odgovarjajo na dejanske potrebe mladoletnih storilcev kaznivih dejanj. Avstrijski strokovnjaki navajajo, da je uspeh ukrepov in kazni v veliki meri odvisen od posameznika, slovenski pa predvsem zaradi zavodskih vzgojnih ukrepov pravijo, da tudi od (vzgojne) skupine. Oboji se strinjajo, da vpletene

službe obeh držav v okviru svojih zmožnosti ter po svojih najboljših močeh sledijo poslanstvu, ki ga imajo.

Strokovnjaki obeh držav pogrešajo več možnosti, tj. zlasti več različnih ukrepov in programov v smislu kratkoročnih nastanitev, skupin, terapij, zdravljenj itd. Slovenski strokovni delavci v tem sklopu navajajo še konkretne specializirane vzgojne zavode oziroma enote glede na temo, področje primanjkljaja in potrebo po pomoči pri odpustu, hkrati pa so poudarili tudi, da v slovenskem prostoru obstaja velik primanjkljaj za mladostnike po polnoletnosti. V primeru, da mladostnik ni več v zavodu in se želi kljub temu spremeniti, namreč nima nobene možnosti. Tako izražajo potrebo po prehodnih stanovanjskih enotah, v katerih bi bil za usmerjanje občasno prisoten vzgojitelj, predlagajo pomoč pri iskanju službe in finančno pomoč pri zagotavljanju bivanja. Poleg omenjenih več možnosti intervjuvani slovenski strokovnjaki pogrešajo še bolj intenzivno sodelovanje vpletenih služb, avstrijski pa več časa, osebja, denarja in preventivno delo na tem področju. V povezavi s preventivnim delom poudarjajo, da je treba delati skupaj z mladostniki ne glede na to, ali so potencialni storilci kaznivih dejanj ali ne.

Peti sklop raziskave je zajemal vprašanja o **VPLETENIH SLUŽBAH, NJIHOVEM MEDSEBOJNEM SODELOVANJU IN USPOSOBLJENOSTI ZA TOVRSTNO DELO**. Intervjuvani slovenski in avstrijski strokovnjaki navajajo, da so pri izvajanju določenega ukrepa oziroma kazni za mladoletnike v sam proces vpleteni tako različni strokovni delavci znotraj institucije, ki je odgovorna za izvršitev ukrepa oziroma kazni, kakor tudi številne druge ustanove in sodelavci zunaj institucije, s katerimi po potrebi bodisi konstantno bodisi priložnostno sodelujejo. Vsi torej tesno sodelujejo s svojimi sodelavci v organizacijah, kjer so zaposleni, kakor tudi z vsemi zunanjimi strokovnjaki, ki lahko pomembno vplivajo na rezultat posameznega ukrepa oziroma kazni.

Intervjuvani slovenski strokovnjaki pri opisovanju dejanskega stanja v povezavi z usposobljenostjo za delo poudarjajo, da je narava dela, ki ga opravljajo, zelo zahtevna. Navajajo, da gre za težko, odgovorno in pogosto izredno stresno delo, ki je mnogokrat tudi nepredvidljivo. Pravijo, da ne gre za delo, ki bi ga lahko zaključil ob določeni uri, ampak je vedno odvisno od situacije. Večina vprašanih avstrijskih strokovnjakov pa v

povezavi z usposobljenostjo za delo najprej izpostavi dober odnos do dela in dejstvo, da delo radi opravljajo. Tako eni kot drugi menijo, da so za svoje delo dobro usposobljeni. To utemeljujejo z izobrazbo, izkušnjami, timskim delom, stalno fizično in psihično pripravljenostjo ter sodelovanjem z drugimi službami. Slovenski strokovnjaki izpostavijo še podporo nadrejenega in možnost suprevizije ter intervizije, ena od avstrijskih strokovnih delavk pa navaja, da pri tem tudi rutina ni nujno slaba.

Vsi slovenski in avstrijski intervjuvanci pri svojem delu pogrešajo več konkretnih uresničljivih možnosti za uporabnike ter večjo angažiranost drugih na tem področju, k čemer oboji pozivajo zlasti višjo državno raven, tj. ministrstva, vlado, oblast. Slovenski strokovni delavci skladno z zahtevno naravo dela izražajo še potrebo po več osebne psihoigiene.

Zadnji, šesti sklop intervjuja se je nanašal na **PREVENTIVNE DEJAVNOSTI**. V njem sem zbirala podatke o izkušnjah in predlogih za delo na tem področju. Slovenske in avstrijske organizacije, pristojne za izvršitev ukrepov in kazni za mladoletnike, se po pripovedovanju vprašanih strokovnih delavcev ukvarjajo tudi z določenimi preventivnimi dejavnostmi. Strokovnjaki obeh držav naštevajo različne aktivnosti, ki potekajo znotraj posamezne institucije ter opisujejo svoja prizadevanja na tem področju. V Sloveniji se preventivnih možnosti v različnih oblikah lotevajo tako na Centru za socialno delo, v Vzgojnem in Prevzgojnem zavodu kakor tudi pri Policiji. Le za Mladoletniški zapor vprašani strokovni delavec jasno pove, da gre za kurativo in da se tam s primarno preventivno ne ukvarjajo. V Avstriji preventivne dejavnosti po pripovedovanju njihovih strokovnjakov redno organizirata *Neustart* in Policija znotraj posebnega preventivnega oddelka. V okviru časovnih zmožnosti na teh dejavnostih delajo tudi v Mladoletniškem zaporu.

Vsi intervjuvani strokovnjaki imajo izoblikovan odnos do preventive. Slovenski menijo, da bi preventivna dejavnost morala biti prva, avstrijski navajajo, da je preprečiti nekaj, preden bi se zgodilo, pametna poteza in hkrati dobra pot za preprečevanje kriminala. Vsaka oblika preventive se tako enim kot drugim zdi pomembna.

V raziskavo vključeni strokovnjaki obeh držav predstavijo nekatere konkretne idejne rešitve, s katerimi bi po njihovem mnenju lahko že v primarnem smislu bistveno zmanjšali tvegano vedenje in kazniva dejanja pri mladostnikih. Vsi so mnenja, da bi morali na tem področju začeti delati že v zelo zgodnjih letih mladostnika. Oboji zato predlagajo krepitev vzgojnih vsebin v vrtcih in šolah ter zlasti pozivajo k zgodnjemu izobraževalnemu procesu, v katerem bi se z otroki pogovarjali o temah, kot so meje med dovoljenimi in nedovoljenimi ravnanji, odgovornost in posledice lastnega ravnanja ipd., ter bi se jih z razvijanjem socialnih veščin opremljalo za ustrezno reagiranje v konfliktnih in drugih tveganih situacijah. Avstrijski intervjuvanci v povezavi s tem navajajo, da je za premik v opisanem smislu nujno zahtevano opremljanje učiteljev za tovrstno delo, slovenski pa predlagajo še več strokovnih delavcev v šolah za delo na tem področju. Slovenski strokovnjaki tudi menijo, da je opremljanje staršev v smislu ozaveščanja in podpore nujno potrebno, hkrati pa se jim zdi, da bi bila zelo dobrodošla še večja možnost izbire različnih programov, (obšolskih) dejavnosti, saj otrok/mladostnik šele s tem, ko izbira, ugotavlja, česa vsega je sposoben, kaj mu leži. Strokovnjaki obeh držav se strinjajo, da bi moralo biti sodelovanje med socialnimi službami in šolami na splošno bolj intenzivno. Intervjuvani slovenski strokovni delavci predlagajo več vsebin in aktivnosti s strani centrov za socialno delo (zlasti več terenskega dela), avstrijski pa več vsebin in aktivnosti s strani *Jugendamta* (zlasti v smislu bolj intenzivnega dela s posamezno družino). Po mnenju slovenskih strokovnjakov je smiselno upoštevati tudi tisto, kar že preizkušeno deluje, in se zavedati, da je npr. en pogovor z obsojencem več vreden kot deset napisanih papirjev – poudarijo torej pomen dela z ljudmi. Zdi se jim, da danes vse preveč sloni na pravicah, premalo pa na dolžnostih, zato predlagajo, da se bolj poudarja tudi dolžnosti, in sicer tako, da se jih bomo vsi bolj zavedali, jih upoštevali in se v skladu z njimi tudi bolj odgovorno obnašali ter prenehali stalno ponavljati le to, kakšne pravice imamo. Tako slovenski kot avstrijski strokovnjaki pa na koncu ugotavljajo, da je za učinkovite in uspešne spremembe na tem področju nujno aktivno sodelovanje celotne skupnosti. Vsi skupaj – vrtci, šole, starši, vse službe in vsi prebivalci bi morali s skupno strategijo storiti veliko več, da bi preprečevali mladoletniško kriminaliteto, skupaj bi morali delati proti kriminalu in z medsebojno pomočjo preprečevati težave.

Slovenski intervjuvanci glavne ovire in težave v povezavi s tem področjem strnejo v tri točke. Najprej izpostavijo, da za preventivno delo enostavno ni več časa niti prostora, nato pa, da na primarno preventivo zelo neugodno vpliva delovni čas. Namreč, če so starši dolgo prisotni na delu, potem se z otrokom ne morejo ukvarjati. Velika tretja ovira pa sta po njihovem mnenju nezaupanje do zaposlenih in administrativno delo, ki zaradi svojega obsega zmanjšuje terensko aktivnost, s tem pa stroka izgublja na kvaliteti. Avstrijski intervjuvanci večkrat poudarijo, da edino oviro in težavo vidijo v pomanjkanju časa in kadra. Pravijo, da preventivne dejavnosti zato le redko opravljajo, saj imajo ogromno urgentnih primerov in dela z reševanjem trenutnih oziroma tekočih situacij. Če ni dovolj kadra, potem se po njihovem mnenju preventive ne morejo lotiti.

--

Ne moremo si zatiskati oči in si razlagati, da so kazniva dejanja mladoletnikov minoren ali celo nepomemben problem, ki se nas ne tiče oziroma s katerim ne želimo imeti opravka, ker so ti mladostniki tako in tako nekaj slabega za družbo, zlikovci, barabe, odpadniki ipd. in jih na ta način avtomatsko označiti, izločiti in potisniti na obrobje. Nasprotno – kot pravita Filipčič (2004) in Muršič (2006), je nujno potrebno spremeniti miselnost, upoštevati spremenjene življenjske položaje mladih v času velikih družbenih sprememb in vpeljati multidisciplinarni pristop k obravnavanju tega problema.

Strokovnjaki, vključeni v raziskavo – tisti, ki se z mladoletnim prestopnikom srečujejo od trenutka, ko je bilo kaznivo dejanje storjeno, do tedaj, ko (vzgojni) ukrep oziroma kazen preneha – kot smo videli, enotno zaključujejo, da bi morali vsi skupaj: vrtci, šole, starši, vse službe in vsi prebivalci s skupno strategijo storiti veliko več, da bi preprečevali mladoletniško kriminaliteto, skupaj bi morali delati proti kriminalu in z medsebojno pomočjo preprečevati težave.

Njihovo mnenje se mi zdi ključnega pomena, saj so prav ti strokovni delavci tisti, ki imajo neposreden stik z omenjenim mladostnikom ter ukrepom oziroma kaznijo, ki jo izvajajo. Ugotovitve in sklepi, ki izhajajo neposredno iz njihove prakse in ki so hkrati tudi na novo pridobljeni rezultati te raziskave, tako pomenijo pomembno podlago in dopolnilo teorije, ki že obstaja in še nastaja na tem področju. Obenem pa so tudi zanimiv pokazatelj učinkovitosti ter uporabnosti posameznega sistema obravnave

mladoletnih storilcev kaznivih dejanj in v smislu nadaljnjega razvijanja ter spreminjanja obeh sistemov lahko dobrodošel podatek – npr. v Sloveniji je zadeva še kako aktualna, saj je v pripravi ravno ključni element, ki bo na novo opredelil področje mladoletniškega prestopništva, tj. kazenski zakon za mladoletnike.

S to temo se je do sedaj ukvarjalo kar nekaj avtorjev, vendar so se ti ponavadi osredotočali na določene vzgojne ukrepe znotraj posameznega sistema obravnavanja mladoletnih prestopnikov. Za razliko od njih sem sama v raziskovanje vključila celoten sistem z vsemi ukrepi in kaznimi za mladoletnike tako v Sloveniji kot Avstriji. S tega vidika so pridobljeni rezultati novost, ki pa jih je v določenih segmentih vendarle moč povezati tudi z že obstoječo literaturo.

Raziskava je pokazala, da kljub drugačnemu sistemu in praksi na tem področju v Sloveniji in Avstriji, strokovnjaki ene in druge države dokaj enotno opredeljujejo, vidijo in razmišljajo glede ključnih vprašanj, ki se nanašajo na obravnavanje mladoletnih storilcev kaznivih dejanj. Njihova mnenja se namreč močno prekrivajo npr. pri opredeljevanju namena ukrepov in kazni za mladoletnike, enako razmišljajo o vlogi mladostnika pri izvajanju določenega ukrepa/kazni in o njegovih dejanskih potrebah, dokaj enotni so v razmišljanju o vpletenih strokovnih službah in njihovi usposobljenosti za tovrstno delo, prav gotovo pa je podobnost zelo izrazita tudi pri odnosu do preventivnega dela in vsem ostalem razglabljanju v povezavi z njim. Pravzaprav se edina razhajanja kažejo pri ocenjevanju učinkovitosti posameznih ukrepov/kazni za mladoletnike in pri opredelitvi najpogosteje izrečenih ukrepov/kazni za mladoletnike, pa še tu težko govorimo o razhajanjih, ker se sistema pač že sama po sebi razlikujeta in ju v teh točkah niti ni moč primerjati – razen denarne in zaporne kazni, kjer pa se mnenja enih in drugih intervjuvancev zopet prekrivajo. Ker ni večjih odstopanj v ugotovitvah in sklepih vprašanih strokovnjakov in ker so v vzorec vključeni različni strokovnjaki s tega področja, ki se z mladoletnikom srečajo v različnih trenutkih in oblikah obravnave, menim, da lahko dobljene rezultate za obravnavano področje posplošimo.

Kaj pridobljeni rezultati pomenijo za doktrino socialnega dela? Že to, da je bilo v vzorec vključenih sedem socialnih delavcev od skupno enajstih strokovnjakov, kaže na to, da ima socialno delo na področju obravnave mladoletnih storilcev kaznivih dejanj

zagotovo pomembno vlogo. V rezultatih raziskave lahko tudi jasno poiščemo mesta, kjer ta stroka nedvomno domuje. Pri ocenjevanju učinkovitosti posameznih ukrepov in kazni za mladoletnike smo npr. lahko zelo dobro prepoznali jezik socialnega dela (*pogovor o dejanju, skupen pogovor in dogovor glede rešitve, pomoč svetovalca pri urejanju življenja, osebna udeležnost pri izvedbi ukrepa/kazni, prevzem odgovornosti, pripravljenost za spremembe itd.*) in čutili izhodišče za tisto, čemur skupaj s Čačinovič Vogrinčič in sodelavci (2005) rečemo vzpostavljanje delovnega odnosa in soustvarjanje izvirnega delovnega projekta pomoči. Žal pa je raziskava vse preveč splošna, da bi lahko na njeni osnovi sprejemali podrobnejše zaključke. Vzamemo jo lahko za izhodišče nadaljnjega raziskovanja – npr. zelo zanimivo bi bilo raziskati vlogo socialnega dela pri obravnavi mladoletnih storilcev kaznivih dejanj ali pri posameznih ukrepih oz. kaznih za mladoletnike ipd. Socialno delo potrebuje jasne in uporabne teoretične koncepte – vsekakor teorija, ki izhaja iz rezultatov pričujoče raziskave v praksi, tudi v tem pogledu za doktrino socialnega dela pomeni pomemben doprinos.

6 SKLEPI

- ✘ V zakonih obeh držav (KZ, 73. čl. in JGG, 5. čl.) sta namena ukrepov in kazni za mladoletnike dokaj nejasno in predvsem široko opredeljena. Strokovni delavci jima postavijo veliko bolj logičen, glede na interpretacijo pa tudi zelo represiven okvir: *Glavni namen ukrepov in kazni za mladoletnike je specifično in generalno preprečevanje kriminalitete.*
- ✘ Učinkovitost posameznega ukrepa oziroma kazni za mladoletnike je v prvi vrsti odvisna od posameznika, ki mu je ukrep oziroma kazen izrečena, in od storjenega kaznivega dejanja.
- ✘ Slovenski sistem obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj je osnovan po načelu postopnosti in je po eni strani zato, ker ponuja dovolj različnih možnosti in ukrepov, ki lahko bistveno vplivajo na posameznika in mu pomagajo iskati bolj ustrezno pot v življenju, dober koncept, po drugi strani pa vsebinske neenakosti (različna presoja sodnikov, različne izkušnje posameznikov) in sistemske pomanjkljivosti (dolgotrajni postopki na sodiščih) kažejo na to, da postopnost ni vedno dobra izbira.
- ✘ Avstrijski sistem obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj poudarja razlikovanje glede na dejanje. Od storjenega kaznivega dejanja je odvisno, kateri ukrep oziroma kazen bo posamezniku izrečena. V tem okviru je ta takoj tematsko primerno sankcioniran za razliko od slovenskega sistema, kjer zaradi načela postopnosti velikokrat s preblagim ukrepanjem izgubimo pomemben čas, saj nekateri mladoletni storilci že takoj na začetku potrebujejo strožje sankcije.
- ✘ Posamezni ukrepi in kazni za mladoletnike (razen denarne in zaporne kazni) znotraj obeh sistemov obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj večinoma kažejo pozitivne učinke. Zdi se, da vendarle prinašajo prijeme ter pristope za ustrezne spremembe in da je učinkovitost res odvisna predvsem od posameznika in storjenega kaznivega dejanja.

- ✘ Denarna kazen je tako v Sloveniji kot Avstriji smiselna poteza samo pri manjših prestopkih, ko je dovolj že samo reakcija na dejanje in v glavnem neučinkovito sredstvo, ker so mladoletniki brez denarja in starši tisti, ki navadno nosijo posledice.
- ✘ Zaporna kazen mora v obeh državah obstajati in je uporabna samo takrat, ko nič drugega ne deluje več oziroma v primeru zelo težkih kaznivih dejanj. Mladoletnik v zaprtem okolju, ki ima svoje značilnosti, nima veliko možnosti za urejanje svojega življenja, zato je treba iskati drugačne, alternativne poti, take, ki bodo nadomestile zaporne kazni, strogo kaznovanje pa uporabiti le tam, kjer je to nujno potrebno.
- ✘ Najpogosteje izrečeni ukrepi in kazni za mladoletnike so v Sloveniji zlasti blagi ukrepi oziroma sodišče pri posamezniku odloča po načelu postopnosti in izreka ukrepe ter kazni od lažjih k težjim, v Avstriji pa so v ospredju ukrepi diverzije.
- ✘ Pogoj za to, da bosta nek ukrep oziroma kazen imela pozitivne učinke, je aktivno sodelovanje mladostnika. Mladostnik je ključni akter, od katerega je odvisno, v kolikšni meri bo namen posameznega ukrepa oziroma kazni dosežen. Pomoč strokovnih delavcev in ustrezno sodelovanje staršev pa lahko bistveno pripomoreta k še bolj zavzeti pripravljenosti posameznika, da je aktiven in da z osebno angažiranostjo spreminja stvari na boljše.
- ✘ V obeh državah je dejansko stanje na področju zadovoljevanja potreb mladostnikov, ki so v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja, dokaj pozitivno. Tako ukrepi in kazni kot tudi vpletene službe odgovarjajo na dejanske potrebe mladoletnih storilcev kaznivih dejanj, pogrešamo le še več možnosti, tj. zlasti še več različnih ukrepov in programov v smislu kratkoročnih nastanitev, skupin, terapij, zdravljenj itd., več časa, osebja in denarja ter preventivno delo na tem področju.
- ✘ V proces izvajanja določenega ukrepa oziroma kazni za mladoletnike so vpleteni tako različni strokovni delavci znotraj institucije, ki je odgovorna za izvršitev ukrepa oziroma kazni, kakor tudi številne druge ustanove in sodelavci zunaj institucije, s katerimi se po potrebi bodisi konstantno bodisi priložnostno sodeluje.

- ✘ Strokovni delavci obeh držav so za svoje delo dobro usposobljeni, pogrešajo pa več konkretnih uresničljivih možnosti za uporabnike ter večjo angažiranost drugih na področju obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj – zlasti k temu pozivajo višjo državno raven, tj. ministrstva, vlado, oblast.

- ✘ Vsaka oblika preventive je pomembna, zato se strokovni delavci obeh držav prizadevajo biti čim bolj aktivni tudi na preventivnem področju, a zaradi različnih ovir (pomanjkanje časa in kadra, nezaupanje do zaposlenih, administrativno delo) preventivne dejavnosti opravljajo le redko, saj imajo ogromno urgentnih primerov in dela z reševanjem trenutnih oziroma tekočih situacij.

- ✘ Že v primarnem smislu bi lahko bistveno zmanjšali tvegano vedenje in kazniva dejanja pri mladostnikih. Vsi skupaj – vrtci, šole, starši, vse službe in vsi prebivalci s skupno strategijo bi morali storiti veliko več, da bi preprečevali mladoletniško kriminaliteto, skupaj bi morali delati proti kriminalu in z medsebojno pomočjo preprečevati težave.

7 PREDLOGI

Predlogi glede praktičnega delovanja:

- ✘ Pri oblikovanju novega kazenskega zakona za mladoletnike je treba upoštevati mnenja in izkušnje ljudi, ki imajo neposreden stik z mladoletnimi prestopniki ter z ukrepi oziroma kaznimi, ki jih izvajajo – torej prakso na tem področju.
- ✘ Pri oblikovanju novega kazenskega zakona za mladoletnike je treba preučiti ter upoštevati prednosti in pomanjkljivosti ne samo našega, ampak tudi tujih sistemov obravnave mladoletnih storilcev kaznivih dejanj ter se zgledovati po dobrih praksah.
- ✘ Omogočiti več konkretnih uresničljivih možnosti za uporabnike in povečati angažiranost vseh na področju obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj.
- ✘ Strokovne delavce je treba opremljati s potrebnim znanjem, metodami, pripomočki, ustrezno podporo ter časovno sprejemljivimi okvirji.
- ✘ Omogočiti je treba različne oblike primarne preventive – že obstoječe in nove programe in pristope, se zgledovati po že preizkušenih dobrih praksah, spodbuditi sodelovanje celotne skupnosti itd.

Predlogi glede nadaljnjega raziskovanja:

- ✘ Raziskovalci bi lahko izdelali primerjavo slovenskega in avstrijskega sistema obravnave mladoletnih storilcev kaznivih dejanj s sistemom, ki se razlikuje od obeh že raziskanih,
- ✘ raziskali obravnavo mladoletnih storilcev kaznivih dejanj z vidika mladoletnikov, ki so v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja,
- ✘ primerjali rezultate raziskave, ki je zajela strokovne delavce, z rezultati raziskave, ki bi zajela mladoletne storilce kaznivih dejanj,
- ✘ preučili vlogo socialnega dela pri obravnavi mladoletnih storilcev kaznivih dejanj,
- ✘ raziskali vlogo socialnega dela pri izvrševanju posameznih ukrepov oziroma kazni za mladoletnike (lahko tudi kakšna študija primera),
- ✘ preučili vzpostavitev delovnega odnosa z mladoletnim storilcem kaznivega dejanja.

8 LITERATURA

1. Aichgruber, Andrea. 2006. *Instrumente der Personalentwicklung in der ehrenamtlichen Arbeit von Neustart: Diplomarbeit eingereicht zur Erlangung des Grades Magister (FH) der Socialwissenschaften*. St. Pölten: Fachhochschule.
2. Bele, Ivan. 2001. *Kazenski zakonik s komentarjem. Splošni del*. Ljubljana: GV založba.
3. Biddulph, Steve. 2003. *Skrivnost srečnega otroštva*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
4. Braconnier, Alain. 2001. *Kako razumeti mladostnika: priročnik za starše otrok, starih od 10 do 25 let*. Tržič: Učila.
5. Brinc, Franc. 1994. Vloga policijske patrulje v preprečevanju kriminalitete in v »policijskem socialnem delu«. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 45 (1): 19–32.
6. --- 2000. Pojavnost mladoletniškega prestopništva v svetu in Sloveniji. V *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih*, ur. Alenka Šelih, 113–135. Ljubljana: Bonex.
7. Bubnov Škoberne, Anjuta. 2000. Socialna varnost za otroke, mladino in družino. V *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih*, ur. Alenka Šelih, 57–76. Ljubljana: Bonex.
8. Conger, J. Janeway. 1985. *Mladostniki*. Ljubljana: Pomurska založba Murska Sobota.
9. Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 2000. Socialno delo z otroki in mladoletniki med pomočjo in prisilo. V *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih*, ur. Alenka Šelih, 77–88. Ljubljana: Bonex.
10. Čačinovič Vogrinčič, Gabi, Leonida Kobal, Nina Mešl in Miran Možina. 2005. *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
11. Dekleva, Bojan, ur. 1996. *Nove vrste vzgojnih ukrepov za mladoletnike (predvsem poravnavanje z oškodovancem, opravljanje koristnega dela za skupnost ter programi socialnih treningov)*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

12. Divjak, Milan in Kern, Tilka. 1969. *Vzori in idoli naše mladine*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
13. Fenwick, Elizabeth in Smith Anthony. 1997. *Adolescenca: priročnik preživetja za starše in mladostnike*. Ljubljana: Kres.
14. Filipčič, Katja. 2000. Obravnavanje otrok, (domnevnih) storilcev kaznivih dejanj. V *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih*, ur. Alenka Šelih, 165–180. Ljubljana: Bonex.
15. --- 2004. Nove usmeritve pri obravnavanju mladoletnih prestopnikov. V *Preprečevanje kriminalitete. Teorija, praksa in dileme*, ur. Gorazd Meško, 197–204. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
16. --- 2006a. Delo v korist skupnosti – alternativni ukrep za mladoletne prestopnike. V *Uvajanje vzgojnih ukrepov dela v korist skupnosti in socialnih treningov*, ur. Katja Filipčič, 11–19. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
17. --- 2006b. Izvajanje dela v korist skupnosti v Sloveniji. V *Uvajanje vzgojnih ukrepov dela v korist skupnosti in socialnih treningov*, ur. Katja Filipčič, 71–96. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
18. Fuchs, Helmut in Maleczky, Oskar. 1999. *Kodex des Österreichischen Rechts. Strafrecht*. Založba ORAC: Wien.
19. Gangl, Elisabeth. 2007. Intervju z avtorjem. Dunaj, 25. maj.
20. Gögercin, Süleyman. 1999. *JugendSozialArbeit: Eine Einführung*. Freiburg im Breisgau: Lambertus.
21. Hübner, Gerd-Ekkehard. 1996. *Alltagskriminalität*. Münster: Polizei-Führungsakademie.
22. *Jugendgerichtsgesetz (JGG)*. BGBl. Nr. 599/1988. Dostopno prek: <http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/> (25. maj 2007).
23. *Kazenski zakonik (KZ-1)*. Ur. l. RS 55/2008. Dostopno prek <http://www.uradnilist.si/1/content?id=86833&part=&highlight=kazenski+zakonik> (31. oktober 2009).
24. *Kazenski zakonik Republike Slovenije (uradno prečiščeno besedilo) (KZ-UPB1)*. Ur. l. RS 95/2004. Dostopno prek <http://www.uradnilist.si/1/objava.jsp?urlid=200495&stevilka=4208> (2. januar 2009).
25. Koren, Marjetka. 1997. *Mladoletniško prestopništvo – pomen in vloga socialnega dela pri izvajanju nezavodskih vzgojnih ukrepov: diplomska naloga*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

26. Kos - Mikuš, Anica. 1992. Varovalni dejavniki psihosocialnega razvoja – uporabnost za preprečevanje mladoletniškega prestopništva. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 43 (1): 25–32.
27. Leskošek, Vesna. 2006. Izvajanje socialnih treningov v Sloveniji – izkušnje, dileme in odprta vprašanja. V *Uvajanje vzgojnih ukrepov dela v korist skupnosti in socialnih treningov*, ur. Katja Filipčič, 140–184. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
28. Lindinger, Susanne. 2005. *Die diversionelle Indikation im Spannungsfeld von sozialarbeitretischer und strafgerichtlicher Praxis: Diplomarbeit eingereicht zur Erlangung des Grades Magister (FH) der Socialwissenschaften*. St. Pölten: Fachhochschule.
29. Liseč, Martin in Metelko Liseč, Tanja. 2004. Vzpostavljanje programa socialnega treninga: vsebina, načrti in dileme. V *Preprečevanje kriminalitete. Teorija, praksa in dileme*, ur. Gorazd Meško, 223–234. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
30. McIntire, Roger W. 2001. *Najstniki in starši: 10 korakov do boljših odnosov*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
31. Meško, Gorazd. 1996. V tveganje usmerjeno preprečevanje odklonskosti v mladostništvu. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 47 (1): 81–87.
32. --- 1997. *Družinske vezi na zatožni klopi?* Ljubljana: Educy.
33. Mikulan, Marija. 1992. Policija in njeni odnosi s skupnostjo. *Varnost* 11 (3): 226–232.
34. --- 1997. *Preprečujmo kriminal skupaj*. Ljubljana: Mihelač.
35. Možina, Katarina. 2004. Skala – mladinska ulična vzgoja. V *Preprečevanje kriminalitete. Teorija, praksa in dileme*, ur. Gorazd Meško, 219–222. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
36. Muršič, Mitja. 2006. Temeljna izhodišča dela v korist skupnosti. V *Uvajanje vzgojnih ukrepov dela v korist skupnosti in socialnih treningov*, ur. Katja Filipčič, 21–35. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
37. Nastran - Ule, Mirjana. 2000. Mladi v družbi novih tveganj in negotovosti. V *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih*, ur. Alenka Šelih, 11–32. Ljubljana: Bonex.
38. *Neustart*. Dostopno prek: <http://www.neustart.at> (5. maj 2009).

39. Petrovec, Dragan. 1998. *Kazen brez zločina: Prispevek k ideologijam kaznovanja*. Ljubljana: SH Zavod za založniško dejavnost.
40. Reindl, Richard, Kawamura, Gabriele in Nickolai (Hrsg.), Werner. 1995. *Prävention – Entkriminalisierung – Socialarbeit: Alternativen zur Strafverschärfung*. Freiburg im Breisgau: Lambertus.
41. Seidl – Pernsteiner, Maria Luise. 2007. Intervju z avtorjem. Dunaj, 25. maj.
42. Simunišek, Vitomir. 2010. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 22. april.
43. *Strafgesetzbuch* (StGB). BGBl. Nr. 60/1974. Dostopno prek: <http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/> (1. februar 2009).
44. *Strafprozeßordnung* (StPO). BGBl. Nr. 631/1975. Dostopno prek: <http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/> (1. februar 2009).
45. *Strafvollzugsgesetz* (StVG). BGBl. Nr. 144/1969. Dostopno prek: <http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht/> (5. maj 2009).
46. Strasser, Wilma. 2005. *Fallstudie in der Bewährungshilfe, »Wie kann Bewährungshilfe die Gewaltbereitschaft von Klienten reduzieren?«: Diplomarbeit eingereicht zur Erlangung des Grades Magister (FH) der Socialwissenschaften*. St. Pölten: Fachhochschule.
47. Šelih, Alenka, ur. 2000. *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih*. Ljubljana: Bonex.
48. --- 2006. Socialni treningi kot sodobna oblika vzgojnega ukrepa. V *Uvajanje vzgojnih ukrepov dela v korist skupnosti in socialnih treningov*, ur. Katja Filipčič, 125–140. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
49. Treibenreif, Dsagudrun. 2006. *Gruppenarbeit in der Bewährungshilfe, Methodehin – tergründe und Zuweisungspraxis in Linz: Diplomarbeit eingereicht zur Erlangung des Grades Magister (FH) der Socialwissenschaften*. St. Pölten: Fachhochschule.
50. Ule, Mirjana, 2000. Mladi v družbi novih tveganj in negotovosti. V *Socialna ranljivost mladih*, ur. Mirjana Ule, 15–90. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad republike Slovenije za mladino in Šentilj: Aristej.
51. *Zakon o izvrševanju zakonskih sankcij* (uradno prečiščeno besedilo) (ZIKS-1-UPB1). Ur. l. RS 110/2006. Dostopno prek <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2006110&stevilka=4665> (25. julij 2009).

52. *Zakon o kazenskem postopku* (uradno prečiščeno besedilo) (ZKP-UPB4). Ur. l. RS 32/2007. Dostopno prek <http://www.uradnilist.si/1/objava.jsp?urlid=200732&stevilka=1700> (2. januar 2009).

PRILOGE

A: RAZISKOVALNI INŠTRUMENT (INTERVJU)

B: ZGODBE VPRAŠANIH OSEB

C: IZPIS POMEMBNIH IZJAV IN PRIMERJAVA

A: RAZISKOVALNI INŠTRUMENT (INTERVJU)

TEMA/PREDMET POGOVORA:

- mladoletni prestopnik (14–18 let),
- proces od kaznivega dejanja do prenehanja ukrepa oz. kazni za mladoletnike vključno z učinki, ki jih ti ukrepi oz. kazni puščajo na njem,
- namen in učinkovitost vzgojnih ukrepov ter kazni za mladoletnike,
- preventiva.

IZHODIŠČNA VPRAŠANJA (kot vodilo za pogovor):

- 1) Kje v opisanem procesu se z mladoletnikom srečate vi in kakšna je vaša vloga? Opišite!
- 2) Ali pri tem sodelujete z drugimi strokovnimi delavci? Katerimi? Kaj je predmet sodelovanja? (Policija, sociala, drugi strokovnjaki.)
- 3) Kateri ukrepi/kazni za mladoletnike so glede na vaše izkušnje mladoletniku najpogosteje izrečene?
- 4) Kakšen je po vašem mnenju namen vzgojnih ukrepov in kazni za mladoletnike? Kakšen bi moral biti?
- 5) Kakšne učinke imajo po vašem mnenju ukrepi in kazni za mladoletnike na mladostnike? (Ali so učinkoviti? Ali prispevajo k preprečevanju (ponovne) mladoletniške kriminalitete? Kateri, zakaj, kakšni so pozitivni vplivi? Kateri ne, zakaj, kateri so negativni vplivi?)
- 6) Na katerem ukrepu/kazni za mladoletnike delate? Konkretno izkušnje/mnenje?
- 7) Kakšna je po vašem vloga mladostnika pri izvajanju ukrepa/kazni? (Kako sodeluje? Koliko vpliva ima na način izvrševanja kazni/ukrepa? Ali način izvajanja

ukrepa/kazni vpliva na to, da je aktiven, da prevzema odgovornost? Ali ukrepi/kazni pomagajo mladim, da lahko reflektirajo svoja dejanja in si tako širijo možnosti za bolj ustrezne življenjske poti?)

- 8) Ali so dejanske/obstoječe potrebe mladoletnih prestopnikov po vašem mnenju drugačne? Kakšne?
- 9) Ali po vašem mnenju »vpletene službe« odgovarjate nanje?
- 10) Ste po vašem mnenju dovolj usposobljeni za tovrstno delo – kaj pogrešate, kaj predlagate?
- 11) Katere so preventivne dejavnosti, na katerih delate/ki so v teku?
- 12) Kaj bi po vašem mnenju še prispevalo k preprečevanju mladoletniške kriminalitete, kaj bi se bilo potrebno, učinkovito, na čem bi bilo treba delati? (Sodelovanje s policijo, socialnimi službami, drugimi.)

B: ZGODBE VPRAŠANIH OSEB (en slovenski in en avstrijski primer)

S3 – zgodba socialne delavke prevzgojnega doma (vzgojni ukrep oddaje v prevzgojni dom)

Z mladoletnim storilcem kaznivih dejanj se v našem Zavodu srečamo takrat, ko sodišče izreče vzgojni ukrep oddaje v prevzgojni dom oziroma, ko se ta ukrep dejansko začne izvrševati.

Veliko sodelujemo s centri za socialno delo, s sodišči. Sodišča so tista prva, ona dajo fante noter in dajo fante tudi ven, vmes pa spremljajo njihov napredek preko poročil, telefonskih stikov, obiskov v Zavodu, naših srečanj na različnih obravnavah. Centri za socialno delo so tisti, ki o fantu, družini vedo največ. Z njimi dobro sodelujemo, pri nekaterih bi lahko bilo to sodelovanje še boljše. Oni nam s svojimi informacijami lahko močno pomagajo. Sodelujejo pri načrtovanju osebnega programa, pri odpustu iz Zavoda, ob posameznih intervencijah oziroma če je potrebno na terenu kaj uredit. Potem so tu različna društva, s katerimi sodelujemo – najprej lokalna skupnost Radeče. Tu se mi zdi, da smo se precej odpri – na samo našo lokalno skupnost: z njimi sodelujemo na različnih področjih, se tudi predstavljamo z našimi izdelki, delom ob različnih praznikih, kulturnih prireditvah v Radečah. Najprej so bili ljudje precej zadržani, sčasoma, iz leta v leto, sedaj, ko tudi ni toliko težav, ko naši ne begajo toliko, pa so nas začeli sprejemati bolj pozitivno. Tudi s strani fantov imamo same pozitivne izkušnje – to je dejstvo, to je kot pribito. Študentje socialne pedagogike v okviru prakse in v okviru spoznavanja različnih področij dela prihajajo redno v hišo. Pripravljajo različne delavnice čez cel dan – moram reči, da je to izredno kvalitetno. Fantje jih kar čakajo, ker s tem precej popestrijo vsakdan. Lansko leto smo sodelovali z gimnazijo Trbovlje. Skupaj smo priredili kulturno prireditev, recital na temo Frana Milčinskega Ježka, v katerem je aktivno sodeloval en naš fant. Rdeči križ pomaga fantom pri pridobitvi voznškega izpita, z dodelitvijo obleke, obutve na izredno diskreten način. Sodelujemo s šolami, ki jih obiskujejo naši fantje. V hišo prihaja dr. Kastelic na 14 dni – opravlja razgovore/pogovore s področja odvisnosti, tudi drugih psihiatričnih težav, če se pojavljajo. Sicer pa normalno sodelujemo s Psihiatrično bolnico Vojnik. Seveda tesno sodelujemo tudi s policisti zlasti, ko kak fant podaljša izhod in potem izdamo

tiralico. Sama pa sem v kontaktu z njimi predvsem takrat, ko naš fant prinese položnico in je potrebno plačati globo. Takrat jih pokličem in vprašam po mnenju, kako bi to zadevo lahko poravnali.

Namen vzgojnega ukrepa oddaje v prevzgojni zavod je izločitev mladostnika iz kritičnega okolja, v katerem je izvrševal kazniva dejanja, v primeru, ko vsi ostali predhodni vzgojni ukrepi zanj niso bili več učinkoviti oziroma niso prinašali nobenih rezultatov. Pri nas so posamezniki, ki potrebujejo strožje okvirje, tesnejše okvirje in tudi izločitev iz lastnega okolja za določen čas – seveda z našim delom, usmeritvijo v ponovno postopno vključevanje nazaj.

Dejstvo je, da vsi naši mladoletniki, ki so, so k nam nameščeni v njihovem najbolj burnem obdobju – adolescenci – in to za njih pomeni odvzem prostosti in pa svobode. To doživljajo kot kazen, kot sankcijo, kot nekaj »wau« nemogočega. To je največja stiska. Ne toliko kaznivo dejanje, ampak odvzem tiste svobode. Prej so imeli vse, sedaj pa nimajo nič. V prevzgojnem zavodu se gremo, če tako rečem, učenje življenja, čisto osnovnih korakov. Populacija tu je različna. Nekateri osnovne stvari že obvladajo, pa jih je potem treba nadgrajevati, ampak ponavadi, v večini primerov gremo čisto od začetka: skrb zase, skrb za druge, za okolje, učenje različnih odnosov, komunikacija, reševanje konfliktov, razgradnja agresije, avtoagresije itd. Pri vsem tem uporabljamo različne metode dela. Vzgojni program velja za vse, ampak izhajamo iz posameznika in to, kar bomo pri njem sledili, določamo nekako že v sprejemnem obdobju skupaj z mladoletnikom in seveda po pridobljenih informacijah s strani centra. Pomembno se mi zdi to, da v bistvu gremo na čisto odprte karte. Tudi kar se tiče izobraževanja, izhajamo iz posameznika in mu skušamo zagotoviti ustrezne programe v Zavodu in tudi izven njega.

Kar se droge tiče, lahko trdim, da imamo v zadnjem času v našem Zavodu manj droge kot v marsikateri srednji šoli. Obravnava odvisnosti poteka na nivoju celega Zavoda, na vseh nivojih obravnave – s to obravnavo je seznanjen mladoletnik že v sprejemnem obdobju. Vrhunec je seveda obravnava na odprtem oddelku, kjer naj bi fant že vzdrževal abstinenco, vzpostavil kritičen odnos do tega itn., ampak vmesna zadeva je pa

oddelek brez drog. Program odvisnosti je integriran v celotni vzgojni načrt – preverjanje, vzdrževanje itn. Seveda pa gredo te zadeve pri posameznikih gor-dol, cik-cak.

Oddaja v prevzgojni dom je najstrožji ukrep – sledi samo še kazen mladoletniški zapor – to je zadnja možnost, da nekdo splava iz svojega utečenega nepravilnega življenja. Ugodnosti si fantje pridobivajo zelo na drugačen način, kot pa v vzgojnem zavodu. Postopek je dolgotrajnejši, težji, zelo hitro pa lahko tudi to ugodnost izgubi. Dejstvo je, da smo mi tukaj tudi čez vikend, ne zapiramo Zavoda, tu smo 24 ur. Če nekdo krši kakršnokoli zadevo, izgubi ugodnosti. Prav te ugodnosti so njihova največja motivacija za napredek.

Kake posebne evidence, kaj se z mladostnikom zgodi po odpustu, nimamo. Se pa srečujemo, to je dejstvo. Vedno več je fantov, ki nam puščajo svoje telefonske številke in nas občasno pokličejo, pa se malo pohvalijo. To obdobje bivanja pri nas je kar dovolj dolgo, da se navežejo na nas, to je čas, ko se tu ustvarijo – bom rekla – posebni odnosi. To je vsekakor obojestransko prijetno. Drugi vir informacij o tem, kako gre našim fantom po odpustu, so centri. Ko se srečujemo z njihovimi strokovnimi delavci, pogosto spregovorimo tudi o mladostnikih, ki so bili v našem Zavodu, čisto priložnostno npr. ob vključitvi, sprejemu novih fantov, na timskih sestankih itd. Tretji vir informacij so pa zapori, ko pa zopet preko sodelavcev vidimo in rečemo kako besedo o tem – tudi ko nas oni pokličejo in povprašajo za kak nasvet za boljše, kvalitetnejše delo.

Po mojem mnenju je naš sistem obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj, ki sledi načelu postopnosti, dobro zastavljen. Vendar pa to še ne pomeni, da je dobro to tudi za vsakega posameznika. Mnogi fantje, ki so bili predhodno že v vzgojnem zavodu, npr. rečejo, če bi me takoj zaprli, bi takoj nehal. Prej še vedno upajo: »Ah, saj to pa ni nič!« itd. Nekaterim je pa to bila že zadostna zadeva. Če vprašate mene osebno, pa dajem več možnosti in se mi zdi to v redu.

Menim, da zapor kot skrajna oblika sankcioniranja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj mora obstajati, ta možnost mora biti. Sigurno se pojavljajo posamezniki, ki enostavno ne zmorejo. Tudi za takšne morajo takšne institucije obstajati. Žal, ampak tako je.

Sama sem odgovorna za sprejem mladoletnika, tudi za odpust. To je prvenstvena naloga. V bistvu se prva skupaj s psihologinjo nekako srečujem z vključevanjem mladoletnika postopno v Zavod. To pomeni, da se mu prikaže bivanje, hišni red, vključevanje, spoznavanje delavcev. Nato naredimo osebni načrt za mladoletnika skupaj z njim – upoštevamo njegove želje, seveda pa tudi naše potrebe, da vidimo, kam se lahko umesti s svojimi željami.

Sigurno se pojavljajo mladoletniki, ki ne želijo sodelovati. Tistim, ki ne želijo sodelovati, je pač potrebno omogočiti osnovne potrebe in te vsakemu nudimo: pravica do sprehoda, do svetovalnih razgovorov z vsemi delavci, ostale potrebe itd. Ampak tisti, ki hočejo več, dobijo pa tudi več – imajo več ugodnosti, več možnosti gibanja izven zavoda, udeleževanje zunajzavodskih aktivnosti, ki jih organiziramo itn. Pri teh vidimo napredek. Če je mladoletnik sam osebno angažiran lahko od tega ukrepa veliko potegne. Naša vloga je, da jih čim več zmotiviramo v to smer, da čim več skušajo delati na sebi, razreševati stvari. To je naše poslanstvo in seveda tudi priprava na ponovno vključevanje.

Naš Zavod se močno odpira navzven. Sodelujemo z mnogimi institucijami (nevladnimi, vladnimi) in poskušamo se ne zapreti pred družbo, ker nas usmerja ta ideja, da slej ko prej bo ta isti zaprti enkrat odprti. Ta čas, ko je pri nas, naj bo zapolnjen čim bolj kvalitetno in čim bolj tako, da ne zgubi stika z okoljem. To se mi zdi dobra usmeritev. Delamo na tem, da odpravljamo deficite, ampak odpraviti vse ne moreš, lahko jih omiliš, določene lahko nadoknadiš. Kljub temu, da so to mladoletniki, gre tu za odrasle osebe. Z našim delom se vseeno poskušamo čim bolj osredotočiti, omiliti, nadoknadi tiste stvari, ki so prišle ven iz otroštva, poznega otroštva itn.

Pri našem delu pogrešam predvsem pomoč pri odpustu, neko institucijo, ne vem, kako naj jo že imenujem, nekoga, nekaj. Zdi se mi, da ko imaš fanta tu, je na vajetih, potem ga pa kar spustiš. Gre v okolje, ki je nespremenjeno. Tu res manjka še nekaj, kar bi našim fantom pomagalo pri postopnem vključevanju nazaj v življenje.

Ne znam si predstavljati našega dela drugače kot timsko delo. Enostavno ne more biti en človek vse. Če imamo jasno razdeljene naloge in da potem tim naredi svoje, je pa to ključ do uspeha. Izredno smo povezani, moramo biti povezani, ker enostavno drugače ne gre in tega se zavedajo tudi naši fantje. Naš Zavod oziroma naš direktor je usmerjen tako, da mnogo postori za nas delavce. Kolikor je v njegovi moči, nam omogoča vsa dodatna izobraževanja tako, da se lahko pač udeležujemo različnih seminarjev. Pri tem našem delu, ki je izredno stresno, nepredvidljivo itn., pogrešam pa malo več naše psihohigijene – sensitivity in teh zadev. To je pa delo na sebi, da lahko pucaš, pucaš, pucaš ... Supervizije sicer imamo, to je seveda del čiščenja, ampak z leti se mi zdi, da tega pogrešam še več.

Dejavnosti je ogromno. Kot preventivo vidim zlasti vse naše prostočasne aktivnosti. Te v bistvu enako, kot vse ostale stvari, pomenijo sestavni del posameznikovega osebnega načrta. Lastnost naših fantov je tudi ta, da jih je socializirala ulica. Ulica pa vemo, kaj počne: enostavno tisto, kar nekdo nekaj zna, kar želi. Takrat, ko je bil zunaj, sploh ni prihajalo do izraza, ko pa pride k nam in ko ti nekomu nekaj najprej ponudiš, ko mu predstaviš, potem si pa on mora nekaj izbrati. In šele, ko si izbira, ugotavlja, česa vse je on sposoben, kaj mu leži. S tem se mu potem na tak način dviguje samopodoba. Dnevno pri nas potekajo kreativne delavnice, športne in naravoslovne dejavnosti. Druge dejavnosti se prilagajajo letnim časom. Večino časa se odpiramo tudi na tem področju in grem ven s tistimi, ki imajo seveda možnost. Poleg vseh osnovnih obveznosti imajo fantje tudi tri ure dodatnega dela na teden skupaj z vzgojiteljem: delo v parku, na vrtu itn. Na ta način se učijo tega dela, se seznanijo z zemljo, s pripravo zemlje, s setvijo in potem tudi žetvijo ter uporabo vseh teh stvari pri pripravi nekega obroka. Tudi to je del, tudi to je učenje, razvijanje delovnih navad. Organiziramo tudi večdnevne taborne, na katerih dobijo naši fantje pomembne samopotrditve, vidijo v čem so dobri, drugače se oblikujejo naši medsebojni odnosi – pazniki so tam v civilu – so nam enaki itn.

Tako, kot poslušam fante, ko ti rečejo: »Saj se ni nihče v osnovni šoli pogovarjal z mano. Nekaj sem naredil. Kazen. Pa je bilo adijo!« Moje subjektivno mnenje je, da bi bilo dobro, da bi se delo na tem področju začelo že v osnovnih šolah. Zlasti dobro bi bilo, da bi imeli na drugi, višji stopnji več vsebin, da bi imeli učitelji več časa, da bi se lahko z učenci usmerjeno pogovarjali o teh zadevah. Pa še to bom rekla: Sedaj je kar

vse bolj na pravicah, na dolžnostih pa nič, ne. Zdi se mi, da se je ta krog pravic širil in se širi, dolžnosti je pa vedno manj. Meni osebno to ni všeč. Kar se pa tiče stroke in naprej terena, okolja, so pa tu tudi centri za socialno delo, ki bi morali po mojem mnenju tu tudi kaj več preventivnega narediti: iti v naselja, iti domov, se z njimi pogovarjat, načrtovat, jih motivirati, spodbujati ipd. V tem času je vse tako profitno nastrojeno, da enostavno ni več časa, ni prostora, ne moreš ti umestiti še ene dodatne razredne ure v urnik, včasih je bilo to drugače. Nam so recimo še ocenjevali vedenje in je bilo tudi vedenje sestavni del vsega, sedaj tega ni več.

A4 – zgodba socialne delavke (ukrep preizkusna doba)

Z mladoletnikom se srečamo na več različnih točkah. Možno je, da mladoletnik pride k nam na začetku sam od sebe. V tem primeru delamo zanj kot njegovi zastopniki. Možno je, da mladoletnika k nam pošlje državni tožilec v smislu preizkusne dobe oz. drugih ukrepov na področju odklonskosti. Naslednja možnost je, da mladostnika k nam pošlje sodnik, ko mu izreče kazen v obliki preizkusne dobe. Potem pa je tu se ena možnost: če je mladostnik ubogljiv, potem ga lahko iz zapore izpustijo predčasno, sodnik pa ga pošlje na preizkusno dobo – dobi npr. kazen 10 mesecev zapore, sodnik mu le-to skrajša na 6 ali 7 mesecev in ga za preostali čas kazni pošlje na preizkusno dobo. Sama opravljam socialno delo z ljudmi na preizkusni dobi. Ostali kolegi iz naše organizacije pa se ukvarjajo z drugimi področji: zunajsodne poravnave in družbeno koristno delo.

Sodelujemo tudi z drugimi službami. Ne toliko s policijo, veliko bolj pa z delavci iz Urada, ki se ukvarjajo z izobraževalnimi programi za mlade. Izvajajo posebne možnosti za življenje, učenje, pridobivanje služb za mlade, zato sodelujemo z njimi. Sodelujemo pa tudi z institucijami, ki se ukvarjajo s terapijami za odvajanje od odvisnosti drog, z ostalimi organizacijami, ki nudijo npr. različne možnosti nastanitve – kot prostor, kamor se lahko mladoletnik zateče za nekaj dni, če pristane na ulici; tam mu pomagajo poiskati tudi bolj stalno obliko namestitve ... Profesionalni delavci, s katerimi sodelujemo, so po izobrazbi v glavnem socialni delavci, terapevti, včasih tudi doktorji, če gre npr. za mladostnike, s posebnimi potrebami na področju duševnega zdravja.

Kateri ukrep je najpogosteje izrečen – to se nekoliko spreminja. Najprej je bila to preizkusna doba, potem pa je prišel nov zakon o ukrepih na področju mladoletniške odklonskosti, ki je v ospredje potisnil družbeno koristno delo. To je za mladoletnike pravzaprav dobro in hkrati tudi nekaj, kar deluje bolj hitro, saj državni tožilci in sodniki ponavadi nimajo časa. Ves čas so namreč na veliko obteženi z delom in se včasih niti ne želijo ukvarjati s tri-letno preizkusno dobo, ker vzame toliko časa.

Glavni namen ukrepov in kazni je ta, da mladostnik spozna, da določenih stvari ne sme delati. Potem je tu tudi reakcija družbe in se morajo naučiti, da to ni dobro. Namen pa je tudi pomagati mladostnikom v tem procesu, da postanejo boljši. In prav to pravi tudi zakon – to so glavni razlogi po zakonu. In sama se s tem strinjam. Danes dopoldne sem v časopisu brala o razpravah, ki tečejo v povezavi z volitvami v Franciji: se več mladostnikov nameravajo pošiljati v zapore za manj hude prestopke, bolj pogosto in za dalj časa. Mislim, da je to res napačna pot, ki nikakor ne deluje. Tako slabo stanje povzročajo socialni problemi. Vlada bi se morala ukvarjati z njimi, ne pa s pošiljanjem mladih v ječe. Mislim, da bi jim šlo bolje na ta način, kot pa z daljšimi zapornimi kaznimi.

Mislim, da je pomembna razlika, če gre za majhen problem, kot je kraja kake manjše stvari, uživanje drog enkrat ali dvakrat ali sodelovanje v pretepu, ali ne. To niso tako hudi prekrški in tudi nimajo veliko posledic. V tem primeru je dobra ideja uporabiti ukrep družbeno koristnega dela ali nekaj denarne kazni. Nekatere stvari namreč delujejo že s samo reakcijo nanje tako, da mladostnik vidi, da tega ne sme več početi. Vendar pa veliko mladih prihaja iz slabše urejenih družin in imajo več problemov kot ostali, povprečni mladostniki. Ti potrebujejo več pomoči, da izboljšajo svojo situacijo, da se lahko bolje razvijajo. Ni dovolj samo, da jim rečemo, naj tega ne počnejo, ali pokažemo, naj tega ne delajo z npr. družbeno koristnim delom, z denarno odškodnino. Ti potrebujejo drugačne oblike pomoči, ki jim pomagajo, da zmorejo bolje. V zadnjem času so močno porasli problemi povezani z drogo, zasvojenostjo. Vsak mlad uporabnik je drogo najmanj poizkusil ...

Moj tim se ukvarja samo z ljudmi na preizkusni dobi, s socialnim delom na tem področju. To pomeni, da se z osebo, ki je na preizkusni dobi, srečaš vsak mesec dva do

trikrat. Na začetku poizkušaš zvedeti več o njenem okolju, navezati stike z njo. Mladi ponavadi na začetku nočejo sodelovati, zato je vedno potreben čas. Če se izkaze, da se stvar sploh ne bo obnesla, o tem obvestimo sodnika, ki po potrebi opusti tovrstno pomoč. Vendar ponavadi – po določenem času – pomoč steče ... ko navežeš stik, preveriš razmere, v katerih oseba živi, njeno situacijo, okolje, kakšna je družina, ali zmore opravljati šolske obveznosti, delo ... In iz vseh teh stvari raziščeš, kje so možnosti za boljše rešitve. Delaš z uporabnikom, da izboljša svoje sposobnosti, da poišče delo, okrepi socialno mrežo, shaja z ljudmi z manj konflikti; pomagaš mu, da preneha uživati droge, mu zagotoviš ustrezno terapijo, drugačno obliko nastanitve ... Pravzaprav načrtujemo življenje skupaj z njim, skupaj z uporabnikom. Vse pa seveda deluje le z njegovim sodelovanjem. Opravljamo individualno delo: en uporabnik, en strokovnjak na področju preizkusne dobe. Z uporabnikom se srečaš v pisarni, na njegovem domu ali kjerkoli drugje, kjer je koristno. Ponavadi se srečaš samo z njim, včasih pa tudi z njegovo družino in nato skupaj z njimi načrtuješ, kako bi stvari morale potekati. Menim, da je zelo dobro delati z uporabnikom dlje, kot samo nekaj mesecev. Mi delamo z njimi v povprečju dve do tri leta. Tako imamo dovolj časa, da jih spoznamo, vzpostavimo z njimi dober odnos, da nam zaupajo in da resnično lahko vplivamo nanje. Potrebujemo namreč ogromno časa, da jim poiščemo primerno službo – pri mladih je to res velik problem – da omogočimo kakršnokoli izobraževanje, da jim pomagamo od zasvojenosti od drog ...

Na začetku ne prepoznajo, kaj se dogaja, tak je moj vtis. Mlajši so, manj. Če so stari 14, 15 let, so resnično presenečeni, kaj se jim dogaja, da gre resnično za nekaj bolj ali manj groznega. Prav zares gredo k sodniku, včasih tega sploh ne dojamejo, ne dojamejo, kaj se dogaja, veliko jim moraš razložiti. Bolj mladi so, več jim moraš razlagati o tem, kaj se dogaja. Ne prepoznajo, kako resne so stvari, kako lahko vse to vpliva na njihova življenja. Pozabijo na delo in to, da če je kazen daljša kot 6 mesecev, da o njej lahko zve vsak sef. Sodelovanje ni odvisno od let, odvisno je od osebnosti, družinskega ozadja in tako dalje. Zelo pomembna stvar, da sodelovanje deluje, je osebni stik, ki ga pridobiš, če ti uporabniki zaupajo, če te poslušajo. Posebno za mlajše uporabnike velja, da si ti nekdo izven družine, zato obstaja možnost, da bodo pri teh letih zaupali tujcu bolj kot staršu, če jim razložiš svet, kako funkcionira, kakšne so posledice. Osebni stik je najbolj pomemben, res lahko delaš bolje z njim. Bistvo je, da se mlad uporabnik sam trudi, da

dela bolje! Ne samo, da upošteva nasvete, ampak tudi, da prepozna, kaj se dogaja, kakšne so posledice njegovega vedenja, kaj lahko stori bolje, da ni pametno pristati v zaporu ...

Mislim, da je to, kar počnemo, točno tisto, kar mlad prestopnik tudi potrebuje. Gre za dober razpon različnih možnosti in menim, da je to zelo dobro. Obstajajo različne poti, kaj državni tožilec ali sodnik lahko storita. Ne gre samo za enosmerno cesto, za vse enako, ampak se resnično izhaja iz tega, kaj je dobro zanje, kaj lahko res deluje, učinkuje.

Na potrebe mladoletnika, ki je v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja, odgovarjamo. Vendar pa gre vedno za zelo individualne potrebe, ki so odvisne od vsakega mladega uporabnika posebej.

V sklopu naše organizacije imamo neke vrste tim, kjer se lahko s svojimi poklicnimi kolegi pogovoriš o svojem uporabniku, če se pojavijo težave ali če morda potrebuješ kakršenkoli nasvet – eden drugemu pomagamo na različne načine. Vsaka pisarna ima nekoga, ki je specializiran za področje prava in ga lahko vprašaš za nasvet, če imaš težave na tem področju; imamo tudi psihologa na Dunaju, ki ga lahko pokličemo, se oglasimo pri njem, če je to potrebno ... Poleg tega imam tudi kar veliko izobrazbe in izkušenj, zato menim, da je to povsem dovolj. Toda tisto, kar resnično pogrešam ni nek strokovnjak, ki bi mi svetoval, pač pa konkretne uresničljive možnosti za izobraževanje uporabnikov – če ne gre prvič, da dobijo naslednjo možnost in naslednjo – možnosti za delo, za življenje brez staršev v dobrem okolju, več možnosti za zdravljenje odvisnosti od drog – obstaja namreč samo nekaj tovrstnih terapij. Menim, da bi morala za to poskrbeti družba, politika, vlada.

Kar počnemo, je to, da malo obiskujemo šole. Pravkar smo začeli izvajati program na šolah. Odpravimo se na šole in učimo učence o pravnem sistemu in kako so stvari urejene, kar se mladostnikov tiče, kakšne so posledice določenih ravnanj itd. Želimo pa poskusiti se eno stvar, in sicer iti v šole in delati s skupinami, razredi mladostnikov, z mladimi starimi okoli 14, 15 let in jim na ta način pomagati, da zgradijo boljše konfliktno strategije za socialne kontakte.

Mislim, da bi bila dobra ideja se več delati s šolami, z mlajšimi, že 10–12 let starimi šolarji, da razvijejo boljše konfliktne strategije, se naučijo, kako bolje shajati s sošolci, z drugimi ljudmi z manj agresije, kako se bolj uspešno pogovarjati doma, v družini itd. To bi pomagalo tudi učiteljem, saj menim, da to drugače ni njihova naloga. Res bi bila dobra ideja sodelovati s šolami in učitelji ter jim pomagati pri socialni izobrazbi, ker oni učijo matematiko, latinščino itd., ampak nimajo toliko sposobnosti za socialno izobrazbo otrok. Do sedaj nismo imeli veliko kontaktov s policisti in mislim, da to niti ni potrebno. Sem pa tja organiziramo kako skupno stvar, ki pa se ponavadi ne obnese.

C: IZPIS POMEMBNIH IZJAV IN PRIMERJAVA

1. NAMEN UKREPOV IN KAZNI ZA MLADOLETNIKE

S1 – Namen vzgojnih ukrepov je pomoč mladostniku pri realizaciji ciljev, učenje socialnih veščin in delo na opuščanju odklonskih vedenj, delo na odnosih ... Namen ukrepov je vplivati na vzgojo, prevzgojo in pravilen razvoj mladostnika.

S2 – Sodišče v sklepu navadno navede in tudi v samem Zakoniku je to navedeno, da je potrebno poskrbeti za mladostnikovo vzgojo in pravilen razvoj. Po mojem mnenju je to tudi bistvo vseh teh vzgojnih ukrepov in tudi kazni, torej celotnega našega sistema obravnave mladoletnih storilcev kaznivih dejanj.

S3 – Namen vzgojnega ukrepa oddaja v prevzgojni zavod je izločitev mladostnika iz kritičnega okolja, v katerem je izvrševal kazniva dejanja, v primeru, ko vsi ostali predhodni vzgojni ukrepi zanj niso bili več učinkoviti oziroma niso prinašali nobenih rezultatov. Pri nas so posamezniki, ki potrebujejo strožje okvirje, tesnejše okvirje in tudi izločitev iz lastnega okolja za določen čas – seveda z našim delom, usmeritvijo v ponovno postopno vključevanje nazaj.

S4 – Prvi cilj kazni mladoletniškega zapora je, da se mladoletnika pripravi na življenje po prestani kazni, da takrat ne bo imel težav. Celotno naše delo v času, ko so tu, je temu namenjeno, ampak to je idealen cilj. Nismo pri vseh uspešni. Zagotovo je namen, opredeljen v zakonu, pravi. Je pa vedno tu vprašanje povratništva.

S5 – Namen ukrepov in kazni za mladoletnike je preprečiti ponovne kršitve. To je po mojem mnenju bistvo. Če nekdo postopa proti zakonu, mu je potrebno pomagati, da se takšnega vedenja, načina življenja odvadi. Hkrati pa mu je treba omogočiti in pokazati ustrežnejše poti. In ga tudi naučiti, da je tudi on sposoben in zmožen živeti drugače. Po mojem mnenju mora biti namen tak, da dejansko doseže svoj namen.

A1 – Namen vsakega ukrepa državnega tožilca in sodnika je preprečiti posamezniku na splošno izvrševanje prepovedanih dejanj.

A2 – Glavni namen ukrepov in kazni je seveda ustaviti nadaljnja kazniva dejanja, pokazati mladostniku, da je bilo to, kar je storil, absolutno narobe in da bo moral

spremeniti svoje vedenje v prihodnosti. S tem pa tudi ostali vidijo, kaj pomeni, če nasprotuješ zakonu.

A3 – Mislím, da je glavni namen ukrepov in kazni preprečiti nedovoljena ravnanja, pokazati mladoletniku, da obstajajo meje. Če storiš kaj proti zakonu in te policija odpelje, potem moraš na to odgovoriti, prevzeti odgovornost za svoje dejanje.

A4 – Glavni namen ukrepov in kazni je ta, da mladostnik spozna, da določenih stvari ne sme delati. Potem je tu tudi reakcija družbe in se morajo naučiti, da to ni dobro. Namen pa je tudi pomagati mladostnikom v tem procesu, da postanejo boljši.

A5 – Z ukrepi in kaznimi bi morali tako odrasle, kot mladoletne odvrniti od ponovnega nasilja in ponavljanja kaznivih dejanj, in hkrati preprečevati, da bi takšna dejanja izvrševali tudi drugi. Prva stvar je generalno preprečevanje kriminalitete: Ostali vidijo, da je nekdo storil kaznivo dejanje in zato pristal v zaporu. To je za njih sporočilo, da takšno vedenje ni sprejemljivo. Druga stvar po mojem pa je posebno preprečevanje kriminalitete – resnično preprečiti osebi, ki je storila kaznivo dejanje, ponovno ponovitev enakega ali drugega prestopka.

A6 – Glavni namen ukrepov in kazni za mladoletnike je pokazati mladoletniku, da je bilo njegovo dejanje napačno in da tega ne sme več početi, hkrati pa mu pomagati soočiti se s posledicami dejanja, pri urejanju življenja in pri bolj konstruktivnem odzivanju na dejanja v prihodnosti.

2. UČINKOVITOST UKREPOV IN KAZNI ZA MLADOLETNIKE

S1 – Moje izkušnje so, da v primeru, ko gre za sodelovanje mladostnika in staršev, so rezultati dobri. V primeru, ko pa tega ni, vzgojni ukrep ne doseže učinka. Opazila sem, da v primeru, ko je bil vzpostavljen odnos med mladostnikom, staršem in strokovnim delavcem, mladostnik ni več storil novega kaznivega dejanja. Prvi del razgovora je bil namenjen pregledu trenutne situacije, v drugem delu razgovora pa sva se pogovarjala o temi, za katero sva se dogovorila. Ob koncu razgovora sva z mladostnikom sklenila dogovor, kaj bo do prihodnjega srečanja naredil v smeri zastavljenih ciljev ... Vzgojni ukrep oddaje v vzgojni zavod ali v prevzgojni dom se mi zdi smiselni pri storjenih večjih kaznivih dejanjih oz. tam, kjer družina sama res ne zmore sodelovati pri vzgoji,

prevzgoji mladostnika. Mladostnik ima tam možnost pridobiti srednješolsko izobrazbo. Velikokrat je opaziti, da sodišče izreče določen ukrep in kasneje ni za mladostnika nobenih sankcij, če izrečenega vzgojnega ukrepa ne spoštuje oz. se ga ne realizira.

S2 – V bistvu se sodišče odloči za ukrep oddaje v vzgojni zavod ponavadi v kombinaciji kaznivih dejanj, neobvladljive domače situacije, opustitve šolanja ... Če mladostnik recimo še obiskuje šolo, ima neko močno zaledje, se kasneje odločijo za ukrep oddaje v vzgojni zavod in puščajo še to možnost, da ostane v domačem okolju, ali če je recimo zaposlen, če s starši dobro sodeluje in če ponavlja letnik, se kasneje odločijo, pa predhodno izrečejo nadzorstvo – vsaj tako, kot mi to spremljamo. Moram reči, da različni sodniki zelo različno presojujejo: eni so recimo veliko bolj strogi, drugje imajo recimo že ogromno kaznivih dejanj, pa se s tem odlaša ali pa se niti ne izreče. Ko fantje to med seboj primerjajo je kar težko ali pa krivično izpade. Izločitev iz okolja, sprememba družbe pozitivno vplivata na naše mladostnike. Starše začnejo bolj ceniti, razvijejo delovne navade – tu imamo pač nek red, zelo smo natančni glede pravil, učne ure itd. Ko so bili doma, teh okvirjev niso poznali. Pogosto pa omenjajo, da se izboljša tudi komunikacija v družini. Temu namreč dajemo tudi velik poudarek – kako se pogovarjat. Večinoma, kar tudi mi opažamo, pa tudi centri navajajo ali pa starši sami, ko smo tako delali take raziskave, v velikem procentu že v samem zavodu mladoletniki opustijo kazniva dejanja in tudi kasneje. Ocenjujem, da je to tisto, kar je res največji poudarek, da vidijo, da neka meja res obstaja. Tudi rečejo velikokrat, da so prej mislili, da se nima kaj zgoditi, saj lahko vse počnejo in ko enkrat pride do tega – seveda, jim že prej vsi govorijo, kaj bo, a jim ne verjamejo – je potem stvar bolj resna, še posebej, ko pridejo v Zavod in spoznajo, da če bodo s tem nadaljevali, da se jih lahko premesti v Radeče, pripor, mladoletniški zapor. S tem se veliko ukvarjamo, tudi s samim odnosom do kaznivih dejanj, izvajanja, jih ozaveščamo. To je res huda stiska. Pa do tega kar je droga. V teh primerih se pa kazniva dejanja navadno ne nehajo. Trenutno opažam, da je marihuana pač prisotna, nekoliko več alkohol, kar je bilo prej zelo redko, pa namesto heroina kokain. Menim, da je naš sistem obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj v osnovi dobro zamišljen – od blažjega k strožjim ukrepom – ampak zlasti za tiste mladostnike, ki so po nepremišljenosti naredili kako tako neumnost ali kaznivo dejanje, da je to za njih neko opozorilo. Za koga je to lahko že zelo stresno: obravnave in sodišče. V teh primerih je lahko čisto dovolj tak ukor ali opomin ali nadzorstvo centra, da se jih opozori, spomni, da če se ne poboljšajo, lahko sledijo hujše zadeve.

Opažamo pa vsaj pri naših, ki imajo recimo več kaznivih dejanj, da prav računajo na to postopnost, pa da: »Sej ne bo nič!«, pa da dejansko se to vleče, ker sodišča ne morejo tako hitro odreagirat. To je v bistvu zavajajoče za njih in velikokrat tudi padejo skozi, na to računajo, poznajo veliko primerov, ko se jim ni nič zgodilo in se tudi tako obnašajo: »Sej, kaj mi pa morejo?!« V takih primerih smo se že pogovarjali, da bi bilo morda bolj smiselno najprej izreči strožji ukrep prevzgojni dom in potem nazaj zavodski. Pa prevzgojni dom kratkotrajno, da vidijo, da so stvari resne. Večinoma nam sodišča sledijo in se da dogovoriti tudi na ta način s tem, da je ta časovna reakcija ovira. Mi bi potrebovali takojšnje ukrepanje, čim pa vključimo sodišče, se postopki vlečejo in vlečejo. Za mladostnike, ki imajo težave z drogo in s tem hude probleme, se mi zdi, da je skoraj škoda vzgojni zavod izrekat, ker je to samo podaljševanje. V teh primerih tudi vzgojni zavod ni učinkovit, ni tisto, kar mladostnik rabi. Mladoletniški zapor se lahko izreče izjemoma za res huda kazniva dejanja. To je res skrajna oblika. Se mi zdi, da že v prevzgojnem zavodu zelo strogo poskrbijo za mladostnike in kdor tega ne zmore, je dobro, da zanj obstaja še možnost mladoletniškega zapora – nekaj, kar jih lahko strezni, če nič drugega več ne deluje. Mladoletniški zapor se mi zdi iz tega vidika res potreben.

S3 – Dejstvo je, da vsi naši mladoletniki, ki so, so k nam nameščeni v njihovem najbolj burnem obdobju – adolescenci – in to za njih pomeni odvzem prostosti in pa svobode. To doživljajo kot kazen, kot sankcijo, kot nekaj »wau« nemogočega. To je največja stiska. Ne toliko kaznivo dejanje, ampak odvzem tiste svobode. Prej so imeli vse, sedaj pa nimajo nič. V prevzgojnem zavodu se gremo, če tako rečem, učenje življenja, čisto osnovnih korakov. Nekateri osnovne stvari že obvladajo, pa jih je potem treba nadgrajevati, ampak ponavadi, v večini primerov gremo čisto od začetka: skrb zase, skrb za druge, za okolje, učenje različnih odnosov, komunikacija, reševanje konfliktov, razgradnja agresije, avtoagresije itd. Pri vsem tem uporabljamo različne metode dela. Vzgojni program velja za vse, ampak izhajamo iz posameznika in to, kar bomo pri njem sledili, določamo nekako že v sprejemnem obdobju skupaj z mladoletnikom in seveda po pridobljenih informacijah s strani centra. Pomembno se mi zdi to, da v bistvu gremo na čisto odprte karte. Tudi kar se tiče izobraževanja, izhajamo iz posameznika in mu skušamo zagotoviti ustrezne programe v Zavodu in tudi izven njega. Obravnava odvisnosti poteka na nivoju celega Zavoda, na vseh nivojih obravnave – s to obravnavo je seznanjen mladoletnik že v sprejemnem obdobju. Vrhunec je seveda obravnava na odprtem oddelku, kjer naj bi fant že vzdrževal abstinenco, vzpostavil kritičen odnos do

tega itn., ampak vmesna zadeva je pa oddelek brez drog. Program odvisnosti je integriran v celotni vzgojni načrt – preverjanje, vzdrževanje itn. Oddaja v prevzgojni dom je najstrožji ukrep – sledi samo še kazen mladoletniški zapor – to je zadnja možnost, da nekdo splava iz svojega utečenega nepravilnega življenja. Ugodnosti si fantje pridobivajo zelo na drugačen način, kot pa v vzgojnem zavodu. Postopek je dolgotrajnejši, težji, zelo hitro pa lahko tudi to ugodnost izgubi. Če nekdo krši kakršnokoli zadevo, izgubi ugodnosti. Prav te ugodnosti so njihova največja motivacija za napredek. To obdobje bivanja pri nas je kar dovolj dolgo, da se navežejo na nas, to je čas, ko se tu ustvarijo – bom rekla – posebni odnosi. Po mojem mnenju je naš sistem obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj, ki sledi načelu postopnosti, dobro zastavljen. Vendar pa to še ne pomeni, da je dobro to tudi za vsakega posameznika. Mnogi fantje, ki so bili predhodno že v vzgojnem zavodu, npr. rečejo, če bi me takoj zaprli, bi takoj nehal. Prej še vedno upajo: »Ah, saj to pa ni nič!« itd. Nekaterim je pa to bila že zadostna zadeva. Če vprašate mene osebno, pa dajem več možnosti in se mi zdi to v redu. Menim, da zapor kot skrajna oblika sankcioniranja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj mora obstajati, ta možnost mora biti. Sigurno se pojavljajo posamezniki, ki enostavno ne zmorejo. Tudi za takšne morajo takšne institucije obstajati.

S4 – Tisti, ki se aktivno vključijo ne samo v izobraževanje, ampak tudi v druge dejavnosti, imajo večjo možnost, da se ne vrnejo v zapore, ker se že tu naučijo bolj smiselno čas preživljati, oni si najdejo neko zaposlitev in tudi neko bolj ustrezno družbo, kot pa tisto, v kateri so živeli v času pred prestajanjem kazni. Ti so osebno bolj angažirani, imajo več energije, mogoče so tudi intelektualno na boljšem nivoju, bolj osmislijo svoj čas. No, po mojem mnenju je kazen mladoletniškega zapora res skrajna možnost, ko mladoletnik že preizkusi tudi mnoge druge ukrepe. Skoraj vsi, ki pridejo v zapor, imajo za sabo že neko ozadje dejanj, zaradi tega, ker so pri vseh že preizkušali vse, vse drugo prej, preden so prišli v zapor. Najprej se tako s problematičnim mladoletnikom ukvarja socialna služba. Na Centru predvidijo pogovore s starši, lahko jih usmerijo na svetovanje ipd. Pri marsikom to pomaga. Tudi na šolah se ukvarjajo z njimi. Če pa to ne pomaga, pa pridejo na vrsto strožji ukrepi, tudi zavodski. Zavodski ukrep je kar strog ukrep. Mladoletniki ga težje sprejmejo kot zapor, ker v zavodu nikoli ne vejo, kako dolgo bodo morali ostati tam (od 1 do 3 let), v zaporu pa je čas prestajanja kazni točno določen. Je pa to nemirno obdobje, mladostniki so avanturistični, dostikrat raziskujejo in poskušajo marsikaj, potem se pa človek umiri. Marsikdo, ki je s

kaznivimi dejanji začel v puberteti, potem ko pride v starejše obdobje, s tem neha. Zato ne priporočajo kaznovanja z zaporom. Tisti, ki pa enkrat pride v zapor, je stigmatiziran in obstaja večja možnost, da bo ostal na tej poti. Ni pa druge možnosti, če kdo stori res hudo kaznivo dejanje. Naš sistem obravnavanja mladoletnikov, ki predvideva lažje ukrepe do strožjih kazni, se mi zdi, da je kar toleranten. Oblikovan je tako, da bi bilo povzročene čim manj škode in mislim, da je tako, kot je zastavljen, v redu. To se mi zdi zelo dobro, da se poskuša z mladoletniki čim več ukvarjati zunaj zapora. Dobro so alternativne sankcije, predvsem tretmanske, psihološke obravnave v skupini zunaj, v svojem okolju, da se tam korigira. V zaporu med problematičnimi ljudmi se težko popravi. Dosti lažje je to med svojimi vrstniki, ki so normalni, ki ne povzročajo težav. Tudi v slabem okolju – kot je zapor – mora biti solidaren, drugače ne more preživeti s soobsojenci. To je solidarnost, ki je preživetvena nuja. Drugače bi bil izločen ali bi z njim kako obračunali. Iz tega vidika je zapor gotovo negativna izbira. In kriminalna infekcija gotovo tudi obstaja – da se mladoletnik navzame še kake dodatne kriminalne spretnosti. Tisti, ki so bolj izkušeni, prenašajo svoje izkušnje na manj izkušene. Je subkultura, ve se, kdo je glavni in tistemu se je treba podrejat. Ljudem je treba dati možnost in s temi našimi blažjimi ukrepi je to vsekakor možno.

S5 – Pri izrekanju ukrepov in kazni za mladoletnike je po mojem mnenju potrebno izhajati iz posameznika in tega, kar je storil. To je pogosto težko, saj sodišča posameznikov ne poznajo tako dobro, da bi vedeli, kaj izreči. Na osnovi različnih poročil pa je prav tako težko kar naenkrat oceniti, kaj bi bilo najbolj primerno. Dobro, če ima nekdo že neko »kriminalno« zgodovino, je to že neke vrste znak za kaj strožjega, ampak ne govorim o tem. Hočem poudariti samo to, da načelo postopnosti, ki ga pozna naša zakonodaja, ni nujno vedno najboljše. Za marsikoga bi bil že prvi malo strožji ukrep precej boljši alarm in sporočilo, kot samo ukor, neka prepoved ali navodilo. Marsikateri mladoletnik s tem samo še okrepi miselnost, da si takšno vedenje lahko privoščči, saj se ne zgodi nič kaj takega. No, so pa na drugi strani tudi takšni, ki po npr. ukoru ne bodo nikoli več niti pomislili na kakšno tvegano dejanje. Odvisno od posameznika torej. Ima pa naša zakonodaja dovolj možnosti in tudi dobrih ukrepov, ki lahko bistveno vplivajo na posameznika in mu pomagajo iskati bolj ustrezno pot v življenju. Že samo nadzorstvo organa socialnega varstva se mi zdi dobra poteza, saj je v tem primeru mladoletniku zagotovljen nekdo iz stroke, ki ga spremlja in mu lahko pomaga, če je ta le pripravljen pomoč sprejeti. Pa vsa ta usmerjanja v ustrezne

organizacije, zdravstvene ustanove, kjer lahko bistveno prisluhnejo posamezniku in mu pomagajo iz težav. Za tiste, ki se v domačem okolju znova in znova pogrezajo proti dnu bodisi zaradi družinskega ali širšega lokalnega okolja, razmer in situacij, je gotovo zavodski ukrep zelo smiseln in dobrodošel, saj se prav z izločitvijo lahko mladoletni prestopnik drugje ob stalnem spremljanju vzgojiteljev okrepi in pripravi na življenje v bolj ustreznem kontekstu. V zavodu lahko mogoče končno dobi kako zdravo potrditev, ki je prej nikoli ni, nauči se soočati s konfliktnimi situacijami, pogovarjati z ljudmi, dogovarjati, komunicirati ipd. Verjamem pa, da vsi niso tako dovzetni za spremembe, nimajo nekega varnega zaledja ali pa so že tako močno posrkani v kriminalne klope, združbe, da jim tudi prevzgojno delo ne koristi. Zato je dobro, da imamo tudi neko skrajno možnost, ki se je lahko naš sistem posluži – in to je mladoletniški zapor. Ampak neka možnost mora še obstajati, da tudi drugi vidijo, da določeno ravnanje pa vendarle ni nikakor sprejemljivo in da so v takem primeru posledice resnično močne. Denarna kazen za mladoletnike nima nobenega pomena – tako in tako to breme po večini prevzamejo starši oziroma svojci.

A1 – Menim, da je za mladoletne storilce kaznivih dejanj ATA dobra izbira, ker na ta način prvič začutijo, da se ne morejo spopadati s konflikti na tak način, da vidijo, da je takšen pristop k reševanju konfliktov prepovedan, ni primeren. Tako se lahko zavejo, kaj so storili nekomu in da morajo prevzeti odgovornost za svoje dejanje. Drugi pozitivni učinek tega ukrepa je, da s tem, ko niso obsojeni in ne dobijo kazni, tudi ni negativnih posledic na delo, življenje, voziško dovoljenje ipd. Dobijo novo priložnost. Po drugi strani pa je dobro tudi to, da slišijo, da je možno, da jih bo sodnik v primeru ponovnega neprimerne ravnanja kaznoval. Naslednji pozitivni učinek se nanaša na žrtve. V večini primerov so te po ATA zelo zadovoljne z zaključkom. Ko gre za mlade ljudi, gre vedno za primer skupin – tu so storilčevi prijatelji na eni strani in žrtvini na drugi. Zato je dobro, da se o konfliktu pogovori in tudi o tem, kaj to pomeni za ene in druge prijatelje. Z ATA poskušamo doseči neke vrste dogovor, ki vključuje obe strani. Glavni namen ATA je razrešiti konflikt in preprečiti nadaljnje medsebojne prepire. Opravljanje dela v korist skupnosti se ponavadi uporabi v primerih, ko ne obstajajo konflikti, ko mladoletnik npr. uniči kako javno lastnino, zelo pogosto gre za grafite ali kraje ... Menim, da je to veliko bolj socialno konstruktivno kot denarna odškodnina ali obtožba – a ne toliko kot ATA. Mladoletni prestopnik pogosto ni zmožen odplačati

škode, ponavadi so starši tisti, ki to storijo. Tako ga zaščitijo pred sodnikom, mladoletnik pa z vsem skupaj nima nobenega opravka. Z ukrepom opravljanje dela v korist skupnosti je osebno vpleten in mora narediti nekaj ter s svojim ravnanjem pokazati, da je bilo storjeno dejanje napačno. Tudi preizkusna doba je zelo socialno konstruktivna – zlasti, ko se mladoletnik znajde v različnih težavah, stiskah, ko se ne razume s starši, ko ima dolgove in potrebuje službo, da jih povrne, ko si želi urediti delo, življenje. Mislim, da denarna odškodnina ni primeren ukrep za mladoletnike, ker nimajo denarja in so starši tisti, ki namesto njih nosijo posledice. Zaporna kazen mora obstajati, ker je potrebno, da imamo nek funkcionalen ukrep, ko drugi ne delujejo. Potrebna je za družbeno skupnost, da se počuti varno. Mislim, da se v zaporu ne moreš naučiti, kako bolje urediti svoje življenje.

A2 – Kolikor vem, so ukrepi diverzije dobra izbira, zlasti ko mladoletnik uniči nekaj in mora potem odslužiti skupnosti nastalo škodo, delati mora in z delom plačati za svoje neodgovorno ravnanje. Mislim, da se iz tega lahko nauči nekaj stvari. Mislim, da je tudi ta ukrep dober (zunajsodna mediacija). Tudi v tem primeru se mora mladoletnik učiti iz svojih napak, pripravljen mora biti storiti nekaj zaradi svojega slabega dejanja, pripravljen mora biti na pogovor z žrtvijo, priznati krivdo in narediti nekaj v zvezi s tem. Kakorkoli, ta ukrep ga pripravi do tega, da razmišlja o kaznivem dejanju in kako je to vplivalo na žrtev. Potem pa so tu tisti mladoletniki z resnično slabimi socialnimi razmerami ... Ponavadi jih poznamo, ker prihajajo iz družin z mnogimi problemi – nasilje, alkohol, druge zlorabe. Mislim, da je zanje res dobro, da dobijo drugo priložnost s svetovalcem na preizkusni dobi. Ta jim lahko pomaga urediti življenje in pridobiti priložnost, da zaživijo človeku spodobno življenje ali vsaj približno tako življenje. Denarna kazen je dobra, če mora denar zaslužiti mladoletnik sam. Če starši plačajo, potem nima nobenega pomena. Mora imeti opravke z njim, da o tem razmišlja, sicer ni nobenega učinka. Za tiste, ki so zelo nasilni in agresivni in imajo na vesti zelo težka kazniva dejanja, ni druge poti, kot zapor. Menim, da je zapor dobra rešitev tudi za tiste, ki so storili že več kaznivih dejanj zapovrstjo, ki imajo dolg seznam v kartoteki. Če ne pomaga nič drugega, potem moramo imeti eno orodje. Teh mladoletnih prestopnikov res ne moremo imeti na ulicah. Ni dobro zaradi varnosti, pa še drugi se lahko zgledujejo/učijo od njih.

A3 – Zlasti opravljanje dela v korist skupnosti in mediacija sta dobri metodi za doseg tega namena. Morajo se usesti skupaj za eno mizo in se pogovoriti o tem, kar se je

zgodilo. Mislim, da je to res dobro, ker tako vidijo, da obstajajo meje in da ne morejo početi vsega, kar hočejo. Ko so prisotni konflikti, je po mojem mnenju mediacija najboljša. Vsi vpleteni se morajo usesti in skupaj poiskati rešitev. Pozitiven rezultat vsega tega dela v korist skupnosti je, da mladoletnik ni kaznovan in da sodni proces ni potreben. Za tistega, ki ga je policija resnično presenetila in ki je res pameten, je preizkusna doba dober ukrep. Zanj je že posredovanje policije zadosten opomin. V tem primeru imajo mladoletni storilci kaznivega dejanja stalni stik s svetovalcem in ne pozabijo kar tako na izrečen ukrep. Poleg tega pa jim svetovallec pomaga tudi pri drugih težavah, ki jih spremljajo. Seveda je vse odvisno od posameznika in problema, toda v večini primerov se dobro obnese. Denarno kazen ponavadi plačajo starši, ker mladoletniki nimajo veliko denarja. Zaporna kazen je zelo stroga metoda kaznovanja. Ko nič drugega ne deluje več, mladoletnik pride v zapor in postane kriminallec pri 14-ih. Fantje in dekleta, ki so v zaporu, so res storili zelo slabe stvari. Tu so zaradi ropov – večinoma so kradli mobilne telefone. V našem sistemu je zapor kazen v primerih, ko nobena druga možnost ne deluje. Zapor je res zadnja postaja na tej poti. Seveda pa je logično, da gre oseba, ki zagreši rop z nožem, ali kaj podobno težkega direktno v zapor. Zanj ni preizkusne dobe, nobene druge možnosti.

A4 – To niso tako hudi prekrški in tudi nimajo veliko posledic. V tem primeru je dobra ideja uporabiti ukrep družbeno koristnega dela ali nekaj denarne kazni. Nekatere stvari namreč delujejo že s samo reakcijo nanje tako, da mladostnik vidi, da tega ne sme več početi. Vendar pa veliko mladih prihaja iz slabše urejenih družin in imajo več problemov kot ostali, povprečni mladostniki. Ti potrebujejo več pomoči, da izboljšajo svojo situacijo, da se lahko bolje razvijajo. Ni dovolj samo, da jim rečemo, naj tega ne počnejo, ali pokažemo, naj tega ne delajo z npr. družbeno koristnim delom, z denarno odškodnino. Ti potrebujejo drugačne oblike pomoči, ki jim pomagajo, da zmorejo bolje.

A5 – Menim, da je to dober ukrep, kakor tudi mediacija. To pomeni, da mladoletniku ni treba pred sodnika – zadeva se uredi že prej. Na ta način nima kartoteke, nikomur ni potrebno vedeti, kaj je storil. To je dobro, ker dobi še eno priložnost. Če v Avstriji zaprejo odraslo ali mladoletno osebo, mora ta imeti že kar zajeten seznam kaznivih dejanj. Ponavadi ne obdolžimo tistega, ki prvič ali drugič stori kaznivo dejanje. Ko posameznik pride pred sodnika prvič, vedno dobi lažjo kazen ali ukrep. Mislim, da je zapor resnično zadnja možnost, ko nobena druga ne deluje več. Prav zato, če ne deluje nič več nič, mora nekaj biti.

A6 – Kakšne učinke ima določen ukrep/kazen na mladoletnika, je odvisno od okoliščin, v katerih ta živi. Če živi v družini, kjer so prisotni dobri medosebni odnosi, potem je dovolj, da se z njim pogovori in bo to kaznivo dejanje hkrati prvo in zadnje, ki ga je kdajkoli storil. Če ni tako, potem je dober ukrep mediacija, včasih tudi družbeno koristno delo, zapor je res zadnja opcija. Kadar gre za težko kaznivo dejanje, se zaporu ni možno izogniti, toda v vseh ostalih primerih so ostali ukrepi in kazni bolj primerni. Mislim, da denarna kazen za mladoletnika tudi ni preveč dobra pot zato, da mu povemo, da se tako ne sme več obnašati. Z mediacijo lahko pokažemo mladostniku, kaj je storil tako, da ga postavimo v vlogo žrtve, da začuti, kako bi bilo, če bi njemu nekdo storil kaj takega. Če posameznik izhaja iz slabih socialnih razmer, mu na preizkusni dobi lahko zelo pomagaš. Lahko mu pomagaš pri urejanju zadev v povezavi z izobraževanjem, domom, urejanjem službe ... Z družbeno koristnim delom mladostnik dobi izkušnjo dela. Povedali so mi, da nekateri mladoletniki tako dobijo možnost, da nadaljujejo z delom tudi po izteku ukrepa. Dobi prvi kontakt s pravim delom, nauči se in potem nadaljuje tudi po izteku, ker mu je všeč. Menim, da je denarna odškodnina ukrep, od katerega se mlad človek ne nauči nič. Zapor – odvisno je, kako ga v zaporu obravnavajo, kako z njim ravnajo. Mislim, da to ni dobra možnost, a se ji ni možno izogniti v primeru težkih kaznivih dejanj. V zaporu se lahko mladoletnik nauči določenih stvari, ki jih prej ni poznal, novih kriminalnih spretnosti – zlasti zato, ker v Avstriji obstajajo zapori, kjer pogosto prestajajo kazen skupaj tako mladoletni kot odrasli storilci kaznivih dejanj. Res je, da so ločeni po oddelkih, a imajo stike in to je zelo slabo. Odrasli lahko zelo vplivajo na mlade, pa tudi mladi med sabo imajo močan vpliv.

3. NAJPOGOSTEJE IZREČENI UKREPI OZIROMA KAZNI ZA MLADOLETNIKE

S1 – V zadnjem času opažam, da sodišče pogosto izreka ukrep nadzorstva organa socialnega varstva. Pri manjših kaznivih dejanjih sodišče izreka tudi navodilo v smislu opravičila oškodovancu.

S2 – Navadno – vsaj, kolikor je to meni poznano – sodišče kar sledi tem ukrepom, ki so v našem sistemu lepo zastavljeni od lažjih k težjim. Tako, da se res poslužujejo najprej vseh tistih, s katerimi lahko že v domačem okolju pomagamo mladostnikom, redkeje in ko je že res potrebno, uporabijo zavodske ukrepe, tista skrajna opcija – najmanj pogosta – pa sta potem še prevzgojni zavod in mladoletniški zapor.

S3 – /

S4 – Največkrat je izrečen nadzor organa socialnega varstva, to je najbolj pogosto. Zavodski ukrepi nekoliko manjkrat, najmanjkrat pa zaporne kazni. Res se sledi nekako od blažjih ukrepov, pa potem do strožjih – tako, kot je zastavljen naš sistem.

S5 – Kakor nam je znano, se sodišča po večini poslužujejo precej blagih ukrepov. Mladoletnik mora imeti na vesti že res ogromno srečanj z nami oziroma kar nekaj hujših prestopkov, da se strožje ukrepa – strožje mislim z zavodskimi ukrepi in mladoletniškim zaporom.

A1 – /

A2 – No, mi samo identificiramo storilca in njegovo kaznivo dejanje. Kaj se zgodi z njim potem, ponavadi ne vemo. Toda v naši državi imamo t.i. ukrepe diverzije, ki so, mislim, da prvo orodje v vrsti. Če to pri mladoletnikih ne deluje, potem pa pridejo druge, bolj komplicirane kazni.

A3 – Kateri ukrepi oziroma kazni so najpogosteje izrečeni, težko rečem, ker mladoletnike navadno vidimo samo pred izrekom in ne po njem.

A4 – Kateri ukrep je najpogosteje izrečen – to se nekoliko spreminja. Najprej je bila to preizkusna doba, potem pa je prišel nov zakon o ukrepih na področju mladoletniške odklonskosti, ki je v ospredje potisnil družbeno koristno delo.

A5 – Mislim, da so ukrepi diverzije uporabljeni najpogosteje, odvisno od posameznika in kaznivega dejanja, ki ga je storil.

A6 – /

4. VLOGA MLADOSTNIKA PRI IZVAJANJU DOLOČENEGA UKREPA OZIROMA KAZNI

S1 – Moje izkušnje so, da v primeru, ko gre za sodelovanje mladostnika in staršev, so rezultati dobri. V primeru, ko pa tega ni, vzgojni ukrep ne doseže učinka. Opazila sem, da v primeru, ko je bil vzpostavljen odnos med mladostnikom, staršem in strokovnim delavcem, mladostnik ni več storil novega kaznivega dejanja.

S2 – Fantom sama pravim: »Vi ste šefi, mi smo pomočniki.« Gre namreč za bistveno razliko v povezavi s tem, ali mladostnik sodeluje pri izvajanju ukrepa ali ne. Brez njihovega vsaj minimalnega pristanka za sodelovanje je v bistvu praktično zelo težko ali skoraj nemogoče. Če sami sčasoma ne uvidijo, da je to za njih koristno, ne gre. Če pa sodelujejo, začnejo počasi zaupat, dobijo neke pozitivne izkušnje – predvsem na področju šole so zelo veseli, ko dobijo dobre ocene ... Večina jih konča šolo s prav dobrim, odličnim uspehom. Ko so uspešni, jih zelo potegne. Kjer pa so recimo problemi z drogo ali hude domače situacije, da recimo ne morejo hoditi domov, da nimajo nobene osebe: tete, babice, ne vem koga, je pa skoraj nemogoče. Veliko je seveda odvisno od fantove pripravljenosti, od sodelovanja staršev in sprememb v nekem družinskem procesu, odnosu. Večinoma so kar sodelujoči, so pa nihanja. Zato intenzivno delamo tudi s starši: roditeljski, timski sestanki, individualni razgovori, skupina za starše ...

S3 – Ampak tisti, ki hočejo več, dobijo pa tudi več – imajo več ugodnosti, več možnosti gibanja izven zavoda, udeleževanje zunajzavodskih aktivnosti, ki jih organiziramo itn. Pri teh vidimo napredek. Če je mladoletnik sam osebno angažiran, lahko od tega ukrepa veliko potegne. Naša vloga je, da jih čim več zmotiviramo v to smer, da čim več skušajo delati na sebi, razreševati stvari. To je naše poslanstvo in seveda tudi priprava na ponovno vključevanje.

S4 – Če je mladoletnik osebno angažiran, če pokaže zanimanje ipd., je sigurno rezultat bolj pozitiven. To je osnovno. Mi ne moremo nobenega prisilno spreminjati, sam se mora odločiti za to. Seveda pa ga lahko pripeljemo do tega. On na začetku ni pripravljen (marsikdo je tak), ne vidi nobenega smisla v ničemer, ampak potem počasi se pa le vključuje, ker vidi, da tudi kar tako prazno čas trati, ničemer ne koristi. Običajno priznajo, da če so v zaporu porabili čas za izobraževanje, da je to smiselno porabljen čas, ker potem jim čas ne gre v nič.

S5 – Če ima mladostnik namen in željo, da sodeluje pri izvajanju kazni potem ima ta ukrep sigurno pozitivni učinek, v nasprotnem primeru pa ne. Sigurno je prevzemanje odgovornosti korak k temu, da bo namen kazni (katerekoli) dosegel svoj namen.

A1 – Mladostnik mora pri ATA zelo dobro sodelovati, sicer se dokumentacijo pošlje nazaj državnemu tožilcu, ki ga pošlje k sodniku. Udeleževati se mora srečanj, prevzeti mora odgovornost, pripravljen mora biti plačati in opraviti druge stvari iz dogovora. O dogajanju so starši torej obveščeni, mladoletnik jih lahko vzame za svoje zagovornike, a v praksi je drugače. Obvestimo jih, jih povabimo, predstavimo dogovor, potem pa odidejo in o primeru, konfliktu in osebnem mnenju razpravlja mladoletnik sam. Menim, da s tem ukrepom mladoletni storilec lahko poišče bolj ustrezne življenjske poti, lahko se veliko nauči če dejansko začuti, o čem smo se pogovarjali: da prepozna, kdaj je najboljši trenutek v konfliktu, ko ga je potrebno zapustiti, kdaj v konfliktni situaciji govoriti, katere so zanj nevarne situacije ... Lahko se zave, da njegova dejanja niso bila dobra, da jih ne sme ponoviti, ker ima to lahko zanj slabe posledice. Poskušamo ga opremiti z orodji, ki jih lahko uporabi in ki mu lahko pomagajo v nevarnih situacijah.

A2 – Kot sem že opisal, mora mladostnik prevzeti odgovornost. Učiti se mora iz svojih napak, razmišljati in odgovarjati za posledice svojega kaznivega dejanja. Sicer ne vem, kako je v realnosti, a mislim, da je odvisno od posameznika in tega, kar je storil. Če je pameten, lahko vse popravi. Imamo kar nekaj dobrih ukrepov, ki mu pri tem lahko zelo pomagajo, če je pripravljen sodelovati. Toda, ponovno poudarjam: vse je odvisno od njega samega.

A3 – Menim, da je celoten postopek z vsemi svojimi elementi poln znakov, ki mladostnika opozarjajo, naj preneha s kaznivimi dejanji: Ko se znajdejo v rokah policije, so policisti verjetno jezni in včasih povzdignejo glas: »Zakaj si to storil?!« Potem prejmejo naše vabilo – tudi mi se z njimi pogovarjamo o dogodku, o tem, kar se je zgodilo, in jim pojasnujemo, kaj smejo in česa ne smejo početi itd. Prav tako je pomemben element obisk naše institucije, kjer od blizu vidijo zapor, in potem tudi napoved opravljanja dela v korist skupnosti ali kaj drugega. Mislim, da je različno. Ko je fant star 14 let, je sredi pubertete – v enem trenutku je otrok, v drugem odrasli. Težko je z njimi. Včasih ti sledijo, včasih ne. Ne moreš reči, da ti ne verjamejo ali da ne želijo storiti določene stvari. Lažje je pri starejših, ti o zadevah bolj razmišljajo, so bolj odgovorni, več razumejo in niso tako nasprotujoči.

A4 – Bolj mladi so, več jim moraš razlagati o tem, kaj se dogaja. Ne prepoznajo, kako resne so stvari, kako lahko vse to vpliva na njihova življenja. Pozabijo na delo in to, da če je kazen daljša kot 6 mesecev, da o njej lahko zve vsak šef. Sodelovanje je odvisno od osebnosti, družinskega ozadja in tako dalje. Zelo pomembna stvar, da sodelovanje deluje, je osebni stik, ki ga pridobiš, če ti uporabniki zaupajo, če te poslušajo. Bistvo je, da se mlad uporabnik sam trudi, da dela bolje! Ne samo, da upošteva nasvete, ampak tudi, da prepozna, kaj se dogaja, kakšne so posledice njegovega vedenja, kaj lahko stori bolje, da ni pametno pristati v zaporu ...

A5 – Če mladoletnik ne sodeluje, to pomeni, da bo dobil denarno kazen. To pa samo pomaga sodnikom, da nimajo toliko dela. Po mojem mnenju to res ne deluje, ker mladoletnik od tega ne dobi čisto nič. Seveda pa je po drugi strani vseeno dobro imeti določene možnosti, če mladoletni storilec kaznivega dejanja ne želi opravljati dela v korist skupnosti, sodelovati pri mediaciji z žrtvijo in ne prepozna, kako dobro priložnost je v resnici imel.

A6 – Mislim, da ukrepi, kot so mediacija, družbeno koristno delo in preizkusna doba, lahko pomagajo mladostniku, da spremeni življenje na boljše, vendar pa mora biti pripravljen sodelovati. Mislim, da se mladoletniki pri teh letih že zavedajo, kaj prinese kaznivo dejanje. Ne zato, ker jim jaz tako povem, zato, ker vidijo, koliko težav imajo, da morajo zaradi njih priti k meni, ker jih obiskujejo socialni delavci Jugendamt-a, ker imajo stike s policijo, starši pritiskajo nanje ... Vse to jim mogoče da misliti: »Ne, ne želim tega storiti še enkrat!« In še bolj razmišljajo o tem.

5. DEJANSKE POTREBE MLADOSTNIKOV, KI SO V POSTOPKU ZARADI STORJENEGA KAZNIVEGA DEJANJA

S1 – Smiselno bi bilo tudi razmisliti o možnosti, da bi se oblikovala na CSD-ju skupina mladostnikov, ki jim je izrečen vzgojni ukrep z namenom skupinskega dela. Tej skupini bi bila ponujena možnost tudi srečevanja izven centra, krajši izleti, športne igre ... Namen te skupine bi bil poleg druženja tudi učenje novih vedenj ... Pri delu z mladostnikom je zelo pomemben odnos. Ta se lažje oblikuje izven »formalnih prostorov«. Za hude situacije bi bilo smiselno razmisliti o kratkoročnih namestitvah.

S2 – Do polnoletnosti še nekako gre, po osemnajstem letu pa, ko mladostnik ni več v zavodu in četudi se želi pobrati, nekako ni možnosti. Se mi zdi, da je tukaj v slovenskem prostoru en res hud primanjkljaj. Ni nekih prehodnih stanovanjskih enot, v katerih bi bil vzgojitelj občasno prisoten za usmerjanje, predvsem pa, da je finančno zagotovljeno neko bivanje še. Pa kake veze, da bi dobili službo, vsaj koga, ki jih malo nekam usmeri in jim pomaga tudi na tem področju. Za mladoletnike pa mislim, da bi bilo smiselno imeti še kakšne specializirane vzgojne zavode. Vzroki za kazniva dejanja so namreč lahko zelo različni: od tega, da niso imeli, kaj za jesti in so šli vломit zato, da so preživljali sestre, brate, mamo do tega, da so bili tudi mogoče malo prisiljeni, če so padli v kako tako družbo, do razvajenih, ki jim je bilo vse dano, pa do takih, kjer je bilo nasilje doma in so bežali. To bi bilo verjetno smiselno malo selekcionirat. Zelo težko je delati z nekom, ki ima neke hude čustvene primanjkljaje in rabi veliko ukvarjanja, pozornosti, predelovanja tistega, kar se mu je zgodilo v otroštvu, spodbud, dvigovanja samopodobe, na drugi strani pa z nekim izvajalcem nasilja, ki naprej ustrahuje, ki ne zmore ven iz kriminala in ki mu to tudi ustreza. Vzgojni zavod težko pokrije potrebe enega in drugega tudi zato, ker se že med vrstniki ne počutijo dobro. Imamo recimo nekaj mejno psihiatričnih v kombinaciji z vedenjskimi težavami in to je blazno težko. Smiselno bi bilo uvesti več zavodov glede na temo, področje težave, primanjkljaja, neke specializirane enote, ki bi bolj specifično odgovarjale na potrebe, bolj poglobljeno delale z mladostniki. Zlasti psihiatrično področje, področje drog sta pereča. Brez sodelovanja služb ne gre. Mi pogosto sodelujemo tudi s policijo – seveda je zelo odvisno od nihanj. In pa zelo od skupine. Sedaj imamo zelo homogeno skupino in je lažje delat z njimi, lažje pokrivamo njihove potrebe. To je zelo različno in res odvisno od posameznikov, skupinske dinamike.

S3 – Naš Zavod se močno odpira navzven. Sodelujemo z mnogimi institucijami (nevladnimi, vladnimi) in poskušamo se ne zapret pred družbo, ker nas usmerja ta ideja, da slej ko prej bo ta isti zaprti enkrat odprti. Ta čas, ko je pri nas, naj bo zapolnjen čim bolj kvalitetno in čim bolj tako, da ne zgubi stika z okoljem. To se mi zdi dobra usmeritev. Delamo na tem, da odpravljamo deficite, ampak odpraviti vse ne moreš, lahko jih omiliš, določene lahko nadoknadiš. Z našim delom se vseeno poskušamo čim bolj osredotočiti, omiliti, nadoknadi tiste stvari, ki so prišle ven iz otroštva, poznega otroštva itn. Pri našem delu pogrešam predvsem pomoč pri odpustu, neko institucijo, ne vem, kako naj jo že imenujem, nekoga, nekaj. Zdi se mi, da ko imaš fanta tu, je na

vajetih, potem ga pa kar spustiš. Gre v okolje, ki je nespremenjeno. Tu res manjka še nekaj, kar bi našim fantom pomagalo pri postopnem vključevanju nazaj v življenje.

S4 – Zdi se mi, da z našim sistemom obravnavanja pokrijemo potrebe naših mladoletnikov. Čeprav oni bodo stalno rekli, da se v zaporu nič ne dogaja, da je monotono, da bi morali več ponuditi. Ampak stvar je malo bolj kompleksna, ker v zaporu se tako in tako ves čas nekaj dogaja. Imamo določen urnik tako, da je že težko kam kaj na novo uvrstiti. Dogajanja je torej dovolj, a tu je vprašanje, kaj je za obsojence dogajanje. Delo za njih ni dogajanje, za njih je dogajanje žur, glasba, nekaj takega, kar zapolni čutila. Mi poskušamo čim bolj razbijati monotonost, da razgibamo ta vsakdan. Prizadevamo si, da prisluhnemo obsojencem in da na njihovo željo tudi organiziramo kako stvar – npr. kako tekmovanje, predavanje, sprostitevne dejavnosti idr. Seveda izhajamo iz njih, a je vedno odvisno od interesa. Ponavadi oni čakajo, kaj bomo mi ponudili, ker vsaka dejavnost zahteva neko energijo, ki je pa sami navadno niso pripravljeni vložiti. Lažje je pasivno tam nekje sedet in kritizirat, lažje, kot se angažirat in nekaj napraviti sam.

S5 – Potrebe mladoletnih prestopnikov so z ukrepi in kaznimi v naši zakonodaji v celoti pokrite. Pomembno je le, kar sem rekel že na začetku, da se za določenega posameznika, ki je storil določeno kaznivo dejanje, izbere v tistem trenutku zanj najbolj ustrezen ukrep ali kazen. Vpletene službe bi morale še bolj intenzivno sodelovati in timsko pristopati k obravnavi mladoletnih storilcev kaznivih dejanj. Uspeh bi bil boljši. V teh okvirjih pa mislim, da se vsi maksimalno trudimo in delamo po svojih najboljših močeh.

A1 – Če pogledaš v zakon, je s temi ukrepi lahko vse pod kontrolo. Toda, npr. preizkusna doba – državni tožilec bi lahko imel na voljo še kake druge ukrepe: poslati mladoletnika v skupino, kjer bi se lahko soočil z agresijo, izbrati terapijo, ga poslati k zdravniku ... Več možnosti, več idej v praksi ..., ki bi jih državni tožilec lahko izbral. Več možnosti v tem smislu, da bi državni tožilec za vsakega posameznika lahko izbral najbolj ustrezno pot, bi bilo dobrodošlih. Zakon je dovolj, ampak ni pa dovolj možnosti, zlasti na podeželju.

A2 – Mislim, da smo pri svojem delu kar uspešni, poskušamo delati kar najbolje. Da, včasih bi bilo dobro imeti več časa in se na ulici usesti skupaj z mladostniki ter se pogovarjati kar tako. Na ta način bi lahko izvedeli več o tem, kaj počnejo, kaj je za njih

pomembno, kaj se dogaja v njihovih glavah, lahko bi jih povabili, naj sodelujejo z nami in nam pomagajo pri delu v smislu: vsi skupaj za varno in prijazno sosesko itd. Tudi druge službe bi lahko to počele vsaka na svojem področju in na svoj način. Ampak zato bi potrebovali več časa, več ljudi, nove programe in denar, seveda. Kot sem rekel: na potrebe mladoletnikov poskušamo odgovarjati, kakor najbolje moremo.

A3 – Zelo dobro bi bilo, če bi imeli na voljo še kakšne druge poti/možnosti kot npr. v Švici, toda znotraj sistema, ki ga imamo, mislim, da poskušamo kar najbolje odgovarjati na potrebe mladoletnih storilcev kaznivih dejanj. Mislim, da vse službe, ki so vpletene, odgovarjajo na potrebe mladoletnih storilcev kaznivih dejanj. Poskušamo narediti, kar najbolje moremo.

A4 – Mislim, da je to, kar počnemo, točno tisto, kar mlad prestopnik tudi potrebuje. Gre za dober razpon različnih možnosti in menim, da je to zelo dobro. Obstajajo različne poti, kaj državni tožilec ali sodnik lahko storita. Ne gre samo za enosmerno cesto, za vse enako, ampak se resnično izhaja iz tega, kaj je dobro zanje, kaj lahko res deluje, učinkuje. Na potrebe mladoletnika, ki je v postopku zaradi storjenega kaznivega dejanja, odgovarjamo. Vendar pa gre vedno za zelo individualne potrebe, ki so odvisne od vsakega mladega uporabnika posebej.

A5 – Mladoletni storilci kaznivih dejanj so izredno ranljivi, imajo težka ozadja, veliko osebnih in družinskih problemov. Imamo dobre ukrepe. Z njimi lahko pokrijemo njihove potrebe, a moramo biti previdni, moramo jih slišati, si vzeti čas zanje in izbrati pravi pristop. Poskušamo odgovarjati na potrebe mladoletnega prestopnika, a potrebujemo več osebja za še več dela na preventivnem področju.

A6 – Mislim, da je pomembno delati in storiti kaj, še preden kdo stori kaj napačnega. Morali bi delati več, da bi preprečili takšne situacije. Ko se kaj zgodi, mislim, da vpletene službe pokrijejo glavne potrebe mladoletnih storilcev kaznivih dejanj s preizkusno dobo, družbeno koristnim delom in mediacijo.

6. VPLETENE STROKOVNE SLUŽBE IN NJIHOVA USPOSOBLJENOST ZA TOVRSTNO DELO

S1 – CSD lahko pri izvršitvi vzgojnih ukrepov mladostnika napoti v ustrezne druge ustanove kot npr. Center za zdravljenje odvisnosti, Zavod za zaposlovanje, Dispanzer za mentalno zdravje. Napotitev kam, je odvisna od problema, ki ga mladostnik ima. To lahko naredi v okviru vzgojnega ukrepa navodila in prepovedi ter v okviru vzgojnega ukrepa nadzorstvo organa socialnega varstva. Pogrešam programe socialnega treninga, kamor bi lahko imel mladostnik možnost iti. Kar nekaj mladostnikov ima izrečen vzgojni ukrep zaradi nasilja. Smiselno bi bilo razmisliti o skupini za mladostnike, ki se vedejo nasilno.

S2 – Največ sodelujemo s centri za socialno delo. Redno se s predstavniki centrov srečujemo ob ogledu, sprejemu, na timskih sestankih. S tem sodelovanjem smo tudi zelo zadovoljni, saj so vedno pripravljene zlasti, kar se tiče urejanja takih bolj birokratskih zadev, denarnih, vključitve, povezanosti s sodišči itd. Pogost stik imamo s sodišči. Ves čas se odvijajo različna zaslišanja, obravnave, na katerih smo poleg predstavnikov centra prisotni tudi mi. Seveda pa moramo po zakonu sodišču tudi poročati o poteku vzgojnega ukrepa vsakih šest mesecev, po potrebi tudi izredno, če so kake posebnosti, v urgentnih primerih pa jim pišemo tudi mi in prosimo za kak nasvet, pomoč, se najavimo na obisk, če so kake take izredne razmere. V glavnem so kar sodelujoči – eni bolj, drugi manj, nekateri tudi obiščejo mladostnike v Zavodu, odvisno od posameznega primera in sodnika. Prednost je, da mi v našem zavodu zelo timsko delamo, zelo povezano. Tudi ravnatelj se zelo vključuje, pa psiholog in jaz, pa vsi. Skušamo se udeleževati posvetov, ki so organizirani na sodiščih ali v kakšnih drugih zavodih. Tudi mi smo jih že organizirali. Eni so odzivni, drugi manj. Na teh posvetih izpostavljamo naše probleme, težave, a pri tem navadno tudi ostane. Verjetno so problem finance, vidim pa tudi problem ministrstva in sodelovanja med ministrstvi. Ni povezanosti, gre za prelaganje pristojnosti, sodelovanja ni, vsak po svoje. Ker ni enotnosti, to izkoriščajo tudi mladostniki. V desetih letih, kar sem tu, poskušaj, se trudiš, ampak ker ni sprememb, se izčrpaš in pač delaš v takih okvirjih kot lahko. Odgovornost je pa seveda ogromna za vse, karkoli je, in dejansko si velikokrat nemočen. Imamo redne supervizije. To je zelo dobro in nujno. Imamo tudi medzavodske intervizije. Najbolj pomembno pa se mi zdi,

da se lahko v zavodu rešuje stvari vsakodnevno, ker se najboljše razumemo, poznamo okoliščine itd. Tudi to razbremenjevanje, da nisi sam s problemom, kaj narediti, da je to neka skupna odločitev, je mnogo lažje kot, če je vsa odgovornost samo tvoja. Je pa težko, odgovorno, pogosto pod stresom, da o dodatnih urah ne govorimo.

S3 – Veliko sodelujemo s centri za socialno delo, s sodišči. Sodišča so tista prva, ona dajo fante noter in dajo fante tudi ven, vmes pa spremljajo njihov napredek preko poročil, telefonskih stikov, obiskov v Zavodu, naših srečanj na različnih obravnavah. Centri za socialno delo so tisti, ki o fantu, družini vedo največ. Z njimi dobro sodelujemo, pri nekaterih bi lahko bilo to sodelovanje še boljše. Oni nam s svojimi informacijami lahko močno pomagajo. Sodelujejo pri načrtovanju osebnega programa, pri odpustu iz Zavoda, ob posameznih intervencijah oziroma če je potrebno na terenu kaj uredit. Potem so tu različna društva, s katerimi sodelujemo – najprej lokalna skupnost Radeče. Študentje socialne pedagogike v okviru prakse in v okviru spoznavanja različnih področij dela prihajajo redno v hišo. Pripravljajo različne delavnice čez cel dan – moram reči, da je to izredno kvalitetno. Lansko leto smo sodelovali z gimnazijo Trbovlje. Skupaj smo priredili kulturno prireditev, recital na temo Frana Milčinskega Ježka, v katerem je aktivno sodeloval en naš fant. Rdeči križ pomaga fantom pri pridobitvi vozniškega izpita, z dodelitvijo obleke, obutve na izredno diskreten način. Sodelujemo s šolami, ki jih obiskujejo naši fantje. V hišo prihaja dr. Kastelic na 14 dni – opravlja razgovore/pogovore iz področja odvisnosti, tudi drugih psihiatričnih težav, če se pojavljajo. Sicer pa normalno sodelujemo s Psihiatrično bolnico Vojnik. Seveda tesno sodelujemo tudi s policisti zlasti, ko kak fant podaljša izhod in potem izdamo tiralico. Sama pa sem v kontaktu z njimi predvsem takrat, ko naš fant prinese položnico in je potrebno plačati globo. Takrat jih pokličem in vprašam po mnenju, kako bi to zadevo lahko poravnali. Ne znam si predstavljati našega dela drugače kot timsko delo. Enostavno ne more biti en človek vse. Če imamo jasno razdeljene naloge in da potem tim naredi svoje, je pa to ključ do uspeha. Izredno smo povezani, moramo biti povezani, ker enostavno drugače ne gre in tega se zavedajo tudi naši fantje. Naš Zavod oziroma naš direktor je usmerjen tako, da mnogo postori za nas delavce. Kolikor je v njegovi moči, nam omogoča vsa dodatna izobraževanja tako, da se lahko pač udeležujemo različnih seminarjev. Pri tem našem delu, ki je izredno stresno, nepredvidljivo itn., pogrešam pa malo več naše psihohigiene – sensitivity in teh zadev.

To je pa delo na sebi, da lahko pucaš, pucaš, pucaš ... Supervizije sicer imamo, to je seveda del čiščenja, ampak z leti se mi zdi, da tega pogrešam še več.

S4 – Z obsojencem dela pedagog, ki ga dnevno spremlja in koordinira vse delo. Z njim dela inštruktor na delavnem mestu. Če se udeležuje nekih prostočasnih aktivnosti tudi tisti, ki ga tam spremlja. Če potrebuje inštrukcije, pomoč v povezavi z izobraževanjem, mu to omogočimo. Če rabi kako psihološko, psihiatrično obravnavo, potem ga tja usmerimo. Če pa je vključen v obravnavo zaradi odvisnosti od drog, potem se pa zato usposobljena terapevtka ukvarja z njim. Sodelujemo tudi z zunanjimi ustanovami. Na področju odvisnosti sodelujemo z Virom v Celju – inštitut, ki se ukvarja z odvisniki. Sodelujemo s psihiatrično bolnico Vojnik. Če ima kdo težave z alkoholizmom, ga tja pošljemo na zdravljenje. Tudi odvisnike smo že tja pošiljali. Sodelujemo praktično z vsemi šolami v Celju, za katere imajo obsojenci interes, da bi se izobraževali v njih. Sodelujemo s centri za socialno delo. Že takoj na začetku jih prosimo za poročilo, tudi povabimo jih sem, če gre za kak problem, da skupaj napravimo načrt. Zelo intenzivno pa je delo s centri pred odpuščanjem – skupaj moramo pripraviti teren za obsojenca. Sodelujemo z zavodi za zaposlovanje, z upravnimi enotami, sodišči. Sodišča tudi obveščamo o poteku dela z mladoletniki, pošljemo jim pripravljen osebni načrt, poročila. Občasno sodelujemo z delodajalci, družino obsojenca. Tega sodelovanja je kar precej. Ves čas se udeležujemo dodatnih izobraževanj. Nikoli ni nobeden zadosti usposobljen, stalno se da kaj dodatno naučit. Nova znanja si medsebojno izmenjamo. Najbolj pomembne za delo z obsojenci pa so zagotovo izkušnje. Seveda je potrebno ves čas slediti tudi stroki in teoretičnim pridobitvam na tem področju, v svetu, kaj tudi drugje nudijo, kaj drugje deluje in kaj ne. Imamo tudi intervizijo, ki jo vodi naša zato usposobljena strokovnjakinja. Udeležujemo pa se tudi eksternih supervizij za pedagoge, za socialne delavce. To je zelo dobrodošlo, ker na ta način človek dobi povratno informacijo o svojem delu, postopku, lahko dobi podporo, hkrati pa gre tudi za medsebojno izmenjavo izkušenj. Udeležujemo se tudi izobraževanj v tujini in se vedno seznanjamo z novimi dognanji med seboj – ta pretok znanja obstaja.

S5 – Pri našem delu sodelujemo zlasti s sodišči. Po potrebi pa seveda tudi z drugimi organizacijami, strokovnjaki in posamezniki – odvisno od primera, na katerem delamo. Menim, da smo za svoje delo dobro usposobljeni – tako fizično, kot psihično. Glede na to, da opravljamo tako odgovoren poklic, smo dolžni poskrbeti za ustrezno fizično in

psihično kondicijo. Je pa policijsko delo, zlasti terensko, precej drugačno kot npr. delo socialnih delavcev in drugih strokovnjakov, ki se potem dejansko neposredno in kontinuirano ukvarjajo z nekim mladoletnikom. Včasih si želim, da bi lahko tudi mi z njim vzpostavili bolj osebni odnos in da bi tudi mi lahko že s kakim pogovorom bolj vplivali na njegovo dejanje.

A1 – V primeru mladoletnih storilcev kaznivih dejanj včasih sodelujemo z Jugendamt-om – javno institucijo, ki je odgovorna za mladoletne osebe, da imajo, kar potrebujejo. Socialni delavci Jugendamt-a skrbijo za zadovoljevanje njihovih pravic. Včasih sodelujemo tudi z institucijami, ki nudijo svetovanja, terapije ipd. Toda na splošno imamo resnično zelo malo stikov z drugimi, ker to ni delo, kjer bi bile takšna sodelovanja pogosta. Mislim, da sem za svoje delo dovolj usposobljena. Na tem področju delam že 8 let. Imam kvalifikacije iz področja ATA in tudi magisterij iz prava. Pred tem sem delala tudi z osebami s posebnimi potrebami in te izkušnje mi zelo prav pridejo tudi na tem področju dela. S sodelavci imamo timske sestanke, na katerih se pogovorimo o vseh aktualnih problemih. In ponavadi pri izvajanju mediacije delamo v parih – ne vedno, v nekaterih primerih pa. Tako je precej lažje.

A2 – Če se pojavijo kakšne specifične situacije, težka kazniva dejanja in smo prvi na prizorišču dejanja, potem počakamo strokovnjake. Imamo pa tudi psihologe in druge strokovne delavce znotraj policije. Izven nje se z njimi srečujemo samo v smislu preiskave – govorimo z njimi. Če se npr. kaznivo dejanje zgodi v šoli, govorimo z učitelji, šolskimi zdravniki. Z njimi pa sodelujemo tudi pri predstavitvi policijskega poklica. Policijsko delo je zahtevno. Ves čas moramo biti pripravljeni – tako fizično, kor psihično. Na tem moramo tudi ves čas delati. Smo dober tim, eden drugega podpiramo in to mi veliko pomeni. Prav tako imamo različna usposabljanja in izobraževanja, da pridobimo več znanja, toda meni je najpomembnejša podpora sodelavcev. Če imamo probleme, se pogovorimo, če se znajdemo v težavah, si pomagamo z nasveti, učimo se iz medsebojnih izkušenj.

A3 – Sodelujem s službo, ki pokriva preizkusno dobo in zagotavlja pomoč na tem področju; z Jugendamt-om; socialnimi delavci, ki izvajajo različne terapije; organizacijami, ki se ukvarjajo s težavami na področju drog in podobnimi problemi; z ostalimi socialnimi delavci naše institucije – ker nismo sami, včasih imamo skupne uporabnike in moramo sodelovati; prav tako v nekaterih primerih s policisti– velikokrat

jih pokličem in poizvem, kaj se je dejansko zgodilo itd. Imamo posebno skupino, s katero se redno srečujemo in skupaj rešujemo probleme, če obstajajo. Toda veliko stvari pri mojem delu je rutina. Na tem področju delam sedaj že kar nekaj let in mi ni težko delati sama. Rada imam svoje delo. Rada imam kontakte s fanti, pazniki in njihovim delom.

A4 – Sodelujemo tudi z drugimi službami. Ne toliko s policijo, veliko bolj pa z delavci iz Urada, ki se ukvarjajo z izobraževalnimi programi za mlade. Izvajajo posebne možnosti za življenje, učenje, pridobivanje služb za mlade, zato sodelujemo z njimi. Sodelujemo pa tudi z institucijami, ki se ukvarjajo s terapijami za odvajanje od odvisnosti drog, z ostalimi organizacijami, ki nudijo npr. različne možnosti nastanitve – kot prostor, kamor se lahko mladoletnik zateče za nekaj dni, če pristane na ulici; tam mu pomagajo poiskati tudi bolj stalno obliko namestitve ... V sklopu naše organizacije imamo neke vrste tim, kjer se lahko s svojimi poklicnimi kolegi pogovoriš o svojem uporabniku, če se pojavijo težave ali če morda potrebuješ kakršenkoli nasvet – eden drugemu pomagamo na različne načine. Vsaka pisarna ima nekoga, ki je specializiran za področje prava in ga lahko vprašaš za nasvet, če imaš težave na tem področju; imamo tudi psihologa na Dunaju, ki ga lahko pokličemo, se oglasimo pri njem, če je to potrebno ... Poleg tega imam tudi kar veliko izobrazbe in izkušenj, zato menim, da je to povsem dovolj. Toda tisto, kar resnično pogrešam ni nek strokovnjak, ki bi mi svetoval, pač pa konkretne uresničljive možnosti za izobraževanje uporabnikov – če ne gre prvič, da dobijo naslednjo možnost in naslednjo – možnosti za delo, za življenje brez staršev v dobrem okolju, več možnosti za zdravljenje odvisnosti od drog – obstaja namreč samo nekaj tovrstnih terapij. Menim, da bi morala za to poskrbeti družba, politika, vlada.

A5 – V tem primeru zelo tesno sodelujemo z različnimi enotami socialnih delavcev v Avstriji. Za nas je zelo pomembno, da poznamo socialne delavce, da vemo, s čim se ukvarjajo, da v primeru, ko sami ne moremo več pomagati, mladoletnike ali njihove starše usmerimo k njim. S temi socialnimi delavci se skušamo povezati v mrežo. Pa ne samo z njimi, z vso skupnostjo: z učitelji, vrtci, starši, drugimi strokovnjaki in laiki, prav tako tudi z oblastjo ... da bi preprečevali kriminaliteto. Sodelujemo z različnimi strokovnjaki in institucijami v boju proti mladoletniški kriminaliteti. Pri projektu nenasilja, ki ga izvajamo v šolah, sodelujemo s šolsko oblastjo v Avstriji. Delamo skupaj in kar počnemo, ni samo produkt policijskih dejstev in ugotovitev, ampak tudi izobraževalnih. Trenutno smo v naši enoti samo trije policisti za celotno Spodnjo

Avstrijo, a izobražujemo druge sodelavce v vseh delih Spodnje Avstrije, ki nam pomagajo izvajati tovrstno delo. To so policisti, ki sicer delajo na ulicah. Tiste policiste, ki so zainteresirani, izobražujemo na različnih področjih, povezanih s preprečevanjem kriminala. Potem pa nam oni pomagajo izvajati naše delo.

A6 – Sodelujem z Jugendamt-om, s tam zaposlenimi socialnimi delavci, ki mi poročajo o situaciji v družini. Izkušnje iz tega področja dela mi zelo pomagajo tudi pri mojem zdajšnjem sodniškem delu. Mladoletnikom lahko predstavim situacijo zapora, vem, kaj želijo slišati, in lahko jih pripravim, da slišijo moje besede. Ravno zaradi omenjenih izkušenj jih lažje razumem. Svoje delo imam rad, ker imam kontakt z ljudmi in ker jim lahko pomagam v okviru mojih zmožnosti. Zelo rad sem sodnik za družinske zadeve. Imel sem možnost zamenjati službo, poizkusiti tudi na drugih področjih, a sem rekel: »Ne.« Ker imam rad svoje delo in zato, ker sem tudi socialni delavec. Imam možnost, da se po pomoč, nasvet obrnem na svoje kolege, a ponavadi to ni potrebno. Imam zelo dobre izkušnje kot socialni delavec in to mi zelo pomaga.

7. PREVENTIVNO DELO NA TEM PODROČJU

S1 – Na CSD Škofja Loka se preventiva izvaja v okviru preventivnega socialno-varstvenega programa Dnevni center za otroke in mladostnike DC Ω. Smiselno bi bilo krepiti vzgojne vsebine v vrtcih, šolah ... Mladostnikom ponuditi občolske dejavnosti. Zelo pomembna pa se mi zdi vloga staršev, katere bi bilo potrebno ozaveščati o dejavnostih tveganja za mladostnika, o pasteh obdobja, v katerem je mladostnik, in jim ponuditi strokovno pomoč v primeru, ko sami ne zmorejo.

S2 – Psiholog in medicinska sestra vsakih 14 dni izvajata program Zdravo življenje v vsaki vzgojni skupini. Z mladostniki se pogovarjajo o zdravju, spolnosti, drogah, drugih aktualnih temah. Predvsem pa k preventivi štejem interesne dejavnosti. Teh je v našem zavodu ogromno. Preko teh aktivnosti pa delamo na dvigovanju samopodobe, da najdejo neke svoje koristne spretnosti v športu, na dramskem, drugem področju, kjer pridejo do neke samopotrditve. Zelo veliko hočemo vplivat tudi na družino, kar štejem tudi pod preventivo. Velik del je treba začeti že zelo kmalu, v osnovni šoli, že v nižjih razredih ... Vrednote, pogovori, komunikacija, da se jih ozavešča. Po mojem mnenju bi

morale biti v osnovnih šolah tri ali štiri svetovalne delavke, ki bi se ukvarjale z vsemi temi projekti, z mladostniki z učnimi in vedenjskimi težavami, ker v tem času se še da kaj narediti – tudi v sodelovanju s centri.

S3 – Dejavnosti je ogromno. Kot preventivo vidim zlasti vse naše prostočasne aktivnosti. Takrat, ko je bil zunaj, sploh ni prihajalo do izraza, ko pa pride k nam in ko ti nekomu nekaj najprej ponudiš, ko mu predstaviš, potem si pa on mora nekaj izbrati. In šele, ko si izbira, ugotavlja, česa vse je on sposoben, kaj mu leži. S tem se mu potem na tak način dviguje samopodoba. Dnevno pri nas potekajo kreativne delavnice, športne in naravoslovne dejavnosti. Druge dejavnosti se prilagajajo letnim časom. Večino časa se odpiramo tudi na tem področju in grem ven s tistimi, ki imajo seveda možnost. Poleg vseh osnovnih obveznosti imajo fantje tudi tri ure dodatnega dela na teden skupaj z vzgojiteljem: delo v parku, na vrtu itn. Na ta način se učijo tega dela, se seznanijo z zemljo, s pripravo zemlje, s setvijo in potem tudi žetvijo ter uporabo vseh teh stvari pri pripravi nekega obroka. Tudi to je del, tudi to je učenje, razvijanje delovnih navad. Organiziramo tudi večdnevne taborne, na katerih dobijo naši fantje pomembne samopotrditve, vidijo v čem so dobri, drugače se oblikujejo naši medsebojni odnosi – pazniki so tam v civilu – so nam enaki itn. Moje subjektivno mnenje je, da bi bilo dobro, da bi se delo na tem področju začelo že v osnovnih šolah. Zlasti dobro bi bilo, da bi imeli na drugi, višji stopnji več vsebin, da bi imeli učitelji več časa, da bi se lahko z učenci usmerjeno pogovarjali o teh zadevah. Pa še to bom rekla: Sedaj je kar vse bolj na pravicah, na dolžnostih pa nič, ne. Zdi se mi, da se je ta krog pravic širil in se širi, dolžnosti je pa vedno manj. Meni osebno to ni všeč. Kar se pa tiče stroke in naprej terena, okolja, so pa tu tudi centri za socialno delo, ki bi morali po mojem mnenju tu tudi kaj več preventivnega narediti: iti v naselja, iti domov, se z njimi pogovarjat, načrtovat, jih motivirat, spodbujati ipd. V tem času je vse tako profitno nastrojeno, da enostavno ni več časa, ni prostora, ne moreš ti umestiti še ene dodatne razredne ure v urnik, včasih je bilo to drugače.

S4 – Mi smo bolj kurativa tako, da se s tisto – primarno – preventivo ne ukvarjamo. Preventivna dejavnost bi morala biti prva. V družini bi morali starši več časa posvetiti svojim otrokom, vedeti, kaj delajo. Je pa to seveda povezano z drugimi stvarmi – z delavnim časom npr. Če so dolgo prisotni na delu, potem se z otrokom ne morejo ukvarjati. Bistveno je primarno okolje, tam je osnovna vzgoja, starši s svojim zgledom – besede otroci bolj slabo poslušajo. Na vsak način bi morale biti vse službe povezane,

staršem dati podporo. CSD-ji bi pa po mojem morali delati bolj na terenu, da bi poznali sploh situacijo kakšna je v družini, ne pa, da so oni pisarniški delavci, da samo neke vloge rešujejo. Vem pa, da je to problem, ker je veliko administrativnega dela. Na splošno se preveč ukvarjamo s papirji, manj pa z ljudmi. En pogovor z obsojencem je dosti več vreden, kot 10 napisanih papirjev. Problem tu je osnovno nezaupanje do zaposlenih – če ne bodo imeli vsega zapisanega, jim nihče ne bo verjel, da so sploh kaj delali. V skupnosti, v družbi bi morali omogočiti prevzgojo takih mladoletnikov. Usmerjati bi jih morali v različne dejavnosti, v programe v družbi – tako, kot imajo to že v različnih državah. In upoštevati tisto, kar deluje. Ne tisto, ker ne deluje. Deluje recimo osnovni izobraževalni program, opismenjevanje, socialno učenje, učenje vseh teh življenjskih spretnosti, osnovnih delavnih navad, poklicno izobraževanje, delo, obvladovanje jeze, agresije, kako komunicirati, intenzivne obravnave odvisnosti, terapevtske skupnosti, vsi programi dela z družinami, mediacije. Čista kaznovanost pa ne deluje, pa zastraševanje. S tem se doseže samo maščevalnost. Ne deluje tudi intenziven nadzor skupnosti, elektronski nadzor. Pri tem ima človek občutek, da je privezan, da je utesnjen, nima svobode. Slabi programi so lahko celo škodljivi. Za mlade prestopnike so koristni spoznavno vedenjski treningi – skupinska terapija, znotraj katere spoznavajo, kako človek na različne situacije sploh reagira, s tem pa spoznavajo tudi sebe. Naučiti jih je treba najprej osnovnih življenjskih veščin – delavne navade, obvladovanje agresivnosti, preusmerjanje energije itd. Krepitev zaščitnih dejavnikov – to je preventiva: stabilna čustvena vez, sprejetost od odraslih, socialna podpora zunaj družine, pozitivni zgledi, dobra povezanost s šolo, temperament itd.

S5 – Sodelujemo z vrtci, šolami in ostalimi v različnih preventivnih akcijah. Kar se preventive tiče, je zagotovo smiselno, da se ta začne že zelo zgodaj – aktualne vsebine bi bilo dobro vključiti kot obvezne že v sam izobraževalni proces in z mladostniki čim več delati na različnih projektih, preko katerih se jih ozavešča o vseh potrebnih dejavnikih in se jih uči socialnih veščin, obvladovanja težav, spopadanja s problemi, kam se obrniti po pomoč, kako reagirati v določeni situaciji ipd. Fino je, da se službe med sabo povezujemo in tudi skupaj pripravljamo različne akcije, saj sporočila do mladih pridejo na drugačen način, če jim jih posredujejo policisti, socialni delavci itd. kot če jih poslušajo samo od učiteljev in staršev. Prav v povezavi z mladoletnimi storilci kaznivih dejanj pa bi bilo smiselno boljše sodelovanje s sodno vejo oblasti in na sploh

vsi pristojni bi morali ustvarjati takšne okoliščine, da bi se za mladoletne postopnike hitro in ustrezno poskrbelo – ker čas je v teh primerih tudi ključnega pomena.

A1 – Ukvarjamo se samo z mediacijo, nobenimi drugimi preventivnimi dejavnostmi. Mislim, da bi bile preventivne dejavnosti pametna poteza – da bi preprečili nekaj, preden bi se zgodilo. Večina mladih ljudi se ne zaveda, kakšne posledice imajo lahko njihova ravnanja, ne zavedajo se odgovornosti za svoja dejanja. Nujno se je pogovarjati o tem, o mejah med kriminalnimi in nekriminalnimi dejanji, kaj je dovoljeno in kaj ne. Sodelovanje med socialnimi službami in šolami bi lahko bilo boljše! Moja izkušnja je, da ko gre nekaj narobe, si šole zatiskajo oči, dokler je možno. Potem pa so učenci stari 14 let, pride policija in nimajo nobenega orodja, ki bi jim pomagalo soočiti se s problemom. Po moje učitelji potrebujejo supevizijo, a je ne želijo. Včasih imamo učitelje, ki tepejo učence in mislijo, da je to ok. Učitelji ne sodelujejo med sabo – en učitelj mora biti boljši kot vsi ostali. Potem, ko ima nekdo res problem, pa o njem ne želi spregovoriti. Problemov pa je veliko: različne integracije, socialni razredi ... Obstajati bi moralo izobraževanje, kako se soočiti z njimi. Učitelji, socialni delavci, starši, policisti ... cela skupnost bi morala sodelovati na tem področju, ker na vsakem koraku obstajajo skušnjave. Eden največjih problemov po mojem mnenju je internet – mladostniki lahko na njem poiščejo vse. Ni pa nobene kontrole nad vsemi groznimi stvarmi: nasilje, mučenje, spolni kriminal ... Tega ni možno preprečiti, lahko pa se o tem pogovarjamo.

A2 – Preventiva je že to, da se na ulici pojavimo v uniformi ali/in v policijskem avtomobilu. Ljudje nas vidijo in se ustrašijo delati karkoli slabega, ker vejo, da se bomo vmešali. Po drugi strani pa so preventiva tudi dobri odnosi s sosesko – pogovor in sodelovanje z ljudmi. Povedo nam o nevarnih krajih, potencialnih storilcih, mi pa smo na te kraje in ljudi potem tudi bolj pozorni in pogosteje patroljiramo okoli njih. Navadno tovrstno delo opravljamo le redko – imamo namreč ogromno urgentnih primerov, na katere se moramo takoj odzvati. Vem, da imamo v okviru policije tudi poseben oddelek, ki dela samo na preventivi. Pripravljajo različne projekte, ki vključujejo tudi mladostnike direktno. Vsa skupnost bi morala sodelovati in delati proti kriminaliteti. Vse službe in vsi prebivalci bi se morali truditi skupaj. Nato pa bi si morali izmenjati informacije in narediti skupno strategijo: policija bo storila to, socialne službe to, šole to, starši, posamezniki itd. Vsake toliko časa bi morali preveriti delo in

izbrati nadaljnje korake. Bistveno je to, da delamo skupaj za isti namen. Bilo bi precej lažje, kot če to počnemo vsak zase. In bolj učinkovito. Ampak, da bi to dosegli, moramo najprej spremeniti našo miselnost.

A3 – Ne ukvarjamo se veliko s preventivnimi dejavnostmi, ker poskušamo reševati trenutne/tekoče situacije. Pripravljamo različne delavnice, v katerih informiramo naše fante o določenih stvareh. Včasih pripravimo tudi kakšne informacije za šole o našem delu, o tem, kaj je prepovedano, kakšne so izkušnje mladoletnikov s policijo, močjo ipd. Prav tako pa smo povezani s posebnim oddelkom policije, ki se ukvarja s kriminalno preventivo. Skupaj pripravljamo nekatere delavnice. Velika problema sta pomanjkanje časa in ljudi. Menim, da je preventiva zelo dobra pot za preprečevanje kriminala, skupaj bi morali delati proti njemu. Vsaka oblika preventive je pomembna. Če ni dovolj kadra, potem se tega ne moreš lotiti.

A4 – Kar počnemo, je to, da malo obiskujemo šole. Pravkar smo začeli izvajati program na šolah. Odpravimo se na šole in učimo učence o pravnem sistemu in kako so stvari urejene, kar se mladostnikov tiče, kakšne so posledice določenih ravnanj itd. Želimo pa poskusiti se eno stvar, in sicer iti v šole in delati s skupinami, razredi mladostnikov, z mladimi starimi okoli 14, 15 let in jim na ta način pomagati, da zgradijo boljše konfliktno strategije za socialne kontakte. Mislim, da bi bila dobra ideja se več delati s šolami, z mlajšimi, že 10–12 let starimi šolarji, da razvijejo boljše konfliktno strategije, se naučijo, kako bolje shajati s sošolci, z drugimi ljudmi z manj agresije, kako se bolj uspešno pogovarjati doma, v družini itd. To bi pomagalo tudi učiteljem, saj menim, da to drugače ni njihova naloga. Res bi bila dobra ideja sodelovati s šolami in učitelji ter jim pomagati pri socialni izobrazbi, ker oni učijo matematiko, latinščino itd., ampak nimajo toliko sposobnosti za socialno izobrazbo otrok.

A5 – Obiskujemo šole, razrede in izvajamo projekt v glavnem proti nasilju, pa tudi proti zasvojenosti z drogami. Na ta način želimo mladostnikom povedati, kaj lahko pričakujejo, ko delujejo proti zakonu. Pri projektu nenasilja, ki ga izvajamo v šolah, sodelujemo s šolsko oblastjo v Avstriji. Delamo skupaj in kar počnemo, ni samo produkt policijskih dejstev in ugotovitev, ampak tudi izobraževalnih. To je torej en projekt. Drug projekt, ki ga prav tako izvajamo v šolah pa je proti zasvojenosti z drogami. V okviru tega projekta šolarjem samo predstavimo zakon, ki ureja to področje v Avstriji: pri kateri starosti je kajenje dopustno, kdaj smejo uživati alkohol ... razložiti jim skušamo dejstva. Vendar pa projekt lahko izvajamo samo v sodelovanju z enoto

socialnih delavcev, ki se ukvarja samo s problemi na področju drog. Skupaj z njimi obiskujemo šole. Mi predstavimo dejstva, ki jih navaja zakon, oni druge faktorje, ki so povezani z zlorabo drog. V tem primeru sodelujejo tudi učitelji, šolski zdravniki in drugi strokovnjaki.

A6 – Kar se preventive tiče, sodelujem z Jugendamt-om. Skušajo pomagati družinam, mladim, a imajo premalo kadra in časa. Gre za res veliko pomanjkanje obojega. Mislim, da je dobra ideja okrepiti Jugendamt. Storiti moramo veliko več, da bomo preprečevali mladoletniško kriminaliteto. Na tem področju bi poleg Jugendamt-a morali delati tudi vrtci, šole, ampak Jugendamt ima po mojem pri tem najbolj pomembno vlogo. Morali bi delati z eno družino s problemi, morali bi imeti socialnega delavca v njej, ki bi imel dovolj časa, da bi poskrbel zanje. Mislim, da bi morala biti naša skupnost pripravljena ponuditi družinam več možnosti in pomoči za preprečevanje težav.